

15

MASTOLOGIA
CZYLI
HISTORIA NATURALNA
ZWIERZĄT SSĄCYCH.

MASTOLOGIA

CZYLI

HISTORIA NATURALNA ZWIERZĄT SSĄCYCH,

OBEJMUJĄCA

OPISY ICH RODZAJÓW, GATUNKÓW I ODMIAN;

z dodatkiem nauki wyrazów zoograficznych i wiadomości
o szczątkach zwierzęcych kopalnych,

z dzieł **PP. Cuvier, Geoffroy Saint-Hilaire, Pallas, Illigera, Desmarest, Temminck'a, Lessona,** oraz innych znakomitych
tegożczesnych Naturalistów zebrana

i podług najnowszej metody ułożona

PRZEZ

Gułtawu Belke.

La détermination précise des espèces et de leurs caractères distinctifs, fait la première base sur laquelle toutes les recherches de l'histoire naturelle doivent être fondées; les observations les plus curieuses, les vues les plus nouvelles, perdent presque tout leur mérite, quand elles sont dépourvues de cet appui; et malgré l'aridité de ce genre de travail, c'est par là que doivent commencer tous ceux qui se proposent d'arriver à des résultats solides.

(Cuvier, *Ossem. foss. 3e éd. vol. V, p. 14*).

Tom I.

(z 5 Tablicami).

Nakładem Autora.

WILNO.

DRUKIEM JÓZEFA ZAWADZKIEGO.

1847.

NARODOWE MUZEUM PRZYRODNICZE

<http://rcin.org.pl>

BIBLIOTEKA ZOOLOGICZNY

Biblioteka Melnyant

4073

Pozwolono drukować pod warunkiem, aby po wydrukowaniu, złożone
były w Komitecie Cenzury exemplarze prawem przepisane. Wilno, d. 3
Sierpnia, 1846 r

Pełniący obowiązek Cenzora J. Fox.

NAUKA o Zwierzętach, jedna z najpiękniejszych i najciekawszych gałęzi Historji Naturalnej, początkiem swym odległej sięga starożytności. Pierwotnie niedokładna i błędna, z postępem cywilizacyi doskonalszą się i kształcą, w ostatnich dopiero czasach w całym zakwitła blasku. Objasniona i wsparta Anatomją Porównawczą, zubożona mnóstwem odkryć, pewnie coraz i w obszerniejszych granicach śledzi i objawia tajniki wielkich dzieł Stwórcy.

W językach obcych znakomite i liczne mamy prace o każdej z klas, składających Królestwo Zwierzęce. U nas ukazały się wprawdzie wyborne pisma elementarne: sławnego *Jundzilla*, *PP. Kumelskiego* i *Gorskiego*, a także wzorowa z dokładności Zoologia ogólna Prof. *Jurockiego*, obejmująca rodzaje klas kilku, z niektórymi ich gatunkami; lecz nie posiadamy dotąd kom-

pletnych opisów wszystkich znajomych Zwierząt. Niedostatek ten wszakże zwrócił uwagę Uczonych naszych, świadczą o tém piękne prace Prof. *Wagi* i *Ornitologia Powszechna Hr. Tyzenhauza*, z zasłużonemi oklaskami przyjęta w kraju i za granicą (*).

Brak szczegółowego dzieła o Zwierzętach Ssących, zamilowanie Nauk Przyrodzonych i szczerą chęć stania się, podług możliwości, użytecznym, podały mi myśl, ogłosić w języku polskim, opisy wszystkich gatunków pomienionych Zwierząt, wyjęte z dzieł *PP. Cuvier, Geoffroy St. Hilaire, Pallas, Desmarest, Lesson, Temminck'a* i innych najlepszych i najnowszych pism współczesnych Naturalistów, tudzież z nowo ogłaszanych odkryć w Pamiętnikach Akademii i Towarzystw Uczonych. Na wstępie umieściłem Terminologią i kilka główniejszych klasyfikacyj, w liczbie których znajduje się najnowszy Układ *Karola Bonaparte* Księcia Musignano; Układ ten, z małym wyjątkiem, przewodniczył mi w uszykowaniu gatunków. Synonimy w przypiskach umieszczone, wskazują dostatecznie, pod jakim nazwiskami

---

(*) Recenzye tego znakomitego dzieła znajdzie Czytelnik w Tygodniku Petersburskim 1844, N. 23, i w Przeglądzie Zoologicznym, wydawanym w Paryżu, pod tytułem: *Revue Zoologique par la Société Cuvierienne, publiée sous la direction de M. F. E. Guérin-Méneville, 1843, N. 8, str. 295.*

każde zwierzę opisywane było przez celniejszych Autorów. Prócz opisania dziś żyjących, starałem się dodać wiadomość o szczątkach kopalnych i takich Zwierząt, które z upływem wieków znikły już z powierzchni ziemi. Wyrazy polskie techniczne, a także nazwiska rodzajów i gatunków, gdzie były, zachowałem dawne; tam zaś tylko ułożyć musiałem nowe, gdzie ich zupełnie brakło.

Nie pochlebiam sobie, aby to pismo, owoc pracy, w chwilach wolnych od zatrudnień urzędowania, przy braku wielu potrzebnych pomocy dokonanej, odpowiedziało w zupełności ważnemu celowi swojemu; lecz gdyby znalezione w niem niedostatki mogły stać się pobudką zdolniejszym ode mnie, do napisania w tymże przedmiocie dobrego oryginalnego dzieła, szczęśliwymbym się poczytał.

W Kamieńcu Podolskim
19 Czerwca, 1846 r.

DZIEŁA POMOCNICZE.

Blumenbach, Manuel d'hist. nat., 2 vol., trad. Metz, 1803.

Cuvier (Baron G.), Le Règne animal distribué d'après son organisation. Paris, 1817, Tom Iszy.

Desmarest, Mammalogie ou description des espèces de Mammifères, 2 parties, in 4to. Paris, 1820—1822.

Duméril (Constant.), Traité élémentaire d'hist. naturelle. Paris, 1804.

Eichwald, Zoologia Specialis. Pars posterior. Vilnae, 1831.

Eydoux i *Gervais*, Voyage autour du Monde de la Corvette Favorite. Mammifères.

Geoffroy Saint-Hilaire, Rozmaite pisma w Rocznikach Muzeum i innych perjodycznych wydaniach.

Gmelin, Systema naturae 13, Edit. 1789.

Jarocki, Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne, Tom Iszy.

Illiger, Prodrromus Systematis Mammalium et Avium. Berolini, 1811.

Latreille, Familles naturelles du règne animal, 1 Vol. in 8. Paris, 1825.

Lesson, 1) Manuel de Mammalogie. Paris, 1827.

2) Mastologie Méthodique, 1840.

3) Nouveau Tableau du Règne animal, 1842.

Magasin de Zoologie publié par Guerin Ménéville, 1831—1844.

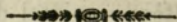
Pallas, Zoographia Rosso-Asiatica. Petropoli, impr. 1811, édit. 1831, T. I.

Quoy i *Gaimard*, Zoologie du voyage autour du Monde de l'Uranie.

Revue Zoologique par la Société Cuvierienne etc., rok 1838 i następane.

Temminck, Monographies de Mammalogie, Tom 1 i 2.

Wied Neuwied (le Prince), Voyage au Brésil.

OBJAŚNIENIE WYRAZÓW SKRÓCONYCH w Tomie Piérwszym.

- Adans.**— Adanson.
Audeb.— Audebert.
Bechst.— Bechstein.
Blainv.— Blainville.
Blum.— Blumenbach.
Briss.— Brisson.
Buff.— Buffon.
Cuv. F.— Frédéric Cuvier.
Cuv. G.— George Cuvier.
Daub.— Daubenton.
Desm.— Desmarest.
Encycl.— Encyclopedie methodique.
Erxl.— Erxleben.
Esch.— Eschscholtz.
Fisch.— Fischer.
Geoff.— Geoffroy S. Hilaire.
Harl.— Harlan.
Horsf.— Horsfield.
Humb.— Humboldt.
Jar.— Jarocki.
Ill.— Illiger.

Jundz.—Jundzitt.

L. Gm.—Gmelin w 13 Edycyi dzieł Linneusza.

Lacép.—Lacépede.

Latr.—Latreille.

Less.—Lesson.

Licht.—Lichtenstein.

Mag. Zool.—Magasin de Zoologie.

Marcg.—Marcgrave.

Pr. Max.—Prince Maximilien de Vied Neuwied.

n.—nowy wyraz.

Pall.—Pallas.

Rafin.—Rafinesque.

Rev. Zool.—Revue Zoologique.

Rüpp. Rüppel.

Rzacz.—Rzeczyński.

Schreb.—Schreber.

Swain.—Swainson.

Temm.—Temminck.

Wagn.—Wagner.

Water.—Waterhouse.

Zim.—Zimmerman.

W S T Ę P.

WszYTKIE ciała przyrodzone dzielą się na *organiczne* (żyjące) i *nieorganiczne* (martwe).

Organicznymi nazywamy te ciała, które, obdarzone będąc życiem czyli siłą żywotną, odbywają właściwe sobie funkcyje za pomocą organów; utrzymują byt swój karmiąc się, rozmnażają się rodz. c. Do nich należą rośliny, których poznanie jest przedmiotem **Phytologii** czyli **Botaniki**, i zwierzęta, o których traktuje **Zoologia**. Te ostatnie w obecnym stanie wiadomości naszych, względnie innych ciał przyrodzonych uważane, określają się następnymi cechami:

„Jestestwa żyjące, drażliwe, częściami ścia-
 „galnemi opatrzone, mogące działać i po więk-
 „szęj części przenosić się dowolnie; utworzone
 „z płynnych i stałych pierwiastków pod wpływem
 „ruchów żywotnych; przyswajające i przerabia-
 „jące materye obce; a podług stopnia zwierzę-
 „cości, *drażliwe, czule i pojętne.*” (Lamarck,
 Ann. sans vert, t. I, str. 3. Lesson, Manuel
 str. 2).

Następnie, dwa oddziały podrzędne ustano-
 wione zostały między zwierzętami: jeden pod
 nazwiskiem zwierząt *Grzbietnych*, tak nazwanych
 od obecności w nich szpiku czyli mózgu grzbie-
 towego; drugi *Niegrzbietnych*, nie mających ko-
 ścianych pacierzy. Ciało pierwszych utrzymuje
 się na wewnętrznym Skelecie; System nerwowy,
 oprócz nerwów i ganglionów składa się z głów-
 nego i grzbietowego mózgu, z których pierwszy
 mieści się w czaszce, a ostatni z wierzchu pokar-
 mowego kanału, w kościanej pochwie, utworzo-
 nój z pacierzy. Krew ich jest czerwona; mają
 serce, osobne organa słuchu, wzroku, powonie-
 nia i smaku, umieszczone w głowie. Budowa
 ich ciała jest symetryczna; członków miewają nie
 więcej nad cztery; a plcie zawsze są oddzielne.

Jedne z nich rodzą plód żywy, i takie zowią
 się *Żyworodne* (Vivipara); inne niosą jaja, w któ-
 rych plód się rozwija, i te są *Jajorodne* (Ovipara).

Zwierzęta Żyworodne jedną tylko składają klasę. Karmią dzieci swe mléką, w cych ukrytém, i ztąd nazwano je *Ssęcemi* (*Mammalia*, *Mammifera*). Nauka zaś ułatwiająca sposoby ich poznawania, opisująca w pewnym porządku cechy familii, rodzajów i gatunków, wskazująca wzajemne ich między sobą stosunki i podobieństwa, zowie się *Mammalogią*, lub poprawniej mówiąc *Mastologią* (*).

Umieć uszykować poznawane przedmioty i z pewnością rozróżnić jedne od drugich, jest to nieodbity warunek udzielenia innym nabytych wiadomości i główna zasada nauki. Lecz dla osiągnięcia tego celu, nie dość jest każdy przedmiot nazwać osobnym imieniem; potrzeba nadto każde nazwisko tak określić, aby zawsze można było wiedzieć znaczenie jego i zastosować go z pewnością. Ztąd wynika, że dla poznania zwierząt, konieczną jest rzeczą mieć ich spis mianowity, w którymby, oprócz właściwych nazwisk, umieszczone były istotne cechy, mogące dać o każdym z nich jasne wyobrażenie. Cechy te mają być brane z organizacyi zwierząt, gdyż organizacya tylko dostarcza cech naturalnych i stałych. Oby-

(*) *Mastologia*, z greckiego *Masthos* Piers i *Logos* Mowa. Nazwisko *Mammalogia* więcej jest używane, lecz mniej regularne, gdyż składa się z wyrazów: łacińskiego *Mamma* i greckiego *Logos*.

czaje i zwyczaje ulegając zmianóm, nie mogą zadość czynić temu warunkowi.

Z tém wszystkiém, niéma zwierzęcia, któreby mogło być poznane z jakiegokolwiek pojedynczej cechy jego organizacyi; oznaki odróżniające go od jednych, są mu wspólne z drugimi, i tylko za pośrednictwem zgromadzenia wielu takich cech, których nie mają podobne przedmioty, można go odróżnić od pozostałej reszty zwierząt. Im są liczniejsze odróżniane przedmioty, tém więcej zebrać należy oznak; że zaś ilość zwierząt jest nader wielka, to aby odróżnić którekolwiek zwierzę, wzięte oddzielnie od innych, potrzeba mieć w pamięci zupełne jego opisanie. Lecz tak bystra pamięć istnieć nie może, i gdybyśmy nie mieli środków osiągnięcia tego celu sposobem łatwiejszym, nauka o zwierzętach pozostałaby na zawsze w kolebce.

Stanowiąc zaś między zwierzętami większe i mniejsze podziały, z nadaniem im właściwych nazwisk i charakterów, pokonywamy te trudności, gdyż przy małej liczbie cech i nazwisk, można porównywane cechy ograniczyć do tego stopnia, że dla poznania danego przedmiotu, dość będzie, jeśli go odróżniemy od tych, do których najwięcej ma podobieństwa.

Takie stopniowanie podziałów, gdzie oddziały większe obejmują mniejsze, nazywa się *Klasy-*

TERMINOLOGIA.

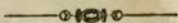
fikacyą (*). Jest to rodzaj Słownika, w którym z własności rzeczy dochodziemy ich nazwisk; gdy przeciwnie w Słownikach zwyczajnych, od nazwisk przedmiotów postępujemy do poznania ich własności.

Bliższe zastanowienie się nad zwierzętami i szczegółowe rozpatrywanie ich części, stosownie do budowy i kształtu, a także wzajemnych między nimi podobieństw; przy opisanu sposobem jasnym i zwięzłym cech każdemu właściwych, zrodziły potrzebę wprowadzenia osobnych technicznych wyrazów czyli terminów, znaczenie których objaśniająca nauka *Terminologią* się zowie.

Nim przystąpimy do szczegółowego opisania gatunków Zwierząt Ssących, naprzód wyłożemy Terminologię Zoograficzną, z dzieła sławnego Illigera (**), wyjętą; potem przebiegniemy w krótkości znaczniejsze klasyfikacye, od Linneusza aż do naszych czasów, i to będzie stanowić pierwszą czyli wstępną część *Mastologii*.

(*) Klasyfikacye bywają: albo *sztuczne*, w ogólności do praktycznego użycia łatwe, jako na widocznych zewnętrznych cechach oparte; lub też *naturalne*, zasadzające się na podobieństwach charakterów każdemu zwierzęciu właściwych, sposobie życia i postaci.

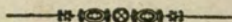
(**) Caroli Illigeri Prodrömus Systematis Mammalium et Avium, Berolini 1811.

SPIS RZECZY.

I.	O częściach Skeletu w ogólności . . .	Wyrazy 1—58
II.	Części zewnętrzne Zwierząt Ssących . . .	59—432
	1. Głowa	59—81
	2. Uszy	82—91
	3. Oczy	92—115
	4. Nos	116—140
	5. Gęba	141—157
	6. Zęby	158—226
	A) Skład zębów	158—162
	B) Części i kształt zębów	163—191
	C) Osada zębów	192—213
	D) Zęby jednej szczęki względnie zębów szczęki przeciwległej	214—220
	E) Zęby i wargi względnie szczęk i warg uważane	221—226
7.	Szyja	227—236
8.	Tułów	237—285
	A) Krainy tułowia	237—258
	B) Ogon	259—272
	C) Części rodzajne i odchodowe	273—285

9. Członki	<i>Wyrazy</i> 286—358
A) Członki w ogólności	286—290
B) Nogi w szczególności	291—306
C) Stopa	307—316
D) Pazury	317—326
E) Nóg rodzaje	327—358
10. Pokrycie	359—432
A) Skóra	359—372
B) Włosy	373—406
C) Rogi	406—432

Spis Alfabetyczny Wyrazów Technicznych.

Polskich	<i>Stronica</i> 59
Łacińskich	66
Niemieckich	73
Francuzkich	81

WYRAZY TECHNICZNE, W OPISACH ZWIERZĄT SSĄCYCH UŻYWANE.

I.

Części Skeletu w ogólności.

---

1. SKELET; *Skeleton*, l.; *Knochengerüst*, n.; *Squelette*, f.

Wszystkie kości ciała i jego części razem wzięte, zowią się Skeletem.

2. GŁOWA; *Caput*, *Cranium*, l.; *Kopf*, *Schädel*, n.; *la tête*, f.

Stanowi przednią część Skeletu i jest osadzona na przednim wierzchołku kości grzbietowej. Składa się z mózgownicy (*en cephalum*), będącej głównym ogniskiem Systematu nerwowego; mieści w sobie oczy, uszy, nos i gębę.

3. CZASZKA; *Calvaria*, *Cranium*, l.; *Hirnschädel*, n.; *Le Crâne*, f.

Głowy część tylna, mózg w sobie zawierająca, zowie się Czaszką.

4. TWARZ, OBLICZE; *Facies, maxilla, l.; Gesicht, n.; La face, f.*

Jest przednia część głowy, w której mieszczą się oczy, nos i usta.

5. SZCZĘKI; *Maxillae, Mandibulae, l.; Kiefer, Kinnladen, n.; les os maxillaires, f.*

Dwie jedna nad drugą poziomo ustawione kości twarzy, połączeniem swoim tworzącę gębę, znamy pod nazwiskiem Szczęk.

6. SZCZĘKA GÓRNA; *Maxilla s. Mandibula superior, l.; Oberkiefer, Oberkinnlade, n.; la Machoire supérieure, f.*

Przedłużenie Czaszki, stanowiące wierzchnią część Szczęki, nazywa się Szczęką górną.

7. KOŚĆ MIĘDZY-SZCZĘKOWA; *Os intermaxillare seu incisivum, l.; Zwischen Kieferbein, n.; l'os intermaxillaire, f.*

Jest kość górnej Szczęki pojedyncza lub podwójna, między kośćmi szczękowymi wstawiona.

8. PODNIERIENIE; *Palatum, l.; Gaumen, n.; Palatine, f.*

Dolna strona górnej Szczęki, stanowiąca wierzchnie sklepienie wnętrza gęby.

9. SZCZĘKA DOLNA; *Maxilla s. mandibula inferior, l.; Kinnlade, Unterkiefer, Unterkinnlade, n.; La machoire inferieure, f.*

Kość szczękowa górnej Szczęce przeciwległa i z nią połączona, zowie się szczęką dolną.

10. PODBRODEK; *Mentum, l.; Kinn, n.; le menton, f.*

Przedni brzeg szczęki dolnej stanowi podbródek.

11. PODBRODEK WYSTAJĄCY; *Mentum prominulum, l.; Vorragendes Kinn, n.; le menton saillant, f.*

Podbródek wystającym zowie się wtenczas, gdy wychodzi po za linię prostopadle poprowadzoną od wierzchniego brzegu szczęki.

12. **PODBRODEK NIEWYRAŻNY**; *Mentum abscēditum*, l.; *Undeutliches Kinn*, n.

Jest taki podbródek, którego od kości szczękowej należy rozróżnić nie można.

13. **ZĘBY**; *Dentes*, l.; *Zähne*, n.; *les dents*, f.

Są to małe, bardzo twarde kostki, powleczone materią szklaną lub z nią pomieszane. Ich zarody mieszczą się w woreczkach ukrytych po brzegach dziąseł szczęk obudwóch. Zęby bywają osadzone zwykle w szczękach, a niekiedy na podniebieniu.

14. **GĘBA BEZZĘBNA**; *Os edentulum*, l.; *Zahnloser Mund*, n.; *edentée*, f.

Zowie się wtenczas, gdy jest zupełnie zębów pozbawiona.

15. **SŁUP GRZBIETOWY**; *Spina dorsi*, *Rhachis*, l.; *Rückgrat*, *Wirbelsäule*, n.; *la colonne vertébrale*, f.

Jest to słup rurkowaty, z kości z sobą połączonych złożony, szpik grzbietowy w sobie zawierający; z przodu głowę, po bokach żebra i członki dźwigający, w tyle zamknięty.

16. **PACIERZE**; *Vertebrae*, *Spondyli*, l.; *Wirbelbeine*, *Rückenwirbel*, n.; *les Vertébrés*, f.

Są to pojedyncze części, słup grzbietowy składające.

17. **ŻEBRA**; *Costae*, l.; *Rippen*, n.; *les Côtes*, f.

Kości podługne, łukowate, do boków pacierzy przytwierdzone i na końcach jedna na drugą pozaginane, zowią się żebrami.

Żebra, bywają dwojakie:

- a) **MOSTKOWE CZYLI PRAWDZIWE**; *Costae verae*, l.; *Sternales ou vraies*, f.; gdy zwrócone będąc ku mostkowi, łączą się z nim za pośrednictwem chrząstki.
- b) **PODMOSTKOWE CZYLI FALSZYWE**; *Costae spuriae*, l.; *Asternales ou fausses*, f.; są nierównie od poprzedzających krótsze i w tył usunięte.

18. MOSTEK; *Sternum*, l., f.; *Brustbein*, n.

Kość nieparzysta, zajmująca z przodu średnią linię ciała i zamykająca ścianki komory piersiowej, zowie się mostkiem.

19. KOMORA, KLATKA PIERSIOWA; *Thorax*, l.; *Brustkasten*, n.; *Cavité thoracique*, f.

Przednie wydrażenie tułowia, z tyłu (czyli w górze) kością grzbietową, po bokach żebrami; z przodu (czyli u dołu) mostkiem ograniczone, Serce w sobie zawierające, stanowi komorę czyli klatkę piersiową.

20. KOŚĆ KRZYŻOWA, KRZYŻÓWKA; *Os sacrum*, l.; *Kreuzbein*, n.; *la croupe*, f.

Pacierze tylne pojedyncze lub z wielu części złożone, w których zwykle kończy się szpik grzbietowy, zowią się kością krzyżową lub Krzyżówką.

21. MIEDNICA; *Pelvis*, l.; *Becken*, n.; *bassin*, f.

Kość krzyżowa, w połączeniu z innymi pobocznymi kośćmi, tworzy szeroki pas kościany, brzuch od spodu ograniczający, który zowie się miednicą.

22. KOŚCI OGONOWE; *Os s. ossa coccygis*, *Vertebrae caudales*, l.; *les vertèbres coccygiens ou caudales*, f.; *Schwanzbein*, *Steissbein*, *Schwanzwirbel*, n.

Jedna lub więcej pacierzowych kostek, do spodu krzyżów przyrosłych, u zwierząt ogoniastych osnową ogona będących, stanowią kość ogonową.

23. PACIERZE SZYJNE; *Vertebrae collares*, l.; *Halswirbel*, n.; *Vertèbres du cou*, *vertèbres cervicales*, f.

Są to pacierzowe kostki, głowę z tułowem łączące. Drugi pacierz szyi nazywa się *osią* lub *biegunem*, *Epi-stropheus*.

24. PACIERZE PIĘRSIOWE LUB GRZBIETOWE; *Vertebrae pectorales s. dorsales*, l.; *Brustwirbel*, *Rückenwirbel*, n.; *Vertèbres dorsales*, f.

Pacierze komory piersiowej, do których przytwierdzone są żebra.

25. PACIERZE ŁĘDŹWIOWE; *Vertebrae lumbales*, l.; *Lenden-wirbel*, n.; *Vertèbres lombaires*, f.

Pacierze między ostatnim piersiowym pacierzem i krzyżami umieszczone, zowią się łędźwiowemi.

26. CZŁONKI, ZAKOŃCZENIA; *Artus*, *Extremitates*, l.; *Gliedmassen*, n.; *les Extremités*, f.

Są to kości stawowate poboczne, do komory piersiowej i miednicy przyrosłe, narzędzia ruchu stanowiące.

27. CZŁONKI PIERSIOWE CZYLI PRZEDNIE; *Artus pectorales s. antici*, l.; *Brustgliedmassen*, *Vordergliedmassen*, n.; *les extremités antérieures*, *membres antérieurs*, f.

Członki do komory piersiowej przyrosnięte, zowią się piersiowemi czyli przedniemi; składają się z barków, ramienia, przedramienia i ręki lub nogi.

28. CZŁONKI BRZUCHOWE CZYLI TYLNE; *Artus abdominales s. postici*, l.; *Bauchgliedmassen*, *Hintergliedmassen*, n.; *Membres postérieurs*, f.

Są to członki przytwierdzone do miednicy, składające się z uda, goleni i nogi.

29. BARK; *Humerus*, l.; *Schulterglied*, n.; *l'epaule*, f.

Członków piersiowych część pierwsza czyli osadowa, łopatkę i obojczyk obejmująca, zowie się barkiem.

30. ŁOPATKA; *Omoplata*, *Scapula*, l.; *Schulterblatt*, n.; *paleron*, *omoplate*, f.

Kość barkowa do komory piersiowej blisko grzbietu przytwierdzona.

31. OBOJCZYK; *Clavicula*, l.; *Schlüsselbein*, n.; *Clavicule*, f.

Druga kość barku, umieszczona między łopatką i mostkiem.

Obojczyk bywa: ZUPEŁNY, *clavicule complète*, f., u wszystkich tych zwierząt, które mogą podnosić członki przednie do gęby.

Obojczyk bywa NIEZUPEŁNY, *Clavicule incomplète*, f., u wielu zwierząt Drapieżnych i Gryzących.

— ŻADEN, *Cl. nulle*, f., u zwierząt szczególniejsz do poziomego chodzenia przeznaczonych.

32. RAMIE; *Brachium (Os humeri)*, l.; *Oberarm*, n.; *le bras*, f.

Członków piersiowych część druga, nasadą swoją do łopatki przyrośnięta, a końcem z kością przedramienia połączona.

33. PRZEDRAMIE; *Antibrachium*, l.; *Unterarm*, n.; *Pavant-bras*, f.

Członków piersiowych część trzecia, pojedyncza lub parzysta, z kości łokciowej i sprychowej składająca się, nasadą do ramienia, a wierzchołkiem do ręki przytwierdzona.

34. KOŚĆ ŁOKCIOWA; *Ulna*, l.; *Ellenbogenbein*, n.; *Cubitus*, f.

Kości przedramieniowej część główna. Przedłużenie jej nasady stanowi.

35. SĘCZEK; *Olecranon*, l.; *Ellenbogenhöcker*, n.; *olécrane*, f.

36. SPRYCHA, KOŚĆ SPRYCHOWA, PROMIEŃ; *Radius*, l. i f.; *Speiche*, *Spindel*, n.

Kości przedramieniowej część druga, najczęściej z kością łokciową połączona, niekiedy podwójna: zowie się kością Sprychową czyli Promieniem.

37. RĘKA LUB NOGA PRZEDNIA; *Manus s. pes anticus*, l.; *Hand oder Vorderfuss*, n.; *pied de devant*, *tarse*, f.

Następujące po przedramieniu cząstki piersiowych członków razem wzięte, stanowią rękę lub nogę przednią.

38. PIĘŚĆ, KOŚCIE PIĘŚCI; *Carpus*, l.; *Oberhand*, n.; *les os carpiens*, *le poignet*, f.

Nasadowa cząstka ręki, najbliższa przedramienia, złożona z kości dwoma rzędami ustawionych, których

bywa najmniej pięć, a najwięcej dziewięć: zowie się pięścią lub kośćciami pięści.

39. DŁOŃ, KOŚCIE DŁONI; *Metacarpus*, l.; *Mittelhand*, n.; *les métacarpiens*, f.

Następująca po pięści część ręki, do której palce są przytwierdzone, zowie się dłonią.

40. PALCE; *Digiti*, l.; *Finger*, *Zehen*, n.; *les doigts*, f.

Są to zwykle stawowate zakończenia piersiowych członków.

41. STAWY; *Phalanges*, l.; *Fingerglieder*, n.; *les phalanges*, f.

Palców pojedyncze członki zowią się stawami.

42. STAW PAZUROWY; *Rhizonychium*, l.; *Klauen-glied*, *Nagelglied*, n.; *phalangelette*, *phalange onguéale*, f.

Tém nazwiskiem oznacza się ostatni staw palca, na którym wyrasta pazur.

43. UDO, KOŚĆ UDOWA; *Femur*, l.; *Schenkel*, *Hüfte*, n.; *Cuisse*, f.

Osadowa kość członków brzuchowych do miednicy przyrośnięta.

44. GOLEŃ, KOŚĆ GOLENIOWA; *Tibia*, l.; *Schiene*, n.; *jambe*, f.

Członków brzuchowych część druga nasadą z udem, a końcem ze stopą połączona.

45. PISZCZELE, DUDKA; *Fibula*, l.; *Wadebein*, n.; *péroné*, f.

Goleni kość podłużna, najczęściej tylko szczątkowa.

46. JABŁKO, RZEPKA; *Patella*, *Rotula*, l.; *Kniescheibe*, n.; *Rotule*, f.

Kość mała odosobniona, połączenie uda z golenią stanowiąca.

47. NOGA; *Pes*, l.; *Fuss*, *Hinterfuss*, n.; *pied de derrière*, f.

Połączenie wszystkich kości, zaczawszy od wierz-

chołka goleni, ostatnią część brzuchowych członków składających, zowie się nogą.

48. NADSTOPNIK; *Tarsus*, l.; *Oberfuss*, *Fusswurzel*, n.; *Coude-pied ou tarse*, f.

Nogi część osadowa, z licznych kości składająca się.

49. PRZEDSTOPNIK; *Metatarsus*, l.; *Mittelfuss*, n.; *metatars*, f.

Nogi część druga także z wielu kości złożona, na końcu której umieszczone są palce.

50. PALCE

51. STAWY

52. STAW PAZUROWY

} Patrz wyżej 40—42.

53. ŁOKIEĆ; *Cubitus*, l.; *Ellenbogen*, n.

Spojenie ramienia z przedramieniem (32—33).

54. ZGIĘCIE; *Flexurā*, l.; *Handbeuge*, n.; *fléchissement*, f.

Spojenie przedramienia z kością pięści (38).

55. KOLANO; *Genu*, l.; *Knie*, n.; *le genou*, f.

Spojenie uda z golenią (43—44).

56. PRZEGUB; *Suffrago*, l.; *Fussbeuge*, *Hackengehenk*, n.

W połączeniu golenia z nadstopnikiem (48) tworzy się przegub.

57. OSTROGA; *Calcaneus*, *Talus*, *Calx*, l.; *Hacken*, *Ferse*, n.; *Ergot*, f.

Tylne przedłużenie nadstopnika pod przegubem, zowie się ostrogą.

58. GŁÓWKA; *Malleolus*, l.; *Knöchel*, n.

Dolne i wewnętrzne przedłużenie goleni, zowie się główką onój.

II.

Zewnętrzne Części Zwierząt Ssących.

1. G ł o w a.

59. PYSK; *Rostrum*, l.; *Schnauze*, n.; *museau*, f.

Tém nazwiskiem oznacza się u zwierząt twarz cała, lub tylko ta jój częśćka, w którój nos jest umieszczony.

60. KĄT TWARZOWY; *Angulus facialis*, l.; *Gesichtswinkel*, n.; *Angle facial*, f.

Kątem twarzy zowiemy kąt utworzony z przecięcia dwóch linii, jednej poprowadzonej od najwięcej wydatnego punktu czoła do przedniego brzegu wierzchniej szczęki, drugiej przechodzącej przez podstawę nozdrzy i zewnętrzny otwór kanału słuchowego.

61. TWARZ, OBLICZE; *Vultus*, l.; *Antlitz*, n.; *Visage*, *face*, f.

Obwód twarzy zowie się obliczem.

62. CIEMIĘ; *Vertex*, l.; *Scheitel*, n.; *Sommet de la tête*, f.

Najwyższa część czaszki między uszami zawarta, stanowi ciemię.

63. PRZODEK GŁOWY; *Sinciput*, l.; *Vorderkopf*, n

Przednia część czaszki od środka międzyusza do oczu rozciągająca się.

64. ZATYLEK; *Occiput*, l.; *Hinterkopf*, n.

Tylna część czaszki, od środka międzyusza aż po wielką wklęsłość tyłu głowy uważana, zowie się zatylkiem.

65. CZOŁO; *Frons*, l.; *Stirn*, n.; *front*, f.

Kraina przodka głowy, między oczami i przednim brzegiem międzyusza zawarta, stanowi czoło.

66. CZOŁO MIERNE; *Frons proportionata*, l.; *Ebenmässige Stirn*, n.

Jest czoło zajmujące trzecią część długości twarzy.

67. CZOŁO WYSOKIE; *Frons alta*, l.; *hohe, lange Stirn*, n.

Jest wtenczas, gdy zajmuje więcej nad trzecią część długości twarzy.

68. CZOŁO KRÓTKIE; *Frons brevis*, l.; *Kurze Stirn*, n.

Gdy jest krótsze od trzeciej części długości twarzy.

69. SKRONIE; *Tempora*, l.; *Schläfen*, n.; *tempe*, f.

Kraina po obu stronach czoła między okiem i uchem zawarta, nazywa się skroniem.

70. POLICZKI; *Bucca*, l.; *Backe*, n.; *joues*, f.

Kraina rozciągająca się między podskronnikiem (71) nosem, gębą i uszami.

71. PODSKRONNIK; *Gena*, l.; *Wange*, n.

Kraina między okiem i policzkiem zawarta, w górze łukiem podskroniowym (*Arcus zygomaticus*) opasana.

Uwaga. Kość podlicowa (*os malaire, os des pomettes*) na połączeniu z kością szczękową; (*maxillaire*) opatrzona jest wyrostkiem (*apophyse*) nazwanym podskroniowym (*zygomatique*). Wyrostek ten rozciąga się do drugiego wyrostka tegoż nazwiska, należącego do kości skroniowej. Oba zaś razem złączone tworzą Sklepienie czyli łuk kościsty, noszący nazwę łuku podskroniowego, *Arcus zygomaticus*, l.; *arcade zygomatique*, f.

72. **PODLICE**; *mala*, l.; *Kinnbacke*, n.; *pomette*, f.

Tak się zowie tylna przestrzeń dolnej zuchwy, z obu stron aż do nasady obu jej krawędzi rozciągająca się.

73. **PODGARDLE**; *Inglwies*, l.; *Unterkinn*, n.

Część niższa twarzy zawarta między krawędziami zuchwy i gardzielem.

74. **KRAINA USZNA**; *Regio parotica*, l.; *Ohrengegend*, n.; *Region parotide*. f.

Miejsce na głowie około uszów.

75. **KRAINA OCZNA**; *Regio ophtalmica*, l.; *Augengegend*, n.

Przeźródło twarzy około oczu.

76. **KRAINA GĘBNA**; *Regio oris*, l.; *Mundgegend*, n.

Przeźródło twarzy około gęby.

77. **KRAINA NOSOWA**; *Regio nasalis*, l.; *Nasengegend*, n.

Przeźródło twarzy około nosa.

78. **KRAWĘDZIE BREWNE**; *Crêtes surcilières*, f.

Rąbki czyli ostro wydatne brzegi kości czelnój nad oczodołami poziomo rozciągające się.

79. **KRAWĘDZIE ŚCIENNE**; *Crêtes sagittales*, f.

Rąbki pośrodku kości ściennój czyli bocznej (*pariétal*), gdy ta jest pojedyncza, lub też na połączeniu jej znajdujące się, gdy ta kość jest podwójna.

80. **KRAWĘDZIE ZATYŁKOWE**; *Crêtes occipitales*, f.

Rąbki czyli ostro wydatne brzegi kości zatylkowój.

2. Uszy, *Aures*.

81. **KANAŁ SŁUCHOWY**; *Meatus auditorius*, l.; *Gehörgang*, n.; *Conduit auditif externe*, f.

Otwór zewnętrzny ucha.

82. **UCHO**, **KONCHA UCHOWA**; *Auricula*, *Concha*, l.; *Ohr*, *Aeusseres Ohr*, *Ohrmuschel*, n.; *Conque externe*, *auricule*, f.

Jest miękka, sprężysta, włóknisto-chrząstkowata część ciała, na powierzchni rozmaicie pofałdowana, w większej połowie zupełnie wolna, przy samym tylko brzegu słuchowego kanału przyrośnięta; cieką, suchą, bardzo naciągniętą skórą pokryta.

83. OBRĄBEK; *Heligma*, *helix*, l.; *Ohrleiste*, n.; *repli du Conque*, *helix bordant l'oreille*, f.

Zewnętrzny tylny brzeg uchwój konchy okrągławo zawinięty, zowie się obrąbkem.

84. ŁÓDKA; *Anthelix*, l.; *Gegenleiste*, n.

Wewnętrzny brzeg uchwój konchy, wypukły i względnie obrąbka prawie równoległy.

85. WSTAWA; *Tragus*, l.; *Ohr-Ecke*, n.

Przedłużenie przedniej części zewnętrznego brzegu uchwój konchy, z przodu otworu słuchowego znajdujące się, nazywa się wstawą ucha. Gdy wstawa będąc umieszczona przy samym otworze słuchowym, tworzy jakby drugie ucho, wtenczas zowie się Przyuszkciem (*oreillon*) f.

86. PRZECIWUSZEK; *Antitragus*, l.; *Gegen-Ecke*, n.

Przedłużenie tylne, w stawie przeciwległe, z którym łączy się u dołu łódka uchowa, stanowi przeciwuszek.

87. KLAPA, MIĘKISZ UCHA; *Lobulus*, l.; *Ohrlippchen*, n.; *Lobe de l'oreille*, f.

Jest zewnętrzne, miękkie przedłużenie uchwój konchy, poniżej wstawy znajdujące się.

88. KONCHY UCHOWE OBRĄBIONE; *Auricula marginata*, l.; *Gerandetes Ohr*, n.

Uszy, których brzegi obrąbkami są opatrzone.

89. USZY POKRYWKOWE; *Auricula operculata*, l.; *Gedeckeltes Ohr*, n.

Są takie uszy, których wstawa obszernością swoją jakby drugie wewnętrzne uszko stanowi.

90. POKRYWKA USZNA; *Operculum auriculare*, l.; *Ohrdeckel*, n.

Jest to wstawa ucha tak przedłużona, że zakrywa sobą prawie cały otwór słuchowy.

91. USZY ZAKRYTE; *Auriculae absconditae*, l.; *Versteckte Ohren*; n.

Uszy włosami zasłonięte i prawie niewidoczne, zowią się uszami zakrytymi.

3. Oczy, *Oculi*.

92. GAŁKA OCZNA; *Bulbus oculi*, l.; *Aug-apsfel*, n.; *bulbe*, f.

Ciałko mniej więcej kuliste z błon i płynów złożone, zowie się gałką oka.

93. BŁONA BIAŁA, BIAŁEK; *Tunica conjunctiva s. adnata*, l.; *Weisse oder verbindende Augenhaut*, n.; *la peau conjonctive*, f.

Tak się nazywa błona przednia od wewnętrznej skórki powiek do gałki oka rozciągająca się, przed nią stroną tejże gałki pokrywająca, naokoło błony rogowej, biała.

94. BŁONA ROGOWA PRZÉZROCZYSTA; *Tunica cornea*, l.; *Hornhaut*, n.; *la Cornée transparente*, f.

Błona przednia przezroczysta; błonki twardszej, którą oko jest powleczone, przednią przegródkę wypełniająca i do niej przytwierdzona, zowie się błoną rogową.

95. TĘCZA, BŁONA TĘCZOWA; *Iris*, *tunica iridea*, l.; *Regenbogenhaut*, n.; *Piris*, f.

Błoniasty, naczynkowy, kolorowy krążek, źrzenice otaczający, stanowi Tęczę oka, czyli błonę tęczową.

96. ZRZENICA; *Pupilla*, l.; *Sehe*, n.; *pupille*, f.

Szrodkowy krągły otwór w błonie tęczowej znajdujący się, ciemniejszą barwą od niej odznaczony, zowie się źrzenicą.

97. OCZODOLY; *Orbita*, l.; *Augenhöhle*, n.; *l'Orbite*, f.

Wkłęśłości czaszki, w których oczy są umieszczone, zowią się oczodołami.

98. POWIĘKI; *Palpebrae*, l.; *Augenlieder*, n.; *les paupières*, f.

Są to zasłonki skórne ruchome, zakrywające oko całkowicie lub niezupełnie.

99. MIGOBŁOŃ; *Membrana nictitans*, l.; *Blinzhaut*, *Nickhaut*, n.

Zasłonka błoniasta, z wewnętrznego kąta oka wyrastająca, pod powieką umieszczona, całe oko lub tylko część jego między powiekami zakrywająca.

100. RZĘSY; *Cilia*, l.; *Wimpern*, n.; *les Cils*, f.

Włoski po brzegach powiek wyrastające, zowią się rzęsami.

101. OTWÓR OKA; *Apertura oculi*, l.; *Augenöffnung*, n.

Przestrzeń, jaką przy rozwartych powiekach zajmuje gałka oczna, zowie się otworem oka.

102. KĄT OKA; *Cantus oculi*, l.; *Augenwinkel*, n.; *coin de l'ocil*, f.

Jest kąt tworzący się na zejściu górnej powieki z dolną po obu stronach oka.

103. KĄT OKA PRZECIWNOSOWY; *Cantus nasalis*, l.; *Nasenwinkel des Auges*, n.

Kąt oka wewnętrzny czyli przedni, ze strony nosa uważany.

104. KĄT OKA PRZECIWSKRONIOWY; *Cantus temporalis*, l.; *Schläfenwinkel des Auges*, n.

Kąt zewnętrzny czyli tylny, od strony uszu położony.

105. ŁZOCIEKI; *Fossa seu sulcus lacrymalis*, l.; *Thränengrube*, n.; *Larmier*, f.

Woreczki wewnątrz podskronników (71) pod każdym okiem w bliskości kąta przeciwnosowego umieszczone i z okiem przez osobny kanał połączone, z których wy-

dobywa się szczególnego gatunku wilgoć, noszą nazwisko Izoceików.

Oczy bywają:

106. SZCZĄTKOWE; *Rudimentaires*, f.

Gdy na powierzchni nie ma widocznego oka i tylko pod spodem skóry, ślady ocz znaleźć można.

107. WYRAŻNE; *Apparens*, f.

Gdy są zupełnie widoczne, jak to bywa u największej liczby zwierząt.

108. BARDZO WIELKIE; *Très-grands*, f.

U wielu zwierząt nocnych i niektórych wodnych.

109. MIERNE LUB ŚRZEDNIE; *Mediocrates ou moyens*, f.

U większej liczby zwierząt Czworonożnych naziemnych.

110. MAŁE LUB BARDZO MAŁE; *Petits ou très petits*, f.

U gatunków mieszkających pod ziemią i u niektórych nocnych.

111. BARDZO WYPUKLE; *Trés bombés*, f.

U gatunków nocnych.

112. MIERNIE WYDATNE; *Mediocrement saillans*, f.

U zwierząt Ssących dziennych.

113. PŁASKIE; *plats*, f.

U gatunków zwykle zanurzonych w wodach.

114. PRZODKOWE; *Antérieurs*, f.

Gdy są obrócone na przód, mniej więcej do siebie zbliżone, i gdy ich osie widzenia (*axes de vision*) są prawie równoległe.

115. POBOCZNE; *Latéraux*, f.

Gdy znacznie będąc oddalone od siebie, są umieszczone po bokach głowy, prawie na jednej Osi widzenia.

---

4. Nos, *Nasus*.

116. NOZDRZA; *Nares*, l.; *Nasenlöcher*, n.; *narine*, *nascau*, f.

Dwa zewnętrzne otwory nosa, zowią się nozdrzami.

117. MIĘDZYNOZDRZE; *Septum s. Dissepimentum narium*, l.; *Nasenscheidewand*, n.; *Cloison*, f.

Jest to przegrodką rozdzielającą nozdrza.

118. NOS POWIERZCHOWNY; *Nasus externus*, l.; *Aeussere Nase*, n.; *Nez*, f.

Zewnętrzna część twarzy, w której nozdrza są umieszczone.

119. SKRZYDEŁKO; *Pterygium, Pinna*, l.; *Nasenflügel*, n.; *ails du nez*, f.

Zewnętrznej ścianki nozdrzów część końcowa dolna, od twarzy odstająca.

120. NOZDRZA RURKOWATE; *Nares tubulosae* l.; *Röhri-ge Nasenlöcher* n.

Nozdrza na podobieństwo rurki do koła zamkniętej ukształcone i niemające wyraźnego Skrzydelka.

121. PYZA; *Chiloma*, l.; *Maul*, n.; *Muffle*, f.

Część nosa z górną wargą połączona, nabrzmiąła, naga, zwykle wilgotna, zowie się Pyzą. Znajduje się ona u większej liczby Zwierząt Przeżuwających.

122. KONIEC NOSA; *Rhinarium*, l.; *Nasenkuppe* n.

Nosa część końcowa, skórka delikatną gładką, zazwyczaj wilgotną powleczone.

123. NOS ŁUKOWATY; *Nasus resimus*, l.; *Umgebogene Nase, Ramsnase* n.

Nos, którego grzbiet jest łukowato wygięty.

124. NOS WKŁĘSLY; *Nasus simus*, l.; *Aufgebogene Nase, Stülpnase*, n.

Nos z grzbietem łukowato wkłęsłym.

125. NOS KRÓTKI; *Nasus abbreviatus*, l.; *Kurze Nase* n.

Nos krótszy od wargi górnej.

126. NOS PRZEDŁUŻONY; *Nasus elongatus* l.; *Lange nase* n.

Nos od górnej wargi dłuższy.

127. NOS WYSTAJĄCY; *Nasus prominulus*, l.; *Vorragende Nase*, n.; *Nez saillant*, f.

Nos po za wargę górną wydany.

128. NOS SPŁASZCZONY; *Nasus impressus*, l.; *Geplet-schte Nase*, n.; *nez Camus*, f.

Nos tak płaski, że nie tylko po za wargę górną niewystaje, lecz nawet znacznie od niej jest niższy.

129. NOS ROZSZERZONY; *Nasus repandus*, l.; *Verbreitete Nase*, n.

Na samym końcu, czyli na wierzchołku rozszerzony.

130. NOS TRĄBIASTY; *Nasus proboscideus*, l.; *Rüssel-förmige Nase*, n.

Nos przedłużony, ruchomy, po nad szczęki wystający.

131. TRĄBA; *Proboscis*, l.; *Rüssel*, n.; *trompe*, f.

Przedłużenie nosa trąbiastego, zowie się trąbą.

132. NOS ZWYCZAJNY; *Nasus simplex*, l.; *Einfache Nase*, n.

Jest wtenczas, gdy na nim żadne narośle nieznajdują się.

133. NOS LIŚCIASTY, SERCOWATY, LEJKOWATY, WŁÓCZNI-STY; *Nasus foliatus*, *cordatus*, *infundibuliformis*, *hastatus*, l.; *Geblätterte*, *geherzte*, *trichterförmige*, *Spiess-förmige Nase*, n.; *Nez supportant des feuilles nasales*, f.

Nos noszący na sobie narośle w kształcie liści, serca, lejki lub włóczni.

134. NAROŚL NOSA; *Prosthema*, l.; *Nasenansatz*, n.

Różnaitego kształtu wyrostki, znajdujące się na nosie, zowią się jego naroślami.

135. NOZDRZA GRZEBYKOWATE; *Nares cristatae*, l.; *Ramrandige Nasenlöcher*, n.

Nozdrza obwiedzione, grzebykowato wycinanym rąbkiem skóry.

136. PRYSKAWKI; *Events*, f.

Są to otwory, u zwierząt wodnych z rzędu wielorybów, na wierzchu głowy umieszczone, które służą do wyrzucania zbytnej ilości wody wpływającej przez paszczę.

Pryskawki mają niekiedy kanały swoje połączone w jeden otwór, lub są odosobnione.

137. PRYZCZELEK; *Chanfrein*, f.

Jest to wierzchnia część nosa u zwierząt przeżuwiających, między czołem i nozdrzami zawarta.

Przyzcolek bywa:

138. ŁUKOWATY; *arqué*, f.

Zlekka do spodu zgarbiony.

139. PROSTY ŹBROJONY; *droit armé*, f.

Na którym wyrastają jeden lub dwa rogi.

140. RYNIENKOWATY; *creux*, f.

Podłużnie nakształt rynny wyżłobiony.

5. GĘBA, Os.

141. KOMORA GĘBNA; *Cavum oris*, l.; *Mundhöhle*, n.

Wnętrze gęby, szczękami i policzkami objęte; z wierzchu językiem i podniebieniem, od spodu językiem i szczękami, z przodu językiem i zębami lub wargą ograniczone.

142. JĘZYK; *Lingua*, l.; *Zunge*, n.; *Langue*, f.

Członek mięsisty, nerwistemi brodawczkami, zmysł smaku w sobie zawierającemi opatrzone, przy nasadzie kością podjęzykową (*osse hyoideo*) podparty; spodem do JĘZYCZKA (*frenulo*) przyrosły; na końcu wolny.

143. JĘZYK ROBACZKOWATY; *Lingua vermiformis*, l.; *Wurmförmige Zunge*; n.

Przedłużony, szczupły, okrągławy, zazwyczaj wysuwający.

144. GŁADKI; *douce*, f.

Gdy pokrywające go brodawki są drobne i miękkie.

145. SZORSTKI; *Rude*, f.

Gdy też brodawki są rogowate i wierzchołkami swymi wstecz obrócone.

146. ŁUSKOWATY; *Ecailleuse*, f.

Gdy boki języka opatrzone są szerokimi kończystymi łuskami.

147. LEJKOWATY; *Infundibulifère*, f.

Gdy koniec jego ma kształt lejki.

148. ROWKOWATY; *Sillonée*, f.

Gdy powierzchnia języka podłużnym rowkiem jest przedzielona.

149. WARGA; *Labia* l.; *Lippen*, n.; *Lèvre*, f.

Brzeg skóry, zewnętrzne kraje szczęk pokrywający.

150. WARGA DOLNA; *Labium inferius*, l.; *Lippe*, *Untertippe*, n.; *lèvre inferieure*, *balèvre*, f.

Warga zakrywająca dolną szczękę.

151. WARGA GÓRNA; *Labrum s. Labium Superius*, l.; *Lefze*, *Oberlippe*, n.; *lèvre de dessus*, f.

Warga zakrywająca szczękę górną.

152. KĄT GĘBNY; *Angulus oris*, l.; *Mundwinkel* n.

Kąt tworzący się po obu stronach twarzy na połączeniu wargi górnej z dolną wargą.

153. ZIEW; *Rictus*, l.; *Mundöffnung*, n.

Otwór, który się formuje przy rozwarceniu szczęk obu budwóch, nazywa się Ziewem.

154. TOREBKI PRZYŻUCHWOWE; *Sacculi buccales*, *Ventriculi buccales*, *Buccae Saccatae*, *Thesauri*, l.; *Bac-kentaschen*, n.; *les abajoues* f.

Skórkowate woreczki po obu stronach policzków znajdujące się do przechowywania pokarmów służące.

155. SZCZĘKOBRZEG; *Tomium*, l.; *Ladenrand*, n.; *bord alvéolair* f.

Brzeg szczęki wewnątrz gęby, na którym zęby są osadzone.

156. DZIAŚLA; *Gingiva*, l.; *Zahnfleisch*, n.; *les gencives*, f.

Skórka naczyńkowa wewnątrzne brzegi Szczęk powlekająca, która w miejscach, gdzie się znajdują zęby, korony ich szczególnie obejmuje, stanowi dziąsła.

157. ULIK; *Alveolus*, l.; *Zahnhöhle*, n.; *alvéole*, f.

Dolki w których zęby są osadzone, zowią się ulikami.

6. Zęby, *Dentes*.

A) Skład zębów.

158. KOŚCIAN; *Substantia ossea*, l.; *Knochenmasse*, n.; *Matière osseuse*, f.

Wewnętrzna masa zęba z odłamek jedwabistym, cały ząb lub przynajmniej pień jego składająca.

159. SŁONIÓWKA; *Ebur*, l.; *Elfenbein*, n.; *Ivoire*, f.

Kość zęba od innych części masę jego stanowiących, odznaczająca się przez swą białość, gęstość i twardość; zowie się słoniówką.

160. EMALIA, POWŁÓKA SZKLISTA; *Indumentum vitreum*, *Substantia vitrea*, l.; *Schmeltz*, n.; *Email*, f.

Massa nadzwyczaj biała, bardzo twarda i prawie szklista, która lub tylko powierzchnię zęba powleka; lub też środek jego warstwami przerasta.

161. ROGÓWKA, POWŁÓKA ROGOWA; *Indumentum corneum*, *Substantia cornea*, l.; *Horn Ueberzug*, n.

Cieńka, żółtawa masa, pokrywająca korzenie wielu zębów.

162. KORA; *Indumentum corticale*, *Cementum Cuv.*, l.; *Zahnküt*, n.; *Matière cémenteuse*, *cortical*, f.

Massa mniej twarda, zwykle czarniawa, która pokrywając powłokę szklistą zębów składanych i warstwowych, często wypełnia próżne między nimi miejsca.

B) Części i kształt zębów.

163. KORZEŃ ZĘBA; *Radix dentis*, l.; *Zahnwurz*, n.; *racine*, f.

Niższa część zęba między ulikiem i dziąsłami zawarta, zwykle powłoki szklistej pozbawiona, zowie się korzeniem.

164. ZĄB JEDNO-DWU-TRZY-WIELOKORZENIOWY; *Dens mono-di-tri-polyrhizus*, l.; *Ein-zwei-drei-vielwurziger Zahn*, n.

Gdy jednym, dwóma, trzema, lub wielą korzeniami jest opatrzony.

165. ZĄB PRÓŻNO KORZENIOWY; *Dens coelorrhizus*, l.; *Hohlwurziger Zahn*, n.

Którego korzeń jest wydrążony.

166. ZĄB PEŁNO KORZENIOWY; *Dens stereorrhizus*, l.; *Derbwurziger Zahn*, n.

Gdy korzeń zęba niema żadnego wewnątrz wydrążenia.

167. KORONA ZĘBA; *Corona dentis*, l.; *Zahnkrone*, n.; *Couronne*, f.

Część zęba wyższa nad ulikiem i dziąsłami stanowi jego koronę.

168. OBRĄCZKA ZĘBA; *Cingulum*, *Collum dentis*, l.; *Zahnkranz*, *Hals des Zahns*, n.; *Collet*, f.

Obwódka mniej więcej wyraźna, korzeń zęba od korony jego oddzielająca.

169. PŁASZCZYNA ZĘBA; *Coronis*, l.; *Zahnwirbel*, *Kaufläche*, n.

Najwyższa, wolna powierzchnia korony zęba, zowie się jego płaszczyzną.

170. ZĄB POJEDYŃCZY, ZWYCZAJNY; *Dens obductus*, l.; *Überlegter Zahn*, *Einfacher Zahn*, n.; *Dent simple*, f.

Tak się nazywa ząb każdy, którego korona zewsząd, lecz tylko powierzchownie Emalią jest powleczonea.

171. ZĄB WARSTWOWATY, LISTKOWATO SKŁADANY; *Dens lamellosus*, l.; *Blättriger Zahn*, *Zusamengesetzter Zahn*, n.; *Dent composée*, f.

Warstwowatym lub składanym zowie się ząb taki, którego kościan i Emalia tak są między sobą połączone, że w jakimkolwiek kierunku ząb byłby przecięty, zawsze obiedwie pomienione masy widzieć się dają i tworzą prostopadle jedna za drugą ułożone warsty (*).

172. ZĄB FAŁDOWANY, WPÓLSKŁADANY; *Dens complicatus* l.; *Schmetzfaltiger Zahn*, n.; *Dent demi composée* f.

Gdy szkliste fałdy korony, w zgięciach swoich, mniej więcej połączone będąc z wewnętrzną kościaną masą zęba, nie tworzą jednak widocznie odznaczonych warstw; wtenczas ząb nazywa się fałdowanym lub współskładanym.

173. KANT ZĘBA; *Machaeris*, l.; *Schmetzleiste*, n.

Brzeg zewnętrzny szklistej warsty, wystający z płaszczyzny (169) startych przez zużycie, składanych lub fałdowanych zębów; stanowi kant zęba.

174. ZĄB WŁÓKNISTY, BURKOWATY; *Dens fibrosus*, l.; *Fasriger Zahn*, n.; *les dents fibreuses*, f.

Jest wtenczas, gdy się składa z włókien czyli rurek podłużnych.

175. ROGOWCE; *Elasmii*, l.; *Barten*, n.; *Fanons*, *barbes*, f.

Poprzeczne rogowe płatki po bokach podniebienia w miejscu zębów wiszące, zowią się Rogowcami.

176. SIEKACZ, ZĄB MIĘSOTERNY; *Dens sector*, *sectorius*, *ferinus*, l.; *Reisszahn*, n.; *dent carnassière*, f.

Jest ząb spiczastym, nierównym wierzchem zakończony.

(*) ZĘBY GRZEBYKOWATE; *Dentes pectinati*. Są takie przednie zęby, z których każdy podzielony jest na rząd ząbków igielkowatych podobnie jak szczyt grzebienia, np. *Galeopithecus* i inne rodzaje z Rzędu Latających (JAR.)

177. KRAJEC, ZĄB KRAJĄCY (przedni); *Dens incisorius*, l.; *Schneidezahn*, n.; *dent incisive*, f.

Którego wierzch jest ostry lecz równy.

178. ZĄB DŁÓTOWATY; *Dens cestriformis* l.; *Meissel-förmiger Zahn*, n.

Ząb krajający (177) długi i wązki, którego ostrze z obu stron stanowi kąt prawie prosty.

179. ZĄB ZAOSTRZONY; *Dens acutatus*, l.; *Zugeschärfter Zahn*, n.

Ząb krajający z przyciętém ukośnie ostrzem.

180. RZEZAK; *Scalprum*, l.; *Schneide*, n.; *tranchant*, f.

Wierzchołek korony zębów mięsożernego krającego, dłótowatego lub zaostzonego; zowie się rzezakiem.

181. ZĄB JEDNOKOŃCZASTY; *Dens unicuspis* l.; *Ein-spitziger Zahn*, n.

Którego korona przedłuża się w jeden ostry wierzchołek.

182. ZĄB DWU-TRÓJ-WIELOKOŃCZASTY; *Dens bi-tri-multicuspis*, l.; *Zwei-drei, viel-spitziger Zahn*, n.

Którego korona dwóma trzema lub wielą-ostremi wierzchołkami jest uzbrojona.

183. ZĄB KOLCZASTY; *Dens cuspidatus*, l.; *Zackiger Zahn*, n.; *dent armée de pointe* f.

Którego płaszczyna (169) wielą cienkimi, ostremi koniuszkami jest pokryta.

184. SZCZYT; *Cuspis*, l.; *Zacke*, n.

Każdy w szczególności koniuszek kolczastego zęba, zowie się jego szczytem.

185. ZĄB SĘCZKOWATY; *Dens tuberculatus* l.; *Höckriger Zahn*, n.; *dent tuberculée*, f.

Tem nazwiskiem oznacza się ząb, którego płaszczyna (169) tępemi sęczkami jest okryta.

186. ZĄB POMARSZCZONY; *Dens rugosus*, l.; *Runzli-ger Zahn*, n.

Jest ząb którego płaszczyzna ma na sobie liczne, grube karby, na podobieństwo zmarszczków.

187. ZĄB GŁADKI; *Dens laevis, inermis*; ł.; *Glatter Zahn, Unbewehrter Zahn*, n.

Ząb zowie się wtenczas gładkim, gdy płaszczyzna jego zupełnie równa będąc; niema na sobie ani sęczków, ani zmarszczków.

188. ZĄB ROZSZERZONY; *Dens auctus*, ł.; *Erweiterter Zahn*, n.

Jest ząb taki, którego korona, po bokach albo z przodu, lub też z tyłu, przedłuża się w niższą rozszerzoną częśćkę.

189. STOPIEŃ ZĘBA; *Gradus*, ł.; *Absatz, Vorsprung*, n.; *talon*, f.

Częstka szersza i niższa rozszerzonego zęba, zowie się stopniem.

Zęby pod względem kształtu bywają:

190. NADZWYCZAJNE; *Anomales*.

Gdy nienależą do żadnego z 3 wiadomych gatunków zębów, to jest: różne są od przednich, klów i trzonowych.

191. WŁAŚCIWE, ZWYCZAJNE; *Normales*, ł.

Gdy należą do jednego z trzech dopięro wymienionych gatunków.

C) Osada i umieszczenie zębów.

192. ZĄB WSTAWIONY; *Dens injunctus* ł.; *Eingekeilter Zahn*, n.

Ząb którego korzeń w uliku czyli dołku kości szczękowej będąc osadzony, jest jednak od niej oddzieleny.

193. ZĄB WROŚNIĘTY; *Dens innatus*, ł.; *Eingewachsener Zahn*, n.

Ząb w uliku kości szczękowej osadzony i tak do niej przyrosły, że zda się być jój przedłużeniem, i bez jój nadwerżenia oddzieleny być nie może.

194. ZĄB DZIAŚLOWY; *Dens impositus*, l.; *Eingefleischter Zahn*, n.

Ząb do samego tylko dziąsła, a nie do kości szczękowej przyrośnięty.

195. ZĄB PRZYLEPIONY; *Dens agglutinatedus*, l.; *Angehefteter Zahn*, n.

Ząb niemający właściwego korzenia jedynie za pomocą skórkowatej błonki do podniebienia lub szczęki przytwierdzony (*).

196. ZĘBY SZCZĘKOWE; *Dentes maxillares*, l.; *Ladenzähne*, *Kinladenzähne*, n.

Zęby osadzone na szczękach.

197. ZĘBY PODNIEBIENNE; *Dentes palatini*, l.; *Gaumenzähne*, n.

Zęby wyrastające na podniebieniu.

198. ZĘBY PRZEDNIE; *Dentes primores*, l.; *Vorderzähne* n.; *les dents antérieures*, *incisives*, f.

Są to zęby szczękowe wyrastające z przodu gęby. Z nich GÓRNEMI zowią się te, co na kości międzyszczękowej są osadzone; DOLNE zaś są im przeciwległe. Stykają się one z klami, gdy się te znajdują, gdy zaś klów niema; znaczna próżna przestrzeń, zwana PRZEDZIAŁKĄ; (*diastema*, l.; *barre*, *espace intermédiaire*, f.) oddziela je od zębów kątnych, czyli trzonowych.

199. ZĘBY TRZONOWE; *Dentes molares*, l.; *Backenzähne*, n.; *dents molaires*, f.

Zęby w kątach po bokach szczęk wyrastające, zowią się trzonowemi.

(*) ZĄB RUCHOMY; *Dens mobilis*, z rzędu Skrzydlatych (*Chiroptera*) rodzaj *Rhinolophus* odznacza się szczególniejszym urządzeniem kości międzyszczękowej, która z kością szczękową nie będąc ściśle połączona, daje możność pomienionym zwierzętom, za pomocą właściwych muszkułów, podnosić lub zniżać górne przednie zęby. Takie zęby można nazwać zębami ruchomemi. *Ob. Tem. Monogr. T. II. p. 2.*

200. **KŁY**; *Dentes laniarii*, (*angulares*, *Canini*), l.; *Eckzähne*, *Hundszähne*, n.; *les Canines*, f.

Zęby poboczne korzeniami w dziąsła głęboko wrosłe, w każdej szczęce obok przednich przed trzonowemi, zwykle pojedynczo osadzone; kształtem swoim od reszty zębów odmienne, nazywają się kłami. Przy zamkniętych szczękach, kiel dolny zawsze przed kłem górnym, kiel zaś górny po za kiel dolny zachodzi.

201. **ZĘBY TRĄCE**; *Dentes tritores*, *tritorii*, (*Dentes molares Retzii*), l.; *Mahlzähne*, n.; *les machelières*, f.

Są to zęby trzonowe z koronami szerokimi. Takimi zowią, z pomiędzy zębów zwyczajnych (170); sęczkowate, kolezate, pomarszczone lub gładkie; a z pomiędzy innych zębów, wszystkie faldowane (172) lub warstwowate (171).

202. **KIEL FAŁSZYWY**; *Laniarius ambiguus*, l.; *Zweideutiger Eckzahn*, n.; *Fausse Canine*, f.

Kiel kształtem, wielkością, a często i pozycją swoją do przednich lub trzonowych zębów tak podobny, że zachodzi wątpliwość, czy do kłów, alboliteż do przednich lub trzonowych policzony być powinien.

203. **ZĄB DODATKOWY**; *Dens accessorius*; l.; *Nebenzahn*, n.

Trzonowy jednokształtny (211), lecz od reszty tego gatunku zębów nierównie mniejszy, z przodu lub z tyłu onych jakby dodany.

204. **ZĘBY PŁONNE**; *Dentes spurii*, l.; *Unächte Zähne*, n.

Są to małe wypadające ząbki, z przodu zębów trzonowych umieszczone.

205. **ZĘBY TRZONOWE STOPNIOWANE**; *Molares incurrentes*, l.; *Übergehende Backenzähne*, n.

Są takie trzonowe zęby, które w miarę zbliżenia do kłów lub przednich zębów, coraz więcej kształtem i wielkością są do nich podobne.

206. ZĘBY TRZONOWE CIĄGLE; *Molares continui*, l.; *Anschliessende Backenzähne*, n.

Gdy zęby trzonowe klóm lub gdzie ich niema, zębom przednim bezpośrednio są przyległe; wtenczas zowią się ciągłemi.

207. ZĘBY TRZONOWE PRZERWANE; *Molares abrupti*, l.; *Abgesetzte Backenzähne*, n.

Przerwanemi nazywają się takie zęby trzonowe, które znaczną przerwą od zębów przednich lub klów oddzielone będąc, są między sobą zbliżone.

208. PRZEDZIAŁKA; *Diastema*, l.; *Zahnlücke*, n.; *barre, espace intermédiaire*, f.

Miejsce próżne między przedniemi lub klami i trzonowemi zębami, zowie się Przedziałką.

209. ZĘBY ZBLIŻONE; *Dentes approximati*, l.; *Contigues*, f.; *Gedrängstehende Zähne*, n.

Są wtenczas, gdy między sobą brzegami się stykają.

210. ZĘBY ODOŚÓBNIONE; *Dentes discreti*, l.; *Vereinzelte Zähne*, n.

Gdy brzeg jednego zęba z brzegiem drugiego się nie styka.

211. ZĘBY JEDNOKSZTAŁTNE; *Dentes homogenei*, l.; *Gleichartige Zähne*, n.; *les dents similaires, homogènes*, f.

Zęby składem i kształtem do siebie podobne, zowią się jednokształtnemi.

212. ZĘBY RÓŻNO-KSZTAŁTNE; *Dentes heterogenei*, l.; *Ungleichartige Zähne*, n.; *les dents hétérogènes, dissimilaires*, f.

Zęby rozmaitego kształtu i składu.

213. ZĄB ODDALONY; *Dens dimotus*, l.; *Weggerückter Zahn*, n.

Ząb od innych swego gatunku zębów znacznym przedziałem odosóbniiony, nazywa się zębem oddalonym.

D. Zęby jednej Szczęki, względnie Zębów szczęki przeciwległej.

214. ZĘBY PRZECIWLEGŁE; *Dentes oppositi*, l.; *Entgegensetzte Zähne*, n.

Gdy płaszczyzny zębów dolnych, są płaszczyznom górnych zębów przeciwległe.

215. ZĘBY ZAPADAJĄCE; *Dentes congrui*, l.; *Deckende Zähne*, n.; *les dents coincidentes*, f.

Gdy każdy w szczególności ząb dolny, płaszczyzną swoją zachodzi na ząb górny sobie przeciwległy.

216. ZĘBY UKOŚNE; *Dentes obversi*, l.; *Abgeschrägte Zähne*, n.

Gdy ukośne płaszczyzny dolnych zębów, przystają do płaszczyzn tegoż kształtu zębów górnych.

217. ZĘBY NAPRZEMIAN-LEGLI; *Dentes alternantes*, l.; *Wechselständige Zähne*, n.

Gdy korona zęba jednej szczęki, zapada w próżne miejsce pomiędzy dwa zęby Szczęki przeciwległej.

218. ZĘBY ZAKRYWAJĄCE, ZACHODZĄCE; *Dentes acclinati*, l.; *Uebergreifende Zähne*, n.

Gdy zęby jednej szczęki brzegami swými, zakrywają brzegi zębów Szczęki przeciwległej.

219. ZĘBY ZEWNĘTRZNIE ZAKRYWAJĄCE; *Externe acclinati*, l.; *Aeusserlich übergreifend*, n.

Gdy wewnętrzne brzegi zębów jednej szczęki przykrywają brzegi zewnętrzne zębów Szczęki przeciwległej.

220. ZĘBY WEWNĘTRZNIE ZAKRYWAJĄCE; *Interne acclinati*, l.; *Innerlich übergreifend*, n.

Gdy brzegi zewnętrzne zębów jednej szczęki zachodzą na brzegi wewnętrzne zębów drugiej szczęki.

E. Zęby względnie Szczęk i Warg uważane.

221. ZĘBY PROSTE; *Dentes erecti*, l.; *Aufrechte Zähne*, n.; *dents verticales*, f.

Są prostopadle do Szczękobrzegu (155) ustawione.

222. ZĘBY POCHYLE; *Dentes procumbentes*, l.; *Liegende Zähne*, n.; *dents proclives*, f.

Zęby mniej więcej w poziomym kierunku do szczękobrzęgu nachylone, zowią się pochylemi.

223. ZĘBY UKOŚNE; *Dentes obliqui*, l.; *Schräge Zähne* n.; *Dents obliques*, f.

Tak się nazywają te zęby, które wyrastają na szczękobrzęgu pod kątem rozwartym.

224. ZĘBY POPRZECZNE; *Dentes transversi*, l.; *Queerzähne*, n.; *dents transversales*, f.

Zowią się te zęby, które z szeregu zębów na szczękobrzęgu osadzonych, są w tył pochylone.

225. ZĘBY ZAKRYTE; *Dentes inclusi*, l.; *Bedeckte Zähne*, n.; *dents couvertes*, f.

Gdy szczęki i wargi tak ich przykrywają, że z zamkniętej gęby nie są widzialne.

226. ZĘBY WYSTAJĄCE; *Dentes exserti*, l.; *Freje vorragende Zähne*, n.; *Dents saillants*, f.

Są wtenczas, gdy z pod warg zamkniętej gęby wystając, zewnątrz są widzialne.

7. Szyja, *Collum*.

227. SZYJA; *Collum*, l.; *Hals*, n.; *Cou*, f.

Część szrodkująca między głową i tułowiem, pacierzami szyjnemi (23) podparta, zowie się Szyją.

228. KARK; *Cervix*, l.; *Hinterhals*, n.

Szyi kraina wierzchnia czyli tylna, od zatyłka do grzbietu rozciągająca się.

229. POTYLICA; *Nucha*, l.; *Genick*, n.; *Nuque du cou*, f.

Część karku zatyłkowi przyległa.

230. SPÓD KARKU; *Auchenium*, l.; *Nacken*, n; *Chignon*, *nuque*, f.

Jest to część karku niżej potylicy położona.

231. GARDZIEL, PRZÓD SZYI; *Guttur*, l.; *Vorderhals*, n.; *gorge*, f.

Kraina szyi poniżej podgarła (73) aż do piersi rozciągająca się.

232. GARDŁO; *Gula*, l.; *Köhle*, n.

Część gardzieli najbliższa podgarła.

233. KRTAŃ; *Jugulum*, l., *Gurgel*, n.; *Gosier*, f.

Część gardzieli między gardłem i piersiami.

234. BOK SZYI; *Parauchenium*, l.; *Halsseite*, n.

Jest miejsce z każdej strony szyi, między karkiem i gardzielą.

235. GARŁODÓŁ; *Fossa jugularis*, l.; *Gurgelgrube*, n.

Dolek powyżej mostka u spodu krtani.

236. OBROŻA, KOŁNIERZ; *Torques*, l.; *Ringkragen*, n.;

Collet, *tour de cou*, f.

Pas kolorowy otaczający szyję.

S. Tułów, *Truncus*.

A) Krainy tułowia.

237. TUŁÓW, KADŁUB; *Truncus*, l.; *Rumpf*, n.; *Le tronc*, f.

Główna część ciała, wnętrzości i kanał pokarmowy w sobie zawierająca, do której przytwierdzone są szyja z głową, członki i ogon.

238. TUŁOWIA STRONA WIERZCHNIA; *Notacum* (*Pars superiora*), l.; *Rückenseite*, n.

Całego ciała strona wierzchnia, w kierunku stosu pacierzowego od potylicy do otworu odchodowego ciągnąca się.

239. TUŁOWIA STRONA SPODNIA; *Gastracum*, *pars pro-na*, l.; *Bauchseite*, n.

Część spodnia ciała od gardła, do otworu odchodowego uważana.

240. TUŁOWIA CZĘŚĆ GÓRNA; *Stethiacum*, l.; *Vordergeschlepp*, *Vordertheil*, n.

Wyższa część tułowia obejmująca piersi.

241. TUŁOWIA CZĘŚĆ DOLNA; *Uracum*, l.; *Hintertheil*, *Hintergeschlepp*, n.

Tylna czyli dolna część ciała, między komorą piersiową i odchodowym otworem zawarta, do składu której i brzuch należy.

242. GRZBIET; *Dorsum* l.; *Rücken* n.; *Dos*, f.

Wierzchniej strony tułowia część pośrodkowa, na stosie pancerzowym leżąca, w górze karkiem, u dołu kuprem ograniczona.

243. MIĘDZYŁOPATCZE; (*Linde Słow. S. P.*) *Interscapulum*, l.; *Vorderrücken*, *Wiederrüst*, n.

Grzbietu część górna najbliższa karku, między łopatkami zawarta, piersiom przeciwległa.

244. TYŁ; *Tergum*, l.; *Hinterrücken*, *Unterrücken*, n.; *Croupe*, f.

Dolna część grzbietu międzyłopatczem i krzyżami ograniczona, brzuchowi przeciwległa.

245. KRZYŻE; *Prymna*, l.; *Kreuz*, n.; *les reins*, f.

Najniższa część grzbietu, od zadu aż do kupra między tylnymi udami ciągnąca się.

246. KUPER; *Uropygium*, l.; *Steiss*, *Schwanzgegend*, n.

Tułowia część ostatnia nad otworem odchodowym położona, nasadę ogona stanowiąca.

247. SPÓD CIAŁA; *Abdomen*, l.; *Unterleib*, n.; *bas ventre*, *abdomen*, f.

Spodniej strony tułowia część dolna (czyli przednia) słupowi grzbietowemu przeciwległa między krtanią i otworem odchodowym rozciągająca się.

248. PIERSĆ; *Pectus*, *Praecordia*, l.; *Brust*, n.; *poitrine*, f.

Spodu ciała część przednia czyli wyższa, z mostka

i żeber złożona, od podgardla aż do brzucha zajmująca, stanowi pierś.

249. BRZUCH; *Venter*, l.; *Bauch*, n.; *Ventre*, f.

Spodniej strony tułowia część dolna czyli niższa między komorą piersiową i otworem odchodowym zawarta.

250. PĘPEK; *Umbilicus*, l.; *Nabel*, n.; *nombril*, *ombilic*, f.

Znajdujące się na brzuchu znamie żyły pępkowej, zowie się pępkiem.

251. KRAINA PĘPKOWA; *Regio umbilicalis*, l.; *Nabelgegend*, n.; *région ombilicale*, f.

Część brzucha otaczająca pępek.

252. NADBRZUSIE; *Epigastrium*, l.; (*Scrobiculus cordis*), *Oberbauch*, *Vorderbauch*, *Herzgrube*, n.; *Epigastre*, f.

Część brzucha najbliższa piersi.

253. ŁONO; *Inguina*, *Sumen*, l.; *Unterbauch*, *Hinterbauch*, *Schamgegend*, n.; *région pubis*, *de l'os pubis*, f.

Najniższa część brzucha, członkami brzuchowemi objęta, najwięcej do otworu odchodowego zbliżona.

254. PODBRZUSIE, *Hypogastrium*, l.; *Mittelbauch*, *Wanst*, n.; *hypogastre*, f.

Część brzucha po nad łonem rozciągająca się.

255. MIĘDZYNOŻE; *Perinaeum*, l.; *Damm*, n.; *perinée*, f.

Przedział między członkami płciowemi i otworem odchodowym.

256. PACHA; *Armus*, l.; *Schultergegend*, *Vorderbug* (*Blatt*), n.; *épaule*, f.

Kraina barku po bokach komory piersiowej.

257. SŁABIZNA; *Hypochondria*, l.; *Weichen*, n.; *Flanc*, *Hypocondre*, f.

Poboczna kraina tułowia między komorą piersiową i łędźwiami, między zadem i brzuchem położona.

258. ŁĘDŹWIE; KRAINA ŁĘDŹWIOWA; *Lumbi*, *Regio lumb*

baris, Coxa, l.; Hüftengegend, (Lenden), n.; La région lombaire, f.

Tyłna część słabizny przy nasadzie udów.

B) Ogon, Cauda.

259. OGON; *Cauda, l.; Schwanz, n.; queue, f.*

Pacierz kości ogonowej (22) przedłużające się poza tułów, pod skórą zwykle mięsem i tłuszczem pokryte, zowią się ogonem.

260. OGON BARDZO DŁUGI, PRZEDŁUŻONY; *Cauda longissima, elongata, l.; Langer, sehr Langer Schwanz, n.; queue très longue, f.*

Ogon od ciała dłuższy.

261. OGON MIERNY; *Cauda mediocris, l.; Mittellanger Schwanz, n.; queue médiocre f.*

Ogon cokolwiek od ciała krótszy.

262. OGON KRÓTKI, BARDZO KRÓTKI, PRZYKRÓTKI; *Cauda brevis, brevissima, abrupta, l.; Kurzer, sehr kurzer, abgekürzter Schwanz, n.; queue courte, f.*

Ogon od udów cokolwiek krótszy lub tylko szczątkowy.

263. OGON OBRĄCZKOWATY; *Cauda annulata, l.; Geringelter Schwanz, n.; queue annelée, f.*

Którego skóra jakby na pierścienie jest podzielona.

264. OGON PANCERNY; *Cauda loricata, l.; Gepanzerter Schwanz, n.*

Ogon kościanymi obrączkami pokryty.

265. OGON GIĘTKI; *Cauda volubilis, l.; Wickelschwanz, Rollschwanz, n.*

Ogon przedłużony, naokoło ciała obwijając się mogący, zowie się ogonem giętkim.

266. OGON CHWYTNY; *Cauda prehensilis, l.; Greifschwanz, n.; queue prégnante, f.*

Ogon giętki (265) przy końcu gładki, brózdowaną, czulą skórą pokryty.

267. OGON WOLNY; *Cauda laxa*, l.; *Schlafer (oder Steifer) Schwanz*, n.; *queue non prenante*, f.

Każdy ogon niemający przymiotów giętkiego lub chwytnego ogona, zowie się ogonem wolnym.

268. OGON GRZYWIASTY; *Cauda comosa, jubata*, l.; *Buschiger Schwanz*, n.; *queue touffue*, f.

Gdy od nasady przez całą długość, długimi wiszącymi włosami jest porosły.

269. OGON KICIASTY; *Cauda floccosa*, l.; *Gequasteter Schwanz*, n.; *queue floconneuse*, f.

Ogon kitą czyli pękiem długich włosów zakończony.

270. OGON DWÓRZĘDNY, DWÓSTRONNY; *Cauda disticha*, l.; *Zweizeiliger Schwanz*, n.; *queue distique*, f.

Ogon, na którego pniu dłuższe włosy tak są ułożone, że bądź od nasady, bądź od końca uważane, zawsze dwa, jeden od drugiego oddzielone rzędy stanowią.

271. RZĄP'; *Stirps caudae*, l.; *Schwanzrube*, n.; *tronçon de la queue*, f.

Pień ogona sam przez się bez włosów, zowie się Rząpiem.

272. CHWOSZCZKA; *Coma*, l.; *Schweif*, n.; *Crin de la queue*, f.

Włosy ogona na Rząpiu wyrastające, zowią się Chwoszczką.

C) Części rodzajne, czyli płciowe i odchodowe (*Genitalia et Anus*).

2 3. KORZEŃ; *Penis*, l.; *Ruthe*, n.; *Verge*, f.

Członek rodzajny męzki w łonie umieszczony składa się z kanału moczowego, (*Urethra, Harnröhre*) opatrzonego na końcu żołądźką, (*Glaus, Eichel*), a niekiedy osobną kością: z obrzezka, (*Praeputium, Vorhaut*), i moszny, (*Scrotum, Hodenbeutel*), która pośrodku szwem jest przedzielona.

274. KORZEŃ PRZYROŚNIĘTY; *Penis adnatus*, l.; *Angewachsene Ruthe*, n.

Którego część dolna pod skórą brzuchową jest ukryta, a tylko koniec blisko pępka wolny.

275. ŻWIERZĘTA W TYŁ MOCZĄCE; *Animalia retromingentia*, l.; *Rückwärtsharnende Thiere*, n.

Zowią się te, które mają korzeń w tył obrócony.

276. CZŁONEK RODZAJNY SAMICZY; *Vulva*, l.; *Wurf*, n.; *Vulve*, f.

Na łonie umieszczony, zewnątrz opatrzony WARGAMI (*labiae*, *Schaanlefszen*) i OTWOREM MOCZOWYM, (*clitoris*, *Kitzler*).

277. CYCE; *Mammae*, l.; *Euter*, *Brüste*, n.; *mammelles*, f.

278. BRODAWKI PIERSIOWE; *Papillae*, l.; *Säugwarzen*, n.; *papilles*, f.

Brodawki na wierzchu Cyców znajdujące się, przez które sączy się mléko, najczęściej oznaczone obwódką odmiennéj barwy.

279. CYCE PIERSIOWE; *Mammae pectorales*, l.; *Brüste*, *Brust-Euter*, n.; *mammelles pectorales*, f.

Cyce umieszczone na piersiach.

280. CYCE BRZUCHOWE; *Mammae ventrales*, *abdominales*, l.; *Bauch-Euter*, n.; *mammelles ventrales*, f.

Cyce znajdujące się na brzuchu.

281. CYCE ŁONOWE; *Mammae inguinales*, l.; *Schaam-Euter*, n.; *mammelles inguinales*, f.

Cyce wyrastające na łonie między udami.

282. WOREK BRZUCHOWY; *Mastotheca*, *Marsupium abdominale*, l.; *Zitzensack*, n.; *poche abdominale*, f.

Fałd skóry po obu stronach brzucha rozszerzonéj, na zejściu się z takimże fałdem strony przeciwlegléj, tworzący zwykle pośrzodku mniej więcej wyraźny worek, w którym mieszczą się Cyce, i płód donaszany bywa, zowie się workiem brzuchowym. Gdy takiego wor-

ka niema, wtencza Cyce zowią się OTWARTE, *Mammae apertae*.

283. OTWÓR ODCHODOWY; *Anus*, l.; *Aster*, n.; *l'Anus*, f.

Znajdujący się pod ogonem otwór kiszki prostéj, do wyrzucania przezeń gnoju przeznaczony, zowie się otworem odchodowym.

284. TOREBKA PRZYODCHODOWA; *Rima odorifera*, *Sacculus analis*, l.; *Riechende Hautfalte*, *Astertasche*, n.; *follicule odorante*, *poche près de l'anus*, f.

Torebka między ogonem i otworem odchodowym, lub między otworem odchodowym i częściami płciowemi, albo też około otworu odchodowego znajdująca się, w której umieszczone są gruczoly sączące ciecz wonną lub smrodliwą.

285. KANAŁY; *Cloaca*, l.; *Kloacke*, n.; *Cloaques*, f.

Są to wewnętrzne rozszerzenia otworu odchodowego, zawierające w sobie gnój, urynę, nasienie lub plód.

9. Członki, *Artus*, l.; *Gliedmassen*, n.; *les extremités* f.

A) Członki w ogólności.

286. NOGI; *Pedes*, l.; *Beine*, *Füsse*, n.; *les pieds*, f.

Są to członki stawowate, do chodzenia usposobione, kończące się palcami i pazurami.

287. NOGI WYRAŻNE, DOSKONAŁE; *Pedes exerti*, *absoluti*, l.; *Vollkommene Beine*, n.

288. NOGI NIETYRAŻNE UKRYTE; *Pedes retracti*, *obvoluti*, l.; *Eingezogene Beine*, *Umhüllte Beine*, n.

Nogi składające się z członków krótkich, których nasadowe części są ukryte w tułowiu, a końcowe w skórę jakby obwinięte.

289. CZŁONKI PŁETWOWATE; *Artus pinniformes*, *Pin-*

nae pectorales, l.; *Flossenartige Gliedmassen*, *Brustfinnen*, n.; *les pieds pinniformes*, f.

Członki piersiowe w tułowiu ukryte, skórą tak obrośnięte, że tylko przy rozbiórce anatomicznym rozpoznane być mogą. Kształtem swym do płetw rybich są podobne i do chodzenia niezdatne.

290. NOGI ZROŚNIĘTE; *Pedes compedes*, l.; *Ferwachsne Beine*, n.

Członki brzuchowe w poziomy ogon zupełnie połączone i zewnętrznym kształtem wcale do nóg niepodobne.

B) Nogi w szczególności.

291. STOPA; *Podium*, l.; *Fuss*, n.; *jambe*, f.

Tak się zowie część końcowa nogi, obejmująca w sobie kości; pięściową, dłoniową, nadstopnik, przedstopnik i palce (38, 39, 40, 48, 49, 50).

292. PODESZWA; *Planta*, l.; *Sohle*, n.; *Semelle*, *face plantaire*, f.

Spodnia strona stopy od jej nasady czyli zgięcia (54) i Przegubu (86) aż do końca palców ciągnąca się.

293. PALCE; *Digiti*, l.; *Zehen*, n.; *les doigts*, f.

Końcowe stawowate członki stopy, na których wyrastają paznokcie.

294. NOGA JEDNO - DWU - TRÓJ - CZTÉRO - PIĘCIO - PALCZASTA; *Pes mono-di-tri-tetra-pentadactylus*, l.; *Ein-zwei-drei-vier-fünfzehiges Bein*, n.

Noga jednym, dwóma, trzema, czterema lub pięcią palcami opatrzona.

295. NOGA BEZPALCZASTA, PRZYCIĘTA; *Pes adactylus*, *mutilatus*, l.; *Ohnzehiges*, *Verstumelltes Bein*, n.

Tak nazywa się noga zupełnie pozbawiona palców.

296. STAWY PALCÓW; *Phalanges digitorum*, l.; *Zehen-Fingerglieder*, n.; *les phalanges*, f.

Członki każdego palca w szczególności uważane, zowią się stawami.

297. STAW PAZUROWY; *Rhizonychium*, l.; *Klaueglied*, *Nagelglied*, n.; *phalange onguéale*, f.

Są to ostatnie stawy palców, na których osadzone pazury.

298. PAZURY, PAZNOGCIE; *Ungues*, l.; *Klaue*, n.; *les ongles*, f.

Końcowe, rogowate części palców, na wierzchołkach ostatnich stawów wyrastające, zowią się paznogciami.

299. NOGA, PALEC TĘPY, BEZPAZUROWY; *Pes*, *digitus*, *muticus*, *exunguiculatus*, l.; *Unbewehrter*, *Ungenagelter Fuss*, *ungenagelte Zehe*, n.

Nogi lub palce pozbawione pazurów.

300. NOGI PRZEDNIE, RĘCE; *Antipedes*, *Armi*, *Brachia*, *Palmae*, l.; *Vorderbeine*, *Vorderfüsse*, n.; *pieds de devant*, f.

Są członki z przodu, po bokach piersi wyrastające.

301. NOGI TYLNE, PODBRZUCHOWE; *Scelides*, *Crura*, *Plantae*, l.; *Hinterbeine*, *Hinterfüsse*, n.; *pieds de derrière*, f.

Nogi podbrzuchowe czyli tylne.

302. PODRAMIENNIK; *Axilla*, l.; *Achsel*, n.; *aisselle*, *épaule*, f.

Dolek tworzący się pod ramieniem w miejscu przyrośnięcia do komory piersiowej, zowie się podramieniem.

303. ZAD; *Clunis*, l.; *Keule*, *Lende*, *Schenkel*, n.; *Hanche*, *Cuisse*, f.

Uda wraz z pokrywającym je mięsem uważane, stanowią zad.

304. NATYLKI; *Nates*, l.; *Gesäss*, *Hinterbacken*, n.; *fesses*, f.

Dolne części zadu, częstokroć nabrzmiące, zowią się natylkami.

305. NAGNIOTEK; *Tylium (Natis calva)*, l.; *Gesässschwiele*, n.; *Callosités aux fesses*, f.

Część natylka stwardniała, gładka, zwykle kolorowa.

306. ŁYTKA; *Sura*, l.; *Wade*, n.; *mollet, gras de la jambe*, f.

Mięsista, muskularna część tylnej strony golenia, nazywa się łytką.

C) S t o p a.

307. RĘKA, STOPA PRZEDNIA; *Maniculum*, *Podium anticum*, *Palma*, l.; *Vorderfuss*, n.; *ped de devant*, f.

Stopa przednich członków, zowie się stopą przednią, a niekiedy ręką.

308. NOGA, STOPA TYLNA; *Podarium*, *Podium posticum*, *Planta*, *Poples*, l.; *Hinterfuss*, n.; *ped de derrière*, f.

Stopa członków tylnych, zowie się stopą tylną lub nogą.

309. PALEC PIÉRWSZY, DRUGI, TRZECI, CZWARTY, PIĄTY; *Digitus primus*, *secundus*, *tertius*, *quartus*, *quintus*, l.; *die Erste*, *zweite*, *dritte*, *vierte*, *fünfte Zehe*, n.

Tak się liczą palce podług porządku w jakim ze stopy wyrastają, zaczynając od jej środkowej do zewnętrznej strony.

310. KSIUK; *Hallux*, *Pollex*, l.; *Innenzehe*, *Daumenzehe*, n.; *un pouce*, f.

Palec wewnętrzny czyli pierwszy od innych palców odmiennie osadzony, i przeciwległe do nich obracać się mogący.

311. KSIUK LUB PALEC ZOWIE SIĘ SZCZĄTKOWYM; *Verruca hallucaris*, *pollicaris*, l.; *Daumenspur*, n.

Wtenczas gdy jest bardzo mały, i z pod skóry za ledwo widoczny.

312. PALEC POCHODNY; *Digitus insistens*, l.; *Aufstretende Zehe*, n.

Jest tak osadzony, że w czasie chodu zwierzęcia, końcem tylko dotyka się ziemi.

313. PALEC PODNIESIONY; *Digitus amotus*, l.; *Hinaufgerückte Zehe*, n.

Gdy tak wysoko wyrasta, że podczas chodu, wcale do ziemi się nie dotyka.

314. OBÓWIE; *Podotheca*, l.; *Fusscheide*, n.

Skóra całą stopę okrywająca, obówie jej stanowi.

315. OBÓWIE PALCA; *Dactylotheca*, l.; *Zehenscheide*, n.

Tak się zowie część pokrywy stopy czyli skóra, każdej w szczególności palec obrastająca.

316. BRZUSĆCE; *Tylari*, l.; *Ballen*, *Zehenballen*, *Hackenballen*, n.; *partie charnue du gros orteil*, f.

Części nagie, stwardniałe, pod palcami lub pod ostrogą (57) znajdujące się, zowią się brzuścami.

D) Pazury, *Ungues*.

317. PAZURY SZPONIASTE; *Ungues falculares*, l.; *Kralenformige Klaue*, n.

Są to pazury przedłużone, płaskie lub okrągławe, łukowato skrzywione i na wierzchniej stronie pazurowego stawu wyrastające.

318. SZPONA; *Falcula*, l.; *Kralle*, n.; *Griffe*, *serre*, f.

Powyżej opisanego kształtu pazur, nazywa się szponą, palec szponiasty; *Digitus falculatus*, l.; *Krallige Zehe*, n.

319. SZPONY WYSUWALNE, WPÓLWYSUWALNE; *Falcula vaginata*, *Semivaginata*, l.; *Gescheidete*, *Halbgescheidete Kralle*, n.

Szpony, które do osobnych na końcach palców znajdujących się pochewek, całe lub przez pół wciągać się i hcować mogą.

320. PAZUR PAZNOGCIOWY; *Unguis lamnaris*, l.; *Nagelformige Klaue*, n.

Pazur płaski szeroki, z przodu przycięty lub zaokrąglony, stawu pazurowego wierzchnią stroną mniej więcej pokrywający.

321. PAZNOGÓC; *Lamna*, l.; *Nagel*, n.; *Ongle*, f.

Powyzéj opisany pazur nazywa się paznogciem, palec paznogciowaty, *Digitus lamnatus*, l.; *Eine genagelte Zehe*, n.

322. PAZUR DACHÓWKOWATY, RYNIENKOWATY; *Unguis tegularis*, l.; *Kuppennagel*, n.

Pazur w kształcie swoim pośredni między szponą i paznogciem; to jest od szpony szerszy, krótszy, na końcu przytępiony; od paznogcia zaś bardziej ściśniony, dnem wywróconą rynewkę naśladowający, na wierzchniej części pazurowego stawu osadzony; zowie się pazurem dachówkowatym.

323. PAZUR KOPYTOWATY; *Unguis ungularis*, l.; *Huf förmige Klaue*, n.

Pazur wielki, gruby, przytępiony, koniec palca jakby obówiem zewsząd pokrywający.

324. KOPYTO; *Ungula*, l.; *Huf*, n.; *Sabot*, f.

Pazur kopytowaty stanowi kopyto.

PALEC KOPYTOWATY; *Digitus ungulatus*, l.; *Behufte Zehe*, n.

Zowie się wtenczas, gdy na nim osadzone jest kopyto.

325. PODKOPYTNIK; *Solea*, l.; *Hufsohle*, n.; *Sohle*, f.

Tak się nazywa kopyta strona spodnia.

326. BRZEG KOPYTA; *Coronamen*, l.; *Hufkranz*, n.

Stanowi wierzchnia strona kopyta okrywająca palec.

E) Nóg rodzaje, *Pedum genera*.

327. RĘKA; *Manus*, l.; *Hand*, n.; *la main*, f.

Stopa, której ksiuk (310) czyli wewnętrzny palec paznogciowy (320) od reszty palców będąc odosobniony,

przeciwległe do nich obracany być może, której wszystkie palce są głęboko podzielone, rozłożyste i paznogciami opatrzone, zowie się ręką.

Ksiuk (patrz wyżej N. 310).

328. PALEC WSKAZUJĄCY; *Digitus index*, l.; *Zeigefinger*, n.

Drugi po ksiuku następujący palec ręki, zowie się palcem wskazującym.

329. ŁAPA; *Palma*, l.; *Tatze*, n.; *Patte*, f.

Część ręki rozszerzona, pięść i dłoń u stóp przednich (307), nadstopnik i przedstopnik u stóp tylnych (308) obejmująca.

330. DŁOŃ; *Vola*, l.; *Handhöhlung*, n.

Jest wewnętrzna strona ręki.

331. NOGI DZIELNOPALCZASTE, PÓLDZIELNO - PALCZASTE; *Pedes fissi*, *Semifissi*, l.; *Gespaltne*, *Halbgespaltne Füße*, n.

Nogi, których palce są odosobnione i między sobą śródkową błoną niezrosłe.

ZWIERZĘTA DZIELNOPALCZASTE; *Animalia fissipeda*, l.

Zowią się takie zwierzęta, których nogi powyżej opisanego gatunku palcami są opatrzone.

332. PALCE ZROSLÈ; *Digiti coadunati*, l.; *Verwachsene Zehen*. n.

Palce, które nie będąc błoną śródkową połączone, tak jednak do siebie są przyrosłe, że jedno obowie (314) stanowią.

333. NOGI PŁETWOWATE; *Pedes palmati*, l.; *Schwimmfüße*, n.; *pieds palmés*, f.

Nogi, których palce przerosłe są błoną od nasady aż do końca.

334. NOGI PÓL-PŁETWOWE; *Pedes semipalmati*, l.; *Halbe Schwimmfüße*, n.

Są wtenczas, gdy błona między-palcowa do połowy tylko spina palce.

335. NOGI OBRĄBIONE; *Pedes lomadini*, l.; *Gesäumte Füße*, n.

Gdy palce nóg są powycinanemi zwykle płatkami skóry obrosłe.

336. PLETWÓWKA; *Palama*, l.; *Schwimnhaut*, n.

Tak się nazywa błona między-palcowa nóg pletwowych i półpletwowych.

337. OBRĄBEK; *Loma*, l.

Brzeżek skórkowaty obrąbionych palców.

338. NOGI SKRZYDLATE, LOTNE; *Pedes chiropteri*, *volatiles*, l.; *Flugbeine*, n.

Nogi przednie, których bardzo długie i szczupłe palce cienką błoną naksztalt skrzydeł są otoczone.

339. NOGI SKÓROLOTNE; *Pedes dermopteri*, l.; *Flatterbeine*, n.

Zowią się wtenczas, gdy przednie i tylne nogi od nasady aż do stóp, spięte są po obu stronach błoną, którą tworzy rozszerzenie pobocznej skóry tułowia.

340. LOTOSKÓRA, BŁONA LOTNA; *Patagium*, l.; *Flughaut*, n.; *Répli de la peau des flancs*, f.

Błona lotna nóg skrzydlatych i skórolotnych, najczęściej między nogami i tułowiem z przodu i z tyłu rozpięta.

341. LOTOSKÓRA MIĘDZYPALCOWA; *Patagium digitale*, l.; *Zehen-Flughaut*, n.

Błona rozciągająca się między przedłużonemi palcami nóg przednich.

342. LOTOSKÓRA SZYJNA; *Patagium collare*, l.; *Halsfittich*, n.

Błona między szyją i przedniemi nogami rozpięta.

343. LOTOSKÓRA LĘDŹWIOWA, POBOCZNA; *Patagium lumbare*, l.; *Seitenfittich*, n.

Błona między nogami przedniemi i tylnemi rozciągnięta, po bokach tułowia wyrastająca.

344. LOTOSKÓRA Ogonowa, międzyudowa; *Patagium*

anale, interfemorale, l.; Steissfittich, n.; Membrane interfemorale, f.

Blona między tylnymi nogami rozciągnięta, ciało przy otworze odchodowym opasująca.

345. LOTOSKÓRA KOSMATA, *Patagium pellicum, l.; Flugfell, n.*

Lotoskóra włosami porośnięta, zowie się kosmatą.

346. LOTOSKÓRA BŁONIASTA, *Patagium membranaceum, l.; Flughaut, n.*

Tak się nazywa Lotoskóra, gdy jest naga i cienka.

347. NOGI SKOCZNE; *Pedes saltatorii, l.; Springbeine, n.*

Nogi doskonale (287), z których tylne, dwa razy od przednich są dłuższe, silniejsze i do skakania usposobione.

348. NOGI POCHODNE, *Pedes ambulatorii, l.; Gangbeine, n.*

Tak nazywają się nogi wyraźne czyli doskonale (287), które będąc sposobne do chodzenia, nie są ani pletwate, ani skrzydlate, ani skórolotne, ani skoczne, lecz palcami przedzielonemi lub też zrosłemi (332) opatrzone.

349. NOGI KOPNE; *Pedes fossorii, l.; Grabfüsse, Scharrfüsse, n.; pieds foisseurs, f.*

Których stopy potężne i szerokie, mają pazury duże i do kopania ziemi zdatne.

350. NOGI NASTOPNE; *Pedes plantigradi, l.; Sohlen-schreitende Beine, n.*

Są takie nogi, które w chodzeniu opierają się na całej z włosów obnażonej stopie.

351. NOGI PALCOCHODNE; *Pedes digitigradi, l.; Zehenscheidende Beine, n.*

Które w chodzeniu opierają się na samych tylko końcach stóp, najczęściej włosami porośniętych.

352. NOGI DWUKOPYTOWE; *Pedes bisulci, l.; Spalt-hufige, Zwcihufige Beine, Beine mit gespaltene klauen, n.*

Zowią się takie nogi, które opatrzone są dwóma tylko kopytkowatemi wzniesionemi palcami.

353. NOGI PRAWIE DWUKOPYTKOWE; *Subbisulci*, l.; *Kerbhufige Beine*, n.

Mają dwa palce prawie zrosłe, na końcach tylko rozdzielone i kopytkowate.

354. NOGI JEDNOKOPYTKOWE; *Pedes Solidunguli*, l.; *Einhufige*, *Ganzhufige Beine*, n.

Opatrzone są jednym wzniesionym palcem, mającym na sobie niedzielne czyli całe kopyto.

355. NOGI WIELOKOPYTKOWE- TRÓJ- CZTÉRO-KOPYTKOWE; *Pedes multunguli- tri- quadri-ungulati*, l.; *Vielhufige- drei-vierhufige Beine*, n.

Zowią się wtenczas, gdy mają trzy lub cztery wzniesione kopytkowate palce.

356. NIBY KOPYTA, KOPYTA FALSZYWE; *Ungulae Succenturiatae*, *Tali Succenturiati*, l.; *Nebenhufse*, *Asterklauen*, n.

Kopytka palców podniesionych (313) u nóg dwu- i wielu-kopytowych.

357. PISZCZALKĄ; *Dudka*, *Gamba*, l.; *Lauf*, *Röhre*, n.

Kość dłoniowa stopy przedniej lub przedstopnik stopy tylnej, gdy są nadzwyczaj przedłużone, szczególniej w nogach jedno- lub dwu-kopytowych, zowią się piszczalką lub Dudką.

358. PĘCINA; *Mesocynium*, l.; *Fessel*, n.; *le paturon*, f.

Miejsce nasady palców pod piszczalką, między nią i kopytami zawarte.

10. Pokrycie, *Iudumentum*.

A) Skóra uważana sama przez się.

359. SKÓRA; *Cutis*, l.; *Haut*, n.; *la peau*, f.

Jest ogólne pokrycie ciała, składające się ze spod-

niej SKÓRKI (*Corium*, ł., *Leder*, n., *derme*, f.), wierzchniej POWŁÓCZKI (*epidermis*, ł., *Oberhaut*, n., *épiderme*, f.) i szrodokującej między niemi KLEISTÉJ SIATKI CZYLI TRANKI (*retis mucilaginosae*, ł., *Schleimnetz*, n., *reseau muqueux*, f.). Skóra bywa zazwyczaj porośnięta włosami.

360. SKÓRA OBWISŁA; *Cutis laxa*, ł.; *Schlollernde, Schlawe Haut*, n.

Skóra słabo do członków przyrośnięta i pofalowana.

361. WOLE, WISA; *Palaria*, ł.; *Wamme*, n.

Skóra wolna, wisząca pod gardłem lub na piersiach.

362. GARB; *Tophus, Gibber*, ł.; *Höcker*, n.; *Loupe gruisseuse*, f.

Wywyższenie z zebranego pod skórą tłuszczu uformowane, stanowi garb.

363. NAGNIOTEK; *Callus*, ł.; *Schwiele*, n.; *callosité*, f.

Skóra naga, nader twardą, zrogowaciałą powłóczką okryta, zowie się nagniotkiem.

364. BRODAWKA; *Verruca*, ł.; *Warze*, n.; *verrue*, f.

Jest mała, okrągła, stwardniała na skórze narośl.

365. ŁUSKI; *Squamae*, ł.; *Schuppen*, n.; *les écailles*, f.

Są to wyrostki płaskie, rogowe, lub kościane, zazwyczaj dachówkowato do skóry przytwierdzone.

366. PANCERZ; *Lorica, Clypeus, Testa*, ł.; *Panzer, Schild, Schale*, n.; *bouclier*, f.

Pokrywa rogowa lub kościana, na całym tułowiu lub tylko na pewnej jego części znajdująca się.

367. PANCERZ TARCZOWATY; *Lorica scutulata*, ł.; *Gürtelfelder Panzer*, n.

Pancerz, którego powierzchnia podzielona jest na tabliczki regularnego kształtu, pokryte lśniąca powłóczką.

368. TARCZA; *Scutulum, Assula*, ł.; *Feld, Schildchen*, n.

Każda pojedyncza tabliczka pancerza tarczowatego, zowie się tarczą.

369. PASY; *Cingula, Zonae, l.; Gürtel, n.; les zones, f.*

Twarde, poprzeczne wążkie paski, które do skóry będąc przyrośnięte, wraz z nią są ruchome i po połowie przedzielają pancerz.

370. OBRĄCZKI; *Gyri (Annuli), l.; Schwanzringel, n.*

Pancerza ogonowego każdy w szczególności pasek, zowie się obrączką.

371. PŁETWA GRZBIETOWA; *Pinna dorsalis, l.; Rückenfinne, n.; nageoire dorsale, f.*

Jest przedłużenie skóry w kształcie rybiej płetwy na grzbiecie rozpięte.

372. PŁETWA OGONOWA; *Pinna analis, Pedalium, l.; Schwanzfinne, n.; nageoire anale, f.*

Przedłużenie skóry płetwowate, poziome, na końcu ogona umieszczone.

B) W ł o s y.

373. WŁOSY; *Pili, l.; Haare, n.; les poils, f.*

Są to różnokształtne rogowate włókna, korzeniami swemi w spodnią skórę wrośnięte i mniej więcej powierzchnię ciała okrywające.

374. KORZENIEM WŁOSA (*bulbe, f.*) zowie się organ, w którym tworzą się włosy, nerwisty i naczynkowaty.

375. SZCZECINY; *Setae, l.; Borsten, n.; Soies, f.*

Włosy kruche, sztywne, po większej części na końcach porozdzielane.

376. KOLCE; *Aculei, Spinae, l.; Stacheln, n.; les piquans, f.*

Są to włosy grube, kruche, twarde, zwykle ostrokończyste.

377. CZĘŚĆ WŁOSISTA, ODZIANA; *Pars pilosa, vestita, l.; Behaart, n.*

Każda część ciała włosami pokryta, zowie się włosistą czyli odzianą.

378. CZĘŚĆ GŁADKA, BEZ WŁOSA, OBNAŻONA, NAGA; *Pars glabra, depilis, denudata, nuda*, l.; *Haarlos, Unbehaart*, n.

Część, na której zupełnie żadnych niema włosów.

379. WŁOSIANKA; *Vellus*, l.; *Pelz*, n.; *fourrure*, f.

Włosy całego ciała lub pewnej onego części, razem wzięte, zowią się włosianką.

380. ODZIEŻ, *Pellis*, l.; *Fell*, n.; *la robe*, f.

Skóra włosista razem z futrem uważana, nazywa się odzieżą.

381. FUTRO; *Codarium*, l.; *Wollpelz*, n.

Włosy miększe i cieńsze pomieszane z długimi i grubszeimi włosami, stanowią futro.

382. WŁOSY LEŻĄCE; *Pili incumbentes*, l.; *Anliegende Haare*, n.

Są te włosy, które w kierunku długości skóry, poziomo do niej przyrastają.

383. WŁOSY PROSTE; *Pili erecti*, l.; *Aufrechte Haare*, n.

Prawie prostopadle wyrastają.

384. KUTNER, PILŚŃ; *Pili tomentosi*, l.; *Filzige Haare*, n.; *les poiles feutrés*, f.

Włosy bardzo gęste i zbite, zowią się kutnerem lub pilśnią.

385. WŁOSY KUDŁATE, KUDLY; *Pili villosi*, l.; *Zottige Haare*, n.

Włosy długie, cienkie i prawie proste.

386. WELNA, CZĘŚĆ WELNISTA; *Lana, pars lanata*, l.; *Wolle, ein wolliger Theil*, n.; *pelage laineux, Laine*, f.

Włosy długie, miękkie, potrefione i kędzierzawe.

387. WŁOSY JEDWABISTE, JEDWABKA; *Pilli Sericei*, l.; *Seidenhaare*, n.; *bourre*, f.

Włosy bardzo cienkie, miękkie i lśniące.

388. WŁOSIANKA AXAMITNA; *Vellus sericatum*, l.; *Sammpelz*, n.

Tak się zowie włosianka złożoną z bardzo cienkich, miękkich i gęsto wyrastających włosów.

389. CZUPRYNA; *Capilli, crines, Coma, l.; Haupt-Haare, Haube, n.; Coiffe, f.*

Włosy długie, na wierzchołku czaszki wyrastające, zowią się Czupryną.

390. CZUB; *Caprona, Antiae, Crista, l.; Stirnschopf, n.*

Przydłuższe, prosto stojące, na przód skierowane włosy ciemienia (62), stanowią Czub.

391. BRODA; *Barba, aruncus, l.; Bart, n.; barbe, f.*

Są to długie, podbrodek obrastające włosy.

392. BOKOBRODY; *Mystax, barba malaris, l.; Bakkenbart, n.; les favoris, le poil des joues, f.*

Włosy długie, wyrastające na podlicach (72), zowią się bokobrodami.

393. WĄSY; *Mastax, l.; Knebelbart, n.; les moustaches, f.*

Wyrastają pod nosem na szczecę górną.

394. RZĘSÓWKI; *Vibrissae, l.; Schnurrhaare, Schnurrborsten, n.*

Tak zwać będziemy włosy rzadkie, długie, twarde, w nozdrzach, tu i ówdzie na twarzy i niekiedy na bokach nóg przednich wyrastające.

395. BRWI; *Supercilium, l.; Augenbraune, n.; les sourcils, f.*

Są to rzędy włosów wyrastających poprzecznie w niższej części czoła nad każdym okiem.

396. GRZYWA; *Juba, l.; Mähne, n.; crinière, n.*

Składa się z włosów długich, gęstych, szyję, pierś, grzbiet lub ogon odziewających.

397. KITA; *Floccus, l.; Quaste, n.; flocon, f.*

Włosy długie, miękkie, na końcu ogona wiszące, zowią się kitą.

398. PĘKOWŁOS; *Scopa, l.; Haarbüschel, n.*

Są to pęczki długich, wielkich włosów, na różnych miejscach nóg lub innych części ciała wyrastających.

399. KISĆ; *Penicillus*, l.; *Pinsel*, n.; *pinceau*, *brosse*, f.

Tak się zowie mały pęczek długich, kruchych włosów, na końcu którejkolwiek części ciała znajdujących się.

400. KĘDZIOR; *Cincinnus*, l.; *Locke*, n.; *boucle*, f.

Włosów wełnistych czupryny lub grzywy, każdy pojedynczy na końcu zwinięty pęczek, zowie się kędziorem.

401. ŁONÓWKA; *Pubes*, l.; *Schaamhaar*, n.; *poils de pecten*, f.

Włosy wyrastające na łonie około członków płciowych, składają łonówkę.

402. PUSZEK; *Lanugo*, l.; *Milchhaar*, n.; *poil follet*, *Coton*, *duret*, f.

Są to włosy zwierząt niedorosłych, nader miękkie i z wiekiem odmieniające się.

403. GWIAZDKA; *Stella*, l.; *Haarstern*, n.

Włosy leżące (382) tak na skórze rozłożone, że ze wspólnego środka rozchodzą się w kształcie prostych promieni.

404. WIR; *Vertex*, l.; *Haarwirbel*, n.

Włosy podobnie do poprzedzających ułożone, z tą tylko różnicą, że ze wspólnego środka rozchodzą się w promienie łukowato zgięte.

405. JEŻÓWKA; *Varicula*, l.; *Scheitelung*, *Haarscheide*, n.; *raie*, f.

Włosy w linii przerywanój tak ułożone, że się tu i ówdzie rozdzielają w kierunku przeciwnym.

406. SZEW; *Sutura*, l.; *Haarnaht*, n.

Jest to linia utworzona z końców włosów pochyłych, jeden na drugi zachodzących.

C) R o g i.

407. ROGI; *Cornua*, l.; *Hörner*, n.; *les Cornes*, f.

Przedłużenie kości czelnej i nosowej, utworzone z substancji rogowej lub kościanej, albo tylko z kościanej, rogową okrytej, stanowi rogi.

408. ROGI NOSOWE, CZELNE; *Cornua nasalia, frontalia*, l.; *Nasenhörner, Stirnhörner*, n.

Tak się zowią rogi, podług miejsc, na których wystają.

409. ROGI KOŚCIANE; *Cornua ossea*, l.; *Knochenhörner*, n.; *les Cornes osseuses*, f.

Gdy są utworzone z samej przez się kościanej masy.

410. ROGI ROGOWE, WŁAŚCIWE; *Cornua cornea*, l.; *Hörner*, n.

Całe z masy rogowej.

411. ROGI PEŁNE; *Cornua Solida*, l.; *Derbe Hörner*, n.

Całe z jednej tylko masy rogowej lub kościanej składające się, i nią wypełnione.

412. ROGI WYDRAŻONE; *Cornua Cava*, l.; *Hohle Hörner*, n.; *Cornes creuses*, f.

Wydrążonemi zowią się rogi, gdy są wewnątrz próżne.

413. ROGI POCHWIASTE; *Cornua vaginantia*, l.; *Scheidenhörner*, n.

Rogi właściwe wydrążone, na przedłużeniach kościanych osadzone, zowią się pochwiastemi.

POCHWA ROGU; *Vagina cornu*, l.; *Hornscheide*, n.

414. TRZON, MOŹDZEŃ; *Embolus*, l.; *Hornzapfen*, n.; *Noyau*, f.

Kościany wyrost kości czelnej lub nosowej, na którym róg pochwiasty jest osadzony, stanowi trzon czyli mózdzeń Rogu.

415. GAŁĘŻ; *Ceras*, l.; *Geweih*, n.; *les bois*, f.

Pełny kościsty róg czelny, zowie się gałęzią.

416. NASADA ROGU; *Cerasphorium, Tuber, l.; Stuhl, Rosenstock, n.*

Tak zwać będziemy krótki wyrostek kości czelnój, na którego wierzchołku umieszczony jest róg kościsty pełny.

417. GAŁĘZIE ROSOCHATE; *Cerata ramosa, l.; Aestige Geweihe, n.*

Są to rogi gałęziste, na kilka odrostków podzielone.

418. PIEŃ; *Caulis, l.; Stange, n.; merrein, f.*

Gałęzi rozłożystych część główna, zowie się pniem onych.

419. OBRĄCZKA; *Stephanium, l.; Krone, n.*

Obwódka wydatna, graniasta, nasadę rogów opasująca.

420. ROSOCHY, KONIUSZKI, *Rami, l.; Ziinken, Enden, n.; les andouillers, f.*

Gałęzi rozłożystych wyrostki czyli przedłużenia.

421. PAROSTEK; *Propugnaculum, Amynter, l.; Augensprosse, n.; Dard, f.*

Przodkowa najniższa rosocha, przy nasadzie pnia wyrastająca, zowie się parostkiem.

422. GAŁĘZIE DŁONIASTE; *Cerata palmata, l.; Schaufelförmige Geweihe, n.*

Gałęzie rozłożyste z końcami rozszerzonymi i sękowatemi.

423. ROGI, GAŁĘZIE WYCHYLONE; *Cornua, cerata pro-na, l.; Vorgelegte Hörner oder Geweihe, n.*

Z przodu głowy po za pysk wyrastające.

424. ROGI, GAŁĘZIE WSTECZNE; *Cornua, cerata reclinata, l.; Rückgelegte Hörner oder Geweihe, n.*

W tył głowy podane.

425. ROGI WKŁĘSLE; *Cornua Camura, l.; Eingebogene Hörner, n.*

Do środka wgięte.

426. ROGI WYPUKŁE; *Cornua vara*, l.; *Auswärtsgebogene Hörner*, n.

Ze środka do strony zewnętrznej wygięte.

427. ROGI, GAŁĘZIE ZAKRĘCONE; *Cornua cerata redunca*, l.; *Hackige Hörner oder Geweihe*, n.

Których końce z przodu są zakrzywione.

428. ROGI LIROWATE; *Cornua lyrata*, l.; *Leierförmige Hörner*, n.

Tak zgięte, że z przedniej lub z tylnej strony uważane, przypominają kształt ramion starożytniej Liry, to jest, u dołu są wypukłe, w górze wklęsłe, a ich końce na boki rozwarte.

429. ROGI, GAŁĘZIE TRWAŁE; *Cornua*, *Cerata perennia*, l.; *Dauernde Hörner*, *Geweihe*, n.

Które nigdy nie zmieniają się, pozostając na zwierzęciu przez cały ciąg jego życia.

430. GAŁĘZIE SPADAJĄCE, ROCZNE; *Cerata decidua annua*, l.; *Wechselnde*, *Abfallende Geweihe*, n.; *Cornes caduques*, f.

Zowią się te gałęzie, które corocznie spadając, zamieniane bywają nowymi takimiż, wyrastającymi na ich miejscu.

431. POWŁÓCZKA; *Pannicula*, l.; *Bast*, n.; *écorce*, f.

Skóra szorstka, nowo wyrastające gałęzie pokrywająca, która po zupełnym ich wyrośnięciu znika, nazywa się powłóczką.

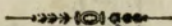
432. ROŻEK; *Pattalus*, l.; *Spiess*, n.; *dague*, f.

Gałęź pojedyncza młodych zwierząt, nim wyrośnie i zamieni się w Rosochy, zowie się Rożkiem.

Spis wyrazów polskich, podług alfabetu ułożony.

A.	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
aksamitna włosianka . . .	388	Brodawka	364
B.		Brodawki piersiowe . . .	278
Bark	29	Brwi	395
bezpalczaste nogi	295	Brzeg kopyta	326
bezpazurowy palec	299	Brzuch	249
bezwłosa część	378	Brzuchowe członki	28
bezzębna gęba	14	Brzuśce * (*)	316
Białek	93	C.	
Biegun	23	Chwaszczka	272
Błona biała	93	Ciemie	62
— rogowa	94	Cyce	277
— tęczowa	95	— piersiowe	279
— lotna	340	— brzuchowe	280
Bok szyi	234	— łonowe	281
Bokobrody	392	Część włosista	} 377
Broda	391	— odziana	
		— gładka	} 378
		— bezwłosa	

(*) Wyrazy oznaczone gwiazdką, wyjęte zostały z Terminologii Ornitologicznej Hr. *Tysenhaus*a i z Zoologii Dra *Jarockiego*.

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Część welnista	386	grzebykowane* zęby	171
Członki	(26—28)	grzebykowane nozdrze	135
Czoło	(65—68)	Grzywa	396
Czub	390	Gwiazdka	403
D.		J.	
dachówkowe pazury	322	Jabłko	46
Dłoń	39	jednokończasty ząb	181
	330	jedwabiste włosy	387
dłoniaste gałęzie	422	jedno-kształtne zęby	211
dłoniowa kość	39	Jeżówka	405
dłótowaty ząb	178	Język	(142—148)
dolna warga	150	K.	
Dudka	45	Kadłub	237
	357	Kanały	285
Dziąsła	156	Kanał słuchowy	81
dziąsłowy ząb	197	Kant zęba	173
Dzielno-palczaste nogi	331	Kark	228
F.		Kąt twarzowy	60
fałdowany ząb	172	— oczny	102
Futro	381	(*) Kąt oka przeciwnoso- wy	103
G.		Kąt przeciwskroniowy	104
Gałęź	405	Kąt gębny	152
Gałęzie § 10. C.		Kędzior	400
Galka* oczna	92	Kieł	200
Garb	362	— fałszywy	202
Gardziel	231	Kiść	399
Gardło	232	Kita	397
Gardłodół	233	Klapka	87
Gęba	14	Klatka piersiowa	19
Gładka część	378	Kolano	55
gładki ząb	187	Kolce	376
Głowa	2	Kolezasty ząb	183
Główka	58	Komora gębna	141
Goleń	44	Komora piersiowa	19
Górna warga	151	Koncha*	82
Grzbiet	242	— obrąbiona	88

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Koniec nosa	122	Lotoskóra	} 340
Koniuszki	420	Lotna błona	
Kopyto	324	Lotne nogi	
Kopytowy palec	—		
Kopne nogi	349		
Kora	162	L.	
Korona zęba	167	Łapa	329
Korzeń zęba	163	Łódka	84
Korzeń	273	Łono	253
— przyrośnięty	274	Łonówka	401
Korzeń włosa	374	Łokieć	53
Kościac	158	Łokciowa kość	34
Kość 20, 7. § 1.		Łopatka	30
Kościocład	1	Łuk podskroniowy	71
Krajec	177	Łuski	365
Kraina uchowa	74	Łytka	306
— oczna	75	Łzocieki*	105
— gębna	76		
— nosowa	77	M.	
— pepkowa	251	Miednica	20
— lędźwiowa	258	mierne czoło	66
Krawędzie brewne	78	Międzyłopatecze	243
— ścienne	79	Międzynosdrze*	117
— zatylkowe	80	Międzynoże	255
Krótkie czoło	68	międzyszczękowa kość	7
Krtań	233	Miękisz ucha	87
Ksiuk*	310	mięsożerny ząb	176
— szczątkowy	311	Migoblon*	99
Kudłate włosy	385	Mostek	18
Kuper	246	Możdżeń	414
Kutner	384		
Krzyże	245	N.	
Krzyżowa kość	} 20	Nadbrzusie*	252
Krzyżówka			Nadstopnik . . . . .
		nadzwyczajne zęby	190
		Nagniotek	} 305 363
		naprzemianległe zęby	
		Narośl nosa	134
		nastopne nogi*	350
		Natyłki*	304

L.

Leżące włosy	382
Lędźwie	258

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
nicoznaczone zęby	190	Palce § 9. B. 293, C. 309, 313-321	
Noga	{ 47 286	palchoodne nogi	351
Nogi § 9. A.		Pancerz	366
Nos . . . . . (118, 123—133)		— tarczowaty	367
Nosdrza	116	Parostek	421
— grzebykowane	135	Pasy	369
— rurkowane	120	Paznogie	{ 298 321
O.		paznogiowy palec	321
Oblicze	{ 4 61	paznogiowate pazury	320
Obówie*	{ 314 315	Pazury	298
Obrąbek ucha	83	— szponiaste	317
Obrąbek palca	337	— paznogiowe	320
Obrąbiona koncha	88	— dachówkowane	{ 322
Obrąbione nogi	334	— rynienkowane	{ 323
Obrączka zęba	168	— kopytowane	323
Obrączka ogona	370	pełne rogi	411
Obrączka rogu	419	pełnokorzeniowy ząb	166
Obroża*	236	Pęcina	358
Obojczyk	31	Pęchowłos	398
Obwisła skóra	360	Pępek	250
Oczodoly*	97	Pień	418
Oczy . . . . . 101, (106—115)		Piers	248
oddalony ząb	213	piersiowe członki	279
odosóbniowane zęby	210	Pięść	38
odziana część	377	Piszczalka	357
Odzież	380	Piszczele	45
Ogon . . . . . (259—270)		Pletwówka	336
Ogonowa kość	22	Pletwa grzbietowa	371
Ostroga	57	pletwówate nogi	333
Oś	23	Płaszczyna zęba	169
Otwór oka	101	plonne zęby	224
— odchodowy	283	Pochwa rogu	413
P.		pochodne nogi	348
Pacha	256	pochyłe zęby	222
Pacierze . . . . . 16, (23—25)		Podbródek . . . . . (10—12)	
		Podbrzusie	254
		Podgardle	73
		Podlice*	72

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Podniebienie	8	Przyuszek	85
podniebienne zęby	197	przyżuchwowe Torebki	154
Podkopytnik	325	Puszek	402
Podramiennik	302	Pysk	59
Podskronnik	71	Pyza *	121
pojedynczy ząb	170		
Pokrywka uszna	88	R.	
pokrywkowe uszy	89	Ramię	32
Policzki	70	Ręce . . . . . (37, 300, 327)	
półpletwowe nogi	334	roczne gałęzie	430
pomarszczony ząb	186	Rogi . (407—413—423—429)	
poprzeczne zęby	224	rogowa błona	94
Potylica *	229	rogowa powłoka	161
Powieki	98	Rogowce	175
Powłoka szklista	160	Rogówka	161
— rogowa	161	rosochate gałęzie	417
Powłóczka	431	Rosochy	420
Promień	36	rozszerzony ząb	188
proste zęby	221	Różek	432
— włosy	383	rurkowaty ząb	174
próżnokorzeniowy ząb	165	rurkowate nosdrza	120
Pryskawki *	136	rynienkowe paznogie	322
przdaie zęby	177—178	rynienkowaty Przyczolek	140
przednie członki	279	Rzap'	271
przednia stopa	307	Rzezak	180
Przedramie *	33	Rzęsówki	394
Przedstopnik	49	Rzęsy	100
Przegub *	56		
przeciwnosowy kąt oka	103	S.	
przeciwskroniowy kąt oka	104	Sączek	35
przeciwgle zęby	214	sączkowaty ząb	185
Przeciwszek	86	Siątka kleista	359
Przedziałka	208	Siekacz	176
Przodek głowy	63	Skielet	1
przycięte nogi	295	składany ząb	171
Przyczolek . . . . . (137—139)		skoczne nogi	347
przyklepiony ząb	195	Skóra	359
przyodchodowe Torebki	284	Skórka	—
przyrośnięty korzeń	274	Skóra obwisła	360

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Skórolotne nogi	339	tępy palec	299
Skronie	69	Tkanka	359
Skrzydlate nogi	338	Torebki przyodchodowe	285
Skrzydło	119	— przyzuchwowe	154
Słabizna	257	Trąba	131
Słoniówka	159	trące zęby	201
Słup grzbietowy	15	trwale gałęzie	429
spadające gałęzie	430	Trzon	414
Spód ciała	247	trzonowe zęby	199, 205—207
Spód karku	230	Tułów	237, (238—240)
Sprycha	36	Twarz	{ 4 61
Sprychowa kość	35	tylne członki	27
Stawy	41	— nogi	301
Staw pazurowy	42, 247	tylna stopa	308
Stawy palców	296	Tył	244
Stopa	291		
— przednia	307	U.	
— tylna	308	Ucho	82
Stopień zęba	189	Udo	43
Strona wierzchnia tułowia	238	Ukośne zęby	{ 223 226
Strona spodnia tułowia	239	Ulik	157
Szczałkowy palec	311	Uszy pokrywkowe	89
Szczeciny	375	— zakryte	91
Szczęki	5		
Szczeka górna	6	W.	
— dolna	9	Warga	149
Szczękobrzeg	155	— dolna	150
Szczękowe zęby	196	— górna	151
Szczyt	184	warstwowaty ząb	171
Szew	406	Wetna	{ 386
szklista powłoka	161	wetnista część	
Szpona	318	wielokończasty ząb	182
szponiaste pazury	317	wielokopytowe nogi	355
Szyja	227	Wir	404
		Wisa*	361
T.		właściwe zęby	191
Tarcza	368	włóknisty ząb	174
tarczowaty pancerz	367	Włosy	373
Tęcza	} 95		
Tęczowa błona	}		

	Porządkowy N. wyrazów.	Z.	Porządkowy N. wyrazów.
Włosy leżące	382	Zad	303
— proste	383	zachodzące zęby	218
— kudłate	385	Zakończenia	26
— jedwabiste	387	zakręcone gałęzie	427
Włosianka	379	zakryte zęby	225
— aksamitna	388	zakryte uszy	91
włosista część	377	zakrywające zęby	218
Wole	361	zaostrzony ząb	179
Worek brzuchowy	282	zapadające zęby	215
wpółskładany ząb	172	Zatyłek	64
wrośnięte zęby	193	Zęby 13, § 6.	
wskazujący palec	328	Zgięcie	54
Wstawa*	85	Ziew	153
wstawiony ząb	192	Żebra	17
wsteczne gałęzie	424	Zrzenica	96
wychylone gałęzie	423	zrośnięte palce	332
wyraźne nogi	287	zrośnięte nogi	290
wysokie czoło	67	zwyczajne zęby	191
wysoki palec	313		
wystające zęby	226		
wzniesiony palec	312		

Spis wyrazów łacińskich.

A.	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Abdomen	247	Antibrachium	33
abrupti molares	207	Antipedes	300
accessorius dens	203	Antitragus	86
acclinati dentes	218	Anus	283
Aculei	376	apertae mammae	282
acutatus dens	179	Apertura oculi	101
adactylus pes	295	approximati dentes	209
agglutinatus dens	195	Arcus zygomaticus	71
alternantes dentes	217	Armus	256
Alveolus	157	Artus	26
ambulatorii pedes	348	— abdominales	28
amotus digitus	313	— antici	} 27
Amynter	421	— pectorales	} 289
Angulus facialis	60	— pinniformes	289
— frontalis	—	— postici	28
— genalis	60	Aruncus	391
— labialis	—	Assula	368
— malaris	—	Auchenium	230
— oris	152	auctus dens	188
Annuli	370	Aures	} 89
Anthelix	84	Auricula	} 91
Antiaë	390	Auricula	82
		Axilla	302

B.

	Porządkowy N. wyrazów.
Barba	391
bisulci pedes	352
Brachium	32
Bucca	70
Bulbus oculi	92

C.

Calcaneus	57
Callus	363
Calvaria	3
Calx	57
camura cornua	425
Canthus nasalis	103
— oculatorum	102
— temporalis	104
Capilli	389
Caprona	390
Caput	2
Carpus	38
Cauda § 8 B.	259
Caulis	418
Cavum oris	141
Ceras	415
Cerasphorium	416
Cervix	228
cestriformis dens	178
Chiloma	121
chiropteri pedes	338
Cilia	100
Cincinnati	400
Cingula	369
Cingulum dentis	168
Clavicula	31
Cloaca	285
Clunis	303
Clypeus	366
coadunati digiti	332
Codarium	381

Porządkowy
N. wyrazów.

coelorhizus dens	165
Collum	227
Coma	389
compedes pedes	290
complicatus dens	172
Concha	82
congrui dentes	215
continui molares	206
Cornua	407
Corona dentis	167
Coronamen	326
Coronis	169
Costae	17
Cranium	2
Crines	389
Crura	301
Cubitus	53
Cuspis dentis	184
Cutis	359

D.

Dactylotheca	315
Dentes § 6.	13
denudata pars	378
depilis pars	
Dermopteri pedes	339
Diastema	208
Didactili pedes	—
Digiti	293 40
digitigradi pedes	
dimotus dens	213
discreti dentes	210
Dissepimentum narium v. Septum	117
Dorsum	242

E.

Ebur	159
Elasmia	175

	Porządkowy N. wyrazów.
Embolus	414
Epigastrium	252
Epistropheus	23
erecti dentes	221
exserti dentes	226
exserti pedes	287
Extremitates v. Artus	26
exunguiculatus pes	299

F.

Facies	4
Falcula	318
falcularis unguis	317
Femur	43
fibrosus dens	174
Fibula	45
fissi pedes	331
Flexura	54
Floccus	397
Fornix narium	—
Fossa jugularis	235
— lacrymalis	105
fossorii pedes	349
Frons	65

G.

Gamba	357
Gastracum	239
Gena	71
Genitalia § 8. C.	
Genu	55
Gibber	362
Gingiva	156
glabra pars	378
Gradus dentis	189
gula	232
Guttur	231
Gyri	370

H.

	Porządkowy N. wyrazów.
Hallox	83
Heligma	83
heterogeni dentes	212
homogeni dentes	211
Humerus	29
Hypochondria	257
Hypogastrium	254

J.

impositus dens	194
incisor, incisorius dens	177
inclusi dentes	225
incurrentes molares	205
index digitus	328
Indumentum corneum den- tis	161
Indumentum corticale	162
— vitreum	160
inermis dens	187
Ingluvies	73
Inguina	253
injunctus dens	192
innatus dens	193
insistens digitus	312
Interscapulium	243
Iris	95
Juba	396
Jugulum	233

L.

Labia	149
Labium	150
Labrum	151
lamellosus dens	171
Lamna	321
lamnaris unguis	320
Lana	386

	Porządkowy N. wyrazów.
Ianati pedes	386
Laniarius dens	200
Lanugo	402
Levis dens	187
Lingua	142
Lobulus	87
Loma	337
lomatini pedes	335
Lorica	366
Lumbi	258
Lyrata cornua	428

M.

Machaeris	173
Mala	72
Malleolus	58
Mammae	277
Mandibula Superior	6
Mandibulae	5
Maniculum	307
Manus	327
Marsupium abdominale	282
Mastax	393
Mastotheca	282
Maxilla	6
Maxillae	{ 4 5
Membrana nictitans	99
Meatus auditorius	81
Mentum	10
— prominulum	11
— absconditum	12
Mesocynium	358
Metacarpus	39
Metatarsus	49
Molaris dens	199
multunguli pedes	355
muticus pes	299

	Porządkowy N. wyrazów.
mutilatus pes	295
Mystax	392

N.

Nares	116
Nasus	118
Nates	304
Notaeum	238
Nucha	229
nuda pars	378

O.

Obductus dens	170
obliqui dentes	223
obversi dentes	216
obvoluti pedes	288
Occiput	64
Oculi § 3.	
Olecranon	35
Omplata	30
Operculum auriculare	90
oppositi dentes	214
Orbita	97
Os edentulum	14
Os coecygis	22
— humeri	32
— incisivum	} 7
— intermaxillare	} 7
— Sacrum	20

P.

Palama	336
Palatum	8
Palcaria	361
Palma	{ 300 329
palmati pedes	333
Palpebrae	98
Pannicula	431
Papillae	278

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Parauchenium	234	R.	
Patagium	340	Radius antibrachii	36
Patella	46	Radix dentis	163
Pattalus	432	Rami ceratis	420
Pectus	248	Regio lombaris v. Lumbi	258
pectinati dentes	171	— nasalis	77
Pedaliū	372	— ophthalmica	75
Pedes	286	— oris	76
Peltis	380	— parotica	74
Pelvis	21	— sternalis	—
Penicillus	399	— umbilicalis	251
Penis	273	retracti pedes	288
pentadactyli (pedes)	234	retromingens Animal	275
Perinaecium	255	Rhachis	15
Phalanges digitorum	{ 41 296	Rhinarium	122
Pili	273	Rhizonychium	{ 297 42
pilosa pars	377	Rictus	153
Pinna analis v. Pedaliū	372	Rima odorifera	284
Pinna dorsalis	371	Rostrum	59
— pectoralis	{ 289	Rotula v. Patella	46
pinniformis artus		Rugosus dens	186
Planta	292		
plantigradi pedes	350	S.	
Podarium	308	Sacculi buccales	154
Podium	291	Saccus analis	284
(*) Podotheca	314	Scalprum	180
Pollex	310	Scapula	30
Poples	308	Sceleton	1
Praecordia	248	Scelides	301
primores dentes	198	Scopa	398
Proboscis	131	Scrobiculus cordis	252
procumbentes (dentes)	222	Scutula	368
Propugnaculum	421	Sector, sectorius dens	176
Prosthema	134	Semifissi pedes	331
Prymna	245	Semipalmati pedes	334
Pterygium	119	Septum narium	117
Pubes	401	Sericatum vellus	388
Pupilla	96	Sericei pili	387

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Setae	375	Torques	236
Sinciput	63	Tragus	85
Solea	325	transversi dentes	224
Solidunguli pedes	354	tridactyli pedes	294
Spina dorsi	15	tritor, tritorius dens	201
Spinae vel aculei	376	Truncus	337
Spondyli	16	Tuberculum dentis	—
Spurius dens	204	Tuberculatus dens	185
Squammae	365	Tunica adnata	} 93
Stella	403	— conjunctiva	
Stephanium	419	— cornea	
Stereorhizus dens	166	— iridea	95
Sternum	18	Tylari	316
Stethiaemum	240	Tylum	305
Stirps	271		
Subbisulci pedes	353	U.	
Substantia ossea	158	Ulna	34
Succenturiatae Ungulae	256	Umbilicus	250
Suffrago	56	Ungues	298
Sulcus lacrymalis	105	Ungula	324
Sumen v. Inguina	253	— succenturiata	356
Supercilium	395	angularis unguis	323
Sura	306	unicuspis dens	181
Sutura	406	Uraeum	241
		Uropygium	246

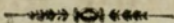
T.

Talus v. Calcaneus	57
Tarsus	48
regularis unguis	322
Tempora	69
Tergum	244
Testa v. Lorica	366
tetradactyli pedes	294
Thorax	19
Tibia	44
Tibiale	—
Tomium	155
Tophus	362

V.

Vagina cornu	413
vara cornua	426
Varicula	405
Vellus	379
Venter	249
Verrucae	364
Verruca hallucaris	311
Vertebrae	16
— caudales	22
— collares	23
— dorsales	24

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Vertebrae lumbares	25	Vortex	404
— pectorales	24	Vultus	61
Vertex	62	Vulva	276
vestita pars	377		
Vibrissae	394	Z.	
Vola	330		
volatiles pedes	338	Zonae	369

Spis wyrazów niemieckich.

A.		Porządkowy N. wyrazów.	
abfallende Geweihe	430	Augenlieder	98
abgekürzter Schwanz	189	Augenöffnung	101
abgesetzte Backenzähne	207	Augenwinkel	102
abgeschrägte Zähne	216	äusseres Ohr	82
Absatz	189	Äusserlich-übergreifende Zähne	219
Achsel	302	Auswärtsgebogne Hörner	426
After	283		
afterklauen	356		
angehefteter Zahn	195		
angewachsene Ruthe	274		
anliegende Haare	382		
Antlitz	61		
anschliessende Backen- zähne	206		
astige Geweihe	417		
aufgebogne Nase	124		
aufrechte Haare	383		
aufrechte Zähne	221		
Augapfel	92		
Augenbräune	395		
Augengegend	74		
Augenhöhle	97		

B.		Porządkowy N. wyrazów.	
Backe	70		
Backenzähne	199		
Backenbart	392		
Backentaschen	154		
Ballen	316		
Bart	391		
Barten	175		
Bast	431		
Bauchgliedmassen	28		
Bauchseite	239		
Bauch	249		
Bauchteuer	280		
bedeckte Zähne	225		
Beine	286		

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
behufte Zehe	324	Enden	420
Borsten	375	entgegensetzte Zähne . . .	214
Blatte	256	erweiterter Zahn	188
Blättriger Zahn	171	Euter	277
Blinzhaut	99		
Brustbein	18	F.	
Brustkasten	19	Fasriger Zahn	174
Brustwirbel	24	Feld	368
Brusteuter	279	Fell	380
Brustfinnen	289	Ferse	57
Brüste	277	Fessel	358
buschiger Schwanz	268	filzige Haare	384
		Finger	40
C.		Fingerglieder	{ 41 296
Camrandige Nasenlöcher	135	Flatterbeine	339
		Flossenartige Gliedmas- sen	289
D.		Flugbeine	338
Damm	255	Flughaut	340
Daumenspur	311	Flugfell	345
Daumzehe	310	forgelegte Hörner	423
Dauernde Hörner	429	freie vorragende Zähne . . .	226
deckende Zähne	215	Fuss	47
Derbe Hörner	411	Fussbeuge	56
Derbwurzliger Zahn	166	Fuss scheide	314
		Fusswurzel	48
E.		Füsse	286
Ebenmässige Stirn	66		
Einfache Nase	132	G.	
einfacher Zahn	170	Gangbeine	348
eingekelter Zahn	188	Ganzhufige Beine	354
eingefleischter Zahn	194	Gaumen	8
eingezogene Beine	288	Gaumenzähne	197
eingebogne Hörner	425	Geblätterte nase	133
einhufige Beine	354	Gedeckeltes Ohr	89
einspitziger Zahn	181	Gedrängt stehende Zähne . . .	209
Eckzähne	200	Gegenecke	86
Ellenbogenbein	34	Gegenleiste	85
Ellenbogenhöcker	35	Geherzte Nase	133
Ellenbogen	53		
Elfenbein	159		

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Gehörgang	81	Hals	227
Genagelte Zehe	321	Hals des Zahns	168
Genick	229	Halsseite	234
Gepanzerter Schwanz	264	Halswirbel	23
Gepletschte Nase	128	Halsfittig	342
Gerandetes Ohr	88	Hand	{ 37
Geringelter Schwanz	263		{ 327
Gesäumte Füße	335	Handhöhlung	330
Gesicht	4	Handbeuge	54
Gesichtswinkel	60	Haube	} 389
Gesäss	304	Haupthaare	
Gesässschwiele	305	Haut	359
Gescheidete Zehe	319	Herzgrube	252
Gespaltne Füße	331	Hinaufgerückte Zehe	313
Gequasteter Schwanz	269	Hinterfuss	47
Geweibe	415	Hinterkopf	63
Getäfelter Panzer	367	Hinterhals	228
Glatter Zahn	187	Hintertheil	241
Gleichartige Zähne	211	Hintergeschlepp	241
Gliedmassen	26	Hinterrücken	244
Grabfüße	349	Hinterbauch	253
Greifschwanz	265	Hinterbeine	301
Gurgel	233	Hinterbacken	304
Gurgelgrube	235	Hinterfüße	301
Gürtel	369	Hinterschädel	3
		Hobe Stirn	67
		Hohlwurzlicher Zahn	165
		Hohle Hörner	412
		Hornhaut	94
		Hornüberzug	161
		Hornscheiden	413
		Hornzapfen	414
		Höckriger Zahn	185
		Höcker	362
		Hörner	{ 407
			{ 410
		Hüfte	43
		Hüftengegend	258
		Hufförmige Klaue	323

III.

Haare	373
Haarbüschel	398
Haarscheide	405
Haarnaht	406
Haarstern	403
Haarwirbel	404
Hacken	57
Hackengelenk	56
Hackenballen	316
Hackige Hörner	427
Halbgescheidete Krallen	319
Halbschwimmfüße	334

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Huf	324	Ladenrandt	155
Hufkranz	326	Ladenzähne	196
Hufsohle	325	Lange Stirn	67
Hundszähne	200	Lange Nase	126
J.		Langer Schwanz	260
Innerleib übergreifende		Lauf	357
Zähne	220	Leuze	151
Innenzehe	310	Leder	359
K.		Leierförmige Hörner	428
Kaufläche	169	Lenden	258
Kerbblufige Beine	353	Lende	303
Keule	303	Lenden Wirbel	25
Kifer	5	Legende Zähne	222
Kinn	10	Lippen	149
Kinnbacke	72	Locke	400
Kinnladen Zähne	196	M,	
Kinnlade	72	Mahzähne	201
Klauenglied	297	Maul	121
Kloacke	285	Mähne	396
Knebelbart	393	Meisselförmiger Zahn	177
Knie	55	Milchhaar	402
Knochenmasse	158	Mittelbauch	254
Knöchel	58	Mittelfuss	49
Kniescheibe	46	Mittelhand	39
Knochengerüst	1	Mittellanger Schwanz	261
Knochenhörner	409	Mundgegend	76
Köhle	232	Mundhöhle	141
Kopf	2	Mundöffnung	153
Kreuz	245	Mundwinkel	152
Kreuzbein	20	N,	
Kralle	318	Nabel	250
Krallenförmige Klaue	317	Nabelgegend	251
Krone	419	Nagel	32
Kuppenmagel	322	Nagelglied	} 42 297
Kurze Stirn	68	Nagelförmige Klaue	
Kurznase	125		

	Porządkowy N. wyrazów.
Nacken	230
Nasenansatz	134
Nasengegend	77
Nasenflügel	119
Nasenhörner	408
Nasenkuppe	122
Nasenhöcher	116
Nasenscheidewand	117
Nasenwinkel des Auges	103
Nebenhufe	356
Nebenzahn	203
Nickhaut	99

O.

Oberarm	32
Oberbauch	252
Oberfuss	48
Oberhand	38
Oberhaut	359
Oberkiefer	} 6
Oberkinnlade	
Oberlippe	150
Ohnzehiges Bein	295
Ohrdeckel	88
Ohrrecke	86
Ohrengegend	74
Ohrhäppchen	87
Ohrleiste	83
Ohrmuschel	82

P.

Panzer	366
Pelz	379
Pinzel	399

Q.

Quaste	397
Queerzähne	224

R.

	Porządkowy N. wyrazów.
Ramsnase	123
Regenbogenhaut	95
Reisszahn	176
Riechende Hautfalte	284
Rückenwirbel	24
Ringkragen	236
Rippen	17
Rollschwanz	265
Rosenstock	416
Röhre	357
Röhrige Nasenhöcher	120
Rumpf	237
Runzlicher Zahn	186
Ruthe	273
Rücken	242
Rückgrat	15
Rückenfinne	371
Rückgelegte Hörner	424
Rückenseite	238
Rückenwirbel	16
Rückwärtsharnende Thiere	275
Rüssel	131
Rüsselförmige Nase	130

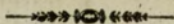
S.

Samtpelz	388
Saugwarzen	278
Sehe	96
Seidenhaare	387
Seitenfittig	343
Schaamgegend	253
Schaamhaar	401
Schaameuter	281
Schale	366
Schaufelförmige Geweihe	422
Schädel	2

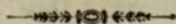
	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Scheidenhörner	413	Spalthufige Beine	352
Schenkel	43	Speiche	36
Scheitel	62	Spiendel	36
Scheitelung	405	Spitzförmige Nase	133
Schiene	44	Spieß	432
Schild	366	Springbeine	347
Schildchen	368	Stacheln	376
Schlaffer Schwanz	267	Stange	418
Schlaffe Haut	360	Steifer Schwanz	267
Schläffen	69	Steissbein	22
Schleimnetz	359	Steiss	246
Schlotternde Haut	360	Steissfittig	344
Schlüsselbein	31	Stirn	63
Schmelz	160	Stirnkopf	390
Schmelzfaltiger Zahn	172	Stuhl	416
Schmelzleiste	173	Stülpnase	124
Schnauze	59		
Schneidezahn	177	T.	
Schneide	180	Tatze	329
Schnurrborsten	394	Theil behaart	377
Schnurrhaare	394	— haarlos	} 378
Schrägezähne	223	— unbehaart	
Schulterblatt	30	Thränengrube	105
Schultergegend	256		
Schulterglied	29	U.	
Schuppen	365	Uebergehende Backen-	
Schwanz	259	zähne	205
Schwanzbein	22	Uebergreifende Zähne	218
Schwanzrübe	271	Ueberlegter Zahn	170
Schwanzringel	370	Umgebogne Nase	123
Schwanzgegend	246	Umhüllte Beine	288
Schwanzfinne	372	Unächte Zähne	204
Schwanzwirbel	22	Unbewehrter Fuss	299
Schweif	272	— Zahn	187
Schwiele	363	Undeutlicher Kinn	12
Schwimmfüsse	333	Ungenagelter Fuss	299
Schwimnhaut	336	Unterarm	33
Sohle	292	Unterbauch	253
Sohlenschreitende Beine	352		

	Porządkowy N. wyrazów		Porządkowy N. wyrazów.
Unterkiefer	} 9	Warze	364
Unterkinnlade		Wange	71
Unterkinn	72	Wechselnde Geweihe	430
Unterleib	247	Wechselständige Zähne	217
Unterlippe	150	Weggerückter Zahn	213
Unterrücken	244	Weisse Augenhaut	93
V.		Wiederrüst	243
Verbindende Augenhaut	93	Wickelschwanz	265
Verbreitete Nase	129	Wirbelbeine	16
Vereinzelte Zähne	210	Wirbelsäule	15
Verwachsne Beine	290	Wimpern	100
Verwachsne Zehe	332	Wolle	386
Vielhufige Beine	355	Wolliger Theil	386
Vollkommne Beine	287	Wollpelz	381
Vorderbauch	252	Wurf	276
Vorderbeine	300	Wurmformige Zunge	143
Vorderbug	256	Z.	
Vorderfuss	37	Zahnfleisch	156
Vorderfüsse	300	Zahnhöhle	157
Vordergeschlep	240	Zahnücke	208
Vordergliedmassen	27	Zacke	184
Vorderhals	231	Zackiger Zahn	183
Vorderkopf	63	Zahnloser Mund	14
Vorderrücken	243	Zahnküt	162
Vordertheil	240	Zahnkrone	167
Vorderzähne	198	Zahnkranz	168
Vorragendes Kinn	11	Zahnwirbel	169
Vorragende Nase	127	Zahnwurzel	163
Vorsprung	189	Zähne	13
Verstümmeltes Bein	295	Zehen	} 40 293
W.		Zehenballen	
Wade	306	Zehenglieder	296
Wadebein	45	Zehenscheide	315
Wamme	360	Zehenschreitende Beine	351
Waust	254	Zehenflughaut	341
		Zeigefinger	328

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Zinken	420	Zusammengesetzter Zahn	171
Zitzensack	282	Zweidentiger Eckzahn . .	202
Zottige Haare	385	Zweihufige Beine	352
Zugeschärfter Zahn . . .	179	Zweizeiliger Schwanz . .	270
Zunge	142	Zwischenkieferbein . . .	7

Spis wyrazów francuzkich.

A.	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Abajoues	154	Bas-ventre	247
Abdomen	247	Bassin	21
Ailes du nez	119	Bulbe	92
Aisselle	302	Bulbe	374
Alvéole	157	Bord alvéolaire	155
annelée (queue)	263	Boucle	400
Andouillers	420	Bouclier	366
Angle faciale	60	Bois (les)	415
anomales (dents)	198	Bouche edentée	14
antérieurs (yeux)	114	Bourre	387
Anus	283	Bras	32
apparents (yeux)	107	Brosse	399
Arcade zygomatique	71	C.	
armée des pointes (dents)	183	Callosités aux fesses	305
Auricule	82	Callosité	363
Avant (l') bras	33	Camus (nez)	128
B.		Canines (dents)	200
Balèvre	150	carnassière (dent)	176
Barbe	391	Carpiciens (os)	38
Barbes	175	caudales (vertèbres)	22
Barre	208	Cavité thoracique	19
		cervicales (vertèbres)	23

	Porządkowy N. wyrazów		Porządkowy N. wyrazów.
Chanfrein	137	Cuisse	43
— arqué	138		303
— droit armé	139	D.	
— creusé	140	Dague	432
Chignon	230	Dard	421
Ciles	100	Dents 13. §. 6.	
Clavicule	31	Derme	359
Cloison	117	Distique queue	270
Cloaques	285	Doigts	40
Coccygiens (vertebres)	22		293
Coiffe	389	dorsales (vertèbres)	24
Coin de Poeil	102	Dos	242
coïncidents (dents)	225	douce (Langue)	144
Colonne vertebrale	15	Duvet	402
Collet	168	E.	
Collet	236	Ecailles	365
Conduit auditif externe	8	écailleuse (Langue)	146
Conque externe	82	Ecorce	431
Composée (dent)	172	Email	160
Contigues (dents)	209		29
Cornèe	94	Epaule	256
	407		302
Cornes	409	Epiderme	359
	412	Epigastre	252
Cortical	162	Ergot	57
Côtes	17	Espace intermediaire	208
Coton	402	Evants	136
Courone	167	Extremités (les)	26
Cou	247	— antérieures	27
Coude-pied	48	F.	
Couvertes (dents)	225	Face	4
Crâne	3		61
Crêtes sourcilières	78	Fanons	175
— sagittales	79	Fauce canine	202
— occipitales	80	Favoris	392
Crin de la queue	272	Fesses	304
Crinière	396		
Croupe	20		
	244		

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Fibreuse (dent)	174	Langue infundibulifère	147
Flanc	257	— sillonnée	148
Flechissement	54	Larmiers	105
Flocon	397	latéraux (yeux)	115
Floconneuse (queue)	269	Lèvre	149
Follicule odorante	284	— inférieure	150
Fourrure	379	— de dessus	151
Front	63	Lobe de l'oreille	87
G.		lombaires (vertèbres)	25
Gencives	156	Loupe grasseuse	362
Genou	55	M.	
Gössier	233	Machoire supérieure	6
Gorge	231	— inférieure	9
Gras de la jambe	306	Machelières	201
Griffes	318	Main	327
H.		Mammelles	277
Hanche	303	— pectorales	279
Helix bordant l'oreille	83	— ventrales	280
Hétérogènes (dents)	212	— inguinales	281
Hipocondre	257	Matière osseuse	158
Homogènes (dents)	211	— cémentuse	162
Hypogastre	254	mediocre (queue)	261
J.		mediocrement saillants (yeux)	112
Jambe	44—291	Membres antérieures	27
incisives (dents)	198	— postérieures	28
infundibulifère (langue)	147	Membrane interfemorale	344
Joues	70	Menton	10
Iris	95	— saillant	11
Ivoire	159	Merrein	418
L.		Metacarpiens	39
Laine	386	Metatarse	49
Langue	142	Molaires (dents)	199
Langue douce	144	Mollet	306
— rude	145	Moustaches	393
— écailleuse	146	moyens (yeux)	109
		Muffle	121
		Museau	59

N.		Porządkowy N. wyrazów.	Porządkowy N. wyrazów.
Nageoire anale	372	Peau conjonctive	93
— dorsale	371	Pelage laineux	386
Narine	116	Peroné	45
Naseau	116	Perinée	255
Nez	118	Petits yeux	110
— saillant	127	Phalanges	41
— camus	128	Phalange onguéale	42
— supportant des feuilles	133	Phalangette	42
Nombriil	250	Pied de devant	37
Nonprenante queue	267	300—307	
Noyau	414	— de derrière	47
Nuque	230	301—308	
Nuque du cou	229	Pieds	286
		— pinniformes	289
		— palmées	333
		— foisseurs	349
		Pinceau	399
		Piquans	376
		plats (yeux)	113
		Poche abdominale	282
		— près de l'anus	284
		Poignet	38
		Poiles	373
		— feutrés	384
		Poil des joues	392
		Poils de pecten	401
		Poitrine	248
		Pomette	72
		Pouce	210
		Prenante (queue)	266
		Proclives (dents)	222
		Pubis (l'os)	253
		Pupille	96
		O.	
		Queue	259
		— très longue	260
		— mediocre	261

	Porządkowy N. wyrazów.
Queue courte	262
— annelée	263
— prenante	266
— nonprenante	267
— touffue	268
— floconneuse	269
— distique	270

R.

Racine	163
Raie	405
Région ombilicale	251
— pubis	253
— lombaire	258
— parotide	74
Reins	245
Repli du Conque	83
— de la peau de flancs	340
Reseau muqueue	359
Robe	380
Rotule	46

S.

Sabot	324
Saillant nez	127
Semelle	292
Serres	318
Sillonée (langue)	148
Similaires (dents)	211
Simple (dent)	170
Soies	375
Sole	325
Sommet de la tête	62
Sourciles	395
Squelette	1
Supportant des feuilles (nez)	133

Tom I.

T.

	Porządkowy N. wyrazów.
Talon	189
Tarse	37 48
Tempe	69
Tête	2
Tour du cou	236
touffue (queue)	268
Tranchant	180
transversales (dents)	224
très bombés (yeux)	111
très grandes (yeux)	108
très longue (queue)	260
Trompe	131
Tronc	237
Tronçon de la queue	271
tuberculée (dent)	185

V.

Verge	273
Ventre	249
Verrue	364
Vertèbres	16
— coccygiens ou caudales	22
— du cou	23
— dorsales	24
— lombaires	25
Verticales (dents)	221
Visage	61
Vulve	276

Y.

Yeux rudimentaires	106
— apparents	107
— très grands	108
— mediocres ou mo- yens	109

	Porządkowy N. wyrazów.		Porządkowy N. wyrazów.
Yeux petits ou très petits	110	Yeux Anterieurs	114
— très bombés	111	— latéraux	116
— mediocrement sail- lans	112		Z.
— plats	113	Zones	369

K L A S S Y F I K A C Y A .

Układ Linneusza 1735 roku.

— 1810 —																													
<p style="text-align: center;">Mammalia,</p> <p style="text-align: center;">SSĄCE.</p>	<table style="margin-left: auto; margin-right: auto; border: none;"> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Z</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Przednie w obu szczękach żadne; <i>Bruta, SZCZEBATE</i> 2</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">3</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Przednie krające 2, kły żadne; <i>Glires, SZCZURY</i> . . 4</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">4</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Przednie krające 4, kiel 1; <i>Primates, NACZELNE</i> 1</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">5</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Przednie stożkowate (6, 2, 10), kiel 1; <i>Ferae, DRAPIEŻNE</i> . 3</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">6</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Przednie w górze i w dole; <i>Belluae, OCIEŻAŁE</i> . 6</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">7</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Przednie w górze żadne; <i>Pecora, BYDŁO</i> . . 5</td> </tr> <tr> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">8</td> <td style="padding: 0 5px;">}</td> <td style="padding: 0 5px;">Rozmaite; <i>Cete, WIELORYBY</i> . 7</td> </tr> </table>	}	Z	}	Przednie w obu szczękach żadne; <i>Bruta, SZCZEBATE</i> 2	}	3	}	Przednie krające 2, kły żadne; <i>Glires, SZCZURY</i> . . 4	}	4	}	Przednie krające 4, kiel 1; <i>Primates, NACZELNE</i> 1	}	5	}	Przednie stożkowate (6, 2, 10), kiel 1; <i>Ferae, DRAPIEŻNE</i> . 3	}	6	}	Przednie w górze i w dole; <i>Belluae, OCIEŻAŁE</i> . 6	}	7	}	Przednie w górze żadne; <i>Pecora, BYDŁO</i> . . 5	}	8	}	Rozmaite; <i>Cete, WIELORYBY</i> . 7
}	Z	}	Przednie w obu szczękach żadne; <i>Bruta, SZCZEBATE</i> 2																										
}	3	}	Przednie krające 2, kły żadne; <i>Glires, SZCZURY</i> . . 4																										
}	4	}	Przednie krające 4, kiel 1; <i>Primates, NACZELNE</i> 1																										
}	5	}	Przednie stożkowate (6, 2, 10), kiel 1; <i>Ferae, DRAPIEŻNE</i> . 3																										
}	6	}	Przednie w górze i w dole; <i>Belluae, OCIEŻAŁE</i> . 6																										
}	7	}	Przednie w górze żadne; <i>Pecora, BYDŁO</i> . . 5																										
}	8	}	Rozmaite; <i>Cete, WIELORYBY</i> . 7																										
<p style="margin-left: 40px;"><i>Unguiculata,</i> PAZUROWATE.</p>	<p style="margin-left: 40px;"><i>Ungulata,</i> KOPYTOWATE.</p>	<p style="margin-left: 40px;">BEZ PAZURÓW I KOPYT.</p>																											

R Z E Ą D Y.

I. *Primates*, NACZELNE.

Zęby przednie krające: górnych cztery równoległych (wyjąwszy niektóre gatunki Nietoperzy niemające żadnych lub tylko dwa); kły pojedyncze. Cyce piersiowe.

Dwa członki zakończone rękami; pazury (u większej liczby) spłaszczone, owalne.

Pokarm najczęściej roślinny, niektórych zwierzęcy.

II. *Bruta*, SZCZEBATE.

Zęby przednie w górze i w dole żadne.

Nogi silnemi pazurami uzbrojone.

Chód niedoleźny.

Pokarm większej liczby roślinny.

III. *Ferae*, DRAPIEŻNE.

Zęby przednie stożkowate, w obu szczękach najczęściej po sześć. Kły dłuższe, trzonowe stożkowato-kolczaste, nieprzytępione.

Nogi pazurowate, pazury ostre.

Pokarmem ich jest mięso martwych i żywych zwierząt.

IV. *Glires*, SZCZURY.

Zęby przednie krające, w górze i w dole po dwa, kły żadne.

Nogi pazurowate, do biegania zdatne.

Gryzą korę drzew, korzenie, rośliny i t. p.

V. *Pecora*, BYDŁO.

Zęby przednie w dole krające liczne, w górze żadne.

Nogi dwó-kopytowe.

Pokarm roślinny, przeżuwają.

VI. *Belluae*, OCIEŻAŁE.

Zęby przednie tępe.

Nogi kopytowe.

Chód ciężki.

Pokarm roślinny.

VII. *Cete*, WIELORYBY.

W miejscu nóg płetwy piersiowe; ogon poziomy, płaski.

Pazury i sierć żadne.

Zęby u jednych chrząstkowate, u innych kościane.

W miejscu nozdrzy, na wierzchu głowy otwory.

Pokarm: mięczaki, ryby.

Mieszkanie w morzach.

Układ Blumenbacha 1780 Roku.

R Z Ę D Y.

I. *Bimanus*, DWÓRĘCZNY.

Człowiek o dwóch rękach.

II. *Quadrumana*, CZWORORĘCZNE.

Członki cztery zakończone łapami podobnemi rękóm
Małpy, Pawiany, Małpeczki, Małpoźwierze.

III. *Bradypoda*, LENIWE.

Członki zakończone długimi zakrzywionemi szponami. Kształt ciała na pierwszy rzut oka okazuje leniwość i niedołężność. Leniwece, Mrówkojady.

IV. *Sclerodermata*, TWARDOSKÓRE.

Ciało w miejscu włosów okryte: a) łuskami, Łuskowce; b) tarczami, Pancerniki; c) kolcami, Jeżoźwierze.

V. *Chiroptera*, SKRZYDLATE.

Przednie członki ukształcone na podobieństwo skrzydeł; Nietoperze.

VI. *Glires*, GRYZĄCE.

Myszy, krety, lasice i inne podobne im wielopalczaste drobne zwierzątka.

VII. *Ferae*, DRAPIEŻNE.

Żwierzęta rzucające się na człowieka. Tu należą tylko rodzaje Niedźwiedzia, Psa i Kota.

VIII. *Solidungula*, JEDNOKOPYTOWE.

Rodzaj Konia.

IX. *Bisulca*, DZIELNO-KOPYTOWE.

Żwierzęta z racicami czyli rozdwojonemi kopytami.

X. *Belluae*, OCIEŻAŁE.

Wielkie, rzadko-włose, z grubemi nogami zwierzęta. Tapir, Słoń, Nosorożec, Hipopotam.

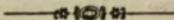
XI. *Palmata*, ZROŚŁOPALCZASTE.

Ziemno-wodne z krótkimi pletwowatemi nogami:

a) *Lacustria*, Jeziorne z palcami błoną połączonemi; b) *Marina*, Morskie, z palcami zrośniętymi, których ślad tylko oznaczają pazury. Brzegowce (*Manatus*) stanowią przejście z tego do następującego Rzędu.

XII. *Cete*, WIELORYBY.

Żwierzęta ciepło-krwiste, które nie mają nic wspólnego z rybami, prócz niewłaściwego nazwiska.

Układ Illigera 1811 Roku.

Mammalia, SSĄCE.

Zwierzęta grzbietne oddychające płucami mające krew czerwoną, ciepłą; serce o dwóch uszkach i o dwóch komórkach; błoną podpiersiową, cycami, skórą włosistą lub nagą opatrzone, żyworodne, płód swój mlékciem karmiące.

R Z Ę D Y.

A. Nogi doskonałe wyraźne.

a) U rąk ksiuki odosobnione paznogiowate, lub bezpazurowe.

1. Członki przednie zakończone rękami, Chód wzniosły, następny.

I. *Erecta*, WZNIOSŁE.

2. Członki wszystkie najczęściej zakończone rękami.

II. *Pollicata*, RĘKATE.

b) U stop ksiuki nieodosobnione.

3. Nogi skoczne. Palce szponiaste, dwa palce nóg tylnych z sobą połączone. Na brzuchu worek. Zębów przednich w górze 6,

lub 8, w dole 2, kły albo żadne, albo w górze fałszywe, trzonowe składane.

III. *Salientia*, SKACZĄCE.

4. Palce szponiaste, niekiedy kopytowane, zęby przednie w górze i w dole po dwa; w mięjscu kłów przedziałka; Trzonowe przerwane albo zwyczajne, albo w pół składane, albo warstwowate.

IV. *Prensiculantia*, CHWYTNÉ.

5. Na nogach kopyta, albo pazury płaskie 3—5. Zęby przednie i kły rozmaite, czasem żadne; trzonowe w pół-składane lub warstwowate.

V. *Multungula*, WIEŁOKOPYTOWE.

6. Nogi jedno-kopytowe; Zęby trzonowe przerwane.

VI. *Solidungula*, JEDNO-KOPYTOWE.

7. Nogi dwó-kopytowe lub prawie dwó-kopytowe. Zęby przednie u dwó-kopytowych w górze żadne; prawie u dwó-kopytowych nie-liczne; w dole po obu stronach 6—8; Trzonowe przerwane, w pół-składane.

VII. *Bisulca*, DWÓ-KOPYTOWE.

8. Palce szponiaste. Zęby przednie żadne, kły pojedyncze, trzonowe zwyczajne.

VIII. *Tardigrada*, LENIWE.

9. Palce szponiaste, lub prawie paznogciowate; Zęby przednie i kły żadne; Trzonowe albo zwyczajne, albo włókniste, lub też gęba zupełnie bezzębna.

IX. *Effodientia*, KOPNE.

10. Palce szponiaste. Zęby albo zupełnie za-

dne, albo przynajmniej wstawionych wcale niema. Cyce żadne, kanały.

X. *Reptantia*, CZOLGAJĄCE.

11. Palce szponiaste, Lotoskóra lędźwiowa i tylna. Zęby przednie, kły, trzonowe, zwyczajne.

XI. *Volitantia*, LATAJĄCE.

12. Palce szponiaste, Nogi chodne albo kopne, albo w tyle niezupełnie wyraźne i zrosło-palczaste. Zęby przednie, kły, trzonowe, zwyczajne.

XII. *Falculata*, SZPONIASTE.

B. Nogi niewyraźne ukryte, tylne albo wstecz wywrócone, albo zrosłe, albo żadne.

13. Nogi zrosło-palczaste, tylne wyraźne w tył wywrócone.

XIII. *Pinnipedia*, PLETWONOGIE.

14. Nogi tylne zrosłe albo żadne, przednie w kształcie płetw rybich.

XIV. *Natantia*, PLYWAJĄCE.

Układ Jerzego Cuvier 1817 Roku (*).

— 18104-31 —

Mammalia, SŚĄCE.

R Z Ę D Y.

1. *Les Bimanes ou l'homme*, DWÓRĘCZNY.

W nim jeden tylko rodzaj Człowieka.

2. *Les Quadrumanes*, CZWORORĘCZNE.

Różnią się od człowieka, prócz wewnętrznego składu i tém jeszcze, że mają ksiuki u nóg tylnych zwrótne i że inne tychże nóg palce, na podobieństwo palców ręcznych, są długie i giętke; chód właściwie czworonożny.

- 1) Familia *les Singes*, MALPY.
- 2) — *le Makis*, MALPOŻWIERZE.
- 3) — *Quistitis*, MALPECZKI.

(*) Zamierzwszy sobie w części wstępnej niniejszego dziełka, dać wiadomość ile można krótką o główniejszych Systematach podziału Zwierząt Ssących; zmuszeni byliśmy z klasyfikacyi ogłoszonej przez P. Cuvier w dziele pod tytułem: *le Règne Animal* 1817 r. opuścić charaktery anatomiczne, jako wymagające obszerniejszego wykładu, poprzestając na wyszczególnieniu cech zewnętrznych; zresztą porządek i nazwiska podziałów, są oddane wiernie, tak jak je sławny Cuvier ułożył.

3. *Les Carnassiers*, DRAPIEŻNE.

Tu się mieści znaczna liczba rozmaitych zwierząt czworonożnych pazurowatyh, które równie jak człowiek i zwierzęta czwororęczne, mają trzy gałtunki zębów. Wszystkie karmią się ciałami zwierzęcemi, tém więcćj wyłącznie, im trzonowe ich zęby są ostrzejsze.

- 1) Familia *les Cheiroptères*, SKRZYDLATE.
- 2) — *les Insectivores*, OWADOŻERNE.
- 3) — *les Carnivores*, MIĘSOŻERNE.
  - a) *les Plantigrades*, NASTOPNE.
  - b) *les Digitigrades*, PALCOCHODNE.
  - c) *les Amphibies*, ZIEMNOWODNE.

4. Familia *les Marsupiaux*, WORKOWATE.

- a) *les Sarigues*.
- b) *les Phalangistes*.
- c) *les Kanguroos-Rats*.
- d) *les Kanguroos*.
- e) *les Koala*.
- f) *Phascolomes*.

4. *Les Rongeurs*, GRYZĄCE.

W każdćj szczćce po dwa wielkie przednie zęby, od trzonowych przedziałką odosóbnione; na zębach trzonowych korony płaskie z poprzęcznemi składami czyli fałdami Emalii.

- 1) *Claviculés*, OBOJCZYKAMI OPATRZONE.
- 2) *Avec les rudimens des clavicules*, Z OBOJCZYKAMI SZCZĄTKOWEMI.

5. *Les Edentés*, BEZZĘBNE.

Zęby przednie żadne; pazury grube, wielkie, mniej więcćj kopytkom podobne. Poruszenia ciała powolne.

- 1) *les Tartigrades*, LENIWE.
- 2) *les Edentés ordinaires*, BEZZĘBNE WŁĄSCIWE.
- 3) *les Monotrèmes*, JEDNO-ODCHODOWE.

6. *Les Pachydermes*, GRUBOSKÓRNE.

Na nogach kopyta, okrywające pod skórą umieszczone palce; Obojczyki żadne. Pokarm roślinny.

1) *les Proboscidiens*, DŁUGONOSE.

2) *les Pachydermes ordinaires*, GRUBOSKÓRNE WŁAŚCIWE.

3) *les Solipèdes*, JEDNOKOPYTOWE.

7. *Les Ruminans*, (Pecora L.) PRZEŻUWAJĄCE.

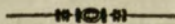
Zęby przednie w szczęce górnej żadne. Między zębami przednimi i kłami przedziałka, a w niej u niektórych tylko, jeden lub dwa kły są umieszczone; Trzonowych prawie zawsze po sześć. Nogi zakończone dwóma palcami i dwóma kopytami. Żołądek do przeżuwania pokarmów usposobiony.

8. *Les Cétacés*, WIELORYBY.

Nogi tylne żadne, Szyja niewidoczna; Członki przednie i ogon pletwowate.

1) *les Cétacés herbivores*, ROŚLINOŻERNE.

2) *les Cétacés ordinaires*, WŁAŚCIWE.

Układ P. Desmarest 1820 Roku.

1. Rzęd. *Mammifères Bimanés*, DWÓRĘCZNE.
 Członków cztery, z których tylne usposobione do chodzenia, a przednie zakończone rękami, palce paznociami opatrzone; zębów trzy gatunki; ciało wzniosłe; cyce dwie na piersiach.
2. Rzęd. *Mammifères Quadrumanes*, CZWORORĘCZNE.
 Członków cztery, wszystkie zakończone rękami, palce pazurami opatrzone. Zębów trzy gatunki; (*) cyce dwie piersiowe (**).
Uwaga. Ten rząd zawiera dwie familie:
 1) MALPY, 2) MALPOŻWIERZE.
3. Rzęd. *Mammifères Carnassiers*, DRAPIEŻNE.
 Członków cztery, z których przednie nigdy nie są zakończone rękami; na palcach pazury. Zębów trzy gatunki (**); cyce w rozmaitej liczbie.
Uwagi. Rząd ten obejmuje cztery familie, mianowicie: 1) SKRZYDLATE (*Cheiroptères*), 2) OWADOŻERNE (*Insectivores*), 3) MIĘSOŻERNE (*Carnivores*), 4) WOKOWATE (*Marsupiaux*).

(*) Jeden tylko rodzaj *Chiromys* ma dwa gatunki zębów.

(**) Jeden tylko gatunek rodzaju *Loris*, ma ich cztery.

(***) Rodzaje *Phascalomys* i *Kanguro* mają tylko po dwa gatunki zębów.

Mammifères Rongeurs, GRYŻĄCE.

4. Rzęd.

Członki cztery, nigdy nie są rękami zakończone; na palcach pazury; zębów tylko dwa gatunki, przednie i trzonowe; cyców rozmaita liczba.

Uwaga. Rzęd ten dzieli się na dwie Sekcye:

- 1) GRYŻĄCE OPATRZONE OBOJCZYKAMI, (*Rongeurs claviculés*) i 2) GRYŻĄCE BEZ OBOJCZYKÓW, (*Rongeurs non claviculés*).

Mammifères Édentés, BEZZĘBNE.

5. Rzęd.

Członki cztery nigdy rękami niezakończone; na palcach pazury; jednego gatunku zębów przednich zawsze niedostaje, czasem kłów; lub zupełnie żadnych zębów niema; cyce w rozmaitej liczbie.

Uwaga. W tym rzędzie mieszczą się dwa oddziały: 1) LENIWE, (*Tardigrades*) i 2) BEZZĘBNE WŁAŚCIWE, (*Édentés proprement dits*).

Mammifères Pachydermes, GRUBOSKÓRNE.

6. Rzęd.

Członków cztery, których palce zakończone kopytami w rozmaitej liczbie; organa trawienia do przeżuwania niesposobne.

Uwaga. Ten rząd dzieli się na trzy familie:

- 1) TRABIASTE, (*Pach. proboscidiens*) 2) GRUBOSKÓRNE WŁAŚCIWE, (*Pach. proprement dits*), 3) JEDNOKOPYTOWE, (*Solipedes*).

Mammifères Ruminans. PRZEŻUWAJĄCE.

7. Rzęd.

Członków cztery, u których palców zawsze po dwa, opatrzonych kopytami czyli racicami; Zębów dwa (przednie i trzonowe) lub trzy gatunki; przednie w górnej szczękę zawsze żadne; organa trawienia do przeżuwania pokarmów usposobione. Cyce dwie lub cztery.

Uwaga. Ten rząd dzieli się na gromady podług braku lub obecności rogów przynajmniej u Samców, w ostatnim zaś wypadku stosownie do natury tychże rogów.

Mammifères Cétacés. WIELORYBY.

8. Rzęd.

Członki tylko dwa przednie w kształcie pletw; ilość zębów rozmaita, niekiedy na ich miejscu rogowce; ciało kształtem rybiemu podobne, do pływania przeznaczone. Cyce dwie.

Uwaga. Ten rząd dzieli się na dwie familje:

- 1) WIELORYBY ROŚLINOŻERNE (*Cétacés herbivores*) i 2) WIELORYBY WŁAŚCIWE, (*Cétacés proprement dits*).

Układ Latreill'a 1825 Roku.

KLASSA 1.

Mammifera, SSĄCE.

PIÉRWSZY ODDZIAŁ.

Quadrupeda, CZWORONOŻNE.

Członki cztery wyraźne; dwa przednie nigdy nie są do płetw rybich podobne. Głowa od tułowia oddzielona szyją; tułow niekończy się nigdy płetwotym, chrząstkowym i poziomym ogonem.

I. **Unguiculata, PAZUROWATE.**

Pazury tylko końce palców okrywają i niemają kształtu kopyt.

R Z Ę D Y.

1. *Bimana, DWÓRĘCZNE.*

Członki przednie zakończone rękoma z ksiukiem wolnym i zwrotnym; palce członków tylnych, w je-

dnęj linii z ksiukiem grubym i od innych dłuższym ustawione. Ciało wzniosłe.

2. *Quadrumana*, CZWORORĘCZNE.

Członki wszystkie zakończone rękami, ksiuki wolne zwrótne, palce długie, giętkie. Ciało w chodzeniu poziome.

3. *Cheiroptera*, SKRZYDLATE.

Rozpięta po bokach ciała faldzista skóra łączy palce ich członków, i daje zwierzętom tego rzędu możliwość utrzymywania się w powietrzu.

4. *Ferae*, DRAPIEŻNE.

Cyce brzuchowe liczne, członki wolne, do chodzenia zdatne.

5. *Amphibia*, ZIEMNOWODNE.

Różnią się dostatecznie od innych czworonożnych zwierząt, bardzo krótkimi w skórę obwiniętymi nogami, które służą do pływania lub czołgania się; dwie tylne nogi są w tył wywrócone.

6. *Marsupialia*, WORKOWATE.

Samice mają na brzuchu worki oparte na dwóch kościach łonowych, w których płód swój po urodzeniu donoszą.

7. *Glires*, GRYZĄCE.

Kły żadne; zęby przednie silne, dwa lub cztery w górnej; a dwa w dolnej szczęce. Liczba trzonowych nieprzekracza dwudziestu dwóch.

8. *Edentata*, BEZZĘBNE.

Rząd ten z jednej strony łączy się z poprzedzającym i z oddziałem zwierząt jedno-odchodowych; z drugiej, pazurami okrywającymi końce palców, prawie w kształcie kopyt, zbliża się do czworonożnych kopytowatych. Jeden tylko rodzaj PANCERNIKA ma zęby przednie, lecz prócz tego, że dolnych posiada cztery, czém się różni od gryzących, które w dole mają ich tylko po dwa; trzonowych w tym-

że rodzaju znajduje się trzydzieści dwa; wówczas, gdy u gryzących liczba ich dwódziestu dwóch nie przechodzi. Wyjąwszy ten rodzaj, wszystkie inne bezzębne mają tylko zęby trzonowe, których liczba bywa od czternastu do 98, niektóre zaś są zupełnie bezzębne. Wszystkie w ruchach swoich bardzo są powolne i leniwe.

II. *Ungulata*, KOPYTOWATE.

Pazury w kształcie kopyt okrywają ostatnie stawy palców; obojczyki żadne.

9. *Pachyderma*, (Bellua Lin.) GRUBOSKÓRNE.

U większej liczby trzy gatunki zębów; gdy przednich brakuje, miejsce górnych zastępują dwa wielkie kły. Nogi pięcio-trój lub jedno-palczaste, a rzadko (*anoplotherium*) dwó-palczaste. Żołądek prosty, lub składany, lecz do przeżuwania niezdatny. Skóra najczęściej gruba naga lub prawie naga.

10. *Pecora*, PRZEŻUWAJĄCE.

Rzadko trzy gatunki zębów; zęby przednie tylko w dolnej szczęce (pospolicie ośm) sęczek stwardniały bez kłów zastępuje miejsce górnych. Nogi dwóma palcami i dwóma racicami zakończone; cztery żołądki do przeżuwania pokarmów.

DRUGI ODDZIAŁ.

Bipedes, DWÓNOŻNE.

Członki tylne powierzchownie żadne, przednie tworzą prawdziwe pletwy. Szyja od tułowia nieoddzielona, ogon chrząstkowaty w kształcie poziomej pletwy. Zwierzęta morskie, bez konch uchowych i bez włosów na ciele.

II. **Cetacea**, WIELORYBY.

KLASSA 2.

Monotrema, JEDNO-ODCHODOWE.

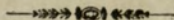
R Z Ę D Y.

1. *Macroglossa*, DŁUGOPYSKIE.

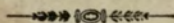
Ciało kolczaste, pysk długi szczupły; język wysuwalny; nogi kopne, dzielno-palczaste.

2. *Pinnipedes*, ZROSŁOPALCZASTE.

Ciało włosiste; pysk szeroki nakształt kaczego dziobu spłaszczony; język niby podwójny, niewysuwalny; palce nóg zrosłe, do pływania zdatne; u tylnych nóg samców, ostrogi.

Układ Lesson'a 1827 Roku.

§. I. Palce opatrzone pazurami.

- I. Rzęd.** Członków cztery, z których tylne usposobione do chodzenia, przednie zakończone rękami; zębów trzy gatunki; ciało wzniosłe; cyce dwie piersiowe.

Bimana, DWÓRĘCZNE.

- II.** — Cztery członki zakończone rękami; zębów trzy gatunki (*). Cyce dwie piersiowe.

Quadrumana, CZWORORĘCZNE.

1) **Familia MALPY.**

2) — **MALPOZWIERZE (**).**

- III.** — Cztery członki, nigdy rękami niezakończone; zębów trzy gatunki (***), liczba cyców rozmaita.

Ferae, DRAPIEŻNE.

1) **Oddział, SKRZYDLATE.**

2) — **OWADOŻERNE.**

3) — **MIĘSOŻERNE.**

4) — **WORKOWATE.**

(*) Jedyny wyjątek Palczaka.

(**) Jedyny wyjątek Malpozwierza.

(***) Dwa wyjątki, Kanguro i Wombat.

IV. **Rzęd.** Członki jak w 3-cim rzędzie, zębów tylko dwa gatunki, przednie i trzonowe.

Glires (Rongeurs) **GRYZĄCE.**

1) Oddział **OBOJCZYKI DOSKONAŁE.**

2) — **OBOJCZYKI ŻADNE.**

V. — Zęby przednie zawsze żadne, niekiedy kłów lub zupełnie wszystkich zębów niema.

Edentata, **BEZZĘBNE.**

1) Oddział, **LENIWE.**

2) — **BEZZĘBNE WŁAŚCIWE.**

§. II. Palce Kopytowe.

VI. — Liczba palców rozmaita; żołądek do przeżuwania niezdatny.

Pachyderma, **GRUBOSKÓRNE.**

1) Oddział, **DLUGOPYSKIE.**

2) — **GRUBOSKÓRNE WŁAŚCIWE.**

3) — **JEDNO-KOPYTOWE.**

VII. — Palców zawsze tylko po dwa; dwa lub trzy gatunki zębów; żołądek do przeżuwania usposobiony; cyców nie więcej jak dwie lub cztery.

Ruminantia, **PRZEŻUWAJĄCE.**

1) Oddział, **BEZROGIE.**

2) — **ROGATE.**

§. III. Palce w płetwach ukryte.

VIII. — Zębów rozmaita liczba, często w ich miejscu rogowe; Ciało do mieszkania w wodzie ukształcone; cyce dwie.

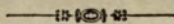
Cetacea, **WIELORYBY.**

1) Oddział, **ROŚLINOŻERNE.**

2) — **WIELORYBY WŁAŚCIWE.** { 1. Mało-głowe.
2. Wielko-głowe.

Układ Lesson'a 1840 roku.

§. 1. Ssące ziemne lub ziemnowodne.

<p>1. PODKLASSA, <i>Ssące właściwe.</i></p> <p>Żwierzęta grzbietne z krwią czerwoną ciepłą. Oddychają płucami. Karmią dzieci mlekiem za pomocą cyców. Ich serce ma dwa uszka i dwie komórki. Skelet kościsty wewnętrzny rozechodzi się w 4 ruchome członki usposobione do chodu, niekiedy zaś do pływania albo lotu. Błona powierzchni (epidermis) naga, najczęściej zwyczajnymi lub włóknistymi włosami, niekiedy łuską lub kolcami pokryta.</p>	<p>1 ODDZIAŁ.</p> <p>Pazury na końcach stawów palcowych osadzone (<i>Unguiculata</i>).</p> <p>2 ODDZIAŁ.</p> <p>Pazury kończystawów palcowych obejmują i pokrywają (<i>Ungulata</i>).</p>	<p>1 Rząd, Primates.</p> <p>2 — <i>Quadrumana</i> { 1. Prawdziwe. 2. Falszywe.</p> <p>3. — <i>Chiroptera.</i></p> <p>4 — <i>Ferae</i> { 1. Mięsożerne { Palcochodne Nastopne. Ziemnowodne. 2. Bezzębne (<i>bruta</i>). 3. Owadożerne.</p> <p>5 — <i>Glires.</i></p> <p>6 — <i>Belluae.</i></p> <p>7 — <i>Pecora.</i></p>
<p>2 PODKLASSA, <i>Ssące workowate.</i></p> <p>Plód wychodzi żywy z macicy dwuotworowej i donasza się po urodzeniu w zewnętrznej brzuchowej torbie. Cyce wyraźne zawsze brzuchowe. W łonie dwie przybyszowe kości. Można z przodu łona wisząca.</p>	<p>8 — <i>Marsupialia</i> { 1. Mięsożerne. 2. Ziarnojade. 3. Roślinożerne.</p>	

3 PODKLASA,
Jednoodchodowe.

Płód wychodzi z jaja przez kanał wspólny, przeznaczony do noszenia płodu, oddzielania uryny i gnoju, otwierający się za pomocą dwóch rur, z których każda ma podwie rurki. Zęby żadne, mało widoczne lub wątpliwe. Kość obojczykowa widelkowata, jak u ptaków. W łonie dwie przybyszowe kości; korzeń ukryty w pochwie, która przez znajdujący się w niej otwór łączy się z wewnętrznym kanałem.

9 Rząd, *Monotremata*

1. Roślinożerne.
2. Owadożerne.

§. II. Ssące wodne.

4 PODKLASA,
Wieloryby.

Głowa od tułowia nie oddzielona, członki przednie w kształcie płetw pojedynczych, tylne zrosnięte w chrząstkowatą poziomą płetwę. Zęby kościane lub włókniste (Rogowce). Płód wychodzi żywy z macicy jedno-otworowej. Cyce wyrażne, karmienie mlekiem wątpliwe. Organa słuchu bez konch powierzchownych. Ciało kształtem rybiemu podobne, nagą gładką skórą pokryte; niekiedy wąsy z włosów twardych. Miednica szczątkowa lub żadna. Mieszkają wyłącznie w wodzie.

10 Rząd, *Sirenia*—Roślinożerne.

11 — *Cetacea*.—Zwierzętożerne.

Układ Izydora Geoffroy 1837 roku.

SSĄCE	Czworonożne z miednicą doskonałą	bez kości torebnej	SERYA I.
		z kością torebną	SERYA II.
	Dwunożne z miednicą szczątkową lub żadną	SERYA III.	

R Z Ę D Y.

ZĘBY	Rozmaite	ramio- nami, u których	reęce,	I. <i>Primates</i> , NACZELNE.
			szpony luko- wate.	II. <i>Tardigrades</i> , LENIWE.
	Członki	skrzydłami . .	III. <i>Cheiropteres</i> , SKRZYDLA- TE.	
	przednie zakoń- czone	łapami lub plet. wami	IV. <i>Carnassiers</i> , DRAPIEŻNE.	
			V. <i>Rongeurs</i> , GRYZĄCE.	
	nogami prze- dłużonemi	VI. <i>Pachydermes</i> , GRUBO- SKÓRNE.		
		VII. <i>Ruminants</i> , PRZEŻUWA- JĄCE.		
	Jednakowe lub żadne . . .	VIII. <i>Edentés</i> , BEZZĘBNÉ.		

Układ Karola Bonaparte Księcia
Musignano, 1838 roku (*).

SERYA PIERWSZA.

Placentalia, WŁAŚCIWIE ŻYWORODNE.

Części płciowe wyraźne, od kanału oddechowego odosobnione; macica jednootworowa; płód dojrzały; cyce widoczne; kostki łonowe przybyszowe żadne; moszna z tyłu korzenia umieszczona.

PODKLASSA I. *Quadrupedia*, CZWORONOŻNE.

Członki cztery wyraźne; głowa od tułowia oddzielona szyją.

O D D Z I A Ł 1.

Unguiculata, PAZUROWATE.

R Z Ę D Y.

I. *Primates*, NACZELNE. Zębów trzy gatunki w ciągłym szeregu ustawionych; przednich w górze 2 lub 4;

(*) Revue Zool. 1838, str. 208—217.

- trzonowe trące; cyce piersiowe; korzeń wolny, wiszący; członki przednie zakończone rękami.
- II. *Chiroptera*, SKRZYDLATE. Zębów trzy gatunki w szeregu ciągłym ustawionych, przednich w górze 0—2—4; cyce dwie piersiowe; korzeń wolny, wiszący; u członków przednich palce bardzo długie, które, prócz bardzo krótkiego ksiuka, są połączone błoną nagą, aż do nóg w kształcie skrzydeł rozciągniętą. NOCNE.
- III. *Bestiae*, POZIOME. Zębów trzy gatunki w ciągłym szeregu ustawionych, trzonowe dwu-kształtne; przedkowe płonne, tylne wielą ostremi sęczkami najezzone; w górze i w dole z obu stron po cztery; przednich 2—6; cyce liczne, brzuchowe; korzeń ukryty w przystającej do brzucha pochwie; członki wolne.
- IV. *Ferae*, DRAPIEŻNE. Zębów trzy gatunki w szeregu ciągłym ustawionych; trzonowe trój-kształtne; przedkowe siekące, mięsożernych wszędzie tylko po jednym; tylne niekolczate, bez ostrych sęczków; kły dwa potężne; przednich w każdej szczęce po sześć; cyce liczne, brzuchowe; korzeń w pochwie do brzucha przystającej ukryty; członki wolne, wyraźne, pochodne.
- V. *Pinnipedia*, PŁETWONOGIE. Zębów trzy gatunki w ciągłym szeregu ustawionych; cyce brzuchowe; korzeń w pochwie do brzucha przystającej ukryty; członki bardzo krótkie, niewyraźne. pletwowate.
- VI. *Glires*, SZCZUROWATE. Zębów dwa gatunki, dla braku kłów w szeregu przerwany ustawionych; przednich w górze i w dole po dwa, przedłużone; w górnej szczęce niekiedy dwa dodatkowe; trzonowych najwięcej 24 trących.
- VII. *Bruta*, SZCZERBATE. Zębów jeden lub dwa gatunki, niekiedy żadne; przednie żadne; trzonowych,

gdy się znajdują, 14—98. Pazury końce palców okrywające, stożkowate, prawie obuwiate.

ODDZIAŁ 2.

Ungulata, KOPYTOWATE.

Pazury obuwiate; końcowe stawy palców okrywające; obojczyki żadne; przedramię zawsze pochyłe.

VIII. *Pecora*, BYDŁO. Zębów rzadko trzy gatunki; nogi dwu-kopytowe; kości dłoni i przedstopnika zrosłe; żołądki cztery, przeżuwające.

IX. *Belluae*, OCIEŻAŁE. Zębów często trzy gatunki; żołądek pojedynczy, a chociaż niekiedy składany, do przeżuwania niezdatny.

PODKLASSA II. *Cete*, WIELORYBY.

Członki tylne zewnątrz żadne; przednie płetwate; głowa, dla braku szyi, od tułowia nie oddzielona.

Ciało kształtem rybiemu podobne, poziomym, chrząstkowatym, płetwiastym ogonem zakończone. Wodne, konch uchowych i włosów pozbawione.

X. *Sirenia*, BEZPRYSKAWKOWE. Cyce piersiowe; pryskawki żadne. ROŚLINOŻERNE.

XI. *Hydraula*, PRYSKAJĄCE. Cyce łonowe; pryskawki wyraźne. ZWIERZĘTOŻERNE.

SERYA DRUGA.

Ovovivipara, JAJOŻYWORodne.

Części płciowe od kanału odchodowego nieoddzielone; macica wewnątrz dwu-otworowa; płód niedoskonały, zewnątrz macicy dojrzewający; cyce niewi-

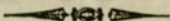
doczne; na łonie dwie przybyszowe kostki; moszna z przodu korzenia w tył zwróconego, umieszczona.

PODKLASSA III. *Didelphia*, DWU-OTWOROWE.

Członki cztery wyraźne; głowa od tułowia oddzielona szyją.

XII. *Marsupialia*, WOKOWATE. Cyce samiec w podbrzuchowej torbie, lub szczątkowym fałdzie skóry ukryte; zęby wrośnięte, dwójakiego lub trojakiego gatunku; nogi pochodne, tylne często do rąk podobne.

XIII. *Monotremata*, JEDNOODCHODOWE. Kanaly mieszczą w sobie organa odchodowe i rodzajne; worek brzuchowy żaden; zębów wrośniętych wcale niema; nogi albo pływne albo kopne.

F A M I L I E.

R Z Ę D I.

Primates, NACZELNE.

I. *Hominidae*, LUDZKIE. Członki tylko przednie rękami zakończone, ksiuk zwrótny.

1. *Hominina*, CZŁOWIEK. Ciało wzniosłe, następne, bezogonowe.

II. *Simidae*, MALPIASTE. Wszystkie członki zakończone rękami, ksiuk przynajmniej u tylnych zwrótny; zęby przednie mniej więcej wzniosłe w górze i w dole po 4; twarz naga (*Anthropomorpha*).

2. *Simina*, MALPY. U rąk wszystkich ksiuki zwrótny; zębów trzonowych z każdej strony w górze i w dole po pięć, sęczkowatych; nozdrza zbliżone; pazury krótkie, płaskie.

3. *Cebina*, OGONATKI. Ksiuki u rąk zwrótny, prócz przednich, na których niekiedy niedoskonałe; zębów trzonowych z każdej strony w dole i w górze po sześć sęczkowatych; nozdrza oddalone; pazury krótkie, płaskie.

4. *Hapalina*, MALPECZKI. Ksiuki tylko u rąk tylnych zwrótne; zębów trzonowych z każdej strony w górze i w dole po pięć kolczatych; nozdrza oddalone; pazury bardzo długie, łukowate, spłaszczone i ostre.

III. *Lemurida*, MALPOŻWIERZE. Wszystkie członki zakończone rękami; ksiuki zwrótne; zębów przednich w górze i w dole więcej jak po cztery; trzonowe kolczate; twarz kosmata; nozdrza końcowe, buchtowate.

5. *Lemurina*. Członki i ogon wolne.

6. *Galeopithecina*, LOTOKOTY. Członki przednie z tylnymi i ogonem, kosmatą błoną połączone.

R Z Ę D II.

Chiroptera, SKRZYDLATE.

IV. *Pteropodidae*, SKRZYDLONOGIE. Zęby trzonowe albo tępo sęczkowate, albo gładkie; przednie małe, płonne, między potężnymi kłami wciśnięte; palec wskazujący pazuruwaty, zupełną liczbą stawów opatrzone. ROŚLINOŻERNE, GROMADNE.

7. *Pteropodina*, RUDAWKI. Nos bez narośli; głowa stożkowata, przedłużona; nozdrza rurkowate; wargi wąskie; wstawa żadna; pazur wskazującego palca najczęściej spiczasty; błona międzyudowa bardzo krótka; ogon bardzo krótki albo żaden.

V. *Vespertilionidae*, NIETOPERZASTE. Zęby trzonowe z koronami ostro-sęczkowatymi; żaden skrzydłowy palec niema zupełnej liczby stawów; palec wskazujący bez pazura. OWADOŻERNE.

8. *Noctilionina*, ZMORY. Nos bez narośli; warga wielka, przecięta; ogon krótki, gruby, na końcu wolny.

9. *Vespertilionina*, NIETOPERZE. Nos bez narośli;

warga cała; ogon długi, w obszerną międzyudową błonę wrosły.

10. *Rhinolophina*, PODKOWNIKI. Nos naroślą składaną opatrzony; wstawa żadna.

11. *Rhinopomina*, KRYTONOSY. Nos naroślą pojedynczą opatrzony; wstawa wyraźna.

VI. *Vampyridae*, LIŚCIONOSE. Zęby trzonowe z koronami ostro-sęczkowatemi; tyłko trzeci skrzydłowy palec zupełną liczbą stawów opatrzony; palec wskazujący bez pazura. OWADOŻERNE.

12. *Vampyrina*, UPIORY. Na nosie narośl pojedyncza, wstawa wyraźna.

R Z Ę D III.

Bestiae, POZIOME.

VII. *Talpidae*, PODZIEMNE. Członki przednie kopne.

13. *Talpina*, KRETY. Pysk ryjkowaty.

VIII. *Soricidae*, KRETOMYSZE. Członki wszystkie pochodne lub pływne; skóra kosmata.

14. *Soricina*, ŚLEPUSZONKI. Nogi rozdzielone.

15. *Myogalina*, CHOCHLY. Nogi pletwiaste.

IX. *Erinaceidae*, KOLCZATE. Członki wszystkie pochodne; skóra kolczata.

16. *Erinaccina*, JEŻE. Ciało zwitkowane; ogon bardzo krótki.

R Z Ę D IV.

Ferae, DRAPIEŻNE.

X. *Cercoleptididae*, CHWYTNO-OGONIASTE. Cyce tylko dwie łonowe; język bardzo długi, wysuwalny; ogon chwytny, cały kosmaty.

17. *Cercoleptidina*, CHWYTACZE. Zębów 36, to jest: przednich sześć, kły dwa, trzonowych dzieścięć, (płonnych 4) w obu szczękach.

Stanowią przejście od naczelných roślinożerných do poziomych.

XI. *Ursidae*, NIEDŹWIEDZIASTE. Zęby trzonowe kątné trące; nogi następne, na podszwach nagie; pazury przytępione.

18. *Ursina*, NIEDŹWIEDZIE. Zęby przednie w szczęce dolnej ustawione w równej linii.

19. *Melina*, BORSUKI. Zęby przednie w szczęce dolnej nierówno ustawione.

XII. *Felidae*, ŹBIKOWATE. Zęby trzonowe kątné siekące; nogi po większej części palcochodne, z podszwami kosmatemi; pazury bardzo ostre.

20. *Viverrina*, WIWERRY. Zęby trzonowe sęczkowate, w górze po za mięsożernym z obu stron po dwa, w dole po jednym; język szorstki; przy otworze odchodowym tłuszczowy woreczek.

21. *Canina*, PSY. Zęby trzonowe sęczkowate, po za mięsożernym zębem z obu stron w górze i w dole po dwa; język gładki.

22. *Felina*, KOTY. Zęby trzonowe sęczkowate, w szczęce dolnej żadne; język szorstki. KRWIOŻERNE.

23. *Mustelina*, ŁASICE. Zęby trzonowe sęczkowate w obu szczękach, w górze po za mięsożernym z obu stron po jednym; język gładki. Ciało przedłużone, wysmukłe, rozciągające się; nogi krótkie.

R Z Ę D V.

Pinnipedia, PLETWONOGIE.

XIII. *Phocidae*, FOKI. Kły mierne, z paszczy niewystające.

24. *Lalacina*, WYDRY. Członki tylne od przednich dłuższe, między sobą odległe.

25. *Phocina*. Członki tylne wywrócone, nawzajem do siebie zbliżone.

XIV. *Trichechidae*, MORSOWATE. Kły bardzo długie, wystające z paszczy, potężne, tylko w górnej szczęce.

26. *Trichechina*, MORSY. Członki tylne wywrócone, nawzajem zbliżone; ciało otyłe.

R Z Ę D VI.

Cete, WIELORYBY.

XV. *Manatidae*, NABRZEŻNE. Zęby trzonowe składane albo wpół-składane, z koroną płaską lub brózdowaną.

27. *Manatina*, BRZEGOWCE. Członki prawie rękate, po większej części opatrzone pazurami.

XVI. *Delphinidae*, DELFINIASTE. Korony zębów niepłaskie; członki zupełnie płetwowe, bezpazurowe; głowa albo mierna, albo mała.

28. *Delphinina*, DELFINY. Zęby stożkowate, najczęściej liczne w górze i w dole.

29. *Monodontina*, JEDNOROŻCE. Zęby tylko dwa, bardzo długie, spiczaste, szrubowato powyrzynane, do kości szczękowej przytwierdzone, (często jeden szczątkowy).

XVII. *Balaenidae*, WIELORYBIE. Zęby liczne, korony niepłaskie; członki zupełnie płetwowe, bezpazurowe; głowa nadzwyczajnie wielka.

30. *Physeterina*, POTFISZE. Zęby dolne stożkowate, górne małe, ukryte.

31. *Balaenina*, WIELORYBY. Zęby w dole żadne; w górnej szczęce rogowce.

R Z Ę D VII.

Belluae, OCIEŻALE.

XVIII. *Elephantidae*, SŁONIOWATE. Palce pod skórą ukryte, pazury tylko widoczne.

32. *Hippopotamina*, HIPOPOTAMY. Nogi cztero-palczaste.

33. *Rhinocerotina*, NOSOROŻCE. Nogi trój-palczaste.

34. *Elephantina*, SŁONIE. Nogi pięcio-palczaste.

XIX. *Suidae*, WIEPRZASTE. Palce przynajmniej na końcu rozdzielone.

35. *Tapirina*, TAPIRY. Nogi przednie cztero-palczaste; palce skórą obwinięte, na końcach podzielone.

36. *Suina*, ŚWINIE. Nogi cztero-palczaste, tylne czasem trój-palczaste; palce chodne zawsze dwa.

37. *Anoplotherina*, KOPALNE. Nogi dwu-palczaste.

XX. *Hyracidae*, GÓRALKOWATE. U nóg przednich palców cztery, u tylnych trzy, skórą obwinięte, na końcach rozdzielone; pazury listewkowate.

38. *Hyracina*, GÓRALKI. Palec wewnętrzny członków tylnych zakrzywionym pazurem opatrzony; skóra gęsto-włosista; zębów przednich w górze dwa. SZCZUROWATYM PODOBNE.

XXI. *Equidae*, KOŃSKIE. Nogi trój-palczaste; dwa palce poboczne, szczątkowe, niewidoczne; główny palec twardym kopytem okryty.

39. *Equina*, KONIE. Ciało gęstym włosem porośnięte, szyja i ogon grzywiaste; zębów przednich w górze i w dole po sześć.

R Z Ę D VIII.

Pecora, BYDŁO.

XXII. Camelidae, GARBATE. Kły w górze i w dole; przednich w górze dwa, w dole sześć; rogi żadne.

40. *Camelina*, WIELBLADY. Pysk przedłużony; łzocięki żadne; pod spodem nóg nagniotki; palce skórą obwinięte, na samym końcu dwudzielne.

XXIII. Cervidae, JELENIASTE. Kły w dole żadne, przednie w górze żadne, w dole ośm. Samce zwykle rogami uzbrojone; samice rzadko z rogami. Rogi spadające, pełne, przysadkowate, gałęziste, skórą kosmatą (powłóczką) przynajmniej czasowie okryte.

41. *Moschina*, PIŻMOWCE. U samców w szczęce górnej dwa kły wydatne; łzocięki i rogi żadne; na obrzezku piżmowy woreczek.

42. *Cervina*, JÉLENIE. Kły najczęściej żadne; łzocięki często wielkie. Samce uzbrojone rogami.

XXIV. Camelopardalidae, DŁUGOSZYJE. Kły żadne; przednie w górze żadne, w dole 8; rogi u płci obojga trwałe, pełne, krótkie, pojedyncze, powłóczką okryte.

43. *Camelopardalina*, ŻYRAFY. Zębów trzonowych w obu szczękach po sześć ciągłych; nogi dwu-kopytowe.

XXV. Bovidae, BYCZE. Kły żadne; przednie w górze żadne, w dole ośm; rogi najczęściej u płci obojga trwałe, z kości czelnej wyrastające, sprężyste.

44. *Antilopina*, ANTYLOPY. Rogi pełne.

45. *Bovina*, WOŁY. Rogi wydrażone.

R Z Ę D IX.

Bruta, SZCZORBATE.

XXVI. Myrmecophagidae, DŁUGOJEZYKIE. Zęby żadne gęba bardzo mała; język wązki, wysuwalny.

46. *Manidina*, ŁUSKOWCE. Ciało łuskami pokryte.

47. *Myrmecophagina*, MRÓWKOJADY. Ciało włosiste, pazury przednie potężne, po brzegach ostre.

XXVII. *Dasypodidae*, PANCERNE. Kły żadne, zęby trzonowe 26—98; pysk przedłużony.

48. *Orycteropodina*, MRÓWNIKI. Ciało włosami pokryte; zęby trzonowe włókniste, walcowate, bez korzeni.

49. *Dasypodina*, PANCERNIKI. Ciało pancerzem pokryte; zęby albo walcowate, albo listewkowate, korzeni pozbawione.

XXVIII. *Bradypodidae*, LENIWE. Zęby przednie żadne, trzonowych nie więcej nad 18; pysk krótki; członki przednie dłuższe.

50. *Bradypodina*, LENIWCE. Ciało kudłate; kły ostre, trzonowe walcowate, bez korzeni; cyce dwie piersiowe; palce skórą połączone; pazury bardzo wielkie, szponiaste.

R Z Ę D X.

Glires, SZCZUROWATE.

XXIX. *Chiromyidae*, SZCZUPLOPALCZASTE. Obojczyki doskonałe; cyce dwie łonowe; ogon bardzo długi.

51. *Chyromyina*, PALCZAKI. Nogi pięcio-palczaste, palec średni przedłużony, bardzo szczupły, nagi; członki tylne zakończone rękami; u których ksiuki zwrótne.

XXX. *Cavidae*, ŚWINKOWATE. Obojczyki niepełne; ciało włosiste; zębów przednich w górze dwa, trzonowych szesnaście; nogi tylne trój- lub pięcio-palczaste, palce poboczne bardzo małe.

52. *Cavina*, KAWJE. Zęby trzonowe bez korzeni, warstwowate.

53. *Dasyproctina*, AGUTY. Zęby trzonowe składowane.
- XXXI. *Leporidae*, ZAJĘCZE. Obojczyki niezupełne; ciało włosiste; zęby przednie w górze cztery podwójne (u młodych sześć); nogi przednie cztero-, tylne pięcio-palczaste.
54. *Leporina*, ZAJĄCE. Ciało i podszwy włosiste; zęby trzonowe warstwowate.
- XXXII. *Hystericidae*, NAJĘZONE. Obojczyki niezupełne, małe; ciało koleczate; zęby przednie w górze dwa; nogi przednie cztero-, tylne pięcio-palczaste.
55. *Hystericina*, JEŻOZWIERZE. Zęby trzonowe z koroną płaską, warstwowate; język szorstki.
- XXXIII. *Muridae*, MYSZKOWATE. Obojczyki doskonałe; zęby trzonowe pojedyncze.
56. *Murina*, MYSZY. Ogon łuskowaty; sierć ze szczecina lub kolecami pomieszana.
57. *Dipodina*, SKOŹKI. Ogon bardzo długi, na końcu kiciasty; nogi skoczne, przednie krótkie, tylne bardzo długie.
58. *Arctomydina*, ŚWISZCZE. Ogon albo krótki, albo żaden; sierć miękka, prawie jednakowa; nogi równo długie.
59. *Sciurina*, WIEWIÓRKI. Ogon długi, kudłaty; sierć miękka, jednakowa; nogi równo-długie.
60. *Lagostomurina*, ZAJĘCZOMYSZE. Ogon grzebie-niasty (*pectinata*); sierć bardzo delikatna, miękka, jednakowa; nogi przednie krótkie, tylne przedłużo-ne; zęby przednie dolne brózdowane.
- XXXIV. *Castoridae*, BOBROWATE. Obojczyki zupełne; zęby trzonowe składowane.
61. *Arvicolina*, POLÓWKI. Zęby trzonowe bez ko-rzeni, warstwowate. ROŚLINOŻERNE.
62. *Castorina*, BOBRY. Zęby trzonowe korzenia-mi opatrzone.

R Z Ę D XI.

Marsupialia, WORKOWATE.

XXXV. *Halimaturidae*, DŁUGONOGIE. Zęby przednie mniej więcej do szczurzych podobne, długie, mięsożerne; żadne, trzonowe z koronami sęczkowatemi.

63. *Phascalomidina*, NIEDOLAĞI. Zęby do szczurzych podobne, przednie przedłużone, w górze i w dole po dwa; kły żadne, lub tylko w górze bardzo małe; trzonowe z dwóma poprzecznemi sęczkami; głowa duża, spłaszczona; członki krótkie; pazury kopne; ogon żaden.

64. *Halimaturina*, KANGURY. Zęby przednie w dole dwa, długie, szerokie, ostre, w górze 6; kły przynajmniej w dole żadne; członki przednie bardzo krótkie, tylne bardzo długie, z dwóma palcami połączonemi; ksiuk żaden; ogon podpierałny (*fulciens*).

65. *Petaurina*, WORKOLOTY. Zęby przednie w dole dwa długie, szerokie, ostre, w górze sześć; kły w górze długie, ostre, w dole ukryte, lub żadne; członki równo-długie, z palcami dwóma połączonemi; ksiuk wielki, bezpazurowy, prawie w tył zwrócony; ogon chwytny.

XXXVI. *Didelphidae*, DYDELFIASTE. Zęby takie jak w rzędzie POZIOMYCH (*Bestiae*); mięsożerne; żadne; trzonowe z koronami ostro-sęczkowatemi, w każdój szczęce po trzy.

66. *Didelphina*, DIDEŁFY. Członki tylne zakończone rękami, u których ksiuki zwrótne; ogon chwytny, w części nagi; zębów przednich w górze dziesięć, w dole ośm; język szorstki.

XXXVII. *Thylacinidae*, NOROWATE. Zęby takie jak w rzędzie DRAPIEŻNYCH (*Ferae*); w górze i w dole po cztery mięsożerne.

67. *Thylacinina*, NOROWCE. Członki tylne bez ksiuków; ogon włosisty; zębów 46.

R Z Ę D XII.

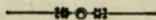
Monotremata, JEDNOTWOROWE.

XXXVIII. *Echidnidae*, KOLCZATKOWATE. Ciało kolczaste; pysk walcowaty, szczupły; nogi kopne.

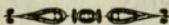
68. *Echidnina*, KOLCZATKI. W miejscu zębów, na podniebieniu małe kolce; język wysuwalny.

XXXIX. *Ornithorhynchidae*, DZIOBATE. Ciało włosiste; pysk bardzo płaski, na podobieństwo kaczego dzioba rozszérszony; nogi płetwowate.

69. *Ornithorhynchina*, DZIOBAKI. Zębów trzonowych w górze i w dole po dwa; język szeroki miękki, mięsisty.

Ten układ, z małym wyjątkiem, służyć nam będzie za zasadę w uszykowaniu poniżej opisanych gatunków Żwierząt Ssących.

CZEŚĆ ZOOGRAFICZNA.

R Z E D I.

PRIMATES, NACZELNE.

ZĘBÓW trzy gatunki, wszystkie ciągle; przednich w górze dwa lub cztery; trzonowe trące. Cyce piersiowe; członki przednie zakończone rękami.

I. Hominidae, Ludzkie.

Członki tylko przednie zakończone rękami; ksiuki zwrótnie.

I. Hominina.

Ciało wzniosłe, nastopne, bezogonowe.

RODZAJ I. (1).

Homo, CZŁOWIEK.

Głowa zaokrąglona, włosami pokryta; konchy ucho-
we nagie, obrąbione. Zęby prostopadle do szczęk usta-
wione. Ciało wzniosłe, dwunożne; palce paznogiowate.
Kąt twarzy od 70 do 90 stopni. Członki górne długo-

ścią swoją tylko do połowy udów sięgają. Tkanka zaśkórna rozmaitej barwy.

Zęby: przednich $\frac{4}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$, 32.

1. Jeden tylko gatunek (*Homo Sapiens*, Linn.) składa ten rodzaj, którego odmiany zamieszkują całą przestrzeń ziemi, prócz odwiecznych lodów, okrywających jej ostatnie przybiegunowe granice.

Mojżesz, Prawodawca Hebrajczyków, znajome za jego czasów narody, podzielił na trzy pokolenia: *Białe* od Jafeta, *Żółte* czyli Arabskie od Sema, i *Czarne* od Chama pochodzące.

Blumenbach przyjmuje 5 pokoleń: *Kaukazkie*, *Mongolskie*, *Etiopskie*, *Amerykańskie* i *Malajskie*.

Dumeril (*Zool. Anal.*) 6: *Kaukazkie*, *Hyperborejskie*, *Mongolskie*, *Amerykańskie*, *Malajskie* i *Etiopskie* czyli *Murzyńskie*.

Cuvier 3: *Białe*, *Żółte* i *Czarne*.

Virej rozróżnia dwa gatunki człowieka i sześć pokoleń: 1 *Białe*, 2 *Ogorzale*, 3 *Miedziane*, 4 *Ciemno-brunatne*, 5 *Czarne*, i 6 *Czarniawe*

Malte-Brun 14 pokoleń; Desmoulins 16, Bory de Saint-Vincent 15.

Lesson (*Nouveau Tableau du Règne animal*) wyliczył 6 pokoleń, mianowicie: *Białe*, *Ogorzale*, *Pomarańczowe*, *Żółte*, *Czerwone* i *Czarne*, a w nich umieścił 33 typy.

My trzymać się będziemy najprostszego podziału P. Desmarest w następującym porządku:

a) **Odmiany pokoleń dobrze rozróżnione.**

A) *Pokolenie Kaukazkie*. Skład twarzy i czaszki, podobny wyobrażeń Europejczyków, piękne; kąt twarzy u dorosłych w wieku średnim 85 stopni; cera w ogólności biała; policzki rumiane; włosy długie, miękkie, w roz-

maitych zmianach kolorów, od jasno-błęd do ciemnoczarnego przechodzących.

Ojczyzna Europa, wyjąwszy Laponię i Finlandyę, Azja zachodnia, na zachód Oby, morza Kaspijskiego i Gangesu; część północna Azji.

B) *Pokolenie Mongolskie*. Twarz płaska; policzki wydatne; kąt twarzy 75 stopni; oczy wąskie, ukośne; włosy twarde, proste, czarne; broda rzadka; cera mniej więcej oliwkowa.

Ojczyzna: cała wschodnia Azja, wyjąwszy południową część półwyspu poza Gangesem; Finlandya Europejska, Laponia, kraj Eskimów w Ameryce północnej, od ciałniny Beringa aż do Labradoru.

C) *Pokolenie Etiopskie* czyli *Murzyńskie*. Szczęki bardzo na przód wystające; kąt twarzy 70 stopni; wargi grube; nos spłaszczony; cera mniej więcej czarna; włosy najczęściej kędzierzawe.

Ojczyzną cała południowa Afryka.

b) **Odmiany pokoleń mniej wyraźne.**

D) *Pokolenie Malajskie*. Rysy twarzy nierównie piękniejsze niż w pokoleniu Mongolskiem; nos szeroki; gęba wielka; włosy gęste, czarne, kędzierzawe; cera mniej więcej brunatna.

Ojczyzna: Półwysep Gangesu; wyspy Archipelagu Indyjskiego, Nowa Hollandya, Nowa Zelandya, Nowe Hebridy, Archipelagi wysp Przyjacielskich i Towarzyskich, i w ogólności prawie wszystkie wyspy morza południowego.

Uwaga. Według zdania P. Cuvier, powierzchowne cechy niedostatecznie odróżniają tę odmianę od pokoleń Mongolskiego i Kaukazko-Indyjskiego. Różnica dyalektów szczególnie ją odznacza.

E) *Pokolenie Papuańskie*. Twarz przedłużona; nos krótki; gęba wielka; włosy kędzierzawe; cera czarna.

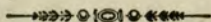
Ojczyzna: niektóre wyspy Archipelagu Indyjskiego i ziemia Papu.

Uwaga. Narody nadzwyczaj dzikie i okrutne, zdają się stanowić gałąź pokolenia Afrykańskiego.

F) *Pokolenie Amerykańskie.* Twarz dość szeroka, rysy wydatne; nos duży; cera koloru miedzianego, włosy w ogólności czarne, gładkie, broda zarasta rzadko.

Ojczyzna: cała Ameryka wyjąwszy kraj Eskimów, którzy należą do pokolenia Mongolskiego.

Uwaga. To pokolenie zewnętrznymi cechami nieprzedstawia uderzającej różnicy, zbliża się zaś do pokolenia Mongolskiego więcej niż do innych.

II. Simidae, Małpiaste.

Członki wszystkie zakończone rękami, ksiuki przynajmniej u rąk tylnych zwrotne; zęby przednie mniej więcej wzniosłe; w dole i w górze po cztery. Twarz naga. (*Antropomorpha*) CZŁEKOLICE.

Oddział ten stanowił w dziełach *Linneusza* jeden tylko rodzaj *MALPY* (*Simia*). Nieco później (1780 r.) *Blumenbach* Profesor Uniwersytetu Getyngieńskiego w dziele pod tytułem: *Handbuch der Naturgeschichte*, utworzył z niego trzy osobne rodzaje: *Simia*, *Papio* i *Cercopithecus*. Dla coraz nowych odkryć w Zoologii i w miarę ważnych postrzeżeń tegoczesnych badaczy, podział ten stał się niedostatecznym i w terażniejszym stanie nauki, w miejscu dawnego rodzaju *Malpy*, znamy dobrze różnionych 19 rodzajów, w których się mieści sto kilkanaście gatunków, prócz licznych odmian.

Żwierzęta małpiaste wszystkie prawie żyją na drzewach i rzadko schodzą na ziemię, w ogólności trzymają się stadami składającymi się z jednej lub wielu familii.

Pokarm ich jest roślinny; oswojone, rozmaite jedzą potrawy. Samice rodzą po jedném, a niekiedy po dwoje dzieci; w wychowaniu których okazują macierzyńską troskliwość. Młode są powiększej części łagodne i zmysłne; wiele z nich po oswojeniu uczy się różnych figlów i lubi naśladować poruszenia ludzkie; stare zazwyczaj są dzikie i do ugłaskania trudne. Obyczaje ich różne w rozmaitych gatunkach; lecz w ogólności Małpiaste odznaczają się od innych zwierząt, chytrą, którą umieją przybrać dla nabycia podobających się im przedmiotów, ciekawością i nadzwyczajną niestałością humoru, tak, że nie raz w jednej chwili, bez żadnej widocznej przyczyny, przechodzą ze stanu spokoju do najzapalczego gniewu.

Ojczyzną ich są kraje gorące, jeden tylko gatunek żyje dziko w Europie na skałach Gibraltaru. Przywiezione w strony zimniejsze, prędko giną od słabości płucowej.

Antropomorpha.

RODZAJ I. (2).

Troglodytes (*), LEŚNIK. n.

Pysk krótki, czoło niskie, krawędzie brewne bardzo wydatne, konchy uszne obszerne, obrabione; członki wyższe miernie długie do końca udów sięgające, paznogie wszystkie bardzo płaskie, ręce szerokie, palce krótkie do ludzkich podobne, ogon żaden, torebki przyżuchwowe żadne, natylki nagie, na ciele sierć długa dość rzadka, kąt twarzy 55 stopni.

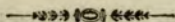
Zęby: przednich $\frac{4}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$, 32.

Żwierzęta tego rodzaju do dwónożnego chodu szczególniej są ukształcone i organizacją swoją wiele zbliżają

(*) E. Geoff. St. Hil. Pithecus Cuv. Desm. Antropithecus Blainv. Simia L. Gm. Chimpanzé fr.

się do człowieka, żyją gromadnie; używają kija za podporę w chodzeniu lub w obronie od nieprzyjaciół. Są zmyślne i do oswojenia łatwe.

2. *Niger* (*) CZARNY. *Wiek dojrzały* nieznany. *Młody* sierć czarna, twarda, obwód natylków gdzie nigdzie białemi włosami upstrzony, Brzuch szeroki płaski, prawie nagi, wysokość 2 st. 6 linii. *Bardzo młody*; natylki obficie białą siercią porośłe, wysokość 26 cali 6 linii. Mieszka w Afryce na wybrzeżu Angolo w królestwach Loango, Gwinei i Kongo.

RODZAJ II. (5).

Satyrus (**), ORANGUTAN. (*Jun.*)

U młodych pysk krótki, czoło wypukłe, czaszka gładka. U dorosłych pysk bardzo długi, czoło niskie, czaszka krawędziasta; konchy uchowe średniej wielkości wyraźnie obrabione. Członki górne bardzo długie do stóp prawie sięgające kończą się wązkiemi, długopalczastemi rękami. Paznogiec ksiuków u rąk górnych płaskie u reszty palców wypukłe półwalcowate. Paznogiec ksiuków rąk dolnych szczątkowe na starość spadające lub zawsze żadne u indiwiduoów Sumatryjskich. Ogon żaden; torebki przyżuchwowe żadne; natylki porośłe; na częściach wewnętrznych i przednich sierć mała; u starych

(*) *Satyrus* Gessner Quad. p. 974 (1551) *Homo Troglodytes* L. *amaenit.* *Simia Troglodytes* L. Gm. Jocko i Pongo Buff. S. *Troglodytes*, le Pongo. Audeb. *Pithecus Troglodytes* Latr. S. *troglodytes* E. Geoff. *Simia Pan* Donavan, Nat. rep. *Tr. niger* Desm. *Orang noir* Virej. hist. nat. du genre humain. *Orang. Chimpanzé.* F. Cuv. *Tr. niger* Less. man. S. *Troglodytes.* J. B. Fischer Syn. *Orang. noir pitheculus troglodytes.* Bory de Saint-Vincent. *Pitheculus leucopyrma* (bardzo młody) Less. Illustr. de Zool.

(**) *Pitheculus* Cuv. E. Geoff. St. Hil. *Simia* L. Gm. Erxl. *Orang.* fr.

sameców na policzkach tłuszczowe narośle. Zębów przednich $\frac{4}{4}$, kłów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$, 32.

Orangutany są bardzo dowcipne i pojętne, lecz przytém leniwe i ociężałe. Chodzą powoli i niewiele; większą część życia przepędzają na wierzchołkach drzew, których karmią się owocami; zmysły ich prócz słuchu, słabo są rozwinięte.

3. *Rufus*, (*) CZERWONY. W młodości jasno rudy; w późniejszym wieku ciemniejszy. Obwódki oczne i cy-cowe, nos, wargi, dłonie i stopy nagie, koloru zwykle ciemno-miedzianego, wysoki przeszło 4 stopy, mieszka w Azji wyłącznie na wyspach Sumatrze i Borneo (**).

2. *Simina*, MALPY.

Ksiuki wszystkie zwrótne, zębów trzonowych sęczkowatych w górze i w dole po 5. Nozdrza zbliżone, pazury krótkie, płaskie.

RODZAJ I. (4).

Hylobates, DŁUGORAK. (*Jar.*)

Twarz tępa. Krawędzie brewne wystające. Konchy uchove mierne do ludzkich podobne. Członki przednie

(*) (W dzieciństwie) *Jeune orang. roux* Bory atlas du diet. class. d'his nat. *Jeunes oranges* Temm. Monogr. T. 2. pl. 44 (młody) *Sphinx* lub *Satyros* Aelien. *Satyros* Plin. *Simia ecaudata Subtula glabra*. Lin. Syst. nat. ed. VI. *homo troglodytes* Lin. 2 ed. *Simia Satyrus*. L. Gm. Schreb. Blum. Erxl. *Simia orangoutan*. Klein. *Jocko* Buff. Supl. VII. Audeb. 1. fam. *Orang roux* Virey. *S. Satyrus* E. Geoff. *Pithecius Satyrus* Geoff. Dem. Cuv. *Orang roux* Bory. Less. man. (wiek dojrzały) *Orang outan* S. *Satyrus* Clark. *Pongo Abelii* Less. man. *S. morio*. Owen. (stary) *Grand Orang-outan* lub *Pongo Wurmbs* S. *Pongo* Fisch. *S. Wurmbsii* Khul. *Pongo Wurmbsii* E. Geoff. Desm. *S. Wurmbsii* Owen. Proceed.

(**) Ważne o tym i poprzedzającym rodzajach postrzeżenia i szczegółowe opisanie gatunków z dokładnymi rycinami, znaleźć można w 12 Monograpii *Temmincka* T. 2. str. 113, 136 i 364 tabl. 41, 46 i 70.

nadzwyczajnie długie do spodu nóg sięgające, zakończone rękami wąskimi i przedłużonemi; palce średni i wskazujący tylko w jednym gatunku zrosłe. Paznogie na ksiukach spłaszczone, na łęczce palców wypukłe półwalcowate. Ogon żaden. Torebki przyżuchwowe żadne. Natylki mocno nabrzmiałe, sierć obfita gęsta. Zęby takie jak w rodzaju poprzedzającym.

Żyją stadami wyłącznie w lasach lądów i wysp Azjatyckich. Obyczaj je łagodny i bojaźliwy. Pokarm po większej części roślinny. W niewoli jedzą wszystko.

4. *Syndactylus* (*), PALCOBLON. Sierć wełnista, gęsta, zupełnie czarna. Podgarle nagie, palce wskazujący i średni zrosłe, twarz czarna. Wzrost 2 stopy 8 cali. Głos wydaje nieprzyjemny, donośny; żyje w lasach maleni gromadami od 2 do 5. Mieszka na wyspie Sumatra, gdzie jest bardzo pospolity 1

5. *Leuciscus* (**), SIWY. Jednostajnie popielaty; wierzch głowy czarny lub ciemno-siwy. Obwód twarzy jasno-popielaty. Skóra na twarzy, rękach i nogach, naga, czarna. Mieszka na wyspie Jawie 2

6. *Lar*, (***) BIAŁORĘKI. Czarny, ręce, nogi i obwód twarzy jasno-siwe lub białawe. Mieszka na wyspie Jawie 3

7. *Variegatus* (****), PSTRY. Samiec brudno żółtawo biały na grzbiecie, krzyżach, natylkach i tyle głowy; szarawy pod spodem. Kraina lędźwiowa jasno siwa. Twarz i ręce czarne. Oblicze białawo-siwą siercią obrzeżone, wzrost 2 stopy 8 cali. 4

(*) Less. *Simia Syndactyla* Raffles. *Pithecus Syndactylus* Desm. Gibbon Siamang fr.

(**) Less. *Simia moloch* Audeb. *Sim. Leucisca* Desm. Gibbon cendré Cuv.

(***) Le grand Gibbon. Buff. *Simia Lar* Lin. *Hyl. albimanus* Isid. Geoff. St. Hil.

(****) *Hylob. agilis* F. Cuv. *Pithecus variegatus* Desm. *Simia longimana* var. Schr.

Samica. Ciało z przodu niewiele obrosłe i bokobrody mniej gęste i mniej ubarwione, twarz szara.

Mieszka na wyspie Sumatrze.

8. *Unko* (*), UNKO. Czarny, grzbiet i krzyże rdzawo-brunatne, u Samców brwi białe, policzki szare; u Samic brwi jasno-siwe, policzki czarne; wzrost 2 stopy 2 cale. Mieszka na wyspie Sumatrze, a może i w Borneo; jest dość rzadki 5

9. *Houloch* (**), ŁYSEK. Czarny na czole z przepaską białawo-siwą, skóra zupełnie czarna, kły bardzo duże. Młody sierć brunatno-czarniawa; ręce, nogi, grzbiet i środkowa linia ciała szare. Żywi się pączkami drzew i owocami. Mieszka w królestwie Assam w Indyi, i w górach Gat 6

10. *Choromandus* (***), WASACZ. Czoło obszerne, wysokie; nos wydatny, sierć na ciele brunatno-szara, na twarzy dwa duże wąsy; mieszka na stałym lądzie w Indyi 7

Hylobates leucogenys (Ogilby) mieszka tamże.

RODZAJ II. (5).

Semnopithecus (****), KUDLACZ. (*Jar.*)

Pysk tępy; nos niewydatny; członki bardzo długie; ręce przednie wąskie przedłużone; kciuki bardzo krótkie z płaskimi paznogiemi, na innych palcach paznogie wypukłe. Ciało długie szczupłe, ogon bardzo dłu-

(*) *Simia lar Raffles. Cat. trans. Soc. Lin. XIII. 242. Hyl. lar. Cuv. Mam. juin 1824. Hylobates Harlani Bull. de Ferrussac Sim. Rafflesii Fisch.*

(**) *Hylob hooloch Rich. Harl. Simia Johnii Fisch.*

(***) *Ogilby Proceed. 1837.*

(****) *Fred. Cuv. J. Geoff. Lasiopyga III. Presbytis Esch. Simia Z. Gm. Pygathrix. Geof. St. Hil. Semnopitheque fr.*

gi. W miejscu torebek przyżuchwowych skóra na twarzy fałdzista. Natylki mocno nabrzmiałe; sierć długa, obfita. Zęby przednich $\frac{4}{4}$, klów wielkich $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych pięcio-szczkowych $\frac{5-5}{5-5}$, 32.

Zwierzęta tego rodzaju zamieszkują wyłącznie Indyę; żyją w lasach i karmią się owocami.

11. *Nemaeus*, (*) RUDNOGI. Twarz blado-żółta z obwódką białą, na skroniach przepaska czerwona, także, czarna na czole; pod gardłem plama czarna. Sierć szara czarno-nakrapiana; przedramiona białe, ręce czarne; kuper i ogon białe; zad i natylki czarne; golenie rdzawo-czerwone. Wzrost półtrzeciiej stopy. Żyje gromadnie w Kochinchinie i na półwyspie Maladze 1

12. *Entellus* (**), DZIADEK. Żółtawo-biały, grzbiet członki i ogon wpadają w kolor brunatny, cztery ręce i twarz czarne. Bródka mała żółtawa.

Wysoki blisko 3 stopy. Zamieszkuje Bengal i półwysp Indyjski po tamtej stronie Gangesu 2

13. *Leucoprymnus* (***), KUDLACZ BIAŁOTYLEK. Twarz czarna, wierzch głowy ciemno-brunatny. Ciało i członki czarne. Kraina wewnętrzna członków i wierzch ciała brunatno-czarniawe. Gardziel, spod szyi i brzegi policzków długimi szaro-żółtawymi włosami okryte; na wierzchniej części zadu i na łytkach szeroka trójkątna szarawo-biała plama. *Dorosły* ogon białawy; długość ciała wraz z ogonem 3 stopy; sierć czarna, twarz fioletowo-purpurowa, długimi białymi włosami obrzeżona, na końcu ogona kosmyk. *Młody* blado-szarawo-brunatny.

Mieszka na wyspach Cejlan i Jawie 3

(*) *Simia nemaea* Lin. le grand Singe de la Cochinchine Briss. le Douc. Audeb. *Pygatrix Nemaeus* Geoff. *Lasiopyga Nemaeus* Illig.

(**) *Simia entellus* Dufresne. *Cercop. entellus* Geoff. *Semnop. entellus* Desm. *Cercop. Senex.* Erxl.

(***) *Simia leucoprymna* Fisch. *Semn. fulvo griseus* Desmoul. *Cercop. Rephalopterus.* Zim. *C. latibarbatu*s Geoff. Temm.

14. *Vellerosus* (*), WŁOSIENIEC. Czarny; włosy na grzbiecie słabiznie i krzyżach od 5 do 7 cali długie. Gardzieli boki głowy i ogon białe, żółtawo-cieniowane; na tyłkach i niższej części zadu przy nasadzie ogona, wielka siwa plama. Ogon ukryty pod długimi czarnymi włosami obrastającymi lędźwie.

Ojczyzna niewiadoma.

15. *Cucullatus* (**), KAPTURZASTY. Ciało brunatne; ogon i członki czarne; głowa brunatno-płowa; ogon bardzo długi.

Mieszka w Bombaj i w górach Gat 4

16. *Bicolor* (***), DWÓMAŚCISTY. Skóra w ogólności czarna, na skroniach podbródka i gardzieli, włosy białe; na czole przepaska biała. Włosy skroni, policzków, gardzieli bardzo długie, w tył obrócone zupełnie zakrywają uszy; włosy podbródka częścią naprzód, częścią na dół skierowane; reszta głowy, tułów i członki (wyjąwszy natylki) czarne. Od szyi aż do nasady ogona włosy bardzo długie; sierć w ogólności gęsta, miękka; na natylkach włosy czarne z końcami białymi. Ogon cały brudno-biały.

Ojczyzna niewiadoma 5

17. *Nestor* (****), NESTOR. Głowa, natylki i zad jasno-popielate, ogon brunatno-cieniowany, na końcu biały, Wąsy, brzegi warg i podbródek białe. Twarz i ręce czarne, członki czarniawe.

Ojczyzna niewiadoma 6

18. *Flavimanus* (*****), ŻÓLTORĘKI. Zwierzchu rdzawo-brunatny, pod spodem biały; na szrodku głowy i na zatyłku pęk długich siwych włosów, boki głowy złotawo-

(*) Isid. Geoff. St. Hil. Voy. de Belanger Less. complé. à Buff.

(**) Isid. Geoff. St. Hil. Voy. Belan. Less. com. à Buf.

(***) Wosmaël, l'Institut n. 116 p. 245.

(****) Bennettl Proced III., 67. Less. Comp. à Buff.

(*****) Isid. Geof. St. Hil. voy. zool. de Belanger.

rude. Ogon z wierzchu i na końcu brunatno-rudy, ze strony wewnętrznej biały. Członki zewnątrz jasno-rude, od spodu białe; ręce jasno-żółte.

Mieszka w Sumatrze 7

19. *Melalophas*, CZARNOCZUB. Zwierzchu jasno-rudy, pod spodem biały. Na wierzchu i z tyłu głowy czub długich czarnych włosów. Długość ciała 4 stopy 6 cali.

Mieszka w Sumatrze 8

20. *Comatus*, (*) KOSATKA. Wierzch ciała i zewnętrzne części członków ciemno-szare, spód i wewnętrzna strona członków czysto-białe; ręce białawe lub szarawe, na ciemieniu i zatyłku długie czarne włosy; długi 18 cali.

Mieszka na wyspach Sumatrze, Synkapora i Rnang 9

21. *Pruinosus* (**), ŚNIEŻYSTY. Włosy na ciele czarne z końcami białymi; nasada ogona bez plamy białej. Ręce czarne; długi półtrzeciej stopy. Młody płowo-rudy, czarno i płowo-upstrzony.

Mieszka na wyspach Jawie w Sumatrze . . . 10

22. *Maurus* (***), CZARNY. Czarny, przy nasadzie ogona pod spodem plama biała. Na ciemieniu włosy długie.

Mieszka na wyspie Jawie, a pod wątpieniem na Sumatrze 11

23. *Auratus* (****), ŻŁOCISTY. Cały żłocisto-żółty, pod spodem jaśniejszy, po obu stronach kolan podłużne, czarne plamy.

Mieszka na wyspach Moluckich 12

24. *Pyrrhus* (*****), LONTUNG. Na grzbiecie i zewnętrznej stronie Członków jasno-płowy; włosy miękkie i deli-

(*) *Semnop Croc-Presb. mitrata* Eschs. *Simia Maura* Raffl. *Semn. comatus* Desm.

(**) *Semn. aterrimus* Less. *Simia cristata* Raffles. *Simia albo-cinerea* Fisch. *Semn. neigeux* Less. Mastol.

(***) *Simia Maura* Schreb. Fisch. *Guenon negre* Buf. *Cercopit. maurus* Geof. Desm. *Guenon maure de Leschenault* Desm. *Simia Edwardsii* Fisch.

(****) *Pyrrhus* Less. *Comp. S. cynomolgus* Fisch. *Cer. athys* Desm.

(*****) Horst. zool. resear.

katne; na głowie, czole, ogonie i członkach złotawe. Brzuch i wewnętrzne strony członków blado-żółte; kolana bez plam czarnych. Długi $2\frac{1}{2}$ stopy.

Mieszka na wyspie Jawie, gdzie go krajowcy Lontung zowią. Gatunek ten poprzedzającemu bardzo podobny, zdaje się być odmianą wieku 13

25. *Alglobularis* (*). BIAŁOGARDŁY. Zwierzchu żółty i czarny, pod spodem biało i czarno upstrzony. Gardziel biały; członki czarne; kły potężne. Ogon czarny.

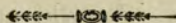
Mieszka w Indyach, w Bombaj 14

26. *Kra* (**), KRA. Ciemie i grzbiet brunatno-czerwonawe. Słabizna i ogon szare, spód ciała i wierzchnia strona członków jasno-siwe, twarz brunatna gęstemi bokobrodami zarosła. Nagniotki natylkowe bardzo szerokie. Długość ciała 20 cali, a ogona 21 cali.

Mieszka na wyspie Sumatrze 15

27. *Obscurus* (***), CIEMNY. Odzież w ogólności ciemna; ojezyzna niewiadoma.

Gatunek potrzebujący dokładniejszego poznania. 16

RODZAJ III. (6).

Nasalis, (****) NOSACZ. *n.*

Ciało krępe; pysk bardzo krótki; kąt twarzy 50° ; czoło wydatte; nos szeroki nad miarę przedłużony z dwóma u spodu szerokimi nozdrzami; członki dość długie; na kciukach nóg tylnych paznogie szerokie, grube; ogon od ciała dłuższy; torebki przyzuchwowe wyraźne. Natylki stwardniałe; sierć na ciele obfita.

(*) Sykes Proceed. 1831. p. 106. Owen. Proceed. 1832.

(**) *Simia fascicularis* Raffles.

(***) James Reid. Proceed. 1837. p. 14.

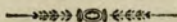
(****) Geof. St. Hil. (1812) Less. Vigors et Horsf. Isid. Geof. Nasique fr.

28. *Larvatus*, (*) ZAMASKOWANY.

Dorosły: Na piersiach, szyi i ramionach, jasno-rudy; na ciemieniu i grzbiecie rudy; spód ciała rdzawoszary; na przedramionach i komorze piersiowej, po jednej poprzecznej, żółtej prędze. Twarz brunatna. Długość przeszło 3 stopy. Silny, drapieżny, krzykliwy; żyje gromadnie.

Młody: Na głowie, szyi, ramionach i zadzie rudy; na brzuchu jaśniejszy. Środek grzbietu czerwono-siwy. Wewnętrzne strony członków, dolna część grzbietu i wierzch ogona szare; nos bardzo długi.

Mieszka na wyspie Borneo.

RODZAJ IV. (7).

Colobus, (**) NIEDOLEG. (*Jar.*)

Ciało szczupłe; twarz naga; pysk krótki, torebkami przyzuchwowemi opatrzone; ogon bardzo długi, szczupły, na końcu kiciasty. Natylki stwardniałe. Na rękach przednich ksiuki żadne lub tylko szczątkowe, a na ich miejscu sęczki.

Gatunki składające ten rodzaj żyją wyłącznie w Afryce; potrzebują dokładniejszego poznania ich w naturze, i szczegółowych porównań.

29. *Polycomos*, (***) GRZYWIASTY.

Na głowie i wierzchniej części ciała grzywa z złotych i czarnych włosów złożona, niższe części krótkimi czarnymi włosami okryte, ogon śnieżno-biały, kiciasty. Długość ciała 3 stopy.

(*) *Simia Nasica* Schrebr. *S. rostrata* Blumb. la Guenon á long nez. Buff. *S. larvata* Fish.

(**) Ill. Geof. Ogilby. *Colobe* fr.

(***) Illig. *Geunon á camail* Buff. *S. polycomos* Schreb. *Ateles comatus* Geoff.

Mieszka na wybrzeżu Gwinei; mianowicie w okolicach Sierra Leony i Kongo. 1

30. *Ferrugineus*, (*) RDZAWY.

Przodek głowy, barki i uda ze strony zewnętrznej czarne; twarz i ogon rudo-purpurowe; członki w pozostałych częściach jasno rude; brzuch rudawo żółty (**). Długi 2 stopy 7 cali.

Mieszka w Gwinei, w Sierra Leona. 2

31. *Guereza*, (***) ŻAŁOBNY.

Czarny; po bokach ciała włosy długie, białe, strzępiaste; ogon czarny z kitą białą; twarz czarna z czystą białą obwódką. Kły bardzo wielkie.

Mieszka w Abisynii w prowincjach Godjam, Kul i Damot. 2

32. *Temminckii*, (****) TEMMINKA.

Głowa, szyja ramiona i wierzchnia część zadu, czarne; ręce, twarz i ogon purpurowo-czerwone, reszta członków jasno-czerwone, brzuch czerwono-żółty. Długość 2 stopy 7 cali.

Ma mieszkać na wschodnim brzegu Afryki. 3

33. *Fuliginosus*, (*****) OGORZALY.

Samica podstarzała: Sierć jasno-niebieskawo-ogorzala, na barkach ciemniejsza, na zatyłku głowy z rudym odcieniem; wierzch ramion, zad i nasada ogona sadzowate. Reszta członków i ogon jasno-ceglaste. Brzuch i słabizna biało-żółtawe; nad oczami prążka czarna; części nagie twarzy, rąk i nóg fioletowe. Długość 5 stop

(*) *Simia ferruginatus* Desm. Aubre Guenon Bull. Supp. 7 p. 66. *Sim. ferruginea* Fisch.

(**) Fischer Synop. p. 13. esp. 8.

(***) Ruppell. pl. 1. Neue Wirbelt. 1835. Less. comp. 2 éd. p. 227 Ogilby proced. 1835.

(****) Desm. Mam. Less. p. 33. et comp. 2. éd. t. 1. p. 227.

(*****) Ogilby, proced. 1835. p. 97.

i 2 cale angielskie. *Wick młody*: Ma podobne powyższemu ubarwienie.

Mieszka w Gambii. 4

34. *Ursinus* (*), NIEDŹWIEDZIASTY.

Włosy na ciele długie, czarne, koniec ogona biały kiciasty, na barkach między czarnymi z rzadka posiane włosy białe. *U młodych* sierć szarawa.

Mieszka w Lagoa-bay. 5

35. *Satanas*, DŁUGOWŁOSY.

Czarny, włosy na ciele bardzo długie. Długość ciała 31, ogona 36 cali (**).

Mieszka w Fernando-Po. 6

36. *Leucomeros* (***), CZARNY.

Czarny lśniący z udami białymi.

Mieszka w Afryce. 7

37. *Pennantii* (****), PENNANTA.

Zwierzchu czarniawy, po bokach czerwono-płowy, pod spodem żółtawy. Ogon śniado-czarniawy; podskroniki białe. Długość ciała 27, ogona 29 cali.

Mieszka w Fernando-Po. 8

38. *Verus* (*****), PRAWDZIWY.

Głowa; grzbiet i nasada ogona, oliwkowo-brunatne; potylicy i brzegi natylkowych stwardniałości podgorzale. Ogon szary. Boki szyi i gardziel brudno-szare. Barki i członki jasno-zielonkowate szare. Brzuch brudno-szary, ksiuk żaden.

Mieszka w Afryce. 9

(*) Ogilby proceed 1835. p. 98. *Colobus polycomos*. Bennett proceed 1832 p. 122.

(**) Waterhouse proceed. 1838 p. 53.

(***) Ogilby proceed. 1835 p. 69.

(****) Waterh.

(*****) Van Beneden, ac. de Bruxelles.

RODZAJ V. (8).

Cercopithecus (*) KOCZKODAN. (*Jar.*)

Pysk słabo przedłużony; u niektórych gatunków wydatny; ciało długie, członki długie; ręce przednie od tylnych dłuższe, ksiuki krótkie z pazurami płaskimi; na reszcie palców pazury rynienkowate, ogon długi, torbki przyżuchwowe obszerne; zęby trzonowe o czterech sęczkach.

Koczkodany mieszkają wyłącznie w Afryce. Są zwinne, niesforne, guiewliwe, chytne lecz do oswojenia łatwe.

PODRODZAJE.

1. **Les Vraies Guenons**, KOCZKODANY PRAWDZIWE.

Głowa okrągła, czoło niskie, krawędzie brewne mało wydatne, zęby trzonowe cztero-sęczkowate.

2. **Guenons Macaques**, KOCZKODANY DŁUGOPYSZCZKI.

Pysk przedłużony; krawędzie brewne, wydatne i wystające.

1) **Les Vraies Guenons**, *Koczkodany prawdziwe.*39. *Mona* (**), **MONA.**

Wierzch głowy złotawo-zielony; grzbiet i słabizna jasno-kasztanowate, czarno-nakrapiane wierzch ogona niebieskawo-popielaty; na natylkach dwie plamy białe; twarz błękitna; wargi i nos koloru cielistego; ręce i uszy mięsista sine; brwi popielate.

Mieszka na zachodnim brzegu Afryki, w Gwinei. Długość ciała zaledwie 17 cali wynosi; ogon długi 23 cale i 6 linii 1

(*) Erxl. Ill. Cuv. Simia L. Gm. Fischer; *Cercopithecus* et *Cercocebus* E. Geof. St Hil. Guenon. fr.

(**) Le Singe varié Briss.

40. *Diana* (*), BRODATY.

Grzbiet jasno-kasztanowaty, boki ciała siwe białonakrapiane; ręce, ogon, wierzch głowy czarne; gardziel i piersi białe; brzuch czarniawy, uda ze strony wewnętrznej żółte; na czole przepaska biała; broda biała, wązka, półtora cala długa, pod spodem z plamką czarną.

Mieszka w Kongo i w Gwinei. 2

41. *Martini* (**), MARTINA.

Wierzch ciała czarno i żółtawo pręgowany, wierzch głowy, ramiona i ogon czarniawe, garło i brzuch siwo-wypłowiałe. Długość ciała 22, ogona 26 cali.

Mieszka w Fernando-Po. 3

42. *Diadematus* (***), UWIEŃCZONY.

Wierzch ciała i policzki oliwkowo-siwe, czarnonakrapiane. Na czole plama biała w kształcie półksiężyca. Spód podbródka biały, ogon czarny, białonakrapiany. Reszta ciała czarna.

Mieszka na zachodnim brzegu Afryki. 4

43. *Roloway* (****), DWUBRODEK.

Na głowie, słabiznie i wierzchniej stronie członków brunatno-czarniawy, białonakrapiany, twarz czarna; na czole przepaska w kształcie półksiężyca. Broda wielka na dwie części rozdzielona. Wierzch ciała, brzuch i wewnętrzne strony przednich członków białawe.

Mieszka w Gwinei. 5

44. *Pogonias* (*****), WASATY.

Na środku grzbietu i koło lędźwi czarny, białonakrapiany, ogon z wierzchu i przepaski na skroniach czar-

(*) *Barbatus* Briss. S. *diana* L. C. *diana* Geoff. Desm.

(**) Waterh.

(***) *Cer. diana*, F. Cuv. p. 47. pl. 14. in 4to 42 livr. *Simia leucampyx* Fisch. Synop. p. 20. *Cer. faumus* Erxl.

(****) S. *Roloway*. Lin. *Cer. rolloway* Erxl. La Palatine. Encycl. Guenon *diane* des auteurs Desm. Less.

(*****) Bennett. *proceed*: 1833 p. 67.

ne; czoło i uda żółtawe czarno-centkowane, wąsy bardzo długie żółtawo-białe. Spód ciała i wewnętrzna strona członków żółtawo-ruda. Długość ciała 17 cali, a ogona 26 cali.

Mieszka w Fernando-Po na wybrzeżu Afrykańskim. 6

45. *Erythrotis* (*), OZDOBNY.

Siwy, zwierzchu żółto i czarno pręgowany, gardło i podskronniki białe; ramiona czarniawe; ogon jasno-rudy na końcu czarny; tył i uszy rude. Długość ciała 17. ogona 23 cali.

Mieszka w Fernando-Po. 7

46. *Nictitans* (**), RUCHACZ.

Brunatny, zielonawo-nakrapiany; strona wierzchnia członków ciemno-brunatna; ogon brunatny, twarz niebieskawo czarna z szeroką białą plamą na nosie; wierzchnia część powiek cielistą. Długość ciała 19, ogona 26 cali.

Mieszka w Gwinei. 8

47. *Petaurista* (***), BIALONOSY.

Twarcz fioletowa, krótkimi czarnymi włosami porośnięta, koniec nosa biały, między oczyma i uszami dwie białe plamy; wierzch głowy zielono-żółtawy; czoło brunatne; wierzch ciała zielonawy, środkowa linia grzbietu i ogona płowe; części dolne i wewnętrzne członków białawe. Długość ciała 15, ogona 18 cali.

Mieszka w Gwinei i Kongo. 9

48. *Cephus* (****), UBARWIONY.

Twarcz błękitna z białym półksiężycem na nosie. Włosy na ciele zielonawo-brunatne, na udach szaro-zielonawe, a na członkach szaro-żółtawe; dwie trzecie części ogona jasno-rude; wewnętrzne strony członków szaro-

(*) Waterh.

(**) *S. nictitans* L. Gm. le Hauteur. Audeb. *Lasiopyga nictitans*.

(***) Le Blanc nez Allemand. in Buff. *Simia petaurista* L. Gm. *S. ascanius* Encycl.

(****) *Cebus barbatus* Klein. Moustac. Aud. Buff.

re, bokobrody żółte; broda biała; na czole przepaska czarna; nagie części członków koloru cielistego. Długość ciała 14, ogona 31 cali. Obyczaje łagodne.

Mieszka na zachodnim brzegu Afryki w Gwinei. 10

49. *Talapoin* (*), KRYTOGŁOWY.

Czoło białe, policzki cieliste, nos czarny; bokobrody gęste, żółtawo-białe, czarno-nakrapiane; sierć z wierzchu zielona, pod spodem biała; uszy i ręce czarniawe; ogon ze spodu popielaty. Długość ciała 11, ogona 18 cali.

Mieszka w Afryce. 11

50. *SabaŃus* (**), ZIELONY.

Wierzch ciała i ogon zielonawo-żółte, zewnętrzna strona członków szara; ogon pęczkiem żółtych włosów zakończony; części dolne i wewnętrzne białe, żółtawo-cieniowane; bokobrody złociste żółte; miejsca nagie członków czarne; moszna zielonawo-biała; włosy otaczające korzeń złocisto blond lub białawe. Długość ciała 22, ogona 26 cali.

Mieszka w Sennar, Dongola, Maurytanii, w Senegalu, a szczególnie na wyspach Zielonego przylądka. 12

51. *Griseus* (***), SIWY.

Twarz niebieskawo-czarna; obwódki oczów cieliste; bokobrody i przepaska czelna białe; na ciele i słabiznie sierć brudno-zielona; wewnętrzna strona członków, brzuch i piersi białe, nogi i ręce ciemno-czarne; ogon cały szary; moszna miedzjasto-zielona, włosami pomarańczowemi obrosła.

Mieszka w Nubii, Abyssynii, w Kordofanie, Sennarze i Egypcie. 13

(*) *S. talapoin* L. Gm. *talapoin mclarhine* F. Cuv. *Guenon couronnée* Buff. *Cer. pileatus* E. Geoff.

(**) *Le Singe vert*. Adans. *Callitriche* Buff. *S. Sabaca* Lin. Gm. *S. viridis* Herm.

(***) *S. engythithia* Herm. *C. grisea viridis* Desm. *S. Subviridis* Fisch.

52. *Cynosurus* (*), MALBRUK.

Wierzch ciała, członki i ogon zielonawo-siwe; spód ciała białawy; bokobrody i przepaska czelne białe; moszna błękitna, włosami białymi obrosła.

Mieszka w Cap-Coast na wybrzeżu Gambii. 14

53. *Campbellii* (**), KAMPBELA.

Włosianka bardzo długa, jedwabista, na szrodku grzbietu rozdzielona; głowa i ciało z przodu szarawo-oliwkowe; włosy czarno- i żółto-pręgowane; tylna część ciała i zewnętrzne strony udów popielate; ogon, brzuch i wewnętrzne strony członków białe; ramiona zewnątrz czarne; ogon włosami czarnymi i brudno-żółtymi porosły, na końcu czarny. Długość ciała 20, ogona 28 cali.

Mieszka w Sierra-Leona. 15

54. *Tephrops* (***), BŁADOLICY.

Z wierzchu zielonawo-śniady, pod spodem biały; twarz blado-cielista; natylki, policzki i brzegi warg krótkimi ogorzałymi włosami obrosłe.

Mieszka na zachodnim brzegu Afryki. 16

55. *Pygerythrus* (****), KARŁOWATY.

Z wierzchu szarawo-zielony, pod spodem biały; twarz czarna z obwódką oczu bladszą; na policzkach włosy białe; moszna zielona, śnieżno-białymi włosami obrosła; tył jasno-rudą siercią obrzeżony; ogon na końcu szary.

Mieszka w lasach na przylądku Dobréj-Nadziei. 17

56. *Ruber* (*****), CZERWONY.

Sierć na ciele i zewnętrznej stronie członków jasno-

(*) Le Singe vert. Briss. S. *Cynosurus* Sereb; variété du Callitriche Aud. Sin. fam. 4. p. 7. pl. 5. Enc. pl. XI. Cercopit. founus variété Erxl. p. 27. S. faunus L. Gm.

(**) Waterh.

(***) Bennett proceed. 1833. p. 67.

(****) S. sabaea Thumb. S. Subviridis F. Cuv.; Cerc. pygerythrus ib. Mamm. in 4. Desm.—*Mlody* Cerc. pusillus Delalaunde.

(*****) S. rubra. L. Gm. S. patas et rufa Shreb. Guenon patas fr.

płowa; pod spodem i na wewnętrznej stronie członków biała; ogon z wierzchu czerwony, pod spodem biały; głowa jasno-ruda; na czole przepaska czarna, niekiedy biała. Długość ciała 18, ogona 19 do 20 cali.

Pojętny, chytry, złośliwy, do ugłaskania trudny.

Mieszka w Senegambii i Egypcie. 18

57. *Pyrrhonotos* (*), NISNAS.

Sierć na ciele i członkach złotawo-ruda; pod spodem na wewnętrznej stronie członków, na przedramionach i goleniach biała; na czole plama trójkątna ruda, z czarniawą obwódką; twarz naga; na nosie włosy białe, powieki cieliste, moszna zielonawo-błękitna, obwódka tyłu czerwona.

Mieszka w Darschakie między Sennarem i Dongola. 19

2. **Les Guenons Macaques**, *Rozkodany Długopyszczy.*

58. *Aethiops* (**), MANGABEJ.

Wierzch głowy kasztanowaty; przez czoło aż do szyi przepaska biała; twarz czarna; powieki białe; bokobrody gęste, szare; wierzch ciała i wewnętrzne strony członków białe.; ręce czarniawe; reszta ciała popielatoszara.

Mieszka na wybrzeżu Gwinei w Abyssynii. 20

59. *Fuliginosus* (***), OGORZAŁY.

Z wierzchu i na zewnętrznej stronie członków siwy, szarawo-ogorzwały; pod spodem, na policzkach i podbrodki białawy z szarawym odcieniem; powieki białe. Długość ciała 22, ogona 18 cali.

(*) Guenon nisnas fr. Pit. pyrrhonotos Blaine S. callitrichus Prosp. Alpin. OEgypte lic 4, 1244.

(**) S. aethiops. L. Gm. Mangabey ci collier Buff. Cercocebus Mangabey Geof.

(* *) S. cynosuros Scopoli? le Mangabey sans collier Buff. t. 14. pl. 32. Mangabey ci collier noir Enegel. S. aethiops L. Gm. S. fuliginosa Geoff. Cerco. fuliginosus Geoff.

Łagodny, wesoły, zwinny; mało pojętny.

Mieszka w Kongo, na wybrzeżu złotém i w Kap-
Roast, na zachodnim brzegu Afryki. 21

RODZAJ VI. (9).

Macacus (*), MALPA.

Pysk gruby, dość przedłużony; ciało krępe; członki silne, miernie długie; ksiuki przednie z pazurami płaskimi, na innych palcach pazury rynienkowate; torebki przyzuchwowe wyraźne; natylki stwardniałe; ogon rozmaitej długości, lub wcale żaden; nos niewydatny; kąt twarzy 40 stopni.

Zęby: przednich $\frac{4}{1}$, kłów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{3-3}$, 32.

Zwierzęta za młodu łagodne i posłuszne, na starość złośliwe, żarłoczne i lubieżne.

PODRODZAJE.

1. *Cercocebus* (**), USTROBREWKA. *n.*

Pysk słabo wystający; głowa zaokrąglona; członki proporcjonalne; ogon od ciała dłuższy, ku końcowi coraz cieńszy; stwardniałości natylkowe (nagniotki) mierne; krawędzie brewne wydatne; włosy na głowie zwykle rozłożyste.

2. *Silenus* (***), GRZYWACZ. *n.*

Pysk zaokrąglony; ogon szczupły, pękiem włosów zakończony, nie dłuższy od połowy ciała. Głowa grzywiasta.

(*) Lacép. Simia Lin. Gm. Cercopithecus Briss. Ill.

(**) Geoff. St. Hil Macaques à longue queue.

(***) Less. Ouanderou fr.

3. **Rhesus** (*), KUCYK. *n.*

Ciało krępe, silne; nagniotki na tyłkach wielkie; ogon gruby, ostrosłupny, nie przechodzi piątej części długości ciała.

4. **Innus** (**), MAGOT. *n.*

Ciało krępe, silne; w miejscu ogona sęczek.

1) **Cercocebus**, *Ostrobrewka.*60. **Radiatus** (***), PROMIENISTA.

Ciało i głowa szaro-zielonawe; członki ze strony zewnętrznej szarawe, z wewnętrznej białe; ogon z wierzchu czarniawy.

Mieszka w Indyi i na całym wybrzeżu Malabarskiem. 1

61. **Sinicus** (****), CHIŃSKA.

Ciało, głowa i zewnętrzna strona członków jasnorude. Ogon z wierzchu czarniawy, pod spodem szarawy. Długość ciała i głowy 12, ogona 18 cali.

Mieszka w Bengalu, czczona przez Braminów. . 2

62. **Cynomolgus** (*****), TJAKO.

Samice oliwkowy, czarno nakrapiany; członki szare; spód ciała i wewnętrzne strony członków białe, rzadką siercią pokryte. Ogon z wierzchu czarniawy, pod spodem popielaty. Twarz sina.

Samica mniejsza od samca. Pojętna, niespokojna, złośliwa. 3

(*) Maimon fr.

(**) Geoff. S. Hil. Magots ou macaques sans queue Isid. Geoff. Macacus, Desm. F. Cuv. Simia L. Magus Less.

(***) *Cercocebus radiatus* Geoff. St. Hil. mac. radiatus, Desm. Mam G. Cuv. Fr. Cuv. le Bonnet Chinois Buff. S. Sinica L.

(****) *Cercocebus sinicus* Geoff. St. Hil. Macacus sinicus. Desm. le Bonnet. Chinois Buff. Cercop. pilcatus Desm. Cynocephalus Sinensis. Latr.

(*****) Le Macaque Buff. Cercop. cynomolgus Erxl. M. cynomolgus Desm. Macaque ordinaire Geoff. St. Hil. S. cynomolgus L. Gm. Aigrette. Audeb.—*Samica* S. aygula L. Cere. aygula Erxl.

O d m i a n y:

A) Włosy na większej połowie ciała dłuższe, miększe, zielonawo-żółte. W ogólności ubarwienie więcej zielone.

B) Na wielu częściach włosianki bierze przewagę masę czarna.

Mieszka na wyspach Sumatrze i Jawie; a także na wyspie francuzkiej (*Pîle de France*), gdzie jest naturalizowana.

63. *Aureus* (*), ZŁOCIŚTA.

Wierzch ciała pięknie czerwonawy, czarno nakrapiany; zewnętrzna strona członków jasno-siwa; spód ciała i ogona, wewnętrzna strona członków i długie włosy policzków, szare; wierzchnia część ogona przy nasadzie czarniawa, na końcu szara.

Mieszka w Bengalu, w Pegu, na wyspach Jawie; Sumatrze. 4

64. *Carbonarius* (**), WĘGLARZ.

Z wierzchu szarawo-zielona, pod spodem białawo-szara. Ogon zielonawo-szary, na końcu białawy. Twarz ciemno-czarna; powieki białe. Uszy, ręce i stwardniałości natylkowe czarne.

Mieszka w Sumatrze (***). 5

2) *Silenus*, Grzywacz.65. *Silenus* (****), GZZYWIASTA.

Samiec: Sierć na ciele dość krótka; szyja grzywi-

(*) *Cercop. mulatta*, Zimm. Singe brun. Latr. *S. mulatta* Shaw. *Macaque roux doré*. Less.

(**) Fr. Cuv. Mam. 52. liv. in fol. edit in 4. p. 84. p. 128. Isid. Geoff. S. Hil. *S. carbonaria* Fischer.—*Macaque à face noire*.

(***) *Mac. assamensis*, Mac. Clell. Proceed. 1839. p. 148, mieszka w Assam.

(****) *Macaque Ouanderou* Less.—*Callithrix*. Plin. F. Cuv. Desm., *L. Silenus* et *S. leonina* Gm. le *Macaque à crinière* Cuv. reg. an. *Rhesus Ouanderou* Isid. Geof. *S. Silenus* L.—*S. veter.* L. Gm.

sta; głowa, szyja, słabizna i zewnętrzne strony członków czarne. Ogon śniady; części niższe i wewnętrzne strony członków białawe; kita ogona siwa; włosy na policzkach długie, czysto białe; obwódka twarzy szara, lub niekiedy szaro-śniada; twarz i ręce czarne. Długość ciała 24, ogona 10 cali.

Obyczaje dzikie, charakter złośliwy i nieprzystępny.

Samica: Grzywa mniej obfita i mniej biała.

Mieszka na półwyspie Indyjskiem i w Cejlan. . 6

3) *Rhesus*, *Kucyk*.

66. *Rhesus* (*), *RUSA*.

Samiec: Sierć zielonawo-szara z płowym lub szarowo-rudym odcieniem. Niższe części grzbietu i zewnętrzna strona dolnych członków zlocisto-ruda; członki wyższe szare. Spód ciała i zewnętrzna strona wyższych członków białawe. Ogon krótki, z wierzchu rudy, pod spodem przy nasadzie biały; na końcu śniady; skóra obwisła. Długość ciała 15, ogona 6 cali.

Samica wzrostem mniejsza. Obyczaje dzikie.

Mieszka w Indjach, nad brzegami Gangesu. . 7

67. *Nemestrinus* (**), *DLUGONOGA*

Sierć rudawa; szrodek grzbietu brunatny; przód głowy czarny lub czarniawy. Ogon bardzo krótki; twarz brunatna. Długość ciała od 20 do 22, ogona od 4 do 5 cali.

Za młodu łagodny i posłuszny; na starość dziczeje. 8

Mieszka na wyspach Jawie i Sumatrze.

(*) *Macacus erythreus*. Isid. Geoff. *Macacus Rhesus* Desm. S. geron. Schreber, *Pithecus maimon* Blainv. Buff.

(**) Desm. mam. p. 66. esp. 36. Nouveau Bahouin Encl. p. 1. X. f. 1. Geoff. Singéa queue de Cochon F. Cuv. *Inus nemestrinus* Kuhl. Beit. S. cristata Fisch. *Simia Sphinx* L. S. *platipygos* Schreb. Bahouin aux longues jambes Buff. sup. Maimon Buff. Maimon. Audeb.—S. *carpolegos* Sir Raffles.

68. *Libidinosus* (*), LUBIEŹNIK.

Samica: Policzki, barki i przednie członki oliwkowo-płowe; na środku głowy szeroka czarna plama. Grzbiet, ogon i tylne części ciała śniade z oliwkowo-płowym odcieniem. Spód ciała i wewnętrzne strony członków białawe. Twarz i ręce cieliste.

Ojczyzna niewiadoma. 9

69. *Maurus* (**), CZARNOLICA.

Samiec: Śniady, rudo nakrapiany. Ogon bardzo krótki; twarz czarniawa. Długość ciała 2 stopy, 8 cali, ogona cal 1.

Mieszka w Kochinchinie. 10

70. *Arctoides* (***), NIEDŹWIEDZIASTA.

Gatunek ten łatwo poznać na pierwszy rzut oka po nadzwyczaj małym ogonie, mniej jak na cal długim, i grubiej długiej sierci, rudo i czarno-obraczkowanej, co nadaje włosiance ogólną barwę rdzawo-śniadą, czarno nakrapianą. Długi przeszło 2 stopy. 11

Mieszka w Kochinchinie (****).

4. *Innus*, *Magot*.71. *Pithecus* (****), POSPOLITA.

Samiec: Sierć obfita, jasno-ruda; włosy przy nasadzie czarniawe, na końcach rude. Spód ciała i wewnętrzne strony członków żółtawo szare. W miejscu ogona sęczek. Długość 26 cali.

(*) Macaque, esp. inedita F. Cuv. *Simia libidinosa* Fischer.—*Macacus nemestrini* Variété Desm.

(**) *Simia cuvieri* Fisch *Macacus arctoides* Isid. Geoff. St. Hil. Papio. *Sylvicola* Griffi, *S. sylvestris* Sereb. *Pith. arctoides* Blaino.

(***) Is. Geoff.

(****) Mag. de Zool. 1833. *Macacus melanotus* Less. (*Papio melanotus* Ogilby) *Proccéd* 1839. p. 5. Mieszka w Madras.

(*****) *Magus sylvanus* Less.—*Innus caudatus* Kuhl. *Macacus innus* Less. compl.—*Magot* Buff. *Petit cynocéphale* Encycl. Mâle adulte, *Simia innus* L. Gm. *S. Sylvanus* L. Gm. *S. vulgaris* L. S. *pithecus* L. Gm. *Briss*.

Samica: wzrostem mniejsza. Do oswojenia łatwa; w młodości pojętna.

Mieszka w Barbaryi i między skałami Gibraltaru, w Egipcie i w Państwie Marokańskim. . . . 12

RODZAJ VII. (10).

Cynocephalus (*), PAWJAN. (*Jun.*).

Pysk wystający, na końcu niby ucięty; kąt twarzy od 30 do 35 stopni; nozdrza końcowe; woreczki przy zuchwach wyraźne. Na natylkach szerokie nagniotki; członki silne, prawie równe; ogon rozmaitej długości, albo żaden.

PODRODZAJE.

1. *Cynopithecus* (**), PIESIEC.

Pysk wystający, niby ucięty; ogon szczątkowy; nozdrza jak u małp właściwych nie zupełnie końcowe.

2. *Papio* (***), PAWJAN WŁAŚCIWY.

Budowa ciała krępa, silna; pysk bardzo wystający; ogon od ciała krótszy; na twarzy gęste bokobrody.

3. *Mormon* (****), MORMON.

Budowa ciała silna, krępa; członki równo długie; pysk szeroki, spłaszczony, po bokach brózdowany; ogon

(*) Briss. Exrl. Illig. Latr. F. Cuv. Simia L. Bood. chacropithecus Blain
Papio Geoff.

(**) Isid. Geoff. St. Hil. leçons p. 16. 1835, les Cynocephales sans queue
ou les Cinoc. magots, ibid. Cinopithecus Blain. ostéog. p. 47.

(***) Briss. 1762. Geoff. S. Hil. cat. p. 27. (1800).

(****) Less. Mandrill fr.

bardzo krótki, prosto stojący, lub bardzo wysoko na kuprze osadzony.

1) **Cynopithecus**, *Piesiec*.

72. *Niger* (*), CZARNY.

Czarny; włosy na głowie pośrodku rozdzielone i podniesione w kształcie grzebienia; nagniotki czerwone; w miejscu ogona sęczek. Długość ciała 22, ogona cal 1.

Obyczaje łagodne, pojętność znaczna.

Mieszka na wyspach Filipińskich, Moluckich, wyspach Solo i Matchian. 1

73. *Speciosus* (**), ŁADNY.

Wierzch ciała i wierzchnia strona członków rudawoszare. Spód i członki ze strony wewnętrznej szarawobiałe; na około twarzy obwódka z włosów czarnych; brzęgi nagniotków, uszy i palce brunatne; twarz jasnoczerwona; ogon bardzo krótki, włosami zakryty.

Mieszka na wyspach Japonii. 2

2) **Papio**, *Pawian właściwy*.

74. *Gelada* (**). ABYSSYŃSKI.

Samiec: Twarz, ręce i nagniotki czarne; ogon długi, brunatno-szary, kiciasty; włosy na głowie, bokobrodach i szyi bardzo długie, sadzowato-szare; barki, grzbiet i tył czarne; przedramiona czarne.

Mieszka w Abyssynii, w prowincjach Haremat, Simen i Godja.

Samica dorosła: Twarz cielista; zewnętrzne części szyi i komory piersiowej nagie; włosy przy nasadzie i na

(*) *Cynocephalus niger*. Desm. *S. nigra* G. Cuv. *Cynoc. malaganus* Desmoul. *Cynoc. niger* Gray. *Macac. maurus* Less. *S. nigra* Fisch. *Pith. maurus* de Blaino.

(**) *Mac. speciosus* F. Cuv. *S. speciosa* Fisch.

(***) *Macacus gelada*. Rup. (*Samiec*) *Cynocephalus Wagleri*, Agassiz (*Samica*).

końcach czarne, pośrodku oliwkowe, nagniotki żółtawopłowe, ogon od ciała dłuższy, żółtawą kitą zakończony.

Obyczaje łagodne; krzyk wydaje podobny do brzmienia zgłosek: *ho, ho, ho*. 3

Ojczyzna niewiadoma.

75. *Babuin* (*), WŁAŚCIWY.

Stary samiec: Pysk płaski, przedłużony; sierć oliwkowo-zielona, z ciemno-śniadym odcieniem; twarz i uszy czarne; policzki i obwódki oczu cieliste; natylki fioletowe; włosy na policzkach blado-żółte, wewnętrzne strony członków szarawo-białe. Długość ciała 24, ogona 22 cale.

Dorosły: Twarz cielistą; bokobrody białawe; ciało z wierzchu zielonawo żółte, pod spodem białawe.

Młody: Piersi i brzuch brudno-białe; natylki dębiasto-popielate.

Mieszka w północnej Afryce, mianowicie w Barbarji, Egypcie, Abyssynii, Sennarze i Dongoli. . . 4

76. *Sphynx* (**), SFINX.

Samiec: Żółtawy, z wierzchu śniado-cieniowany, każdy włos sierci czarno-, śniado- i żółto-pręgowany; policzki płowe; włosy na szyi długie. Spód ciała i wewnętrzne strony członków jasno-szare; nagniotki jasnorude.

Młody: Śniado-rudy, czarno-nakrapiany, na pierśsiach, brzuchu i wewnętrznej stronie członków biało-cieniowany.

Niepojętny, złośliwy i żarłoczny.

(*) *Cercop. cynocephalus* Briss. *S. cynomolgus*. Schreber. *S. basilicus* Schreb. *S. sublutea* Shaw., *Petit papion* Buff. *Cynoceph. antiquorum* Schints. *Cyn. babuin* Desm.— *Stary Samiec*, *Cynoceph. anubis* F. Cuv. *S. anubis* Fisch.

(**) *S. sphinx* L. *le grand Papion* Buff. *Papio Sphinx* Erxl. *Grand Papion*. Audeb. *Cynoceph. papio* Desm.

Mieszka w zachodniej Afryce, na brzegu Gwinei, w Sennaar i na wyspie Meroe. 5

77. *Porcarius* (*), DŁUGOPYSKI.

Samiec: Zielonawo-czarny, na barkach i słabiźnie jaśniejszy; wierzch głowy więcej zielony; ogon kiciasty, na szyi grzywa.

Samica bez grzywy.

Żyje gromadnie w przylądku Dobrej-Nadziei. Silny i dziki. 6

78. *Chaeropithecus* (**), DAWNY.

Samiec dorosły: Pysk i uszy cieliste; ręce czarne; nagniotki bardzo wielkie, jasno-czerwone; bokobrody gęste, popielato-siwe; włosy wierzchnich części ciała bardzo długie, gęste, błękitnawo-popielate, tworzą jakby płaszczyk.

Samica: Bez grzywy; sierć zielono-cieniowana.

Młody samiec podobny do samicy.

Małpa dzika i silna. 7

Mieszka w Abyssynii, Arabii i Egypcie.

3) **Mormon**, *Mormon*.

79. *Maimon* (***), ŻÓŁTOBRODY.

Samiec dorosły: Twarz lazurowo-błękitna; nos i części płciowe czerwone; uszy czarno-purpurowe; ręce

(*) *Samiec*, S. *Porcarius* Boddaert. S. *sphingiola* Herm. S. *ursina* Pennant, *Cynoceph. ursinus* Schinz. *Papio. Sphinx* Erxl. Sin. noir. Latr. *Papio porcarius* Geoff. St. Hil. *Papio Comatus* Kuhl. *Beit. Cynoceph. porcarius* Desm. mam. S. *sphingiola* Fisch. syn. *Samica*, Guenon à museau allongé Buff. Suppl. S. *nasuta* Shaw. Fisch. Syn. p. 35.

(**) S. *Cynomolgos* Hasselq., S. *Hamadryas*, L. Gm. *Cercop. Hamadryas*, Erxl. mam. *Cynoceph. hamadryas* Latr. Sing. Desm. mam., le *Tartarin* F. Cuv.

(***) *Mau-drill*, le *Choras* Buff. (mâle) *mandrill* Audeb, le *Mandrill*, G. Cuv. S. *Maimon* L. Gm.

śniade; natylki szerokie, purpurowe, z czérwono-fioletową obwódką; sierć zielonawo-śniada z wierzchu, pod spodem ciała i po obu stronach członków biaława; bokobrody gęste, rude; broda kończysta, cytrynowo-żółta; na zatyłku głowy czubek. Wzrost 4 stopy 6 cali.

Samica: Kształty ciała więcej wysmukłe; na częściach nagich ubarwienie bledsze.

Żarłoczny, gniewliwy, lubieżny; za młodu daje się ugłaskać, w starości nieprzystępny.

Wiek młody: Sierć jasno-zielonawo-szara; uszy i pysk czarne, na policzkach plamy błękitne; broda biaława lub rudawa.

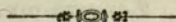
Mieszka w Gwinei i Kongo. 8

80. *Drill* (*), LEŚNY.

Samiec dorosły: Twarz czarna, lśniąca, po obu bokach wystająca; nagniotki i moszna jasno czérwone; sierć na wierzchu ciała i członkach zielonawa, pod spodem i na wewnętrznej stronie członków białawo-szara; bokobrody rudawe; ręce koloru miedzianego; zatyłek głowy czubaty.

Samica: Mniejsza, z ubarwieniem mniej ciemném.

Mieszka w Gwinei. 9

5. *Cebina*, Ogonatki.

Ksiuki u rąk zwrótne, prócz przednich, na których niekiedy niedoskonałe. Zębów trzonowych z każdej strony w dole i w górze po 6 sęczkowatych; nozdrza oddalone; pazury krótkie, płaskie.

(*) Le Babouin des bois Buff.; *S. leucophaea* F. Cuv. (jeune femelle) *Cynoceph. leucophaeus* F. Cuv. *S. leucophaea* Desmoul. *Innus, brachyurus* Temm, monog.

RODZAJ I. (11).

Mycetes (*), WYJEC. (*Jar.*).

Głowa kończysta; oblicze ukośnie wystające; kość podjęzykowa bardzo obszerna; członki miernie długie, pięcio-palczaste; ogon bardzo długi, bardzo chwytny, na końcu pod spodem nagi. Kąt twarzy 30 stopni.

Zęby: przednich $\frac{4}{4}$, klów $\frac{1}{1}$, trzonowych $\frac{6}{6}$, 36.

Żwierzęta składające ten rodzaj żyją gromadnie w miejscach wilgotnych; łązą z ręcznie po drzewach z pomocą chwytnego ich ogona. Głos mają chrapliwy i drżący.

W stanie niewoli są ociężałe, leniwe i do ogłaskania trudne. Znajdują się wyłącznie w krajach międzyzwrótnikowych Ameryki. Pokarmem ich owoce i korzonki roślin.

81. *Seniculus* (**), POSPOLITY.

Twarz zupełnie naga, czarna; sierć na całym ciele i ogonie jednostajnie jasno-ruda; głowa, członki i broda ciemno-kasztanowate, z czerwonym odcieniem. Ogon dłuższy od połowy ciała.

Mieszka w Guianie. 1

82. *Chrysurus* (***), ZŁOTO-OGONIASTY.

Twarz po części naga, czarna; wierzch ciała i dolna połowa ogona jasno-złocisto-łowe; głowa, członki i ogon od nasady do połowy ciemno-kasztanowate, żółto-

(*) *Mycetes* Ill. (Prod. 1811) Hurler, *Stentor* Geoff. St. Hil. (1812), Humboldt, Isid. Geoff. etudes p. 1. 7; *Alouata* Lacép. — *Cebus* Erxl. Blumenb. Cuv. et Geoff. (Mag. Encycl. 1795) Geoff. Cat., Dum., Fisch., Blain. — *Simia*, L.

(**) *Cercop. barbatus*, Barrere, Briss. — *L'Alouate* Buff., Sonini, Latr. Audub.; *alouate ordinaire* G. Cuv.; *S. seniculus* L. Gm.; *Cebus Seniculus* Erxl.; *barbatus rufus* Latr. Blum. Desm. Fisch.

(***) *S. seniculus* Jacquin.; *Cebus Seniculus* Erxl. mam. p. 46, esp. 2; *Stentor Seniculus* Geoff. ann. mus.; *Stentor Chrysurus* Isid. Geoff., St. Hil.

cieniowane; ogon długością połowy ciała nie przechodzi.

Mieszka gromadnie w lasach Kolumbii; głos wydaje posepny, wyjący. 2

83. *Belzebul* (*), NIEDŹWIEDZIASTY.

Twarz czarniawa, jasno-rudemi włosami porośła; sierć na ciele jednostajnie zlocisto-ruda; broda gęsta, ciemniejsza.

Młody: Twarz ciemno-śniada; włosy na ciele brunatne, z żółtymi końcami, tworzą w ogólnej brunatno-kasztanowatej barwie odbłask złotawy; ogon i ręce brunatne.

Mieszka w Brazylii. 3

O d m i a n y:

A) Włosy ciała w ogólności śniade; ręce rude (**).

B) Włosy ciała śniado-szare; członki i ostatnia połowa ogona rude (***).

84. *Caraya* (****), CZARNY.

Samiec dorosły: Twarz krótkimi włosami pokryta; włosianka prawie zupełnie czarna; pod spodem ogona włosy żółte z czarnymi końcami; ogon po części nagi. Długość ciała i głowy 18 do 21 cali.

Samica: Broda krótsza; włosy więcej delikatne; słabizna i podbrzusze niekiedy płowe.

Mieszka w Paraguay i Brazylii, gdzie ją zowią Bugiu. 4

(*) *Dorosły*: Si: Ursina Humb.— Mycetes ursinus Wied. Kuhl. Desm. mam. Less. Cebus ursinus Desm. nouv. dict. Fischer. *Młody*: Guariba Marég.; S. belzebul L. Stentor, Fuscus. Id. Geoff. Mycetes fuscus Kuhl.

(**) Mycetes discolor Spix, Stentor fuscus Geoff. St. Hil.

(***) Cercopit. guariba Jonst. Cercopithecus barbatus Briss.

(****) Le Caraya Azara, Cebus niger Desm. Mycetes Caraya Desm. mam. Cebus araga Fisch. Mycetes niger W. Jardine Monk.

O d m i a n y:

A) Ogon więcej niż w trzeciej części obnażony. Samica blado-żółtawo-siwa (*).

Mieszka w Brazylii.

B) Twarz żółto-śniada, mało obrosła; włosianka czarniawo-śniada, na członkach ciemniejsza; po bokach ogona dwie żółte pręgi; broda śniada, żółto upstrzona. Ogon od ciała krótszy.

Mieszka gromadnie w prowincjach Jačn, Maynas, nad brzegami rzeki Amazońskiej. Skór jego używają na futra (**).

C) *Wiek młody*: Sierć na ciele słomiasto-żółta; ogon ciemno-żółty; twarz cielistą.

Mieszka w nadrzecznych lasach Rio-Negro i wielkiej Para.

RODZAJ II. (12).

Lagothrix (***) , ŻARŁOK. n.

Głowa okrągła, gruba; kąt twarzy 50 stopni; pysk dość wydatny; członki krępe, proporcjonalne, pięciopalczaste; palec wskazujący krótki; paznogie rąk zlekka pofalowane; ogon bardzo chwytny, na końcu pod spodem nagi. Włosy na ciele miękkie; cienkie; kość podjęzykowa szczupła.

Żarłoki mieszkają wyłącznie w Brazylii, szczególnie przy ujściu rzek Rio-Guaviar i Orenoko. Są łagodne i żarłoczne. Ten ostatni przymiot zjednał im rodzajowe nazwisko.

(*) L'Exquima Maregr. *Mycetes barbatus* Spix, *Mycetes niger* Kuhl.

(**) Le Choro, *Simia flavicaudata* Humb., *Stentor flavicaudatus* Geoff. S. Hil.

(***) Geoff. St. Hil. Humb. rec. 1. p. 354 *Gastrimargus* Spix.

85. *Capparo* (*), OKOPCIAŁY.

Twarz naga, czarna, długimi tęgiemi włosami obwiedziona; sierć na ciele kuniasto-siwa lub popielato-czarniawa; na komorze piersiowej włosy długie, brunatne. Długość ciała 2 stopy, 2 cale, 7 linij.

Mieszka nad brzegami Rio-Guaviaru i Orenoko.

Samica: Głowa, tułow, barki, uda i ogon brunatnoplówce; komora piersiowa w górnej części kasztanowata, w dolnej czarna.

Mieszka w Brazylii.

Młody dorosły: Oliwkowo-szary; głowa, ogon i ręce rudawo-szare lub szaro-popielate.

O d m i a n a :

Oliwkowa; włosy na ciele koloru myszatego, białawo i oliwkowo upstrzone (**).

Młody srebrzysto-szary, na głowie brunatny.

RODZAJ III. (13).

Ateles (***) , CZEPIAK. (*Jar.*)

Rąk twarzy 60 stopni; głowa okrągła, członki długie, szczuple; nozdrza ukośne; uszy szerokie, nagie; ksiuki u rąk przednich żadne, lub tylko szczątkowe; ogon nadzwyczajnie długi i bardzo chwytny; sierć na ciele krucha, najczęściej czarna, lśniaca.

Zęby: przednich $\frac{4}{4}$; kłów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{6-6}{6-6}$, a

(*) *Simia lagotricha* Humb.—Lag. Humboldtii Geoff. St. Hil.; *Cebus lagotrix* Fisch.—*Samica*: *gastrimargus infumatus* Spix.—*Młody dorosły*: Lag. canus Geoff. St. Hil.; Sim. (*lagotrix*) cana Humb.; *Cebus canus* Fisch.

(**) *Gastrimargus olivaceus* Spix.

(***) Geoff. St. Hil. Ann. du Mus. t. VII. Illig. Isid. Geoff. F. Cuv. *Brachyteles* Spix; Singes araignées des anciens voyageurs.

niekiedy $\frac{6-6}{7-7}$, 36 lub 38, trzonowe małe, okrągłe, przednie wielkie, nierównie od trzonowych grubsze, i z pomiędzy nich dwa środkowe od pobocznych wyższe i szersze.

Czepiaki mieszkają gromadnie w ciepłych krajach Ameryki; są łagodne i bojaźliwe, w ruchach powolne. Pokarm ich stanowią owoce, korzonki, mięczaki i owady.

86. *Paniscus* (*), CZTEROPALCZASTY.

Twarz koloru miedzianego; włosy długie, szorstkie, czarno-lśniące; ręce przednie cztero-, tylne pięcio-palczaste. Długość ciała 21, ogona 31 cali.

Mieszka w Brazylii i Guianie. 1

87. *Marginatus* (**), STRZĘPIASTY.

Dorosły płci obojga: Włosy na ciele czarne, lśniące, jedwabiste; twarz popielata, na bokach policzków i na czole włosista pęzłowata obwódka; u samca żółta, u samicy biała; piersi i uda białawe. Kształt ciała taki jak w poprzedzającym gatunku; ogon krótszy. Długość ciała 18, ogona 29 cali; u samicy podbrodek i wąsy białawe.

Mieszka w Brazylii; wydaje głos świszczący.

Młody: Fręzla biała niezupełna i mało wyraźna.

Młoda samica: Śniady; na czole plama biała w kształcie półksiężyca (***). 2

88. *Ater* (****), CZARNY.

Twarz zupełnie czarna, faldzista i pomarszczona, na ciele sierć gruba; czarna.

Mieszka w Guianie Francuzkiej. 3

(*) *Quariba* Maregr. *Simia paniscus* L. Gm.; *Cebus paniscus* Erxl.; *Callithrix paniscus* Geoff.

(**) *At. marginatus* Geoff. St. Hil. Humb. Desm.; *Coaita à face bordée* G. Cuv.; *Atèle Coaita à front blanc*. F. Cuv. Mam.

(***) *Ateles frontalis* Bennett.

(****) *Atèle Coaita de Cayenne* Geoff. St. Hil.; ann. Mus.—*Ateles paniscus* ib.; *Ateles ater* F. Cuv.; *Cebus ater* Fisch. Syn.

89. *Hybridus* (*), MIESZANIEC.

Młody: Na głowie, członkach przednich, udach i wierzchu ogona jasno-śniado-szarawy; natylki żółtawe; spód ciała, ogona i wewnętrzne strony członków brudno-białe; na czole plama biała w kształcie półksiężyca. Długość ciała 22, ogona 24 cale.

Mieszka w Kolumbii. 4

90. *Belzebuth* (**), *Jasnobrzuszek*.

Twarz czarna; obwódki oczu cieliste; sierć na ciele z wierzchu brunatna, pod spodem na wewnętrznej stronie członków mniej więcej brudno-biała; skóra czarna.

Mieszka nad brzegami Orenoko. Indyjanie jedzą jego mięso. 5

O d m i a n y:

A) Ręce, przedramiona, kolana i wierzchnia część głowy czarne; wierzch ogona brunatny; reszta włosówianki szarawa.

B) Sierć na ciele ogorzala, na członkach ciemniejsza (***).

91. *Melanochir* (****), CZARNORĘKI.

Głowa, ogon i członki czarne; wewnętrzne strony ramion, przedramion, udów, goleni, spód ogona, spód ciała i natylki czysto białe; barki żółtawo-szare; bokobrody jasno-siwe; ręce i naga część ogona czarne.

Mieszka w Peru. 6

92. *Chamek* (*****), PIĘCIO-PALCZASTY.

(*) Isid. Geoff. mém. du Mus. t. XVII. p. 168.

(**) S. Belzebuth. Briss. Ateles Belzebeuth. Geoff. St. Hil.; la Marimonda; S. Belzebuth Humb.; Coaita à Ventre blanc G. Cuv. rég. an.; Cebus brissonii Fisch. Syn.

(***) Ateles fuliginosus Kuhl.; Cebus fuliginosus Fisch. Syn.

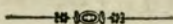
(****) At. Geoffroyii Kuhl.; At. Melanochir Desm. mam.; Cebus Geoffroyii Fisch. Syn.

(*****) Le Chamek Buff.; Ateles pentadactylus Geoff. St. Hil., Kuhl. Desm. nouv. dict. Less.; A. Subpentadactylus Desm. Mam.

Twarz brunatna; włosy na ciele czarne, grube i suche; u rąk ksiuk szczytkowy bez paznogcia. Długość ciała 21, ogona 33 cale.

Mieszka w Guianie. 7

RODZAJ IV. (14).

Eriodes (*), WELNIANKA. n.

Kąt twarzy 60 stopni; głowa okrągła; nozdrza zaokrąglone, spodnie; uszy małe, włosiste; ręce przednie bez ksiuka lub z ksiukiem szczytkowym; ogon długi, chwytny; członki długie, szczupłe; włosy na ciele dość krótkie, miękkie i welniste; na głowie krótkie, w tył rosnące; pazury wązkie.

Zęby trzonowe grube, czworokątne, przednie małe, równe, zresztą układ i liczba zębów jak w rodzaju poprzedzającym.

93. *Tuberifer* (**), MURYKI.

Sierć płowa z odcieniem popielatém; ogon śniady lub rdzawo-płowy; nasada ogona i tylne części udów rude; palce rudą siercią porośłe; ksiuki szczytkowe lub w ich miejscu sęczki bez paznogci.

Mieszka w Brazylii, gdzie ją Kreolowie Portugalscy zowią *Miriki* lub *Muriki*, a Botokudowie *Kupo*. 1

94. *Hemidactylus* (***), PÓLPALCZASTE.

Twarz cielista, szaro centkowana; sierć na ciele płowo-popielata, z czarnym odcieniem na grzbiecie; ręce i ogon płowe; przyodchodowa część tyłu rdzawemi wło-

(*) Isid. Geoff. St. Hil. Singes araignées Edw.; Ateles Geoff. et auct.; Brachyteles Spix.

(**) Isid. Geoff. an dumus.—Ateles hypoxanthus Kuhl. G. Cav.; Brachyteles macrotarsus Spix; Cebus hypoxanthus Fisch. Syn. p. 340.

(***) Isid. Geoff. St. Hil. At. hypoxantus Desm. Mam. p. 72, esp. 44; Cebus hemidactylus Fisch. Syn.

sami obrosła; ksiuk szczupły, pazurowaty, bardzo krótki, zaledwie do nasady drugiego palca sięgający. Długość ciała 20, ogona 25 cali.

Mieszka w Brazylii. 2

95. *Arachnoides* (*), PAJĘCZNA.

Jasno-płowa; na głowie z rudawo-szarym, a na końcu ogona i łapach aż do pięt ze żółtawo-rudém odzieniem.

Mieszka w Brazylii. 3

RODZAJ V. (15).

Cebus (**), PŁAKSA. *u.*

Głowa okrągła; kąt twarzy 60 stopni; pysk szeroki, spłaszczony; zatylek wydatny; uszy zaokrąglone; członki silne, długie; palce wielkie mało zwrótne; pazury ry-nienkowate. Ogon cały włosisty, na końcu zwitkowaty.

Zęby: przednich $\frac{4}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{6-6}{6-6}$, 36. Przednie regularne, dwa średnie w górze większe, w dole mniejsze; bły wydatne; trzonowe mierne.

Płaksy mieszkają w podrównikowej Ameryce, a szczególnie w Brazylii i Guianie.

Są to zwierzęta zwawe, zwinne, łagodne i do ugłaskania łatwe. Żyją gromadnie na wysokich drzew gałęziach; karmią się owocami, owadami, robakami i mięczakami.

(*) Le Singe araignée d'Edwards (1761). Isid. Geoff. mém. du Mus. T. XVII, 160, Less.; *Ateles arachnoides* Griff. S. *arachnoides* Humb.; *Coaita fauve*. G. Cuv.; *Cebus arachnoides* Fisch. Syn.

(**) Erxl. Sapajou et Saï des français; Singes musqués et Singes pleureuses des Voyageurs; Sajou. fr.

A) Na czole czubek lub okrągła czupryna.

96. *Cirrifer* (*), **PODKOWIASTY.**

Z przodu głowy włosy bardzo podniesione tworzą czub w kształcie końskiej podkowy. Włosy ciała długie, miękkie, kasztanowato-śniade, na brzuchu jaśniejsze; ciemie i koniec ogona kasztanowate z czarnym odcieniem.

Mieszka w Brazylii. 1

O d m i a n a :

Włosy na ciele bardzo długie, delikatne, śniado-kasztanowate, pomieszane z białymi.

97. *Cristatus* (**), **CZUBATY.**

W ogólności czarny, na przodzie barków jaśniejszy, wierzch głowy ciemno-śniady; z boku policzków w górę wyrastające długie białe włosy, tworzą na czole czub w kształcie dwóch półksiężyców; konchy uchove z przodu białe.

Mieszka w Brazylii.

Młody: Czarniawy; na każdym policzku plama biała w kształcie półksiężycy (***). 2

98. *Fatuellus* (****), **ROGATY.**

Na całym ciele sierć prawie jednostajnie śniada. Po bokach głowy sterczą dwa w górę podniesione kosmyki włosów.

Samica: Kosmyki po bokach głowy niewyraźne.

Mieszka w Brazylii. 3

(*) Geoff. St. Hil. ann. du Mus. Desm.; S. *Cirrifera* Humb.; *Cebus cirrifer* Fisch.

(**) Variété du Sajou corou F. Cuv. mam.; *Cebus cirrifer* Wied. Neuw.; *Ceb. cristatus* G. Cuv.

(***) Sajou lunulé *Cebus lunatus* Kuhl.; Desm. Mam.; *Cebus cirrifer junior* Temm. texte de Monogr.

(****) S. *fatuellus* L. Gm. *Ceb. fatuellus* Erxl. F. Cuv. *Simia fatuellus* Griffi.

99. *Buffonii* (*), BIUFONA.

Na grzbiecie i słabiznach jasno-śniady, na ramionach, barkach, komorze piersiowej i pod spodem ciała światło-blond; na ogonie, przedramionach, goleniach i wierzchu głowy aż do potylicy ciemno-czarny; na czole aż do skroni biała przepaska; poniżej czoła dwa kosmyki włosów do góry podniesionych. 4

O d m i a n a :

Głowa, członki i ogon brunatne; grzbiet kasztanowaty; słabizny jasno-kasztanowate; brzuch rudy.

Mieszka w Guianie.

B) **Włosy na czole szczytkowato-przedłużone.**100. *Robustus* (**), PŁAKSA SILNY.

Włosy wierzchołka głowy czarne, na czole nasunięte; na twarzy dwie czarne obwódki; ramiona, barki, spód szyi i piersi żółte; ręce, przedramiona, golenie nogi i ogon ciemno-śniade; szyja i brzuch jasno-kasztanowate.

Samica: Pod spodem jaśniejsza.

Mieszka w Brazylii. 5

O d m i a n a :

Głowa i grzbiet brunatne; włosy przedniej części głowy na przód obrócone; członki i ogon prawie czarne; ramiona, gardziel i piersi rudawe; brzuch rudo-rdzawy.

Mieszka w Brazylii i Guianie (**).

Młody: Śniado-czarny; włosy czoła prostopadłe,

(*) Sajou cornu Buff. Suppl. VII. p. 1. 29. fig. 1. *Callithrix fatuellus* Geoff. cat.; *Cebus fatuellus* Geoff. St. Hil. an. du mus. Desm.; *S. fatuellus* Fisch. Synop.

(**) *Simia Cebus robustus* Griff. an. Kingd.; *Cebus robustus* Fisch. Synop.; Sajou robuste fr.

(***) *Cebus cucullatus* Spix; *Cebus capucinus* Fisch. Synop.

podniesione; ręce czarniawe, rzadką, białą siercią opatrzone (*).

Młody dorosły: Na głowie podniesiona brunatna czupryna; sierć na ciele śniado-kasztanowata; ręce popielate.

Mieszka w Surynam (**).

C) Włosy na głowie leżące.

101. *Apella* (***), POSPOLITY.

Twarz czarno-fioletowa z czarniawo-brunatną obwódką; sierć na ciele z wierzchu jasno-brunatna, pod spodem płowa; wierzch głowy, ogon i dolne części członków czarne.

Mieszka w Gujanie, Surynamie i Rajenie. Żyje gromadnie w wielkich lasach. 6

Odmiana, lub wiek młody:

Sierć śniado-płowa, na wierzchu ciała z siwém, pod spodem z jasno-płowém odcieniem. Wierzch głowy śniady lub czarny; broda żadna; boki twarzy, szyja i komora piersiowa białe (****).

O d m i a n a:

Sierć na ciele śniada; twarz, ręce i ogon czarne; czoło i tylne części jedwabiste, bardzo długie, jednobarwne (*****).

O d m i a n a:

(*Sanica*): Śniado-czarno-żółtawa, końce włosów złociste; na barkach, policzkach, skroniach i bokach czoła

(*) *Cebus frontatus* Kuhl. Desm.; *Simia (cebus) frontatus* Griffi.

(**) (Geoff. St. Hil.) *Sajou trembleur*; *Simia trepida* L. Gm.; *Cebus trepidus* Erxl. Desm. Fisch.

(***) *Sajou commun.*—*Sajou brun* Buff.; *Cercop. fuscus*. Briss.; *Simia apella* L. Gm.; *Callithrix apella* Geoff.

(****) *Cebus griseus* Desm. Mam. Less.

(*****) *Cebus niger* Geoff. Desm. *Sapajou nègre* Buff.

ubarwienie jaśniejsze. Na wierzchu głowy śniada lub czarniawa w kształcie czapeczki plama nad nosem ostro zakończona (*).

102. *Capucinus* (**), BRODATY.

Samiec: Z wierzchu śniado-żółtawy, pod spodem bledszy; wierzch głowy bardzo czarny; twarz i uszy cieliste; włosy na policzkach długie, białe; barki białe; ogon i końce członków jasno-siwe; ręce czarno-fioletowe.

Mieszka w Gujanie.

Młody: Włosy długie, miękkie, rudawo-szare, mniej więcej z białym odcieniem; brzuch rudy; policzki obrosłe.

Mieszka w Gujanie (***). 7

O d m i a n y:

A) Zatyłek bardzo czarny; przed uszami pręga czarna; włosy na czole, skroniach i twarzy białawe; spód głowy i gardziel białe; natylki blado-cynamonowe.

Mieszka w Paraguay (****).

B) Czoło rudawe z śniadym odcieniem; wierzch głowy czarniawy; sierć na ciele brunatna, zielonawo-żółto-cieniowana; boki głowy i szyi, spód szczęk, barki blado-popielate. Zewnętrzne strony członków żółtawo-śniade, wewnętrzne białawo-rude; twarz i uszy dębiasto-siwe.

Mieszka w Gujanie (*****).

C) Twarz żółtawa; sierć brunatna, wierzch głowy i końce członków czarne.

(*) Sajou brun femelle. F. Cuv. mai 1820 (dobra kolorowana figura).

(**) Sajou Capucin.— Le Sajou mâle F. Cuv. 12 liv. Cebus Griseus. Desm. Mam. Cebus barbatus Geoff. S. Hil.

(***) Cebus barbatus Geoff. St. Hil.

(****) Cebus apella var. paraguayanus, manibus albicantibus Fisch. Synop.

(*****) Cercopith. Brasilianus H. Cay Clusius-Cercopith. parvus totus niger Briss., Singe pleurcur Legentil.

Mieszka w Gujanie francuzkiéj, Nowéj Andaluzyi i Wenezueli (*).

D) *Samiec*: Z wierzchu śniado-płowy, pod spodem białawy; ciemie i zatylek śniade; kształt ciała wysmukły. Długość ciała 16, ogona 18 cali, 3 linii. Twarz cielista.

Samica: Ubarwienie ciała bledsze; przodek głowy dość ciemno-śniady.

Mieszka w lasach nad brzegami rzeki Amazońskiej (**).

E) Kraina lędźwiowa, wierzchnia część piersi, szyja, potylicia i wierzch głowy płowo-rude; średnia część tułowia, natyłki i uda brunatne; członki bardzo czarne.

Mieszka w Brazylii (***)

F) Ciało krepie; głowa duża z wierzchem czarniawo-śniadym; twarz brodą zarośnięta; grzbiet, gardziel, broda, piersi, członki (wyjawszy ramiona i uda) i spód ogona rdzawo-rude; przód gardzieli ciemno-śniado-rudy; policzki, podbrodek, palce jasno-rude; ciało płowo-rude; ogon od ciała krótszy. Długość ciała 20 cali, ogona 15 cali 3 linii.

Mieszka w Brazylii (****).

103. *Hypoleucos* (*****), BIAŁOGARŁY.

Twarz biała; sierć na ciele czarna lub czarniawa; na czole, skroniach, policzkach, uszach, szyi, przodzie barków, na stronie zewnętrznej ramion i środku komory piersiowej brudno-biała lub żółtawa; ogon brunatno- i czarno-upstrzony. 8

O d m i a n y:

A) *Carico blanco du rio Sinu*. Twarz naga; sierć czarniawo-brunatna; szyja, barki, piersi i przedramiona

(*) *Simia capucina* L.; *Call. Capucina* Geoff.

(**) *Cebus gracilis* Spix; *C. flavus* G. Cuv.

(***) *Cebus Xanthocephalus* Spix; *Cebus Xanthosternos* Fisch. Syn.

(****) *Cebus libidinosus* Spix.

(*****) *Le Sai a gorge blanche* Buff. Dauben; *Cebus hypoleucus* E. Geoff.; St. Hil. Desm.

brudno-białe, z żółtym odcieniem; ogon śniado-czerwony.

Mieszka licznymi gromadami w lasach palmowych nad brzegami rzeki Magdaleny i Rio-Sinu. Wydaje głos świszczący, żałosny. Obyczaje jego łagodne i bojaźliwe.

B) *Samiec*: Twarz koloru cielistego; ręce czarne; włosy jedwabiste, lśniące, krótkie, w ogólności bardzo ciemno-czarne; boki policzków i ramiona aż do barków białe; szyja i komora piersiowa żółtawe

104. *Monachus* (*), MNISZEK.

Czoło szerokie, zaokrąglone, krótkimi białymi włosami pokryte; twarz popielata, około oczu jaśniejsza; piersi, brzuch, policzki i przednia część ramion biało-żółtawo-pomarańczowe, zewnętrzna strona ramion biała; przedramiona, uda, golenie i ogon czarne; grzbiet i boki czarniawo-śniade; głowa z tyłu i pośrodku czarna; twarz z obwódką czarną; ręce fioletowo-czarne.

Miejsce mieszkania niewiadome. 9

O d m i a n y :

A) Głowa okrągła, gruba; sierć na ciele kasztanowata; twarz i przód głowy żółtawo-białe; obwódka twarzy czarna; piersi i spód szyi jasno-rudawo-żółte; członki czarne.

Mieszka w Brazylii (**).

B) Twarz brunatna; sierć na ciele czarniawa, zło-cisto-żółto nakrapiana; brzuch rudy; włosy podbrodka szarawe; wierzch grzbietu szary z rudym i czarnym odcieniem; zewnętrzna strona członków białawo-szara; końce członków i ogon czarniawo-szare.

Mieszka w Brazylii (***) .

(*) *Cebus monachus* Fr.Cuv.; *Cebus Frederici* Fisch. Syn.

(**) *Cebus Xanthosternos* Wied. Neuwied. Desm. mam. esp. 70.

(***) *Cerëop. variegatus* Briss.; *Cebus variegatus* Geoff. St. Hil. S. variegata Humb.

105. *Chrysopes* (*), ZŁOTONOGI.

Głowa wielka, bardzo okrągła; twarz cała cielista, z szeroką białą obwódką; reszta głowy ciemno-śniada; na grzbiecie smuga brunatna; boki ciała, komora piersiowa, brzuch i wewnętrzne strony członków białe; ogon z wierzchu brunatny, pod spodem biały, żółtawo-cieniony; wszystkie członki jasno-żółtawo-płowe.

Mieszka w Kolumbii. 10

106. *Versicolor* (**), RÓŻNO-BARWNY.

Wierzch i boki głowy aż poza uszy, podbrodek i dolne części szyi białe; kolor ciemno-czarniawy krainy międzyocznój, i plama takż ciemna rozchodzą się kończysto na białym wierzchu głowy, a na wyższej części szyi wpadają w śniadą barwę; szrodek grzbietu ciemno-blond, na kuprze przechodzi w barwę rudawą, a na słabiznach zamienia się w ciemno-śniadawo-szarą; komora piersiowa, brzuch i członki po obu stronach jasnorude; ręce czarne; ogon przy nasadzie jednakięj z kuprem barwy; pośrzedku szarawo-śniady, a na końcu jasno-blond.

Gatunek ten mieszka w Kolumbii w Santa-Fe de Bogota. Różni się od poprzedzającego na pierwszy rzut oka potylicą i rękami czarnej barwy. 11

107. *Albifrons* (***), BIAŁOCZOLEK.

Twarz błękitnawo-siwa, wyjąwszy oczodoły i czoło, które są czysto białe; odzież na ciele szarawa, na piersiach i brzuchu jaśniejsza; członki żółtawo-śniade; wierzch głowy szarawo-śniady z popielatą przez szrodek smugą. Konchy uchowe włosami porośłe. Długość ciała 14 cali.

(*) F. Cuv. mam. liv. 51 Desm. dict. sc. nat. Cebus chrysopes Isid. Geoff. St. Hil. Less. G. Cuv.

(**) Pucheran. Res. Zool. 1845, p. 335.

(***) Sim. albifrons de Humb. Ceb. albifrons Geoff. St. Hil.

Mieszka gromadnie w lasach przyległych wodospadóm Orenoku, Missyi Santa-Barbara i w Maypur. 12

108. *Brissonii* (*), BRYSSONA.

Twarz naga, siwemi włosami posiana; zatylek jasno-śniado-płowy; ciało z wierzchu płowe, z ciemniejszą smugą na grzbiecie; ogon z wierzchu płowo-brunatny, pod spodem jasno-płowy; członki na końcach ciemniejsze niż przy nasadzie.

Mieszka w Gujanie, w Brazylii. 13

Młody: Wierzch głowy rudy; średnia część grzbietu, ogon i członki kasztanowato-rude; reszta odzieży żółta (**).

O d m i a n y:

A) Płowo-śniady, na ciemieniu i ogonie ciemniejszy (***).

B) Twarz cielista; sieré na ciele wszędzie żółtawopłowa, na wierzchnich i zewnętrznych częściach członków jaśniejsza (****).

C) Biały; członki i zatylek rudawo-białe (*****).

O d m i a n a:

Albinos, zupełnie biały (*****).

(*) *Simiulus ceylonicus* Seba.—*Cercop. flavus* Briss.; *Ceb. flavus* Geoff. St. Hil; *Cebus fulvus* Desm.

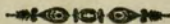
(**) Desm. Mam. esp. 67.

(***) *Cebus unicolor* Spix.

(****) *Cebus fulvus* Var. d'Orbigny voy. en Am.

(*****) Kuhl. beit. p. 34.

(*****) *Cebus albus* Geoff. an. mus.

RODZAJ VI. (16).

Callithrix (*), KRĘTOGON (*Jar.*)

Głowa okrągława lub podłużna; oblicze spłaszczone, kąt twarzy 60 stopni, uszy wielkie, trójkątne, przystające; członki wysmukłe, ogon tak długi jak ciało, lub od niego dłuższy, krótkim włosem pokryty, niechwytny. Na ksiukach pazury krótkie płaskie, na reszcie palców długie, wązkie.

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, kłów $\frac{1-1}{1-1}$ trzonowych $\frac{6-6}{6-6}$ 36.

Krętogony mieszkają gromadnie w skalistych zarostach, łążą po drzewach, karmią się owocami i jajami ptaków. Są to zwierzęta dzienne.

PODRODZAJE.

1. **Pithesciureus** (**), WIEWIÓRZYK *n.*

Głowa stosunkowie bardzo wielka, z wierzchu spłaszczona; uszy niezgrabne, trójkątne; oczy duże bardzo zbliżone, twarz nader krótka. Ogon długi, cienki.

2. **Saguinus** (***), PIĘKNOWŁOS *n.*

Głowa zaokrąglona z wierzchu wypukła, mniej okrągła niż w poprzedzającym podrodzaju; uszy płaskie, niezgrabne; przy nasadzie palców rąk tylnych fałdy błoniaste.

1) **Pithesciureus**, *Wiewiórzyk*.109. **Saimiri** (****), WIEWIÓRZYK WŁAŚCIWY.

Oliwkowo-szary z rudawém odcieniem; grzbiet ciemno-rudy; ramiona i golenie pomarańczowo-rude;

(*) Illig. Geof. Saguinus. Lacép; Cebus Erxl. Fisch; Simia L.

(**) Saimiri, Voigt das Thierr. 1. 95. (1831). Isid. Geoff. Leç. 9. (1835).

(***) Callithrix. Isid. Geoff.

(****) Sapajou de Cayenne Froger. Cereopithecus minor lutens Barrère.— Saimiri Buff. S. americana Wagner S. sciurea L.— Zemur leucopsis Herm. obs. zool. t. 1 p. 10 Saguinus Sciureus Less. Callithrix sciureus Desm.—Chrysotrix sciureus, Schinz.

twarz naga biała; obwódka gęby i koniec nosa czarne; na policzkach mała, zielonawo-śniada plama. Wielkość wiewiórki pospolitej.

Mieszka w Gujanie francuzkiej.

O d m i a n y:

A) Konchy uchowe bardzo włosiste, koloru cielistego; grzbiet i członki płowo-rude, wierzchnie części członków i boki ciała szaro-nakrapiane; na czole wyłoga, przed uszema smuga obiedwie czarne.

Mieszka w Brazylii — cokolwiek większa (*).

B) Włosy na czole i członkach siwe nakrapiane; głowa i wyłogi policzków brunatne; brzuch szarawy; członki żółtawo rude; słabizny siwe żółto-cieniowane; ogon szary po środku żółtawy, na końcu śniady (**).

C) Złocisto-żółta, barki, brzuch i członki rudo-pielate.

Mieszka w Gujanie hiszpańskiej (**).

D) Grzbiet jasno-rudo i czarno-marmurkowy.

Mieszka w Brazylii — nieco większa (****).

2) *Saguinus*, *Pięknowłos*.

110. *Moloch* (****), PRĘGOWANY.

Włosy ciała długie popielate pręgowane; członki jaśniejsze; ręce białawe, twarz naga, brunatna; spód ciała i wewnętrzne strony członków jasno-rude. Ogon śniado i brudno biało pręgowany. Wzrostem dwa razy większy od wiewiórki właściwego.

Mieszka w Peru 2

(*) Le Saïmiri F. Cuv. mam. in folio 1819.

(**) *Callithrix entomophagus* D'Orbigny.

(***) *Simia Sciurea cassiquiarensis* Humb.

(****) *Callithrix Sciureus* Var. B. Geoff. *Simia morta* L. Gm. S. *Syrichta* L.

(****) *Cebus Moloch*. Hoffm. *Callith. moloch* Geoff. S. Hil. Desm.

O d m i a n a :

A) Sierć gęsta; twarz naga, czarniawa; warga wierzchnia włosami białymi obrzeżona; grzbiet śniado-szary; głowa rudawa; policzki, podgarle, komora piersiowa, brzuch i ręce koloru miedzianego. Ogon rudawo-szary z końcem czarnym; reszta ciała śniado, czarno i białawo upstrzona.

Mieszka w lasach Brazylijskich na pograniczu Peru (*).

111. *Personatus* (**), ZAMASKOWANY.

Samiec: Popielaty lub płowo-szary; głowa i ręce czarne, dolne części brudno-szare; ogon rudawy.

Samica: Głowa śniada.

Mieszka w Brazylii.

Młody: (podług G. Cuvier)? Twarz czarniawa, naga; włosy na ciele długie, gęste, siwo-płowe; czoło i ręce czarne; wierzch głowy białawy; ogon rudy z końcem czarnym.

Mieszka w lasach Prowincyi Rio de Janeiro (***) 3

O d m i a n y :

A) Z wierzchu szary, pod spodem żółtawo-rudy, nad oczami plama wielka biała z czarną obwódką; ogon żółtawo-rudy z końcem czarnym.

Mieszka w Brazylii (****).

B) Sierć długa, gęsta, na ciele szara, na grzbiecie nakrapiana z rudém odcieniem; twarz naga, błękitnawa; bokobrody gęste, czoło białawe, przód głowy szarawy; końce członków białawe; nagie części rąk brunatne (*****).

(*) *Cebus cupreus* Spix.

(**) *Callith. personatus* Geoff. S. Hil.—*Simia personata* Humb. *Sanguinus personatus* Less. *Cebus personatus* Spix.

(***) *Callithrix nigrifrons* Spix.

(****) *Saguoin mitré*; *Callithrix infulatus* Lichs. in Kuhl. *beit.*

(*****) *Callithrix donacophilus* d'Orbigny.

C) Twarz i ręce czarne; sierć długa miękka, szarawa, na grzbiecie z kasztanowatym odcieniem; ogon białawy lub biało i żółto-cieniowany, końce członków szarawe.

Mieszka w Brazylii, gdzie go zowią GIGO. Żwierzę ten bardzo pospolity; zrana o wschodzie słońca wydaje głos chrapliwy i nieprzyjemny (*).

Wiek młody odmiany C. (**) Włosy na ciele bardzo gęste, miękkie i długie; twarz i ręce nagie; grzbiet i tył głowy śniade, czarno-upstrzone; ogon czarniawy; czoło, ręce i spód ciała śniado-szare.

Mieszka w lasach otaczających Mukuri Alcobasa i Belmont (Wied.)

112. *Vidua* (***), W DOWIEC.

Zatyłek czarno-purpurowy; twarz naga błękitnawo-biała, w górze z szarą, a u dołu z białą obwódką. Gęba czarnemi włosami obrosła; sierć czarna, połyskująca, długa, miękka; podgarle białe; ręce przednie białe, tylne czarne. Żwierratko łagodne, wesołe; karmi się owocami, zjada czasem małe ptaszki.

Mieszka w lasach przy Kassiquier i Rio Gaviare blisko San-Fernando de Atabapo . . . . . 4.

O d m i a n a :

A) Śniado-czarniawa; do połowy szyi przepaska biała, ręce przednie blado-żółte; ogon brunatny (****).

(*) Sagouin aux mains Noires (Wied.) Callithrix melanochir Wied. Neuv. Call. incanescens Lichst. Saguinus melanochir W; Cebus gigot Spix. Lithecia melanochir F. Cuv. Desm; Cebus melanochir Fisch.

(**) Cebus cinerascens Spix. S. Melanochir, jeune âge, G. Cuv.

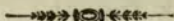
(***) Simia lugens Humb. Call. lugens Geoff. S. Hil. Sag. lugens. Less. Cebus torquatus var B. Fisch. Syn.

(****) Simia amicta Humb. Call. amictus Geoff. St. Hil. Desm. Sagouin à fraise.

Młody (*) Sniado-kasztanowata, pod spodem żółta; do połowy szyi obwódka biała.

Mieszka w wielkiej Para (**).

Gatunek kopalny. *Callithrix primaevus* Lund—w Brazylii.

RODZAJ VII. (17).

Nyctipithecus (***), PONOČNIK. (*Jar.*)

Głowa krągła, szeroka; pysk krótki; twarz w części naga; oczy bardzo wielkie, zbliżone; międzynozdrze bardzo wąskie; nozdrza u dołu i po bokach otwarte; konchy uchowe obszerne, błoniaste, niezgrabne; ogon bardzo długi, bardzo zwinnie, gęstym włosem pokryty, niechwytny; ręce wszystkie pięcio-palczaste; pazury długie, wąskie, rynienkowate; włosy na ciele gęste, jedwabiste. Zęby jak w rodzaju poprzedzającym.

Ponocniki są zwierzęta nocne, jedno-żenne, do ugłaskania trudne; w dzień śpią, w nocy żerują. Karmią się owadami, drobnem ptastwem i owocami, szczególnie drzew bananowych, a także trzcina cukrową. Głos wydają mocny i donośny, miauczący lub garłowy.

113. *Duruculi* (****), TRÓJPRĘGOWY.

Wiek niezupełnie dojrzały: Samiec: Włosy na ciele długie, miękkie, szare z końcami srebrzysto-białymi. Na grzbiecie pręga śniada; brzuch, komora piersiowa i wewnętrzne części członków pomarańczowo-żółte z od-

(*) Sagouin à collier.

(**) *Cebus torquatus* Hoffmans;— *Callit. torquatus* Geoff. S. Hil. *Saguinus torquatus* Less; *Cebus torquatus* Fisch.

(***) Spix (1823) Less. lisd. Geoff. *aotes* Humb. (1820) Swainson (1835) *aotus*. Ill. (1811). *Nocthora* F. Cuv. (1824) Temm. monog.

(****) *Nocthora trivirgata* F. Cuv. Mamm. *Cebus trivirgatus* Blainv. *Nyctipithecus felinus* Spix. Less.

cieniem śniadawém; koniec ogona czarny, długo-włosy, długością półowie ciała wyrównywający; trzy pręgi czarne na czole i dwie białe plamy pod oczami; na twarzy włosy czarne; nos czarny, po środku z rysą białą; wąsy i wewnętrzne strony rąk białe.

Mieszka w lasach Gujany. 1

Samica dorosła: Włosy na ciele przy nasadzie czarne, dalej czarno i biało pręgowane; Spodnia część ciała od podbrodka aż do otworu odchodowego i po bokach szyi pomarańczowa; ogon żółtawo-szary z końcem czarnym; na czole trzy czarne kresy, wierzch oczu i boki policzków czysto-białe; uszy i ręce cieliste; twarz szadzowo-czarna; ogon od ciała dłuższy.

Mieszka w Para.

Odmiana wieku: Włosy na całym ciele rudawoszare, na głowie rudawo-śniade, nad oczami żółtawe plamy; ogon rdzawy, przy końcu czarny.

Mieszka w lasach Tabatinga, na pograniczu Brazylii i Peru (*).

Odmiana Miriquouina:

Samiec: Włosy na ciele szarawo-śniade, pod spodem cynamonowe. Grzbiet czarno i biało pręgowany; nad oczyma dwie białe plamy. Ogon od ciała dłuższy tabaczkowy, na końcu czarny.

Samica i młode nie różnią się od samców.

Mieszka w lasach na zachodnim brzegu rzeki Paraguaj (**).

(*) *Nyctipithecus vociferans*. Spix. *Nyctipitheque hurleur*.

(**) *Simia Azarae*. Humb. pith *Miriquouina*. Desm.

RODZAJ VIII. (18).

Pithecia (*), SZATANIEC (WAGA).

Zęby przednie ukośne, gęste i wychylone; między-
nozdrze bardzo grube; zęby trzonowe tępo-sęczkowate;
głowa zaokrąglona; pysk krótki; uszy mierne, obrąbio-
ne; ręce piecio-palczaste; ogon od ciała krótszy, dłu-
go-włosy, wielki.

Żwierzęta tego rodzaju mieszkają pojedynczo lub
małymi stadami od 7 do 8 w gęstych lasach Gujany i
Brazylji. Karmią się owocami i miodem pszczoł dzikich.

PODRODZAJE:

1. *Pithecia* (**), CZUPRYNEK (*n.*)

Włosy na wierzchu głowy długie i rozłożyste tworzą
obszerną niby perukę. Twarz krótkim puszkciem pokry-
ta; ogon równy długości ciała, długo-włosy wietki;
podbródek niezarośły. Włosy na ciele długie.

2. *Yarkea* (*), JARKA. (*n.*)

Włosy na głowie i szyi tak gęste i krótkie, że zda-
ją się być nisko postrzyżone. Ogon równy długości cia-
ła, długim wietkim włosem pokryty; na podbródku wło-
sy krótkie welniste.

3. *Chiropotes* (****), RĘKOPÓJ (*n.*)

Włosy na głowie długie, gęste, spadając obficie po
obu stronach głowy zakrywają uszy; twarz naga; broda
obszerna naprzód stercząca. Ogon stopniowo coraz
grubszy, gęstym włosem pokryty.

(*) Desm. *Cebus* Erxl.; Fisch. Blain.—Saki fr.(**) Less. Singes à queue de Rénard. *Callithrix*. Erxl. Geof.

(***) Less.

(****) Less. *Brachyurus* Spix.

4. **Cacaoio** (*), BRZYDEK.

Włosy na głowie bardzo krótkie. Uszy i twarz nagie; na policzkach bokobrody; ogon bardzo krótki. Włosy na ciele dość długie; międzynozdrze grube; gęba wielka, szczecina obrosła; podbródek nagi lub bez brody; pazury na palcach prócz ksiuka, zastrzone.

1) **Pithecia**, *Czuprynek*.114. *Nocturna* (**), **NOCNY**.

Śniady, rudawo-cieniowany, części dolne i wewnętrzne strony członków jasno-rude; na twarzy obwódka żółtawa.

Mieszka w Gujanie francuzkiéj. 1

O d m i a n y:

A) Rudawo-śniady. Obwódki twarzy i czoła białe, gardziel i spód brzucha białawemi włosami porośłe (***).

Wiek młody téj odmiany: Jasno-kasztanowaty z wierzchu, rudawo popielato żółtawy pod spodem i na wewnętrznej stronie członków; ręce i nogi śniado-czarne; włosy otaczające twarz i czoło ochrowato-żółte (****).

B) Wierzchnie części śniado-czarne; spodnie bladorange, takiegoż koloru wewnętrzne strony członków; nad oczami plamy rude.

Mieszka w Surynam (*****).

C) Śniado i złocisto żółtemi plamami upstrzony.

(*) Less. *Brachyurus* Spix.

(**) *Cagni brasiliensibus* Marc. Sagouin ou Singe de nuit Buff. *Callit. pithecia* Geoff. *Simia pithecia* Audebert; *Pithecia rufiventer* Geoff.; *Pith. capillamentosa* Spix.

(***) *Simia pithecia* L. *Callitrix pithecia* Erxl. *Pithecia leucocephala* Geoff. St. Hil.

(****) *Pithecia ochrocephala* Kuhl. Beit. Desm. *Pith. leucocephala* Temm. *Cebus leucocephalus junior* Fischer.

(*****) *Pith. rufibarba* Kuhl. Beit. Desm. mam. Less. *Pith. rufiventer* Temm. monogr.

Włosy przy nasadzie śniade, na końcach zlocisto rude; twarz śniada białymi włosami porośła (*).

2) **Yarkea, Jarka.**115. *Leucocephala* (**), BIAŁOGŁOWA.

Włosy na ciele długie, czarne, na głowie i szyi krótkie, jakby podstrzyżone, białawo-żółte; wargi i obwódki oczów czarniawe. Sierć na czterech członkach bardzo krótka.

Mieszka w Gujanie francuzkiój.

Wiek średni: Włosy na ciele długie, na głowie krótkie, wełniste, przód szyi nagi; twarz czarniawa, ciało czarne, głowa śniada, okopciała; ręce brunatno-żółte.

Mieszka w Brazylii (***) 2

Wiek młody: Włosy na ciele długie, czarne; na głowie krótkie; ręce i głowa ochrowato żółte; spód szyi rdzawy; twarz czarna, wełnistemi ochrowato-żółtymi włosami posiana.

Mieszka w Brazylii (****).

3) **Chiropotes, Rękopój.**116. *Couxio* (****), CZARNY.

Samiec: Twarz brunatna; włosy na całym ciele śniado-czarne.

Samica: Śniado czarna z odcieniem śniado-rudém.

Mieszka w Para i nad brzegami Orenoko . . 3.

(*) Buff. Suppl. t. VII. pl. 30? *Pith. monachus* Geoff. S. Hil. *Simia monachus* Humb. *Pith. monachus* Kuhl. Desm.

(**) *Sim. leucocephala* Audeb. *Callith. leucocephala* Geoff. S. Hil. *S. leucocephala* Humb. Desm.—*S. pithecia* G. Cuv. Temm. monogr. p. 15.

(***) *Pith. hirsuta* Spix. le Saki gris. G. Cuv.

(****) *Pith. inusta* Spix. *S. pithecia* G. Cuv.—*Pithecia inusta*, Temm. monogr.

(*****) *Cebus Satanas* Hoffm.—*Simia Satanas* Pith. *Satanas* Geoff. S. Hil. Desm.

O d m i a n y:

A) Kasztanowato-rudy, na głowie i udach ciemniejszy, moszna purpurowa, broda i ogon brunatne.

Mieszka w puszczach, powyżej Orenoko (*).

B) Ciało i broda czarne; włosy na grzbiecie ochrowato-żółte.

Mieszka w Gujanie hollenderskiej (**).

C) Twarz śniada; broda gęsta, okrągława, czarna; głowa i członki czarne; grzbiet śniady; ogon śniado-czarny.

Mieszka nad brzegami Rio-Negro (**).

4) **Cacajo**, *Brzydek*.117. *Melanocephalus* (****), CZARNOGŁOWY.

Twarz naga równie jak ręce i uszy czarna. Włosy na ciele, ramionach i udach, śniado-żółtawe, lśniące; komora piersiowa i brzuch białawo-żółte; ogon żółtawy z końcem śniado-czarnym.

Gatunek rzadki, mieszka nad brzegami Orenoko 4

Odmiana wieku: Twarz czarna, naga, śniadem i włosami posiana; uszy nagie, czarne; moszna śniada; ogon bardzo krótki, równie jak uda czarny; głowa i cztery członki czarne; grzbiet śniado-żółtawy.

Mieszka w Brazylii, między rzekami Solimoëns i Isa (*****).

(*) *Simia Chiropotes* Humb.—*brachyurus Chiropotes* Less.

(**) *Pithecia Sagulata* Steu. *Cebus Sagulatus* Fisch.

(***) *Brachyurus israelita* Spix. *Brach. Satanas* Less.

(****) *Simia Melanocephala* Humb. *Pith. melanocephala* Geoff.

(*****) *Brachyurus ouakary*, Spix. *Cebus ouakary*. Fischer. Synop. p. 59 n. 48.

4. **Hapalina** (*), MALPECZKI.

Ksiuki tylko u rąk tylnych zwrótne; zębów trzonowych w obu szczękach w górze i w dole po pięć koleczających; nozdrza oddalone; pazury bardzo długie, łukowate, spłaszczone, szczuple i ostre.

RODZAJ I. (19).

Hapale (**), MALPECZKA. (*Jar.*).

Głowa okrągła; kąt twarzy 60 stopni. Budowa ciała drobna; członki wysmukłe, tylne od przednich dłuższe; ksiuki u rąk przednich niezwrótne, szponiaste; u rąk tylnych zwrótne, z pazurem płaskim; na wszystkich innych palcach pazury szponiaste; ogon długo-włosy, niechwytny; uszy niezgrabne, cienkie, chrząstkowate, w części lub zupełnie nagie; nozdrza poboczne, bardzo odległe.

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych fałszywych $\frac{4}{4}$, prawdziwych $\frac{4}{4}$, 32.

PODRODZAJE.

1. **Hapale** (**), MIĘKKOWŁOSEK.

Zęby przednie dolne walcowate; konchy uchowe nagie, okrągłe, pęczkiem włosów zakończone; ogon obrączkowany.

Zwierzęta tego podrodzaju łążą po drzewach na podobieństwo Wiewiórek. Obyczaje ich są gniewliwe i po-

(*) *Singes platirhinins arctopithèques* Geoff. St. Hil. *Hapalina*, Ch. Bonp.—*Galeopithecus* Gesn, Cébus Blain.

(**) Illig. prod. 1811; Cuv. des dents p. 23 pl. 9; Saguinus, La-Cép Cuv. *jacchus et midas* Geoff. St. Hil. (1812) *Sagouin*, Geoff. cat. 1800; *callithrix*, Erxl. Latr. *arctopithecus* Geoff. *microcebus* Blainv. *jacchus* Fisch.

(***) Less.

rywce. Karmią się owocami, ziarnem, owadami, drobném płastwem. Do swych dzieci okazują przywiązanie w wysokim stopniu. Chowane w niewoli boją się kotów i pszczół. Pojętność ich bardzo ograniczona.

2. **Mico** (*), MIKO.

Zęby przednie dolne walcowate; uszy bez pęczków włosów na końcach; ogon nieobrączkowany.

3. **Midas** (**), MIDAS.

Zęby przednie w kształcie fletowego munsztuczka przycięte; włosy na grzbiecie niskie; członki krótkowłose; uszy nagie, obszerne; twarz bokobrodami i brodą obrosła.

4. **Oedipus** (***), CZUBATEK.

Zęby przednie w kształcie fletowego munsztuczka ścięte; sierć na ciele niska, na głowie bardzo długa; uszy, policzki i podbródek nagie.

5. **Leontopithecus** (****), LEWEK.

Zęby przednie w kształcie fletowego munsztuczka ścięte; włosy na szyi i na grzbiecie długie, grzywiaste; bokobrody i broda gęste; uszy włosami zakryte.

1) **Hapale**, Miękkowłosek.

118. **Leucotis** (*****), USZATY.

Samiec dorosły: Głowa czarna; nad nosem plama biała; konchy uchowe zakończone długimi kosmykami włosów białych, pomieszanych z siercią szarą i popielatą;

(*) Less.

(**) Less.—Tamarin fr.

(***) Less. Pinche.

(****) Less. Marikina.

(*****) L'Ouistiti Buff.—S. Jacchus L.—Jacchus vulgaris Desm.

ciało pokryte z wierzchu włosami szaro-popielatemi i jasno-szaremi, z żółtym odcieniem na piersiach, brzuchu i gardzieli; na ogonie czarne, szare i żółte obrączki.

Samica: Do samca z ubarwienia podobna, lecz wzrostem większa.

Wiek bardzo młody: Prawie wszędzie jednostajnie czarniawo-szary; uszy bez kosmyków białych na końcach; ogon obrączkowany.

Mieszka w Brazylii i Gujanie. 1

O d m i a n y:

A) *Wiek średni*: Sierć czarniawa, na przemian rudo i czarno-smugowana; brzuch, słabizny i podgardle czarniawe; członki szarawe lub czarniawe; na twarzy włosy drobne; na ogonie 15 obrączek śniado-czarniawych i szaro-popielatych; w uchu kosmyk długich białych włosów.

Młodszy: Prawie jednostajnie śniady, mniej więcej jasny; wierzch głowy ciemniejszy; ciało niekiedy śniadoplówo-złociste.

Mieszka w Brazylii (*).

B) Rudy; tył i ogon popielato i rudo-obrączkowane. Mieszka w Gujanie (**).

C) *Wiek podeszły*: Zatylek, potylicyca i szyja białawe; kosmyki uszu białe; przód głowy śniady, czarnymi włosami posiany; grzbiet czarno i rudo-upstrzony; członki szare; na czole biała trójkątna plama; na ogonie 17 czarnych i białych obrączek.

Mieszka w okolicach Bahii (***)

D) *Wiek bardzo podeszły*: Kasztanowato-śniady; ogon blado-popielato-obrączkowany; ramiona, piersi i

(*) *Jacchus auritus* E. Geoff. S. Hil.—*Sim. aurita* Humb.

(**) *Jacchus vulgaris* var. A. Geoff. St. Hil.

(***) *Jacchus albicollis* Spix.

barki białe; twarz biała, z obwódka jasno-śniadą; uda śniade, biało-nakrapiane; na brzegach konch uchwowych kosmyki włosów białych.

Mieszka w Brazylii (*).

119. *Melanotis* (**), CZARNOUCHY.

Samiec: Popielaty; tył i ogon popielato- i śniado-obrączkowane; na czole plama biała w kształcie półksiężycy; z przodu konch uchwowych kosmyk włosów czarnych, bardzo długich; głowa i wierzch szyi czarne; twarz naga, fioletowa.

Mieszka w Brazylii. 2

Samica: Bokobrody brudno-żółtawo-białe; piersi, boki szyi, potylicy i wierzch barków czarne; grzbiet i słabizna szaro-biało- i rudo-nakrapiane; członki i spód ciała jasno-płowo-szare; na tyle czarne, szare i śniade poprzeczne smugi; ogon czarno- i biało-pręgowany, z końcem białym (**).

Wiek młody: Kosmyki konch uchwowych ogorzałosadzowatej barwy.

Starość: Sierć rudawo-żółta; głowa i piersi białe; wierzch szyi czarny; ogon śniado- i popielato-obrączkowany; z tyłu i z przodu uszu bardzo długie czarne włosy; na wierzchu grzbietu śniado-czarniawa plama; na wewnętrznej stronie członków sierć biała, na zewnętrznej czarna z końcami brudno-białymi.

Mieszka w Brazylii (***)).

Wiek młody: Twarz czarniawa, naga; sierć śniado-popielato- upstrzona, pod spodem ruda; głowa brunatno-nakrapiana; konchy uchwowe długimi włosami głowy i kosmykami zakryte.

(*) *Jacchus humeralifer* E. Geoff. Desm.

(**) *Jacchus penicillatus* Geoff. St. Hil. Desm.; *S. penicillata* Humb.

(***) *Ouistiti à pinceaux*, femelle, F. Cuv.

(****) *Jacchus leucocephalus* E. Geoff. Desm.; *S. Geoffroyii* Humb.

Mieszka w Brazylii nad brzegami Solimoëns, niedaleko Tabatinga (*).

Gatunek kopalny: *Jacchus grandis*, Lund.; w Brazylii.

2) **Mico**, *Miko*.

120. *Argentatus* (**), SREBRZYSTY.

Stary samiec i samica: Uszy, policzki i pysk jasnoróżowe; włosy miękkie, srebrzysto-białe; ogon biały lub kasztanowaty, lśniący, z czarnym odcieniem.

Mieszka w Para i nad brzegami rzeki Amazońskiej. 3

Odmiana dojrzałego wieku: Srebrzysto-biały, niekiedy pięknie blond jednostajnie, lub czarno-cętkowany (***).

Wiek średni: Twarz i ręce śniade; sierć na ciele śniado-czarna; na krzyżach i ramionach ciemniejsza; na częściach niższych i wewnętrznych wpadająca w kolor siwy z odcieniem płowym; uda zewnątrz żółtawo-cienowane; ogon jednostajnie śniado-czarny.

Mieszka w Brazylii (****).

3) **Midas**, *Midas*.

121. *Tamarin* (*****), WŁAŚCIWY.

Wiek dojrzały: Głowa, szyja, wierzch grzbietu, ramiona, ogon i spód ciała czarne; grzbiet, słabizna, uda, barki, upstrzone rudo, czarno i siwo; wszystkie cztery ręce pomarańczowo-rude. Ubarwienie płci obojga jednakowe.

(*) *Jacch. pygmaeus* Spix.

(**) *Le Mico* Buff.; *S. argentata* L.; *Midas argentatus* Voigt.; *Cebus canus*, de Blainv.

(***) Daub. Buff. de Desm. t. XIV, p. 158.

(****) *Jacchus melanurus* E. Geoff.; *S. melanurus* Humb.; *J. melanurus* Desm.; *Midas melanurus* Geoff.

(*****) *S. Midas* L. Audub.; *Hapale Midas*, Ill.; *Midas rufimanus* Geoff. St. Hil.

Charakter żywy, drażliwy, niesforny; pojętność ograniczona. Mieszka licznymi stadami w miejscach gorzystych i odludnych w Gujanie, Surynamie i Brazylii.

Wiek średni: Samiec, Czarny; na tyle jasno-rudocieniowany; wszystkie cztery ręce czarne.

Mieszka w wielkiej Para (*).

Wiek młody: Śniado-rudy; na tylnej części ciała śniado- i czarno-pręgowany; ogon czarny.

Mieszka w Brazylii nad brzegami Solimoëns (**). 4

122. *Geoffroyii* (***), ZOFROA.

Twarz i głowa całkiem włosami białymi porośłe; potylicą i wierzch szyi czerwono-kasztanowate; wierzch grzbietu i słabizny, zewnętrzna strona górnej części ramię i udów czarne, gdzie nigdzie włosami blond posiane; ogon w małej części przy nasadzie purpurowo-czerwono i czarno-nakrapiany; zresztą czarny. . . 5

Mieszka w Panama.

123. *Illigeri* (****), ILLIGERA.

Głowa i twarz czarne; górna warga białymi włosami porośła; wierzch szyi i potylicą, członki średnie po obu stronach (aż do rąk) i spód ciała, czerwone; członki tylne i spodnia część ogona na kilka cali przy nasadzie, rdzawe; cztery ręce czarne; z przodu niewyraźnie, z tyłu widocznie czerwono-nakrapiane.

Ma się znajdować w Kolumbii. 6

4) *Oedipus*, *Czubatek*.

124. *Titi* (*****), CZARNOLICY.

Dorosły: Włosy na ciele jedwabiste; na tyle głowy

(*) Le tamarin nègre Buff.— *Simia midas* Audeb.— *Saguinus ursula* Hoffm.— *Jacchus ursulus* Desm.

(**) *Midas fuscicollis* Spix.— *Jacchus labiatus* mas. Temm.

(***) *Hapale Geoffroyii* Pucheran Revue Zool. 1845, p. 336.

(****) *Hapale Illigeri* Pucher. ib.

(*****) *Marikina*, miss, du Père Abbeville; le Pinche Buff.; *S. aedipus* Gm.

czupryna długa, biała; twarz, policzki i uszy czarne; spód ciała i wszystkie cztery członki białe; grzbiet, słabizna i ramiona falisto-brunatne; natylki i uda jasnorude; ogon przy nasadzie rudy, na końcu czarny.

Mieszka w Para, Gujanie francuzkiej, Tabako. 7

Młody dorosły: Grzbiet, ramiona i uda zewnątrz śniado i czarno-cętkowane; zatyłek i potylicca kasztanowate (*).

Wiek niedojrzały: Głowa, potylicca, szyja, komora piersiowa i przednie ręce białe; tułów i ręce tylne zewnątrz śniade, ze środka rudawe; ogon i brzuch rdzawe; twarz czarniawa, na policzkach niektóre włosy białe.

Mieszka w lasach przyległych Rio-Negro (**).

Wiek młody: Na zatyłku włosy długie, proste, czarne; czoło, boki i szyja białe; na ciele włosy czarne z białą nasadą; twarz czarna z obwódką białawą; ogon śniady, biało-cętkowany; grzbiet i słabizny rudawe.

Mieszka, podług Thunberga, w Brazylii (**).

5) *Leontopithecus*, *Lewek*.

125. *Marikina* (****), *MARYKINA*.

Dorosły: Jasno-zółty; sierć jedwabista, na grzywie, piersiach i tyle złotawa; na udach, spodzie brzucha i przy nasadzie ogona bledsza; twarz naga, sina; ogon jednostajnie jasno-rudy.

Mieszka w Brazylii. 8

O d m i a n a :

Złocisto-rudy; ogon czarniawo i rudo-upstrzony.

Mieszka w Gujanie (*****).

(*) *Midas Oedipus* var. Spix.

(**) *Marikina bicolor* Spix.—*Jacchus bicolor* Fisch.

(***) *S. albifrons* Thunb.—*Jacchus albifrons* Desm.

(****) *Le Marikina* Buff.; *S. rosalia* L.; *Jacchus rosalia* Desm.

(*****) *Midas rosalia* Var. A. E. Geoff. St. Hil.

126. *Fuscus* (*), PŁOWY.

Oliwkowo-śniady; na grzbiecie żółtawo-biało-pręgowany; głowa śniada; ogon z wierzchu czarny, pod spodem rudy; ręce, nogi i twarz czarne; na gębie błękitnawa obwódka.

Mieszka w wielkiej Para.

Wiek młody: Długie włosy głowy i szyi niezupełnie rozwinięte; odzież z wierzchu czarniawa, pod spodem rudo-rdzawa; głowa czarna; nos i brzegi warg białe.

Podług domysłów, mieszka w Brazylii (**). 9

127. *Ater* (**), CZARNY.

Górna część udów z wewnętrznej i zewnętrznej strony i natylki jasno-żółte; reszta ciała ciemno-czarna; na szyi grzywa obfita; ogon wielki, czarny.

Mieszka w lasach Brazylii. Karmi się słodkimi owocami, owadami i jajami ptaków. 10

O d m i a n y:

A) Na twarzy obwódka z długich rdzawo-czerwonych włosów; sierć ciemno-czarna; na wierzchniej połowie ogona rudawa pręga; przedramiona rdzawo-czerwone; czoło jasno-żółte.

Mieszka małemi gromadkami, od 4 do 12, na wierzchołkach drzew między San-Pedro Alcantara i Ser-tam Ilheos (****).

B) Czarny; przedramiona, kolana, piersi i boki głowy kasztanowate; czoło i wyższe części ogona złotawe.

Mieszka w Brazylii (****).

(*) *S. Leonina* Humb.—*Midas Leoninus* Geoff.; *Jacchus Leoninus* Desm.

(**) *Midas labiatus* Geoff. St. Hil; *S. labiata* Humb.; *Jacchus labiatus* Desm.

(***) *Jacchus chrysopygus* Natterer.

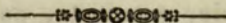
(****) *Hapale Chrysurus* Wied.—*Hapale Chrysomelas* ibid. Beit. t. II, p. 153.

(****) *Hapale Chrysomelas* Kuhl.—*Jacchus Chrysomelas* Desm.

Wiek młody: Grzywa nierozwinięta.

- 1) Czarny; tylna część grzbietu, uda i golenie złocisto-rude; wargi i koniec nosa białe; na wierzchniej wardze długie, białe wąsy (*).
- 2) Czarny; tylna część grzbietu czarno i kasztanowato upstrżona; nasada ogona i członki kasztanowate; na podbrodka i wargach włosy białe (**).

Te dwie niewyraźne odmiany młodego wieku, znalezione zostały przez Spixa w lasach Brazylii między rzekami Solimoëns i Isa.

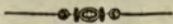
III. Lemuridae, Małpoźwierze.

Członki wszystkie rękami zakończone; ksiuki zwrótno; zęby przednie pochyłe, w górze i w dole więcej jak po cztery; trzonowe kołczate. Twarz włosami porośnięta; nozdrza końcowe, buchtowate.

Zwierzęta w tym oddziale zawarte, w dawniejszych dziełach składały jeden tylko rodzaj Małpoźwierza (*Lemur*). Dziś znamy ich 15 rodzajów, zawierających w sobie, prócz odmian, trzydzieści kilka gatunków. Mieszkają w lasach; karmią się głównie owocami roślin, niekiedy łowią drobne ptastwo. Składem zębów zbliżają się więcej niż MALPIASTE do zwierząt MIĘSOŻERNYCH. Tyłne ich członki są zazwyczaj dłuższe od przednich, czém także różnią się od Małpiastych, z których u wielu ręce tylne bywają od przednich krótsze.

(*) *Midas mystax*, Spix.—*Jacchus labiatus facmina*, Temm.

(**) *Midas nigricollis*, Spix.; *Jacchus labiatus mas.* Temm.

3. **Lemurina.**

Członki i ogon wolne.

RODZAJ I. (20).

Pithelemur (*), SKROBAK. (Jar.).

Pysk przedłużony, ostry; cyce dwie piersiowe; uszy okrągłe, włosami porośłe; członki dolne dwa razy dłuższe od górnych; ogon bardzo krótki, szczątkowy; paznogie krótkie, płaskie, graniaste, pazur na palcu wskaźującym rąk tylnych długi, szydełkowaty. Sierć obfita, welnista.

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, z tych górne poboczne z płaszczynami ukośnemi (*en palettes obliques*); kłów $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$ czworobocznych, cztero-klapowych z ostatnią klapką trójkątną, 32.

128. *Indri* (**), LEŚNY.

Twarz czarna; czoło, skronie i policzki szare; słabizny żółte i rudo-nakrapiane; brzuch czarno-śniady; ogon i spód grzbietu białe; reszta ciała czarna; u członków tylnych pięty żółte; oczy białe. Obyczaje łagodne. Pokarm roślinny. Mieszka w lasach. Głos ma podobny do płaczu dziecka.

Ojczyznę południowa strona wyspy Madagaskar.

(*) Less. Lemur. Gm. 1789. Indri. Cuv. et Geoff. déc. phil. 1795; Cuv. tab. 1798; Lacep. 1799; Geoff. Cat. 1800; Lichanotus Illig. prod. 1811; Grif. Sw. Indris Geoff. ann. 1812.

(**) Oranmaque Indri fr.—Indris breviceaudatus, Geoff.—Indri niger, Lacép.—Lemur Indri, G. Cuv.—Lichanotus niger, Griff.

RODZAJ II: (21).

Semnocebus (*), FUTRZEC. (n.).

Głowa prawie kulista; twarz spłaszczona, zarosła; pysk mały, nagi; uszy okrągłe, pod włosami głowy ukryte i same bardzo włosiste; członki tylne dwa razy od przednich dłuższe; ksiuki i palce wskazujące rąk przednich bardzo krótkie; ksiuki rąk tylnych bardzo szerokie; palce przednie aż do drugiego stawu błoną spięte; pazury łódkowato w górę podniesione; włosy na ciele nadzwyczaj gęste, wełniste.

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, kłów $\frac{2}{2}$, trzonowych fałszywych $\frac{4}{4}$, prawdziwych $\frac{6}{6}$, 32.

Zęby przednie górne dwóma parami ustawione; dolne wychylone, szczelnie do siebie przystające. (*Cechy wzięte z Natury: Less. Mast. méth.*)

129. *Avahi*(**), WELNISTY.

Samiec: Nos nagi, czarny; sierć na twarzy niska, jasno-ruda; na ciele fryzowana, szara, falisto-biaława, i tylne brzegi udów białawo-szare; podbrodek i gardziel białe; komora piersiowa, brzuch, słabizny, wewnętrzne strony ramion i udów popielato-szare; na górnej części udów i organach płciowych sierć rzadka; uszy pod włosami ukryte; ogon rudy, długowłosy; ramiona, ręce, kolana, zewnętrzne strony goleni i tylne ręce jasno-rude.

Mieszka na zachodnim brzegu wyspy Madagaskar.

Wiek młody: Nos płaski; włosy przy nasadzie myszate, na końcach żółte, fryzowane; spód ciała białawo-

(*) Lemur Gm. Indris. Geoff. Cuv. Desm.; Lichtanotus Ill.; Indris. Griff. (1829) et Sw. (1835), Avahi, Jourdan (1834).

(**) Le maquis à bourres — le Maki fauve Buff.; Lemur lacatus Screb. — Indris longicaudatus Geoff. St. Hil. — Lemur laniger, G. Cuv. — Lichtanotus laniger, Illig — Semnocebe avahi, Less. — Hebrocebus lanatus, Schinz.

wy; ogon od ciała dłuższy, na końcu żółtawy lub rdzawy.

Mieszka w Madagaskar (*).

RODZAJ III. (22).

Cebugale (**), KOTORAK. (n.).

Głowa zaokrąglona; twarz płaska; konchy uchove obszerne, bardzo włosiste, do boków głowy przyrastające i pod włosami ukryte; zębów przednich w dole 6 pochyłych; ogon walcowaty, włosisty, gruby, długości ciała wyrównywający; budowa ciała krepą, silną; członki tylne od przednich cokolwiek dłuższe; palce długie, wolne, szczupłe; ksiuki u rąk przednich krótkie, u tylnych szerokie, silne; pazury wąskie, z wierzchu łódkowate; włosy na ciele gęste i welniste. (*Cechy wzięte z natury: Less. Mast. meth.*).

130. *Commersonii* (**), KOMMERSONA.

Twarz krótką siercią pokryta; pysk nagi. czarny; włosy ciała gęste, obfite; przód głowy, szyja, ogon i wierzchnie strony członków jasno-rude; uszy, policzki, przód szyi i piersi szare; słabizny i brzuch jasno-rudawo-szare.

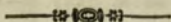
Mieszka w Madagaskar.

(*) *Le petit maki gris Buff.*— *Lemur Cinereus*, Geoff.— *Lemur griseus audeb.*— *Lemur cinereus* Desm.

(**) *Less. Cheirogaleus* Geoff. ann. du Mus. (1812) *Felicebe* fr.

(***) *Cheirogaleus maior.*— *Medius* Geoff. S. Hil.— *Lemur Commersonii*, Wolf.

RODZAJ IV. (23).

Myscebus (*), MAKIRAT. (n.).

Zęby przednie w górze 4, prawie równe, bardzo małe; w dole 6; kły prawie stożkowate; głowa okrągła; pysk zaostrowany, bez wąsów; uszy krótkie, nagie; cyków trzy pary; członki dość krótkie, tylne od przednich dłuższe; ogon długi, krótką siercią pokryty, ku końcowi coraz szczuplejszy, szczupłym pęczkiem włosów zakończony.

131. *Palmarum* (**), PALMOWY.

Oczy wielkie z obwódką śniadą; czoło rudawo-śniade; ciało, ogon i członki rudawo-szare; piersi, brzuch i wewnętrzna strona członków jasno-szara; pysk i uszy cieliste. Długość ciała pięć i pół stóp; ogona pięć cali.

Mieszka w Madagaskar, gdzie go nazywają *Hiti*.

RODZAJ V. (24).

Gliscebus (***) DŁUGOUSZKA. (Jar.).

Głowa okrągła; pysk ostry, szczeciasty; uszy nagie, szerokie, błoniaste, od głowy krótsze; palce u rąk długie, nierówne, wyjąwszy palca wskazującego rąk tylnych, pazurami okrągłymi opatrzone; ogon bardzo włosisy, tak długi jak ciało, przy końcu zgrubiały.

Zębów przednich $\frac{4}{6}$, kłów $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{5}{5}=\frac{5}{5}$, 34;

(*) Less. Lemur Geoff. St. Hil. 1796, G. Cuv. 1798, Audeb. Shaw. Microcebus Geoff. St. Hil. 11 leq. Sten. 1829.

(**) Vars de Manghaby, Flaccourt—Le rat de Madagascar, Buff.—Lemur pusillus, Geoff.—Lemur minutus, G. Cuv. Cheirogaleus Minor Geoff. an. Muss.

(***) Less. Cheirogaleus Geoff. St. Hil. (1812). Vig. et Horsf. (1828). Galago G. Cuv. Microcebus Geoff. (leq. sten.) Scartes Sw. (1835). Otolicnus Illig.

z tych w górze przednie śródkowe od pobocznych szersze; w dole 6 od górnych dłuższych, wszystkie równe. Ząb trzonowy przodkowy ostry, tylny klapowaty.

132. *Murinus* (°), MYSZA.

Sierć na członkach i ciele szare; na brzuchu, pysku, policzkach i nosie biała; około oczu obwódka szara; ogon długi, gruby, śniady, na końcu ciemniejszy. Wielkością nie wyrównywa zwyczajnemu szczurowi. . . 1

133. *Rufus* (**), CZERWONA.

Rudawo-szary; komora piersiowa i brzuch bladorange; brwi i obwódka gęby białe; plama na czole, smuga poboczna od oczu aż do zatylka, i wierzch ogona, czarne.

Mieszka w Madagaskar. 2

RODZAJ VI. (25).

Mioxicebus (***), KARZELEK. (n.).

Zęby przednie prawie równe, bardzo małe, bardzo do siebie przystające; kły górne więcej stożkowate, mniej ściśnione; trzonowe z przodu mniej ostre i więcej na przód pochylone, jak w rodzaju Małpoźwierza. Głowa okrągła; pysk krótki; uszy nagie, okrągłe, mało wydatne; oczy duże; koniec pyska nagi; język gładki; pysk i członki bezwłose; sierć gęsta, jedwabista; ogon włosami porosły, ku końcowi nieznacznie zgrubiały.

Karzelki są zwierzęta nocne; mieszkają w lasach w wypróchniałych drzewach.

(°) Less. Lemur murinus, Miller.— Galago murinus, Geoff.— Galago Madagascariensis, Less.— Scartes murinus; Sw.— Otolicenus madagascariensis, Schinz.

(**) Cheirogaleus Commersonnii. Vigors et Hors.

(***) Less. Galago, Fischer, Mak.— Lemur Blainv. Cheirogaleus, Geoff. leç. stén.; Fischer (J. B.) Microcebus; Geoff. leç. stenog.

134. *Griseus* (*), SIWY.

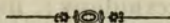
Sierć szaro-płowa; spód ciała i wewnętrzne strony członków czysto-białe; pysk i ręce cieliste; między oczami plama biała z czarną obwódką; boki szyi i zewnętrzny brzeg udów białe. Długość ciała 13, ogona 14 cali.

Mieszka w Madagaskar. 1

135. *Rufus* (**), CZERWONY.

Sierć wełnista, złotawo-ruda; podbrzusze czerwono-szare; ogon długi, na końcu kiciasty.

Mieszka w Madagaskar. 2

RODZAJ VII. (26).

Propithecus (***), PALCOWŁOS. (n.).

Zęby przednie w górze cztery, w równiej linii uszykowane, bardzo szerokie; z nich dwa pierwsze trójboczne; w dole 4, przednie pochyle; z pomiędzy trzonowych górnych pierwszy i drugi trój-szczytne, trzeci i czwarty dwó-szczkowe; trzonowe dolne, pierwszy zaostrowany, drugi i trzeci sęczkowate; palce wolne, wskazujący krótki; ksiuk rąk tylnych potężny, bardzo długi; uszy zaokrąglone, włosiste, mało widoczne. Ogólny kształt ciała jak w rodzaju następującym.

136. *Diadema* (****), UWIEŃCZONY.

Twarz prawie naga; na wargach czarne, a między oczami złotawo-białe krótkie włoski. Odzież składa się z długich, gęstych, prostych, jedwabistych włosów;

(*) Le maki nain. Lemur milii, F. Cuv. Blainv.; Cheirogaleus milii, Geoff. St. Hil.

(**) Galago de Demidoff. Fisch. actes de Moscou.— Galago Demidoffi Geoff. St. Hil.— Lemur guineensis, Griff.— Lemur murinus, Pennant.

(***) Bennet (1832) Macromerus, A. Smith.

(****) Lemur diadema, Blainv.— Hebroecbus diadema, Schinz.

głowa, potylicia i wierzch grzbietu czarne; czoło, uszy i komora piersiowa żółtawo-białe; przy nasadzie ogona plama śniada; ogon biały, żółto-upstrzony; na palcach pęczki żółtawych włosów, zakrywających paznogie.

Mieszka w Madagaskar.

RODZAJ VIII. (27).

Prosimia (*), MAŁPOŻWIERZ.

Głowa przedłużona, prawie trójkątna; pysk wydatny, włosisty i zeszcuplony; uszy dość krótkie, do boków głowy przystające, we środku włosiste lub nagie, niekiedy pod włosami ukryte; członki tylne niewiele od przednich dłuższe; ciało budowy mocnej, włosami wółwełnistymi lub bardzo wełnistymi pokryte; ogon długi, walcowaty, bardzo włosisty; na piersiach cyce dwie; ręce pięcio-palczaste; pazury u ksiuków płaskie; palec średni najdłuższy; zęby przednie w górze małe, proste; kły długie, łukowate, ostre; trzonowe trój-boczne lub dwózębne; przednie w dole pochyłe, zaostrome; trzonowe klapowate.

Zębów przednich $\frac{4}{6}$, kłów $\frac{1}{1}$, trzonowych $\frac{6}{5}$, 36.

Małpożwierze znajdują się wyłącznie w Madagaskar i przyległej jej wysepce d'Anjouan. Mieszkają małemi gromadami w lasach; karmią się owocami i korzonkami roślin. Obyczaje ich są łagodne; poruszenia zwinne.

PODRODZAJE.

1. *Mococo*, Żbiezek. (n.)

Ogon obrączkowato ubarwiony, długi, ostro-kończysty; uszy sterczące; pysk szczupły, ostry.

(*) Briss. (1769); Storr. (1790); Lemur L. (1780), Schreb., Geoff., Dum., Illig., Blainv., Maque, G. Cuv. (1798); Simus Niéremb.—Maki fr.

2. **Les Mongous** (*), MONGOZ.

Ogon jedno-maścisty, długi, na końcu obficie włosami porosły; włosy ciała wpół-welniste; uszy nagie; pysk prawie stożkowy.

3. **Les Maques** (**), MALPOŻWIERZ WŁAŚCIWY.

Ogon jedno-maścisty, długi, na końcu obficie włosami porosły; włosy ciała wpół-welniste; uszy wewnątrz nagie, naokoło włosami obrzeżone; pysk prawie ostry.

4. **Les Varis** (***), WARI.

Ogon jedno-maścisty, pośrodku zgrubiały, na końcu szczupły; włosy ciała bardzo welniste; uszy długimi kuddami włosów zakryte; pysk szczupły, zaostroszony.

1) **Mococo**, Żbiczek.137. *Catta* (****), Koci.

Ciało z wierzchu szare, na tyle i barkach rudawocieniowane; wierzch głowy i boki szyi, obwódka oczu i koniec pyska czarne; reszta głowy, wewnętrzne strony i spód ciała białe; ogon czarno- i biało-obraczkowany.

Mieszka w Madagaskar. Żwierzęta tego gatunku są pojętne i zręczne; w czasie spoczynku cheszą i czyszczą sierć swoją zębami, wydając mruczenie kociemu podobne. 1

2) **Mongous**, Mongoz.138. *Mongoz* (*****), MONGOZ WŁAŚCIWY.

Samiec: Śniado-płowy, z wierzchu i pod spodem z oliwkowym i żółtawym odcieniem; koniec ogona i wierzch

(*) Less.

(**) Less.

(***) Less.

****) Le Vary, Flaccourt.—*Prosimia cinerea*, Briss.—*Lemur Catta*, Schreber.—*Le Mococo*, Geoff. St. Hil.*****) *Lemur Mongoz*, L. Gm.—*Lemur melanocephalus*, G. Cuv.

głowy czarne; obwódka oka jasno-żółta; twarz, uszy i ręce fioletowo-czarne; bokobrody gęste, pomarańczowe.

Samica: Do samca podobna; różni się wzrostem mniejszym i szarym wierzchem głowy.

Mieszka w Madagaskar. 2

Odmiana mało-znaczna: *Mongoz Kólnierzasty* (*).

Rudawo-śniady; pod spodem płowy; na szyi kólnierz z rudych włosów; twarz ołowianej barwy; włosy ogona na boki rozłożyste.

139. *Micromongoz* (**), MONGOZ MAŁY.

Szary; pod spodem biały; obwódka oczu i przyczółek czarne.

Mieszka w Madagaskar. 3

140. *Macromongoz* (***), MONGOZ WIĘKSZY.

Głowa okrągława; pysk szczupły; ogon mniej włosisisty i mniej wełnisty niż w gatunku poprzedzającym, przy końcu zeszczuplony; głowa zupełnie czarna; sierć śniada; na tyle goleniach oliwkowa, pod spodem szara; ogon ze spodu popielaty, na wierzchu śniady; oczy pomarańczowe.

Mieszka w Madagaskar. 4

141. *Bugi* (****), SZARY.

Samiec: Wierzch ciała i głowa żółtawo-szare; przednie golenie i słabizny szarawe; brzegi udów brudno-żółte; piersi białawo-szare; szyja pod spodem i podbrodek jasno-szare; bokobrody gęste, rudawe; czaszka mniej wyniosła i pysk mniej przedłużony, jak u Mongoza właściwego.

(*) Maki à fraise, Lemur Colaris, Geoff. St. Hil.

(**) Lemur Mongoz, L. Gm. Desm. mam. esp. 113.

(***) Prosimia fusca, Briss.—Lemur Mongoz, Gm. var. D.—Le Maki brun, Geoff. St. Hil.—Lemur prosimia fulvus, Griff.

(****) Lemur Mongoz, L. Gm.—Lemur anjuanensis, Geoff. St. Hil.—Lemur albifrons Guerin (femelle) Lemur nigrifrons, F. Cuv.

Mieszka na wyspie S. Joanny, w Kanale Mozambickim. 5

3) **Le Maque**, *Malpożwierz Właściwy*.

142. *Rufa* (*), **CZÉRWONY**.

Samiec: Z wierzchu żółtawo-rudy; policzki i przód głowy, a także spód szyi brudno-białe; czoło i pysk czarne; ogon szczupły, rudy, z końcem czarnym; twarz zlekka przyplaszczona.

Mieszka w Madagaskar. 6

143. *Albimana* (**), **BIAŁOREKI**.

Samiec: Wierzch ciała i członki ciemno-śniado-szare; wewnętrzne strony członków jaśniejsze; końce członków aż do paznogi białe; pysk czarniawy; sierć na policzkach żółtawo-szara, na skroniach i podgardlu gęste, rdzawe włosy.

Samica: Mniejsza, lecz ubarwieniem samcowi podobna.

Mieszka w Madagaskar. 7

144. *Brissonii* (***), **BRISSONA**.

Uszy po części włosami zakryte; pysk ostry, przedłużony; włosy na ciele miękkie, welniste, śniade; pysk, podgardle i cztery członki białe; brzuch brudno-biały. 8

145. *Albifrons* (****), **BIAŁOCZOŁY**.

Samiec: Pysk czarny; uszy wewnątrz cieliste; głowa biała; ciało z wierzchu śniado-oliwkowe, pod spodem jasno-szare; ogon szczupły, jedno-kolorowy.

Samica do samca podobna.

Mieszka w Madagaskar. 9

(*) Lemur rufus, Audeb.—Lemur (prosimia) rufus, Griff.

(**) Lemur Mongoz, Geoff. St. Hil.—Lemur albimanus, Geoff. St. Hil.—Lemur (prosimia) Albimana, Griff.

(***) Lemur Mongoz, L. Gm. var. C.—Le Maki aux pieds blancs, Briss.

(****) Lemur albifrons, Geoff. St. Hil.

146. *Rufifrons* (*), RUDOCZOŁY.

Sierć na ciele szara; słabizny i spód ciała rudocieniowane; ogon pod spodem przy nasadzie czarny, dalej ciemno-szary; na czole przepaska; bokobrody rude; około oczu smuga biała; przez czoło aż do nosa pręga czarna. 10

147. *Ocularis* (**), OKULAROWY.

Samiec: Czoło i policzki śniado-czarne; pysk białawy; sierć na przednich częściach ciała popielato-szara, na tylnych rudawo-szara; ogon szary, z czarnym końcem; spód szyi i gardzieli, brudno-biały; ręce szarawe; brzuch i wewnętrzne strony udów rude.

Samica: Pysk szary; uszy i pysk fioletowe; obwódka oczu czarna; wierzch głowy, potylicy, barki, ramiona i ręce szare; podgardle, policzki, przód szyi i komora piersiowa białe; grzbiet, słabizny, brzuch, uda i golenie płowe; ręce tylne szare; ogon do połowy śniady, dalej czarniawy (***). 11

148. *Frederici* (****), FREDERYKA.

Samiec: Sierć na ciele i członkach śniado-kasztanowata, przy świetle z odblaskiem złocistym; pod spodem i na wewnętrznej stronie członków oliwkowo-szara; trzecia część ogona kasztanowato-śniada, reszta czarna; przód głowy, policzki i dolne szczęki białe; dłonie członków fioletowo-czarne.

Samica: Różni się od samca tém, że te części ciała, które u samca są białe, ona ma ciemno-szare. Reszta ciała złocisto-kasztanowata, więcéj niż u samca żółtawa. 12

(*) *Lemur rufifrons*, Bennett.

(**) *Lemur nigrifrons*, Geoff. St. Hil.

(***) *Lemur Mongoz*, Gm. Syst. n. Var. B.—*Lemur dubius*, F. Cuv.

(****) *Le Maki à front blanc ou mouot*, F. Cuv.

4) **Le Vari, Wary.**149. *Macaco* (*), **MAKAKO.**

Boki nosa i gęby, uszy, wierzch szyi, grzbiet i słabizny białe; przód głowy, brzuch, krainy zewnętrzne przedramion i udów, i cały ogon czarne; tęcza oka pomarańczowa.

Mieszka w Madagaskar. 13

O d m i a n y:

A) Sierć na ciele czarna, wyjąwszy przepaski na szyi i policzkach; wszystkie cztery członki białe; przez szrodek ciała pas biały, niewyraźny (**).

B) Sierć na ciele białawo-szara; pysk, wierzch głowy, barki, ramiona, wewnętrzne strony udów, ogon i cztery ręce zupełnie czarne (***)

C) W miejscu plam czarnych sierć śniado-szara; reszta ciała biała (****).

D) Przód głowy i dwie wielkie plamy na słabiznach popielate; reszta ciała biała.

150. *Erythromela* (*****), **CZERWONY.**

Samiec: Cynamonowo-czerwony; głowa, ręce, ogon i brzuch czarne; na wierzchu szyi plama biała w kształcie półksiężyca.

Samica: Części górne i zewnętrzne ciała jasno-kasztanowato-rude; ogon, brzuch, komora piersiowa, spód szyi, wewnętrzne strony członków, skóra na twarzy i rękach czarna; na potylicy plama biała; na tylnych członkach poprzeczne białe smugi. 14

Mieszka w Madagaskar.

(*) Lemur Macaco, L. Gm. syst. Var. D.—Lemur Mococo, Geoff. St. Hil.

(**) Le Vari à ceinture, Geoff. St. Hil.

(***) Le Vari, Audeb. Mak. p. 16, pl. 5.

(****) Var. a, Desm. Mam. p. 98.

(*****) Lemur ruber, Commers.

RODZAJ IX. (28).

Potto (*), *Poto*.

Głowa okrągła; pysk krótki; oczy małe; język brodawkowaty; uszy krótkie, bardzo włosiste; członki równe; ogon mierny; palec wskazujący bardzo krótki z pazurowym stawem wydatnym. Zęby przednie w górze prawie równe, w dole szczuple, pochyle; kły 4 stożkowate, ściśnione, na przednim i na tylnym brzegu ostrokończyste; piérwszy trzonowy ząb szczęki górnej bardzo mały, drugi największy, obadwa stożkowate; trzeci ostrosęczkowaty, z dwóma sęczkami ze strony zewnętrznej, a z jednym z wewnętrznej; reszty trzonowych górnych zupełnie braknie (u młodych indywiduów jedynie dotąd znajomych), w dolnej szczęce trzonowe dwa równe, stożkowate, trzeci z dwóma ostremi sęczkami z zewnętrznej i z wewnętrznej strony. Więcej trzonowych w dolnej szczęce niéma.

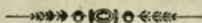
151. *Bosmanii* (**), *BOSMANA*.

Członki długie, szczuple, równe; ogon mierny, długą, miękką siercią pokryty, przy nasadzie popielaty, pośrodku rudy, a na końcu jasno-rudy lub biały; na spodzie ciała i członków sierć jaśniejsza; pysk i podbrodek po części nagie lub rzadkimi, białymi włosami porośle.

Mieszka w okolicach Sierra Leona, na wybrzeżu Afryki. W dzień śpi, w nocy żeruje. Obyczaje jego są powolne i leniwe.

(*) *Bosman*. *Lori* Geoff. (1811).— *Nycticebus*; Geoff. (1812).— *Perodictus*, Bennet. (1831).

(**) *Lemur* (*Galago*) *guineensis*, Griff.— *Galago guineensis*, Desm.

RODZAJ X. (29).

Bradylemur (*), PŁASKONOS. (n.)

Głowa okrągła; twarz i nos spłaszczone; uszy krótkie, pod włosami ukryte; ciało krepce; członki krótkie, równe; odzież gęsta, welnista; cyce 4, z tych dwie na piersiach, a dwie na brzuchu; ogon szczytkowy.

Zębów przednich $\frac{4 \text{ lub } 2}{6}$, kłów $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$, 34; w szczęce górnej zęby przednie środkowe szerokie, silne; pobocze małe.

152. *Tardigradus* (**), LENIWIY.

Włosy gęste, żółtawo-rude; końce członków jaśniejsze, naokoło oczu sierć śniadawa; przez grzbiet, od głowy aż do krzyżów, śniada pręga.

Mieszka na wyspie Ceylan.

O d m i a n y:

A) Płowo-szary; około oczu, na wierzchu głowy i na linii grzbietowej złotawo-śniady; podgardle, szyja i brzuch białawe; po bokach pyska plamy białe (**).

B) Szary; przez grzbiet czarna pręga.

Mieszka w Sumatrze. Krajowcy mają wstręt do tego zwierzątka, i nie trzymają go nigdy w swych domach, mniemając przesądnie, że ono sprowadza za sobą nieszczęście i przeklęstwo (****).

(*) De Blainv. Cucang, G. Cuv. et Geoff. (1795); loris, Geoff. cat. (1800); G. Cuv. galago, G. Cuv. nycticebus, Geoff. (1812), Desmaret. Stenops Illig. prod. 73 (1811), Tardigradus Bodd.

(**) Tardigradus cucang, Bodd.—Loris tardigradus, Geoff.—Lemur tardigradus, G. Cuv.—Loris bengalensis, La Cép.—Nycticebus tardigradus, Fisch.—Stenops tardigradus, G. Cuv.—Stenops. bengalensis, Schintz.—Lemur (nycticebus) bengalensis, Griff.

(***) Le lori poucan, F. Cuv.—Le Hurang, Lemur tardigradus, Sir Raffles.

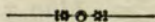
(****) Lemur tardigradus, Raffles.—Nycticebus tardigradus var B.—Lemur tardigradus de Blainv.

C) Czarniawo-śniady; grzbiet zupełnie czarny; brzuch żółtawo-popielaty.

Mieszka na wyspie Ceylan (*).

D) Rudy, z ciemniejszą na grzbiecie pręgą; pysk szczuplejszy. W górnej szczęce dwa przednie boczne zęby żadne.

Mieszka na wyspie Jawie (**).

RODZAJ XI. (50).

Arachnocebus (***), CHUDONÓG.

Głowa okrągła; pysk przedłużony; nos wystający; oczy duże, zbliżone, źrenice poprzeczne; uszy krótkie, włosiste; cyce cztery, niekiedy na ich miejscu dwa cy-cowe gruczoly, albo dwa smoczki (*mamelon*); u spodu tułowia i dwa pod wierzchem brzucha; ciało wysmukłe, członki długie, szczuple, równe. W miejscu ogona sączek. Sierć welnista.

Zębów przednich $\frac{1}{6}$, klów $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{6-6}{3-3}$, 36; z tych przednie w górze równe i słabe.

153. *Lori* (****), CEYLAŃSKI.

Czerwonawy, na czole plama biała. Długi $6\frac{1}{2}$ cali.

Mieszka na wyspie Ceylan.

(*) *Simia ceylonica*, Briss.—*Nycticebus ceylonicus*, Geoff. Desm.

(**) *Nycticebus Javanicus*, Geoff.

(***) Less.—*Lori*, G. Cuv. (1798); La cép. (1799); *Loris*, Geoff. cat. 1800; Tied., *Loris*, Geoff. (1812); *Stenops*, Ill. (1811).

(****) *Lemur tardigradus*, L. Gm. Syst. nat.—*Le loris grêle*, Geoff.—*Loris gracilis*, Geoff.—*Lemur (Stenops) gracilis*, Griff.—*Nycticebus, Lori*, Fisch.—*Lemur Lori*, Zimm.—*Loris Ceylanicus*, G. Fisch.

RODZAJ XII. (51).

Galago (*), GALAGO.

Głowa okrągława; pysk tępy, włosisty; konchy ucho-
we długie, szerokie, błoniaste, zupełnie nagie; członki
tylne od przednich dłuższe; u rąk przednich pięć paz-
nogieciów płaskich; u tylnych na czterech palcach paz-
nogiecie płaskie, a na wskazującym pazur ostry, szponia-
sty; palce pokryte krótką siercią; ogon długi, gęstą sier-
cią porośły, na końcu zgrubiały. Cyców trzy pary.

Zębów przednich $\frac{4}{6}$, klów $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{6-6}{5-5}$, 36.

Zwierzęta dzienne, łagodne, zwinne i zręczne;
mieszkają i gnieźdzą się na drzewach. Długie ich uszy,
w czasie snu będąc złożone, podnoszą się za najmniej-
szym szelestem. Karmią się owadami. Mięso ich jest ja-
dalne.

154. *Crassicaudatus* (**), GRUBOOGONIASTY.

Z wierzchu rudawo-szary, pod spodem szaro-biały;
konchy uchove długie; ogon gruby, długowłosy. Wzrost
królika.

Mieszka w Afryce. 1

O d m i a n a :

Cały jednostajnie śniado-płowy; uszy szerokie, czar-
ne, zaokrąglone; ogon długi, walcowaty, włosisty. Wiel-
kość królika (***).

155. *Acaciarum* (****), SENEGALSKI.

Słabizny, końce członków i spód ciała jasno-żółta-

(*) Cuv.—Khoyak, G. Cuv. et Geoff. (1795); *Galago*, Cuv. tabl. (1798)
et regn. an. t. I. p. 109, (1829); La cep. (1799); Geoff. cat. (1800)
et ann. du mus. (1812); *Otolienus*, Ill. (1811); *Macropus*, G. Fisch.

(**) Le Grand *Galago*, G. Cuv.—Le Potto, Geoff. St. Hil. ann. du
Mus. t. XVII. (1811) p. 165.—*Lemur crassicaudatus*, Blainv.

(***) *Otolienus Garnettii*, Ogilby.

(****) *G. Senegalensis*, Geoff.—*Gal. Geoffroyii*, Fisch. act. de Mosc.

we; reszta ciała śniada, lub śniado-czerwona; obwódki oczu, skronie i policzki czarne; na ogonie bardzo długie i gęste włosy. Długi 7 cali, 3 linie (0,19).

Mieszka w Galam, gdzie go Negrowie nazywają *Galago*. 2

O d m i a n y:

A) Z wierzchu ołowiasto-siwy, wpadający w czerwona barwę, pod spodem jaśniejszy, z żółtawym odcieniem; ogon i włosy rąk tylnych śniado-czarne.

Mieszka w Fernando-Po (*).

B) Z wierzchu szaro-płowy, pod spodem żółtawo-biały; włosy na grzbiecie popielato-błękitne, z płowoszaremi końcami; na ramionach i goleniach żółtawe; głowa zupełnie szara; na przyczolku żółtawo-biała przepaska. Długi 14 cali, 2 linie (0,38).

Mieszka w Senegalu (**).

C) *Samiec*: Sierć miękka, gęsta, krótka; głowa, grzbiet, krzyże i zewnętrzne strony członków białe; obwódka oczu jasna; czoło białe; ogon gruby, przy nasadzie szary, dalej rudy; kły górne bardzo wydane. Wzrost wiewiórki.

Mieszka w Senegalu.

RODZAJ XIII. (52).

Tarsius (**), RĘKACZ. (*Jur.*)

Głowa okrągława; pysk tępy; oczy duże; konchy uchowe obszerne, nagie, prosto stojące, przezroczyste;

(*) *Galago Alleni*, Waterhouse.

(**) *Galago Senegalensis*, Geoff. St. Hil.— W zwierzętach ssących *Frederyka Cuvier* t. II. p. 12.— *Otolicnus Senegalensis*, *Guerin Je.* p. 6. fig. 2.

(***) *Storr.*—*Tarsius Storr* (1790); *G. Cuv.* (1798); *Macrotarsus*, *Lacép.* (1799); *Didelphis*, *Gm.*; *Lemur*, *Pall. Blum. Erxl.*; *Gerboise*, *Buff. Zimmer.*; *Tarsier*, *Cuv. et Geoff.* (1795); *Prosimia*, *Bodd.*; *Jerboa*, *Penn.*

cyców trzy pary; ogon dłuższy od głowy i ciała, prawie nagi, na końcu kiciasty; palce wszystkie, prócz wskazującego i średniego rąk tylnych, zakończone mięsistymi brodawkami, na których wyrastają paznogie płaskie, okrągłe; na palcach wskazującym i średnim rąk tylnych pazury skrzydłowe; nadstopniki bardzo długie, trzy razy dłuższe od przedstopników.

Zębów przednich $\frac{4}{2}$, kłów $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{6-6}{6-6}$, 34. Z pomiędzy przednich dwa środkowe długie, kończate; poboczne krótkie; dwa dolne proste. Obyczaje nocne. Pokarm prawie wyłącznie składa się z owadów.

156. *Spectrum* (*), WIDMO.

Sierć miękka, wełnista, czarniawo-popielata; końce włosów jasno-płowe na grzbiecie, tyle i brzuchu; na reszcie ciała włosy jaśniejsze; policzki popielato-szare; nogi obnażone; w szczęce górnej zęby przednie środkowe kończyste, od pobocznych dłuższe; ogon nagi; kiciasty.

Mieszka na wyspach Sumatrze i Luson.

O d m i a n y:

A) Zęby przednie górne środkowe tępe, małe, pobocznym równe; pysk bardzo tępy; oczy bardzo wydatne; uszy śniade z trzema białymi prążkami wewnątrz; ogon prawie nagi.

Mieszka w Makassar (**).

B) na grzbiecie jasno-śniady; pod brzuchem białawoszary; cztery końce członków śniado-płowe; ogon od ciała dłuższy, krótko-włosy, na końcu kiciasty; uszy długości $\frac{2}{3}$ głowy.

Mieszka w Makassar, na wyspie Celeb (***)

(*) *Didelphis macrotarsus*, L. Gm. syst. nat.—*Lemur tarsier*, Erxl.—*Tarsius Daubentonii*, Geoff.—*Lemur tarsius*, G. Cuv.—*Tarsius spectrum*, Geoff. an. du Mus.—*Macrotarsus indicus*, Lacép.

(**) *Lemur spectrum*, Pallas.—*Mus. jaculus*, *tarsius Pallasii*, G. Fisch.

(***) *Tarsius Fischeri*, G. Fisch.—*Tarsius Fischeri*, Desm.

RODZAJ XIV. (53).

Hypsicebus (*), GŁOWACZ. (n.)

Głowa szeroka, okrągła, w stosunku do ciała bardzo duża; oczy wielkie zbliżone; uszy małe, okrągłe, znacznie od głowy krótsze, poziomo sterczące, przezroczyste, rzadkimi włosami porośnięte; pysk tępy; ogon tak długi jak ciało, bardzo szczupły, w dwóch trzecich częściach ku końcowi obnażony; pazury u rąk trójkatne, na palcach wskazującym i średnim rąk tylnych zaostrome, zgięte; włosy ciała miękkie, jedwabiste.

Zębów przednich $\frac{2}{2}$, górne małe, dolne długie, szczuple.

157. *Bancanus* (**), BANKAŃSKI.

Jednostajnie śniady, z szarym odcieniem; głowa, barki i uda rudawe.

Mieszka na wyspie Banka, jednej z wysp Moluckich.

6. *Galeopithecina*, KOTOMALPY.

Członki przednie z tylnymi i ogonem błoną włosistą połączone.

RODZAJ I. (54).

Galeopithecus (***), KOTOMALP.

Głowa stożkowata; pysk ostry; uszy okrągłe, małe, nagie; członki równe, pięcio-palczaste, z pazurami ostre-

(*) Less.—Tarsius, Horsf.; Cephalopachus, Sw.; Merocebus, Geoff.

(**) Tarsius bancanus, Horsf.

(***) Pallas. Lacép. G. Cuv. (1798); Audeb., Desm. Waterh. proceed. 1838, p. 119; de Blainv. Ostéog., 3 fasc. p. 26 (1839); F. Cuv.; Vespertilio, Bontius, Briss. (1762); Felis, Seba. Lemur, L. Gm. Storr.; Chiromys, Illig. (1811).

mi; palec wielki niezwrótny; ogon krótki; szeroki fałd skóry rozpostarty od podbrodka lub od szyi, wszystkie cztery członki aż do palców i całkowity ogon obejmuje. Na piersiach cyce dwie, przy każdej z nich po dwa smoczki; język brodawkowaty.

Zębów przednich $\frac{2}{6}$, klów $\frac{1}{1}$, trzonowych $\frac{5}{5}$, 34. Zęby przednie górne, co do kształtu i znajdującego się na nich ząbkowania, rozmaite, od klów oddzielone, lub też z niemi zetknięte; przednie dolne cztery pochyłe, symetrycznie uszykowane, grzebykowate; trzonowe fałszywe, ząbkowane; trzonowe kątnie z koronami po brzegach ostroszczkowatemi.

Kotomalpy zamieszkują wyspy Wschodnio-Indyjskie; karmią się owadami i roślinami. Wychodzą na zér o zmierzchu. Rodzaj ten, dla wielu odmian, potrzebuje dokładnego i szczegółowego rozpatrzenia wszystkich jego gatunków.

158. *Volans* (*), LATAJĄCY.

Wiek młody: Włosy na ciele delikatne, rudawoszare; uszy mierne; błony poboczne z brzegami falistemi; wewnętrzne strony członków prawie nagie, żółtawemi włosami porośłe (*Samica*).

Samiec: Ma ogon z wierzchu cętkowany.

Mieszka na wyspach Archipelagu Azyatyckiego, począwszy od Jawy; w Ternacie, Seram (*Céram*), aż do Timor: 1

159. *Rufus* (**), CZERWONY.

Samiec: Uszy bardzo małe, owalne, nagie, czarniawe; oczy wielkie, bardzo oddalone; włosy na ciele gładkie, długie, jasno-rude; na wyższych częściach bardzo

(*) *Lemur volans*, L. Gm.—*Galeopitheque roux*, Geoff.—*Galeopith. ternatensis*, Geoff. Desm.

(**) *Galeop. Renard-Volant.*; *Gal. rufus*, Geoff.; *Gal. volans*, Shaw.; *Gal. rufus*, Desm.; *Lemur volans*, G. Cuv.

ciemne, na brzuchu jaśniejsze i niby trefione. Spodnia strona błony słabiznowej w części naga. Wielkość kota.

Mieszka na wyspach Sumatrze i Borneo.

Wiek młody: Głowa większa, mniej przedłużona; odzież rudawo-śniada lub śniado-szaro-biała; na słabiznach i czterech członkach biało-cętkowana; spód ciała śniado-szary, na piersiach i brzuchu ciemniejszy (*). 2

160. *Philippensis* (**), FILIPIŃSKI.

Uszy wielkie; ręce długie; pysk szeroki i bardzo tępy; czaszka w stosunku swój długości wązka; zęby przednie górne z przodu wązkie, gładkie; poboczne szersze, dłuższe i silniejsze niż w następnym gatunku; przednie i kły bez przedziałki; trzonowe stosunkowo bardzo grube. Długi 20 cali.

Mieszka na wyspach Filipińskich. 3

161. *Temminckii* (**), TEMINKA.

Uszy mierne; ręce średniej wielkości; pysk zeszcupiony; czaszka dość gruba, w stosunku długości szeroka; zęby przednie górne trzy-klapowe; kły klapowate; między krajnym przednim zębem i kłem przedziałka; zęby przednie środkowe wyższe, bardzo ząbkowane; poboczne ząbkowane z każdej strony; kły także ząbkowane; trzonowe stosunkowie małe. Długi 20 cali.

Mieszka na wyspach Filipińskich. 4

(*) *Galéopith. varié*, E. Geoff.—*Galéop. variegatus*, Cuv. Guérin.

(**) Waterh. proced. 1838, p. 119.

(***) *Gal. Temminckii*, Waterh.; *Lemur volans de Blainv.*

R Z Ę D II.

CHIROPTERA, SKRZYDLATE.

ZĘBÓW trzy gatunki w ciągłym szeregu ustawionych, przednich 0—2—4; cyce dwie piersiowe. U członków przednich palce bardzo długie, (wyjąwszy ksiuk bardzo krótki), błoną nagą, aż do nóg nakształt skrzydeł rozpostartą, połączone. **ZWIERZĘTA NOCNE.**

O Ssących Skrzydlatych w ogólności.

Linneusz podzieliwszy rodzaj NIETOPERZA (*Vespertilio*) na dziewięć Sekcyj, umieścił go w pierwszym rzędzie swojego Systematu Natury, z kolei czwartym, po CZŁOWIEKU, MALPACH i MALPOZWIERZACH. Illiger, w mniej trafnym układzie, oddalił ZWIERZĘTA SSĄCE SKRZYDLATE od CZWORORĘCZNYCH, i położył je po BEZZĘBNYCH. W *Królestwie Zwierząt* P. Cuvier, i we wszystkich prawie nowszych Katalogach, SKRZYDLATE składają pierwszą familję

DRAPIEŻNYCH, i następują bezpośrednio za ostatnimi rodzajami CZWORORĘCZNYCH. P. Temminck (*) i Książę Musignano (**), stawiają je w osobnych rzędach; pierwszy po Zwierzętach CZWORORĘCZNYCH, a ostatni po NACZELNYCH (*Primates*).

Do Ssących Skrzydlatych nie należy liczyć LOTOKOTÓW (*Galeopithecus*), POLATUCH (*Pteromys*) i WOKOLOTÓW (*Petaurus*); chociaż bowiem te zwierzęta mają skórę słabiznową, rozciągniętą między przednimi i tylnymi członkami, niekiedy nawet ogon w nią wrosły, a po bokach szyi i przy członkach przednich szczytki błony; z tém wszystkiém pozbawione są téj przezroczystej, spinającej palce i ze słabiznami połączonej błonki, która naśladuje skrzydła ptaków. Zdolność też latania, według uwagi P. de Blainville, przyznać należy tylko Skrzydlatym właściwym. LOTOKOTY, POLATUCHY i WOKOLOTY, mogą wprawdzie, za pomocą grubiej, obwisłej i z obu stron kosmatej skóry, w krótkich napowietrznych skokach chronić się od upadku; lecz nie mają zdolności, ani wznosić się coraz wyżej po nad miejsce, z którego wleciały, ani też w powietrznych swych ruchach, zachować jednostajną poziomą linię. Przeciwnie, zwierzętom właściwie SKRZYDLATYM, silne piersiowe mięśnie, przytwierdzone do obszernego mostka, barki wsparte szerokimi łopatkami i potężnymi obojczykami, skrzydła obszerne i lekkie, pozwalają długo unosić się w powietrzu rączym, choć nierównym lotem. Ich ciało pokryte jest zwykle mniej więcej długą, gładką lub kędzierzawą siercią. Głowa duża, ogon krótki; konchy uchowe nagie, najczęściej długie, rozmaicie składane i fałdliste. Skrzydlate ROŚLINOŻERNE, pozbawione są wstawy usznej; przeciwnie u OWADOŻERNYCH, bywa ona ostra lub zaokrąglona, niekiedy zaś tak

(*) Tableau Methodique des Mammifères, w Monografiach Zwierząt Ssących T. I. str. XIV i następne.

(**) Revue Zoologique 1833, str. 208.

obszerna, że jakby drugie stanowiąc ucho, w znacznej części zakrywa oczy. Otwory nozdrzy u równej prawie liczby gatunków są proste lub składane; w ostatnim wypadku otoczone bywają mniej więcej powikłanemi, błoniastemi naroślami. Gęba bardzo wielka, opatrzona jest zębami, których liczba, kształt i osada często odmienia się i zmniejsza według wieku Zwierzęcia; a ztąd pochodzi, że charaktery zębne nie mogą w klasyfikacyi zwierząt tego Rzędu, stanowić pewnej i stałej zasady.

Skrzydła są przynajmniej cztery razy tak długie jak ciało; błony ich nagie, mniej więcej przezroczyste i siatkowato pomarszczone.

Wszystkie Skrzydlate lubią się ukrywać w miejscach cienistych; większa ich liczba unika dziennego światła. Jaskinie, rozpadliny skał, opuszczone budowle, dziuple drzew, są ich ulubione siedliska. Gatunki Roślinożerne mniej unikają światła, niż te, których pokarm stanowią owady; z pomiędzy pierwszych, niektóre sąienne, żyją gromadnie w gęstych lasach na wierzchołkach drzew wysokich, lub przy otworach jaskiń. Wszystkie chód mają niedołężny, nie chodzą też nigdy prawie, chyba do tego zmuszone.

Wiemy z doświadczeń Spallanzanego, że Skrzydlate pozbawione wzroku, latają równie dobrze jakby widziały; że w stanie ślepoty, nawet między rozpiętymi niciami jedwabiu, wymierzają taką tylko przestrzeń, jakiej potrzeba, aby skrzydłami nie zaczepić nici; że przelatując podziemne kryjówki, w których umieszczono gałęzie, przemykają się przez nie bez zaplątania; że nakoniec ślepe trafiają do swoich zakątków. Spallanzani, prócz oczu, stopniowo pozbawiał te zwierzęta i innych zmysłowych organów, z tém wszystkiem, nie były one ani mniej śmiałe, ani mniej zręczne w lataniu; ztąd sławny ów badacz wnosi, że istoty tego rzędu muszą mieć nowy, nie-

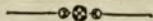
znany dotąd, organ zmysłu, kierujący ich poruszeniami w stanie ślepoty (*).

Skrzydlate krajów północnych, będąc pozbawione w zimie potrzebnych pokarmów, porę tę przepędzają w odrętwieniu; mieszkające zaś w okolicach Zwrótnikowych, i zawsze obfitujące w żywność, nie znoszą snu zimowego. Te, które podlegają odrętwieniu czyli letargowi, nakrywają się skrzydłami jakby płaszczem, i przyczepiwszy się tylnymi nogami do sklepień podziemnych swoich kryjówek, lub ukrywszy w szparach, w stanie nieczułości przebywają zimę. Samice rodzą zwykle po dwoje młodych; latając utrzymują je na błonie międzyudowej, do cyców lub innej części ciała swego przyczepione. Wielkość piskląt, osobliwie w gatunkach ROŚLINOŻERNYCH, bywa często bardzo znaczna w stosunku do wzrostu matek. Te szczegóły i zwrótność jednego z palców nóg tylnych, zbliżają Zwierzęta Ssące SKRZYDLATE do wielkiego oddziału CZWORORĘCZNYCH.

Dokładną wiadomość o rodzajach i gatunkach Zwierząt tego Rzędu winniśmy pracóm P. Geoffroy de St. Hilaire; w późniejszym czasie P. Temminck, sławny Dyrektor Muzeum Historji Naturalnej w Leydenie, autor wielu dzieł znakomitych, opisał i dobrymi rycinami objaśnił większą część gatunków Skrzydlatych, w Monografiach Zwierząt Ssących (**). Z tego to wzorowego dzieła wyczerpnieliśmy powyższe krótkie uwagi, ono nam równie przewodniczyć będzie w dalszych opisach licznych gatunków tego Rzędu.

(*) Nouveau Dictionn. d'Hist. Nat. Vol. 6.

(**) Monographies de Mammalogie, T. 1. (1827), T. 2. (1835—1840).

Podział Ssących Skrzydlatych.

Ustanowiwszy osobny Rząd dla SSĄCYCH SKRZYDLATYCH, konieczną było rzeczą ściśle odróżnić między nimi wszystkie karmiące się owocami roślin od takich, których pożywieniem są owady. Podział ten przyjęli PP. Izidor Geoffroy (*) i Temminck (**); i my w niniejszym wykładzie trzymać się go będziemy.

Skrzydlate ROŚLINOŻERNE (*Frugivora*), oprócz charakterów ogólnych, w powyższych uwagach wytkniętych, mają ksiuk skrzydłowy nadzwyczajnie długi, bardzo silnym pazurem opatrzony, a błonę międzyudową tylko szczątkową; i dla tego samice tych zwierząt, nie mogąc w locie utrzymywać na niej zawieszone przy cycach pisklęta, trzymają ich obok siebie, zwróconemi pod brzuch nogami. Drugi czyli wskazujący palec skrzydeł, ma zawsze zupełną liczbę stawów i kończy się małym pazurem. Jeden tylko rodzaj Opony (*Cephalotes*), pozbawiony jest na tym palcu pazura, lecz stawy ma zupełne. Jako charakter właściwy Skrzydlatym Roślinożernym, można dodać i to jeszcze, że samice na raz nie rodzą nigdy więcej nad jedno pisklę; przymiot ten jednak bywa niekiedy wspólny i niektórym Owadożernym.

Skrzydlate OWADOŻERNE (*Insectivora*), mają zawsze ksiuk skrzydeł bardzo krótki, złożony z jednego tylko stawu z paznogciem; palec wskazujący bez paznogcia i stawu paznogciowego; błonę międzyudową zawsze bardzo obszerną, która najczęściej otacza ogon, i tworzy wówczas gatunek worka, służącego latającym samicóm do przenoszenia swych dzieci.

(*) Dict. Class. d'Hist. Nat. Vol. 14.

(**) Monogr. de Mammalogie, T. 2. p. 50.

FRUGIVORA, ROŚLINOŻERNE.**7. Pteropodina, RUDAWKOWATE.**

Nos gładki; głowa stożkowata, przedłużona; nozdrza rurkowate; wargi wąskie; wstawy żadne; pazur palca wskazującego najczęściej ostry; błona międzyudowa bardzo krótka; ogon krótki albo żaden.

RODZAJ I. (55).

Pteropus (*), RUDAWKA. (n.)

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, z tych dolne często nieporządnie uszykowane, tępe, górne ciągle, symetrycznie w półkole ustawione. Rudawki ogoniaste mają w obu dwu szeregach zęby ciągle i symetryczne. Kły $\frac{2}{2}$ długie, ściśnione, trój-boczne, niekiedy z dwóch oddzielnych części złożone. Trzonowych $\frac{10}{12}$, lub tylko $\frac{8}{12}$; z pomiędzy nich pierwszy i ostatni mniej więcej drobne w stosunku do reszty wielkich trzonowych, które siłą swoją zastępują w jedzeniu pozorny niedostatek zębów małych. Ogólna liczba zębów dochodzi zazwyczaj 34; bywa ich niekiedy 32, a to wtenczas tylko, gdy pierwszy bardzo mały, tępy, ząb trzonowy czyli ząb niewłaściwy braknie. Jeszcze rzadziej 30, gdy prócz niego niema małych trzonowych kątnych zębów. Młode mają cztery przednie pierwszostawowe czyli mleczne zęby długie i szczupłe, oddzielnie parami ustawione, a między sobą stykające się. Zdarza się, że też zęby znajdują się jeszcze w pierwszym szeregu, wtenczas, kiedy przednie powtórne, wyrosły poza niemi, popychają ich na przód, dopóki stopniowo powiększając się, zupełnie z dziąseł ich nie wycisną.

Rudawki są zwierzęta właściwie Roślinożerne; zdaje się jednak, że niektóre gatunki karmią się owadami.

(*) Briss. Geoff. Illig. Cuv. Desm.—Roussette i Rougette fr.

Żyją gromadnie. Obyczaje ich są łagodne. Niedorzeczne powieści o ich sposobie życia żarłocznym i krwiożerczym, jako bezzasadne; nie zasługują na wiarę. Mięso większych gatunków jest jadalne i dość smaczne, lecz nieprzyjemny ma zapach.

Podział Gatunków.

† Pysk mniej więcej przedłużony; ogon żaden; błona międzyudowa, mniej więcej szczątkowa; pokarm zupełnie roślinny.

Zęby przednie w szczęcie górnej równe, regularne; w dolnej mniej porządnie ustawione; trzonowych odległych w szczęcie górnej cztery, bez niewłaściwego zęba; w dolnej takichże zębów pięć, i jeden ząb niewłaściwy.

162. *Edulis* (*), KALONG.

Pysk, policzki i podgardle ciemno-kasztanowate; boki szyi i potylicy jasno-rdzawe; przez plecy dwa poprzeczne pasy, czerwony i czarny.

Długość od końca pyska do średniego końca błony skrzydłowej, dochodzi 15 cali.

Mieszka na Archipelagu Indyjskim. 1

163. *Jubatus* (**), GRZYWIASTA.

Piersi, brzuch i grzbiet ciemno-czarniawo-śniade; na potylicy szeroki, śniado-czerwony kołnierz; twarz czarna; wierzch głowy, zatylek, kraina uszna i szyja pomarańczowo-żółte, lśniące; u spodu uszu plama jasno-śniada. Długości 11 cali.

(*) *Canis volans ternatanus orientalis* Seba Thes.—*Pter. edulis* Geoff.; *Pter. javanicus* Horsf.; *Vespertilio Vampyrus* Linneusza i Gmelina nie jest nazwą autentyczną, i ta Synonima może być zastosowana tak do tego, jak również do poniżej opisanych gatunków: *Rubricollis* i *Vulgaris*.

(**) *Pter. jubatus* Eschholtz.; *Pter. pyrrocephalus* Meyen. Z tego gatunku i jednego z następujących (*Pter. Vanikoriensis*), P. Jourdan utworzył rodzaj *Acerodon*.

Mieszka licznemi gromadami na wyspie Luçon. 2

164. *Edwardsii* (*), EDWARDA.

Głowa, zatylek, podgardle i nasada skrzydeł kasztanowato-czarniawe; grzbiet śniado-czarny; potylicia rdzawo-żółta; boki szyi i wszystkie dolne części, wyjąwszy podgardle i krainę barkową, rdzawo-śniade; błony śniade. Ubarwienie sierci podlega licznym odmianóm. Długość przeszło 11 cali.

Mieszka w Indyach na wyspach Ceylan i Madagaskar. 3

165. *Funereus* (**), ŻALOBNA.

Sierć ciemna, krótka, szorstka, cokolwiek kędzierzawa, na grzbiecie gładka; błony skrzydeł pod spodem bardzo włosiste. Ubarwienie według wieku, a może i stosownie do różnych por roku, rozmaite:

A) Cała zupełnie czarna, wyjąwszy potylicy, na której przebija się maść kasztanowata.

B) Czarna, lśniąca na niższych częściach głowy; czarna bez połysku z bardzo rzadką siercią na grzbiecie; jasno-rudawa na zatylku i potylicy; czarniawo-kasztanowata na bokach szyi.

C) Twarz, szyja i piersi doskonale czarne; brzuch czarniawo-śniady; potylicia śniada; grzbiet oliwkowo-śniady.

D) Dolne części doskonale czarne; boki szyi kasztanowate; potylicia jasno-żółcisto-rdzawa; grzbiet popielato-szary.

Młode mają sierć obfitszą, wszędzie czarniawo-śniadą, wyjąwszy szyi i potylicy, które są śniade.

Długość około 11 cali.

Mieszka na wyspach Timor, Borneo i Sumatrze. 4

(*) E. Geoff. Medius Tem. Monogr. I. p. 176.

(**) Temm. Monogr. T. II. p. 63. tab. 35. fig. 4.

166. *Phaiops* (*), CZARNOLICA.

Między pierwszym trzonowym górnym zębem i kłem niema zęba niewłaściwego; zęby przednie małe, górne obszernie wyrastające; dolne w dwóch szeregach skupione i kłami ściśnięte. Sierć długa, gruba, obfita, nieco kędzierzawa; pysk, podgardle, policzki i oczodoły czarne; reszta głowy, boki szyi, potylicca i ramiona słomiasto-żółte; piersi jasno-rdzawo-złociste; na częściach dolnych włosy dwójakięj barwy, przy nasadzie śniade, na końcach jasno-słomiasto-żółte; na barkach i całym grzbiecie kasztanowato-czarne, a między niemi miejscami przeczucją się włosy żółtawe; członki czarne. Długi 10 cali.

Mieszka w Makassar na wyspie Celebs. 5

167. *Poliocephalus* (**), SIWOGŁOWA.

Zęby przednie dolnej szczęki od siebie odległe; wyższe części głowy, policzki i podgardle ciemno-popielate; na przyczolku podłużna, szara pręga, przy nasadzie uszu mała, czarna plama; potylicca, ramiona i część przodu szyi kasztanowato-rdzawe. Długi blisko na stopę.

Mieszka w nowęj Holandyi. 6

168. *Dasymallus* (***), WELNISTA.

Zęby przednie górne wielkie, równe, porządnie uszykowane; dolne małe, parami ustawione; poza kłem górnym niema zęba niewłaściwego; poza kłem dolnym trzonowy fałszywy, szeroki i dwu-dzielny. Ogółem trzonowych w górze cztery, w dole sześć. Włosy długie, welniste; twarz, wierzch głowy, policzki, podgardle i kraina uszna szarawo-śniade; przód i boki szyi, potylicca, część tylna szyi i kraina łopatkowa brudno-białe, nieco żółtawe. Reszta ciała pokryta długą, welnistą, ciemno-śniadą, na końcach ochrowatą siercią. Konchy

(*) Temm. Monogr. 1. p. 178.—Grande Chauve.—Souris Edw. GL?

(**) Temm. Monogr. 1. p. 179.

(***) Ib. p. 180. Tab. 10. Roussette laineuse.

uchowe nagie, w długiej sierci głowy ukryte, tylko na końcach widoczne. Długi przeszło 8 cali.

Mieszka w Japonii. 7

169. *Chrysoproctus* (*), ZŁOCISTA.

Zęby przednie górne szerokie, obszérnie ustawione; dolne małe w parach; w szczéce górnej zęb trzonowy niewłaściwy żaden; w dolnej krótki i tępy. Ciało pokryte długą, twardą, kędzierzawą siercią; na grzbiecie włosy lśniące, gładkie, jedwabiste; na pysku zaś krótkie i rzadkie. *Samiec dorosły*: Obwódki oczu i podbrodek kasztanowate; reszta głowy, szyja, piersi i ramiona jasno-złocisto-rdzawe; od grzbietu aż po lędźwie sierć czarniawo-kasztanowata, lśniąca; błony czarne. *Samica*: z ubarwienia samcowi podobna; różni się grzbietem lśniącoczarnym; siercią na lędźwiach jasno-, a na częściach dolnych czarniawo-kasztanowatą. Piękny ten i niedawno odkryty gatunek, łatwo rozróżnić można od gatunków *Ralong* i *Edwarda*, po bardzo wąskiej i szczątkowej tylko błonie międzydowej. Długi 10 cali.

Mieszka na wyspie Amboinie. 8

170. *Macklotii* (**), MAKŁOTA.

Samiec dorosły: Wierzch głowy i potylicy słomiasto-żółte; włosy policzków i podgardla śniade z żółtymi końcami; piersi złocisto-żółte; brzuch śniado-kasztanowaty, śniado-żółtymi, jedwabistymi włosami posiany; boki szyi i kraina łopatkowa pięknie złocisto-żółte; na bokach szyi kosmyki długich włosów, przykrywających obszérne, tłuszczowe, nieprzyjemnej woni gruczoły; grzbiet cały i członki pokryte lśniącą, ceglasto-czerwoną siercią; błony koloru zeschniętych liści, a przy słabiznach czarniawe. *Samica dorosła*: Gruczoły tłuszczowe żadne; wierzch głowy i potylicy słomiasto-żółte; takież kolor z odcieniem

(*) Roussette à Croupion doré Temm. 2. p. 67. pl. 35. f. 2.

(**) Temm. 2. p. 69. tabl. 35. f. 5.

śniadym pokrywa szyję, policzki i podgardle. Spód ciała, od piersi do otworu oddechowego, żółtawo-śniady, słomiasto-żółtymi, jedwabistymi włosami posiany. Długość 9 cali, 6 linij.

Mieszka na wyspie Timor. Odkrycie tego i poprzedzającego gatunku winniśmy PP. Macklot i Müller. . . 9

171. *Pselaphon* (*), Kudłata.

Włosy na ciele dwojakiego gatunku, jedne gęste, miękkie i krótkie, drugie bardzo długie, jedwabiste; wszystkie członki, nogi i wewnętrzna strona błony lotnej, obficie włosami porośłe; sierć krótka, tak z wierzchu, jako i pod spodem brunatno-czarna, wyjąwszy łonówkę i palce, które są kasztanowate; dłuższe zaś włosy mają końce szarawe, a ztąd pochodzi, że ogólna odzież tego zwierzęcia zdaje się być szarawo-czarna. Głowa i błony są zupełnie czarne. Długość 8 cali, 3 linie.

Mieszka w Japonii na wyspie Bonin. . . . 10

172. *Vulgaris* (**), POSPOLITA.

Konchy uchowe małe, kończyste, na wierzchu i po bokach cokolwiek wyszczerbione. Zęby przednie górne z przedziałkami prawie równymi; poboczne niewiele krótsze. Sierć gęsta, gruba. Na rdzawej barwie wierzchniej części ciała krzyż śniado-czarny, u starych samców mniej wyraźny. Czoło i policzki żółtawo-rdzawe; pysk, głowa, szyja, potylicy i po bokach grzbietu dwa równoległe pasy jasno-rdzawo-żółte; szrodek grzbietu i ramiona kasztanowato-czarne; brzuch i spodnie części ciała, wyjąwszy łonówkę, czarne; łonówka rdzawa; błony zupełnie czarne. Długość 8 cali, 4 lub 5 linij, niekiedy 9 cali.

Mieszka na wyspach francuzkich i Bourbon. Mówią,

(*) T. Say. Zool. T. IV. 457. ursinus. Kittliz. Temm. 2. str. 70. tab. 37. Roussette à pieds velus ou Ursine.

(**) *Vesper. ingens*. Cluv. La Roussette Briss. Buff. *Vesper. Vampyrus* Schreb.—La roussette vulgaire Geoff. Cuv. veg. an.

że ma się znajdować w Madagaskar, a może i w Ameryce. 11

173. *Rubricollis* (*), CZERWONO-SZYJA.

Sierć wełnista; kędzierzawa, szorstka, bardzo obfita. Széroki, czerwono-rdzawy lub złocisty kołnierz pokrywa potylicę, boki i przód szyi; głowa i reszta wierzchnich części ciała żółtawo-śniade, jedwabistemi, jasno-żółtymi włosami posiane; piersi czarniawo-śniade. Długość 7 cali, 4 linie.

Podług podania autorów ma mieszkać na wyspach Burbon i Madagaskar. 12

174. *Pallidus* (**), BŁADA.

Odzież z krótkich, śniadych, szarych i białawych włosów złożona. Potylica, ramiona i kołnierz otaczający piersi, u dorosłych jasno-, u młodych blado-rdzawe; na grzbiecie włosy leżące, gładkie, krótkie, blado-śniade. Głowa, podgardle, brzuch i słabizny blado-śniade czyli koloru zeschłych liści. Średnia długość 7 cali, 6 linij.

Mieszka na wyspach Banda, Sumatrze i Maladze. 13

175. *Alecto* (***) , ALEKTO.

Zęby przednie górne w parach, dolne skupione. Ciało krępe; konchy uchwowe nagie, krótkie, spiczaste. Sierć krótka, gruba, kutnerowata. Głowa, przód szyi, dolne części ciała, ramiona i grzbiet doskonale czarne; oczy i obwód twarzy ciemno-, potylica i boki szyi jasno-kasztanowate. Długość 8 cali, 6 lub 8 linij.

Mieszka na wyspie Celebs. 14

176. *Dussumieri* (****), DIUSSUMJERA.

Twarz i podgardle śniade; brzuch i grzbiet śniade,

(*) *Lu roussette à cou rouge* Briss. Geoff. ann. du musée.—*La rougette* Buff. Cuv. reg. an.—*Vespertilio Vampyrus*, Linneusza i Gmelina, dla niedokładności opisu może być odniesiony do tego gatunku, również jak do gatunków *Edulis* i *Vulgaris*.

(**) Temm. 1. p. 105.

(***) Temm. 2, 75.

(****) Belang. voy. p. 98. Temm, 2, 76.

białymi włosami posiane; górna część piersi śniado-rdza-
wa; boki szyi i tylna strona ciała, od uszu aż do nasady
skrzydeł, płowe z odcieniem rdzawym. Długość 7 cali.

Mieszka w Indyach. 15

177. *Keraudrenius* (*); KERAUDRENA.

Zęby przednie równe, symetrycznie ustawione;
w szczęcie górnej ząb niewłaściwy mały, w dolnej odpo-
wiedny mu większy; trzonowych w górze i dole po pięć.
Na bokach grzbietu długa, popielata pręga w kształcie
półksiężyca. Potylicca i ramiona słomiasto-żółte, wpada-
jące w rdzawą barwę. Głowa i podgardle ciemno-płowo-
śniade; konchy uchowe małe, zaokrąglone. Długość 7
do 8 cali.

Mieszka na wyspach Maryańskich. 16

178. *Vanicorensis* (**), WANIKOREJSKA.

Kły górne dłuższe niż w gatunku poprzedzającym;
dwa przednie poboczne dolne zęby od innych znacznie
szersze i głębiej wyszczerbione; stopień trzonowych dol-
nych także więcej wydatny. Głowa gruba; czoło wypukłe;
pysk gruby, walcowaty; nozdrza wyraźnie przedzielone;
konchy uchowe dość długie, czarne i kończyste. Pysk,
policzki i spód szyi śniado-, zatylek, wierzch i boki
szyi, a także barki żółtawo-rude. Długi 9 cali.

Mieszka na wyspie Wanikoro. 17

179. *Tonganus* (***), TONGAŃSKA.

Podobna do Rudawki Keraudrena, lecz mniejsza;
płowy jęj kołnierz nie zajmuje zupełnie przodu, jak w do-
piéro wymienionym gatunku; pysk więcej zaostrozony,
krótki, czarny. Tył głowy ognisto-rudy; grzbiet prawie
czarny. Długość 6 cali.

Znaleziona przez PP. Quoy i Gaimard na wyspie

(*) Quoy et Gaim, Uranie pl. 3. Pt. marianus Desm. Temm. Mon. I.

(**) Quoy et Gaim. astrolabe, pl. 9. (Acrodon Jourd.)

(***) Astrolabe pl. 8.

Tongatabou, jednej z wysp Archipelagu Przyjacielskiego. 18

180. *Griseus* (*), SZARA.

Zęby przednie w górze małe, regularnie ustawione; dolne w parach, z szerokimi przedziałkami; z pomiędzy trzonowych górnych wystaje mały koniuszek fałszywego zęba, zaledwo gołym okiem widzialny; w dole zęb trzonowy fałszywy mały i tępy; fałszywe zęby wypadłszy, nie zostawiają po sobie śladu w dziąsłach. *Stary samiec*: Na środku brzucha sierć śniada z szaremi końcami; słabizny szarawe; głowa szara z jasno-śniadym odcieniem; potylicy, boki i przód szyi pięknie kasztanowate; barki złociste. *Samica stara*: prawie zupełnie biała. *Wiek średni*: Głowa, potylicy i barki rdzawo-białe lub jasno-rude; reszta wierzchu ciała szarawo-śniada; policzki i podbrodek ciemno-śniado-szare; przód szyi jasno-rdzawy; pozostałe dolne części izabelowe. Długi 7 cali.

Mieszka na wyspie Fimor. 19

181. *Personatus* (**), ZAMASKOWANA.

Zęby przednie górne obszernie w parach ustawione, dobrze odosobnione, bardzo szczupłe, krótkie i tępe; w obu szczękach po jednym niewłaściwym zębie, z których górny zaledwo widzialny. Głowa tego gatunku ubarwioną jest kolorami czysto białym i śniadym, w bardzo odznaczającym się sposobie: Całą przestrzeń przyczolka pokrywa barwa świetnie biała, która rozciągając się aż poza oczy, tworzy z tyłu ich plamę; policzki, brzegi obu dwu warg i podbrodek są także czysto-białe. Śniady szeroki pas otacza podgardle. Wierzch głowy, zatylek, szyja i część piersi słowiasto-żółte. Długość 6 cali, 6 linii.

Odkrył ją professor Reinwardt na wyspie Ternato. 20

182. *Labiatus* (***), WARGATA.

(*) E. Geoff. Ann. mus. XV. pl. 6.

(**) Temm. 1, 189.

(***) Temm. 2, 83. tab. 39.

Pysk długi; zęby przednie szczuple, skupione; wargi wielkie, obwisłe; wierzch ciała izabelowo-rdzawy; nasada i tylny brzeg uszu białe; po obu bokach rdzawo-śniadęj szyi, kosmyki długich, czysto białych włosów; piersi, kraina barkowa, słabizny jasno-rude; śródek brzucha biały; błony koloru zeschniętych liści. Długość 4 cale.

Ojczyzną Abissynia.

183. *Whitei* (*), WITA.

Sierć na całym wierzchu ciała blado-śniada, z odzieniem rudym; kuper nieco jaśniejszy; przy nasadzie uszu plama biała; śródkowa część brzucha jasno-popielato-szara. U samca z każdej strony szyi kosmyk długich, białych włosów. Długi 6 cali, 9 linii.

Mieszka na zachodnich brzegach Afryki. . . 22

184. *Gambianus* (**), GAMBIJSKA.

Sierć miękka, prawie jednostajnie rdzawo-popielata; na bokach szyi i brzuchu bledsza. Skrzydła obszerne, nagie; członki z wierzchu włosiste; błona między udami szczątkowa; uszy małe, nagie, prosto stojące. Długi 6 cali, 9 linii.

Mieszka w zachodniej Afryce, nad brzegami Gambii. 23

185. *Macrocephalus* (***), WIELKOGLÓW.

(*) Bennet. Transact. Zool. Societ. vol. 2, str. 31, tab. 6.

(**) Ogilby Proceed. Jul. 1835.

(***) Ze czterech powyższych gatunków, mianowicie: *P. Labiatus*, *Whitei*, *Gambianus* i *Macrocephalus*, podług zdania P. Temmincka, można utworzyć osobny rodzaj, pod nadaniem przez P. Bennet nazwiskiem *Empomophorus*. W takim razie, nowy ten rodzaj miałby następujące cechy:

Zębów przednich $\frac{4}{3}$, klów $\frac{2}{2}$ właściwych, trzonowych $\frac{6}{5}$; pierwszy trzonowy fałszywy w dolnej szczęcie mały, zwyczajnego kształtu; ale drugi w dole i pierwszy w górze do klów podobne, i równie jak one silne; ztąd zdaje się jakby było klów cztery; w górze i w dole po jednym trzonowym, których stopnie mają po jednej klapie większej zewnątrz i mniejszej ze strony wewnętrznej; dwa inne trzonowe w szczęcie dolnej i jedyny w szczęcie górnej, zwyczajnego kształtu. Wszystkie trzonowe między sobą odosobnione i odległe; prze

Z ubarwienia i kształtu poprzedzającemu gatunkowi podobny; różni się znaczną wielkością głowy i błonami lotnymi śniado-czarnej barwy. Długi 6 cali.

Mieszka tamże. 24

186. *Schoensis* (*), PLAMISTY.

Brunatny; górna część brzucha siwiejąca; przed i poza uszami plamy białe; od boków twarzy po przed oczy smuga ciemna; pazury czarne.

Mieszka w królestwie Schoa, w południowej Abisynii. 25

†† Ogon mniej więcej długi, do połowy w błonę międzyudową wrosły. Zęby przednie małe, symetrycznie uszykowane, ciągłe. Niektóre karmią się owadami.

187. *Strumineus* (**), SŁOMIANA.

Zęby przednie górne w parach, dolne małe, równe, zbliżone, w każdej szczęce po jednym niewłaściwym zębem, i prócz tego cztery trzonowe w górze, a pięć w dole, wszystkie od siebie oddalone. *Samiec dorosły*: Sierć gładka, krótka i rzadka; boki i przód szyi do połowy otacza złocisto-ruda przepaska czyli półkołnierz z kosmykami tłuszczowych włosów. *Samica*: Kosmyki tłuszczowe żadne, boki szyi ciemno-żółtawe. Zresztą u płci obu wierzch ciała pokryty żółtawą lub białawą siercią, śniado lub popielato zakończoną. Kraina uszu żółtawa; średnia część piersi i brzucha popielata, z odcieniem śniadym; pozostałe niższe części i spód błon skrzydłowych żółtawo-białe. Długość 8 cali.

Mieszka w Sennar i w Senegalu. 26

działka między kłem prawdziwym i pierwszym trzonowym, kształt kła mającym, znaczna; a w przeciwległym jej miejscu w szczęce dolnej wyrasta ząb mały, trzonowy fałszywy. Ogólna liczba zębów 28.

(*) Ruppel Museum Senckenbergianum vol. 3, 1842, (Revue Zool. 1843, str. 81).

(**) Roussette paillée Tom 2, 85.— Geoff. ann. mus. Encycl. Mammal. str. 110, gat. 143.

188. *Geoffroyi* (*), ZOFROA.

Zęby przednie małe, szczuple, symetryczne; dolne obszernie, górne parami ustawione; ząb niewłaściwy mały między kłem i trzonowym zaledwo widzialny, w szczęce górnej ostry, w dolnej silny i wyraźny; trzonowych w górze 4 w dole 5 i po jednym szczątkowym. Sierć krótka, gęsta, welnista; prócz szyi, na której włosy są dłuższe i rzadsze. Wierzch ciała ciemno-szary, błony brunatno-szare. Ksiuk stosunkowie krótszy niż u innych gatunków. Długi 5 cali, 6 linij.

Mieszka w Egipcie i na zachodnim brzegu Afryki. 27

189. *Leschenaultii* (**), LESZENOLTA.

Pod brzuchem popielato-płowa, na grzbiecie szarawo-śniada; potylicy otoczona do połowy przepaską płową; głowa ciemno-śniada; konchy uchowe krótkie, zaokrąglone. Brzegi błon skrzydłowych, ciała przyległych, białocętkowane; lecz te cętki liczniejsze są u młodych niż u dorosłych; a w podeszłym wieku nikną prawie zupełnie. Długość 5 cali, 6 linij.

Odkrył ją P. Leschenault w Pondichery, lecz się także znajduje i w Kalkucie. 28

190. *Hottentotus* (***), HOTTENTOTSKA.

Zęby przednie bardzo małe, ciągłe, symetrycznie ustawione; trzonowych odległych 5 w górnej, a 6 w dolnej szczęce. Sierć bardzo krótka, gładka, gęsta i delikatna, z wierzchu dwu-, pod spodem jednokolorowa. Włosy górnych części przy nasadzie jasno-szare, na końcach śniade, u samca rudawe, u samicy ciemno-śniade. Spód ciała u płci obojga myszaty. Długość 5 cali.

Ojczyzną przyładek Dobrej Nadziei. 29

(*) Pter. Aegyptiacus Geoff. ann. du Mus. vol. 15, p. 96.—Temm. 1, p. 197.

(**) Temm. 2, 86, Monogr. des chauve-souris frugivores vol. 14, du Dict. cl. d'Hist. nat.

(***) Temm. 2, p. 87.

191. *Leachii* (*), LICZA.

Zęby przednie małe w parach; trzonowych $\frac{5}{6}$. Samiec i samica w wieku dorosłym mają wierzch ciała rudawo-śniady czyli koloru zeschniętych liści; wierzch głowy śniady; dolne części popielato-śniade; piersi i szrodek brzucha żółtawe. Ogon mniej więcej w błonę wrosły; gruczoly tłuszczowe żadne. *Młode* są z wierzchu szarawo-śniade, pod spodem okopciało-szare, z odcieniem rdzawym. Ogon po większej części wolny, przy nasadzie wrosły. Samiec dorosły długi 6 cali.

Mieszka na przylądku Dobrej Nadziei. 30

192. *Amplexi-caudatus* (**), WROSŁO-OGONIASTA.

Głowa i wierzch ciała rdzawo-śniade; spód ciała rdzawo-szarawo-śniady; samiec bywa zazwyczaj więcej porudziały, samica zaś śniadawa; błony rdzawo-śniade; palce i ogon żółto-śniade. Długość 4 cale, 5 lub 6 linii.

Mieszka na wyspach Timor, Amboinie i Sumatrze, a także w Indjach. 31

193. *Marginatus* (***), OBRĄBIONA.

Zęby przednie bardzo szczupłe, symetrycznie uszykowane, między kły wciśnięte; uszy mierne, biało-obrąbione; ogon bardzo krótki. Sierć krótka, oliwkowo-śniada; przyczolek nieco wypukły. Długość 3 cale, 7 linii.

Ojczyzną Bengal. 32

RODZAJ II. (36).

Pachysoma, WONIK. (n.) (Geoff.)

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, zupełnie takich jak w Rodzaju Rudawki, kły $\frac{2}{2}$, trzonowych $\frac{8}{10}$ lub w górnej szczęce 4,

(*) Temm. ib. Andrew. Smith. Zool. Journ. n. 16, str. 433.

(**) Temm. Monogr. 1, 200, tab. 13.—E. Geoff. Ann. m. XV. tab. 4.

(***) Roussette à oreilles bordées Geoff. Ann. m. vol. 15, p. 97, tab. 5; Tem. Monogr. 1, str. 202, tab. XIV. (Rodzaj *Cynopterus* F. Cuv.)

z których trzy prawdziwe, i zamiast czwartego bardzo małe ostrze, zastępujące miejsce fałszywego trzonowego zęba; w dolnej zaś szczękę 5, z których cztery właściwe, a jeden fałszywy, gruby i tępy. Ogólna liczba zębów 30, to jest mniej cztery niż jak w rodzaju Rudawki. Pysk gruby; komora mózgowa obszerna i kulista. Woniki mają równie jak Rudawki ogoniaste, ksiuki w błonę palcową do połowy wrosłe; a cyce umieszczone przed nasadą ramienia, czém różnią się od Rudawek kusych, których ksiuki są wolne, a cyce wyrastają poniżej ramion.

Zwierzęta tego rodzaju wydają z siebie, właściwą im, przenikającą wonię, która czuć się daje w pewnej nawet od nich odległości. Ich krzyk jest mocny i ostry, ukąszenie bolesne. Wylatują na zér późnym wieczorem, przez dzień kryją się zwykle w wypróchniałych drzewach. Lot mają szybki, lecz nieregularny.

194. *Titthaechecilum* (*), BRODAWKOWATY.

Samiec dorosły: ma po bokach szyi włosiste kosmyki, które równie jak przód szyi, potylicy i boki piersi są mniej więcej jasno-rdzawe; u starych indywiduów prawie pomarańczowe. Reszta wierzchu ciała śniada z lekkim, rdzawym odcieniem; brzuch szary; brzegi konch ucho wych białe. *Samica* zawsze od samca większa; z wierzchu śniado-popielata, z odcieniem oliwkowym; pod spodem oliwkowo-szara; na bokach szyi rdzawo-oliwkowa; miejsca przyległe cyncóm nagie. Obwódka konch ucho wych mniej wyraźna niż u samca. Długość od 5 cali do 5 cali, 2 lub 3 linij.

Mieszka w Jawie, Sumatrze i Kochinchinie. . 1

195. *Melanocephalum* (**), CZARNOPYSKI.

Włosy na grzbiecie dwu-kolorowe, przy nasadzie żółtawo-białe, na końcach czarniawo-popielate; potylicy,

(*) Roussette Mammilèvre Temm. 1, 198.

(**) Temm. 1, 190.

wierzch głowy i pysk czarne; po bokach szyi kosmyki włosów, które podług wszelkiego podobieństwa, zakrywają gruczoly wonnego tłuszczu. Dolne części ciała żółtawo-białe. Długość dorosłej samicy 2 cali, 10 linij.

Odkrył go Van Hasselt na wyspie Jawie. 2

196. *Brevicaudatum* (*), KUSY.

Samiec dorosły: Na głowie popielato-szary; boki szyi od uszu aż do piersi jasno-rude; sierć na piersiach i środku brzucha szara; na słabiznach rdzawa; wierzchnie części oliwkowe, mniej więcej w rudawą barwę wpadające; nasady włosów szarawe; brzegi konch uchwycych białe lub żółtawe. *Samica*: równie jak samiec ma głowę szarą; długie włosy szyi rdzawo-szare; reszta dolnych części popielata. Długość 4 cale.

Mieszka na wyspie Sumatrze. 3

197. *Brachyotum* (**), KRÓTKOUCHY.

Konchy uchove krótkie, okrągławe, czarne, bez obróbka; szyja rdzawa; wierzch ciała i większa część błony międzyudowej rdzawo-śniada; wierzch głowy, brzuch i słabizny płowo-rdzawe. *Samica* bez pobocznych na szyi kosmyków, ciemno-śniada, z nasadą włosów popielatą, ztąd maść jej wydaje się więcej niż u samca upstrzona i bardziej popielata. Długi 3 cale, 6 linij.

Mieszka w Borneo. 4

198. *Diardiü* (***), DJARDA.

Twarz tępa; ogon długi w dwóch trzecich częściach długości, wolny; sierć krótka, rzadka; przód szyi nagi; środek brzucha biały lub żółtawy, słabizny ziemisto-śniade; głowa, grzbiet, ramiona śniade. Długi 4 cale, 6 linij.

Gatunek ten odkryty został przez PP. Diard i Duvaucel na wyspie Sumatrze. 5

(*) Pachysome á courte queue Dict. Cl. d'Hist. nat. vol. 14. Temm. 2, 92.

(**) Temm. 2, 262.

(***) Geoff. i Isid. Geoff. Dict. Class. d'Hist. nat. vol. 14.

199. *Duvaucelii* (*), DIUVOSELA.

Sierć jednostajnie brunatno-śniada; ksiuk skrzydeł bardzo długi i po większej części wrosły w tę część błony skrzydeł, którą Pallas nazywa błoną *palcową*. Długi 3 cale, 3 linij.

Mieszka w Sumatrze. 6

Podług zdania P. Temmincka, gatunek ten bardzo wątpliwy, zdaje się stanowić jedno z gatunkiem *Titthaecheilum*.

RODZAJ III. (57).

Megaera (**), MEGERA.

Zębów przednich $\frac{4}{2}$, górne bardzo szczuple, małe, od siebie odległe, dwa dolne szczuple, odosobnione, zapełniają całą przestrzeń między klami, które są więcej zbliżone niż w rodzaju WONIKA. Kły $\frac{2}{2}$, mniej silne i ostrzejsze niż u WONIKÓW; trzonowych $\frac{8}{16}$, zupełnie takich jak w pomienionym rodzaju. Ogólna liczba zębów 28.

200. *Ecaudatum*, BEZOGONIASTA.

Skrzydła krótkie; ogon żaden; pysk bardzo tępy; nozdrza cokolwiek wystające; konchy uchowe małe, bez obrąbków. Sierć *starój samicy* dość krótka, na potylicy i po bokach szyi blado-szara; na głowie i wierzchu ciała ciemno-śniada; pod spodem popielato-szara; konchy uchowe czarne, bez obrąbków. Ubarwienie samca i młodych niewiadome. Długość 3 cale, 6 linij.

Ojczyzną Sumatra.

(*) Isid. Geoff. Dict. des Scien. nat. vol. 14, Temm. 2, 96.

(**) Temm. 2, 357.

R O D Z A J IV. (58).

Macroglossus (*), DŁUGOGLÓW. (n.)

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, wszystkie przedziałkami odosobnione, lecz przedziałka środkowa większa od pobocznych. Trzonowych w szczęce górnej 5, w dolnej 7. Kłów $\frac{1-1}{1-1}$. Pierwszy trzonowy górny od kła i od drugiego trzonowego równo-odległy; cztery następne z przedziałkami jednakowemi. W szczęce dolnej pierwszy trzonowy do kła bardzo zbliżony; drugi trzonowy od pierwszego bardzo odległy, między nim i trzecim środkujący; pięć pozostałych, gdy się wszystkie znajdują, są ciągle. Szczeka dolna od górnej dłuższa; głowa przedłużona. Długość pyska bywa rozmaita w równym wieku indywiduów, podług miejsc, w których mieszkają; i tak: znajdujące się na wyspie Sumatrze mają pyski nadzwyczajnie długie; u tych, które żyją w Jawie, pyski są nieco krótsze; a najkrótsze u mieszkających w Amboinie; dla tego długość pyska nie może w tym rodzaju uważać się za stały charakter. Jedyne dotąd gatunek jest następujący:

201. *Minimus* (**), Psi.

Wierzch ciała jasno-rudy; sierć przy nasadzie żółtawa, miękka; spód rdzawy, od wierzchu jaśniejszy; błona międzyudowa, na wierzchu włosista. Długi 3 cale, 5 lub 6 linij.

Mieszka na wyspach Jawie, Sumatrze, Timor i Amboinie.

(*) Temm. 2, 96.

(**) Roussette Kiodote Temm. 2, 191.—Pterop. minimus anu. Mus. vol. 15, str. 97.—Pterop. rostratus Horsf. Mieszkańcy wyspy Jawy zowią to zwierze *Lowo-Assu*, co znaczy *Nictoperz psi*.

RODZAJ V. (59).

Harpia (*), HARPIA.

Zębów przednich u *dorosłych* $\frac{2}{0}$, u *młodych* $\frac{2}{2}$; górne frontem w kości międzyszczękowej uszykowane (**), szerokie, trzy-klapowe, między silnemi kłami wcisnięte; dwa dolne w wieku średnim (podług wszelkiego podobieństwa) bardzo małe, i po rozwinięciu się kłów nagłe wypadające; u *starych* zęby przednie w dole żadne; kły $\frac{2}{2}$, górne ze stopniem pobocznym wewnętrznym; dolne skierowane na przód, końcami prawie dotykające wewnętrznego stopnia; są bardzo długie i zakrywają prawie zupełnie przeciwległe sobie zęby przednie szczęki górnej, widziane zaś z przodu są podobne zębóm przednim zwierząt GRYZĄCYCH. Trzonowych $\frac{4}{5}$, zupełnie takich jak w rodzaju WONIKA; po obu stronach szczęk ząb niewłaściwy, bardzo mały. Ogólna liczba zębów u starych 24, wiek średni zdaje się ich mieć 26, jeżeli przypuścić istnienie w dolnej szczęce dwóch małych przednich przed stopniami kłów. Zębostan młodego wieku niewiadomy.

202. *Pallasii* (***) , PALLASA.

U samca wierzch ciała jasno-popielato-śniady; przez grzbiet szeroka ciemno-śniada smuga, która dzieląc się

(*) *Harpia* Illig. *Cephalotes* Geoff. Cuv. *Vespertilio* Pall. Linn.

(**) Najwięcej uderzającą różnicą między naszym rodzajem *Harpia* czyli *Cephalotes Pallasii* Geoffroy, i *Cephalotes Peronii* tegoż autora, (poźniej jego rodzajem *Hypoderma*), jest to, że *Harpia Pallasia* ma kość międzyszczękową zupełną, w której są umieszczone dwa małe przednie zęby, gatunek zaś *Cephalotes Peronii* jest pozbawiony kości międzyszczękowej, i miejsce jej zastępują dwie ruchome listewki połączone chrząstką; *Harpia Pallasia* najwięcej zbliża się, (oprócz dwóch górnych przednich zębów), do *Woników* i *Rudawek*. Na tak szczególne urządzenie kości międzyszczękowej tych zwierząt, pierwszy Temminck zwrócił uwagę naturalistów. (Temm. Monogr. 2, p. 98).

(***) Temm. 2, 101, tab. 39. *Vesp. Cephalotes* Pall. spicil. zool. Schreb. Lin. Syst. nat. — *Harpia Pallasii* Illig. Prodr. Ceph. *Pallasii* Geoff. Desm. Fisch. — *Cephalote* Buff. supp. 3. tab. 52. *Cephalote* de Pallas. Isid. Geoff. Dict. Class.

na potylicy, schodzi na łopatki i część barku. Samica z wierzchu szarawo-śniada, mniej więcej ciemna, ze smugą na grzbiecie pojedynczą, niedzielną. U płci obu policzki, piersi i szrodek brzucha popielato-białe; część dolna barków i słabizny popielato-winne; rurki nosowe, uszy i ogon jasno-żółtawo-śniade; błony żółtawo-czerwone, biało-nakrapiane. Długi, prócz ogona, 4 cale.

Mieszka w Amboinie.

RODZAJ VI. (40).

Cephalotes (*), OPONA. (Jar.)

Zębów przednich, w *piérwszym wieku* $\frac{4}{4}$, górne ustawione parami, dolne mniej więcej skupione, podług stopnia rozwinięcia klów; u *dorosłych* $\frac{2}{2}$, górne odległe, odosobnione, umieszczone oddzielnie w dwóch płaskich listewkach z każdego boku do kości szczękowej przystających i spojonych za pośrednictwem chrząstki z końcem kości nosowej; dolne przed stopniami klów wyrastają; w *poźniej starości* $\frac{2}{0}$, za wypadnięciem dwóch małych zębów. Kły $\frac{2}{2}$, w *piérwszym wieku* szczuple odosobnione; w *dojrzałym* zaś szerokie, stożkowate, ze stopniami bardzo rozwiniętymi; dolne przy nasadzie stykające się, wierzchołkami rozwarte. Trzonowych $\frac{4}{6}$; w szczęce górnej trzonowy fałszywy żaden; kątny mały, w późniejszym wieku najpiérwój wypada, nie zostawując po sobie w dziąsłach najmniejszego śladu; w szczęce dolnej żab fałszywy bardzo mały, zaledwo po nad szczęki wystający. Ogólna liczba zębów w piérwszym peryodzie życia 32, w wieku dojrzałym 28, na starość 26.

(*) *Cephalotes* Geoff. *Hypoderma* Is. Geoff.

203. *Peronii* (*), PERONA.

Ostatni staw wskazującego palca bez pazura; pysk tępy; uszy wąskie, kończyste; błona skrzydłowa, za pośrednictwem przezroczystej tkanki, będąc przytwierdzona do środka grzbietu, okrywa ciało. Sierć na ciele oliwkowo-popielata, u samców w kolor żółtawy, u samic w szary wpadająca; podbrodek, przód szyi i policzki pokryte rzadką siercią, a na starość zupełnie nagie. Długość 6 cali, 2 lub 3 linie.

Ojczyzna: Banda, Samao, Timor i Amboina.

8. *Noctilionina*, ZMOROWATE.

Nos gładki; wargą wielką, rozciętą; ogon krótki, gruby, na końcu wolny.

RODZAJ I. (41).

Noctilio (**), ZMORA. (Jar.)

Kły potężne; pysk krótki, nabrzmiały, rozcięty, brodawkowaty; nos bez narośli, z wargami połączony; uszy małe, poboczne; błona międzyudowa, bardzo obszerna; ogon przy nasadzie w błonę wrosły.

Zęby: przednich $\frac{1}{2}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{4-4}{5-5}$, 28.

204. *Unicolor* (***), ZAJĘCZA.

(*) *Ceph. Peronii*, Geoff. Ann. du mus. vol. 15, str. 104, tab. 7. Encycl. str. 112. tab. supp. 3, fig. 9. Fischer, Syn. mam. str. 89, Supp. 2. *Hypoderma Peronii* Isid. Geoff. Dict. Class. d'Hist. Nat. vol. 15. *Hyp. moluccensis* Voy. de l'Astrolabe. Wiek młody opisany jest przez P. Geoffroy jako osobny gatunek. *Pteropus palliatus* Ann. Du Mus. vol. 15, str. 99.

(**) Geoff. Cuv. Illig. *Vespertilio* Linn. Schreb. *Pteropus* Erxl. Bood.—Bec de lièvre. fr.

(***) *Vesp. leporinus* L. Gm. Sába.—*Noct. unicolor* E. Geoff.—*N. rufus* Spix, Wilson.

Jednostajnie rdzawo-płowa; wielkości szczura.

Mieszka w Brazylii, Peru i Paraguay.

Gatunek ten przedstawia następujące odmiany ubarwienia:

a) Żółtawo-płowa wzdłuż grzbietu, z białawą pręgą. *Noctilio dorsatus* (*).

b) Grzbiet rdzawy, brzuch biały, *N. albiventer* (**).

Prócz pomienionych odmian, P. Lesson w Spisie Zwierząt Ssących (***), pomieścił dwa osobne gatunki tego rodzaju, *N. rufipes*, i *N. affinis*, mające się znajdować w południowej Ameryce.

RODZAJ II. (42).

Dysopes (****), POCZWARA. (*Jar.*)

Zęby przednie stosownie do wieku w rozmaitej liczbie $\frac{2}{0}$, $\frac{2}{2}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{2}{6}$, lub na koniec u bardzo młodych $\frac{4}{6}$. Dorosłe mają zawsze dwa przednie górne zęby, mniej więcej oddalone, wierzchołkami do siebie skierowane. Dwa, cztery, a rzadko sześć przednich w dolnej szczęce małych, dwu-klapowych, bardzo skupionych i zupełnie lub częścią wypadających. Kły $\frac{2}{2}$, z nich górne wielkie, z przodu brózdowane; dolne u *dorosłych* szczelnie przy nasadach stykające się, u *młodych* odległe. Dwa lub cztery małe przednie szczątkowe przed klami umieszczone; wierzchołki wewnętrzne stopni zębnych zastępują miejsce zębów przednich dolnych i są przeciwległe dwóm przednim, w górze umieszczonym. Trzonowe $\frac{4}{5}$. U nie-

(*) Geoff. *Pteropus leporinus* Erxl. Syst. mam. str. 139, gat. 7.

(**) *Noctilion à ventre blanc* Geoff. Collect. du Mus. d'Hist. nat.

(***) Nouveau Tableau du Regne Animal (Mammifères) N. 250 i 251.

(****) *Vespertilio* Linn. Gmel. *Molossus* Geoff. Cuv. Desm.; *Nyctinomus* Geoff. Desm.; *Cheiromeles* Horsf.

których gatunków między kłem i pierwszym trzonowym górnym znajduje się ząb piąty mały, szczątkowy, zaledwie widzialny. Wszystkie trzonowe prawdziwe szerokie, z koronami sęczkowatemi. Ogólna największa ich liczba dochodzi 32, a najmniejsza bywa 24 lub 26. Jeden tylko gatunek *Dysopes Ruppelii* w pierwszym wieku swoim ma 34 zęby, a prócz tego małe ostrze ukryte w dziąsłach między kłem i pierwszym trzonowym szczęki górnej.

Chociaż zwierzęta tego rodzaju pod względem ilości, kształtu i osady zębów tyłu podlegają odmianom, i ztąd wnosiłoby można, że w ich powierzchniowych kształtach spostrzeżemy równie wiele różnistości i zbieżności od form ogólnych; ztém wszystkiém rzecz się ma przeciwnie, gdyż mało jest rodzajów, wyjąwszy może KOTA (*Felis*) i RUDAŃKI (*Pteropus*), któreby były więcej naturalne jak rodzaj niniejszy. Owszem niepodobna znaleźć oddziały lepiej odróżnionego, rodziny doskonalej odosobnionej od reszty SSĄCYCH SKRZYDLATYCH.

† Poczwały dawnego Łądu.

205. *Plicatus* (*), POMARSZCZONA.

Zębostan tylko u dorosłych wiadomy. Przednich w szczęce górnej silnych 2, i tyleż w dolnej, małych dwu-klapowych przed stopniem kłów umieszczonych. Sierć z wierzchu popielato-śniada, mniej więcej szarawa, pod spodem jaśniejsza; uszy okrągłe, zbliżone, lecz niezrosłe; na wierzchnim brzegu brodawkowate. Wargi pomarszczone, krótkimi włosami porośnięte. Ogon do połowy zupełnie wolny. Długość 4 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 1 cal i 9 linij.

Mieszka w Indyach, szczególnie w Bengalu, w okolicach Kalkuty. 1

(*) *Molosse Chamché* Temm. I, 223. *nyctinome de Bengale* Geoff.

206. *Ruppelii* (*), RUPELA.

Zęby przednie w szczęcie górnej 2 odległe, w dolnej 4 lub 6 skupionych, dwa średnie na przód pochyłone; w górze między kłem i pierwszym trzonowym fałszywym ząb niewłaściwy, bardzo mały. Pysk czarny; wargi szerokie, obwisłe i pofałdowane; wierzch ciała jednostajnie koloru myszatego; części dolne szare, cokolwiek jaśniejsze; na palcach długie białawe włosy. Błona skrzydłowa bardzo wązka. Długa 5 cali, 2 lub 6 linii, z których ogon zajmuje 2 cale.

Mieszka w Egipcie. 2

207. *Geoffroyi* (**), ŻOFROA.

Sierć z wierzchu ciała, szczególnie na zatyłku rudą; na brzuchu śniada z niewyraźną białą smugą. Ogon szczupły, do połowy w błonę wrosły. Długość 3 cale, 8 linii.

Ojczyzną Egipt. 3

208. *Tennis* (***), SZCZUPLA.

Zębów przednich $\frac{2}{2}$ w stanie doskonałym; u tych zaś, które nie mają połączonych stopni kłów, liczą cztery małe przednie zęby, mniej więcej skupione według wieku zwierzęcia; sierć krótka, miękka, gładka; na wierzchu ciała czarniawo-śniada, pod spodem popielata; wargi górne nabrziałe, bardzo szerokie, po brzegach osadzone brodawkami, które na zewnętrznym brzegu tworzą ośm narośli rówkami poprzedzielanych; wargi dolne mniej nabrziałe, także brodawkowate. Długość 3 cale, 9 linii.

Mieszka na wyspie Jawie. 4

(*) *Dinops Cestoni Savi*. — *Nyctinomos Ruppelii* Less.

Dla tego gatunku P. Savi utworzył osobny rodzaj, pod nazwiskiem *Dinops*, któremu nadal cechy następujące: zębów przednich $\frac{2}{2}$, kłów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$. Konchy uchowe połączone i na czoło zachodzące; warga obwisła, fałdowana; ogon tylko do połowy w błonę wrosły. (Ob. Temm. Monogr. T. 1. str. 262).

(**) *Nyctinome d'Egypte* Geoff. — *Nyctinomos Aegyptiacus* Encycl. Mam.

(***) *Nyctinomos tennis* Horsf.

209. *Dilatatus* (*), SZEROKA.

Zębów przednich $\frac{2}{2}$ lub w starości $\frac{2}{0}$; w wieku średnim $\frac{2}{4}$; górne rozłożyste; 3 lub 4 dolne skupione; trzonowych $\frac{8}{10}$. Sierć krótka, gładka, lśniąca. *Samiec* z wierzchu sardzowato-czarny lub ciemno-kasztanowaty; spód brzucha rudy, jasno-śniado-upstrzony; barki, słabizny i włosista smuzka na błonie skrzydłowej czarniawo-kasztanowate; błony i uszy czarne. *Samica*: Z wierzchu koloru zeszlých liści; pod spodem ruda, cokolwiek jaśniejsza; błony rdzawe. Długa 4 cale, 3 linie.

Mieszka na wyspie Jawie. 5

210. *Pumilus* (**), MAŁA.

Zębów przednich $\frac{2}{2}$, $\frac{2}{1}$ lub $\frac{2}{0}$ u dorosłych; u młodych $\frac{2}{4}$; w szczęce górnej ząb trzonowy fałszywy potężny; ogółem $\frac{4}{5}$. Sierć krótka, gładka, jedno-kolorowa; błony prawie zupełnie nagie; wierzchnie części ciała orzechowosniade; spodnie blado-szarawo-śniade. Młode bywają pod spodem jaśniejsze lub białawe, z czarniawym wierzchem ciała. Długa 3 cale.

Mieszka w Egipcie, Nubii i Abissynii (***). . . 6

†† Poczwary nowego Świata.

211. *Rufus* (****), CZERWONA.

Pysk nadzwyczaj wielki, bardzo gruby i krótki,

(*) *Nyctinomus dilatatus* Horsf. Less. Fisch. Temm. 2, str. 352, tab. 68, fig. 1, 2 i 3.

(**) Crestschm. Atlas du Voy. de Ruppell.

(***) Powyżej opisane gatunki pierwszego oddziału Rodzaju *Dysopes*, u Pana E. Geoffroy i w dziełach niektórych późniejszych Pisarzy, stanowią osobny rodzaj *Nyctinomus*. Według zdania P. Temminck'a, rodzaj ten, jako oparty na cechach wziętych z młodych indywidualów rodzaju *Dysopes*, w nauce istnieć nie powinien. Czytelnik znajdzie obszerny o tém ustęp w Monografiach Temminck'a, Tomie 1. na str. 209 i następnych.

(****) *Molossus rufus* E. Geoff. an. mus.; *Stenoderma rufa* E. Geoff. Egypte; *D. perotis* Pr. Max.; *D. nasutus*, *D. rufocastaneus* Schinz.

Dla tego gatunku P. Geoffroy utworzył osobny rodzaj *Stenoderma*,

niecو psiemu podobny; wargi włosiste bez brodawek. Sierć na wierzchu ciała ciemno-kasztanowata, pod spodem jaśniejsza; uszy i błony kasztanowato-śniade. Długość 5 cali, 1 lub 2 linij.

Mieszka w Surynam i Kubie. 7

212. *Alecto* (*), ALEKTO.

U samca pod piersiami fałdzisty woreczek tłuszczowy, którego otwór po większej części jest zakryty długimi włosami szyi. Otwór ten jest daleko mniejszy u młodych. Wierzchnia warga szczotkowatemi włosami obrosła. Sierć z wierzchu i pod spodem czarna, lśniąca; błony i twarz czarne; przyuszek zewnętrzny, wielki; uszy niskie, półkoliste. Samica mniej czarna. Długość 5 cali, 6 linij.

Mieszka w Brazylii. 8

213. *Abrarus* (**), PODGOLONA.

Kły bardzo potężnymi stopniami opatrzone, ciągle. Przed kłami wyrastają dwa zęby przednie, szczupłe, dwuklapowe. Sierć krótka, gęsta, pochyła; czoło, błona łącząca przedramię z barkiem; przepaska wzdłuż pierwszój z tych kości; nasada małego palca i przestrzeń między tymże palcem i przedostatnim, z wierzchu krótka, gęsta siercią pokryte, a pod spodem nagie. Wierzch ciała jasno-kasztanowaty, lśniący; błony czarne. Długość młodego 4 cale, 3 linie.

Mieszka w Brazylii. 9

214. *Nasatus* (***), NOSATA.

---

któremu nadal następane cechy: nos gładki; konchy uchove male, poboczne, odosobnione; przyuszek wewnętrzny; błona międzyudowa szczątkowa; ogon żaden. Zęby: przednich $\frac{3}{4}$; kły $\frac{1-1}{2-1}$; trzonowych $\frac{4-4}{4-4}$; 28. Podług P. Cuvier zębów przednich w górnój szczęce tylko 2.

(*) Temm. 1, 231, tab. XX. 2, 355.

(**) Temm. 1, 232, tab. XXI. Molosse à poils ras.

(***) *Mylossus nasatus* Spix.; *Nyetinomus brasiliensis*, Isid. Geoff. An. des Sciences, nat. T. I. str. 337, tab. 22.

Sierć krótka, miękka; z wierzchu ciała i na głowie śniado- płowa; pod spodem jasno- popielato- śniada; wzdłuż słabizny, na zewnętrznej stronie błony, włosista smuga; na palcach nóg tylnych włosy długie, srebrzysto- białe; błony śniade. Zębów przednich u *młodych* $\frac{2}{6}$, u *doro- słych* $\frac{2}{4}$, w stanie *doskonałym* $\frac{2}{2}$; w każdym wieku znaj- duje się między kłębem górnym i pierwszym trzonowym małe ostrze czyli ślad zęba niewłaściwego. Długość 4 cale.

Ojczyzną Brazylią. 10

215. *Velox* (*), SZYBKĄ.

Z przodu szyi mała tłuszczowa torebka; zębów trzo- nowych u dorosłych dwa w górnej i dwa, bardzo małe, w dolnej szczęce. Sierć bardzo krótka, gładka, z wierz- chu ciemno- kasztanowato- śniada, lśniąca, pod spodem jaśniejsza, bez połysku; błony słabiznowe z obu stron siercią porośłe. Długość 3 cale, 3 linie.

Odkryta przez P. Natterer w Brazylii. 11

216. *Obscurus* (**), CIEMNA.

U samców z przodu szyi tłuszczowy woreczek. Sa- mice nie mają ani gruczołów, ani śladu torebki. Włosy dwukolorowe; na wierzchu ciała czarniawo- śniade, z na- sadą białą; pod spodem śniado- popielate, także z białą nasadą. Długość 3 cale, 3 linie.

Mieszka w Brazylii i w Surynam. 12

Inne u autorów opisane mniej pewne gatunki tego rodzaju są następujące:

a) **Na dawnym Łądzie.**

Dysopes acetabulosus (***). Śniado- czarna.

Dwie trzecie części ogona w błonę wrosłe. W ob-

(*) Temm. 1, 234, tab. XXII, gg. 1.

(**) *Molossus obscurus*, Geoff.—Temm. 1, 236, tab. XXII, fig. 2. *Molos- sus fumarius*, Spix.

(***) *Nyctinome* du Port-Louis.—Herm. observ. Zool. Geoff. Mem. de l'Inst. d'Égypte Desm. Mam. str. 117, g. 163.

wodzie z rozpostartemi skrzydłami 10 cali. Ma mieszkać na wyspie Mascareigne w okolicach Port-Louis.

b) **W Nowym Świecie.**

Dysopes ater (*). Cała czarna z wierzchu połyskująca. Długość ciała 2 cale, 7 linij.

Molosse Mulot-Volant (**). Sierć płowo-popielata od końca pyska aż do czoła fałd skórzany w kształcie przepaski. Ogon prawie tak długi jak ciało. Ma mieszkać w Martynice.

Dysopes fusciventer (***). Z wierzchu śniado-popielata; pod spodem popielata, wyjąwszy brzucha, który jest na środku śniady. Długość ciała 2 cale. Ojczyzna niewiadoma.

Molosse chatain (****). Sierć z wierzchu ciała brunatna, pod spodem biaława; błony skrzydeł czarniawe; ogon tylko przy końcu wolny. Długość ciała 4 cale, 9 linij. Mieszka w Paraguay.

Molosse à large queue (*****). Sierć z wierzchu śniada, pod spodem jaśniejsza; po brzegach ogona błoniasta obwódka. Wargą górną pomarszczoną. Długość przeszło 4 cale. Mieszka w Paraguay.

Molosse à grosse queue (*****). Sierć bardzo miękka

(*) Geoff. Desm.

(**) Daubenton, Buff. vol. 10, tab. 19, fig. 2.—Schröder vol. 1, tab. 59.—*Mol. longicaudatus*, Geoff. str. 155, g. 4.—*Myopterus Daubentonii*, Geoff.

Rodzaj *Myopterus*, utworzony przez P. Geoffroy, zasadza się na kompilacji opisu *Rat-Volant* Daubentona, gatunku wątpliwego, którego nikt odtąd nie widział, i którego nawet ojczyzna niewiadoma. Układ zębów: (przednich $\frac{2}{2}$); i powierzchni kształty są te same, co w rodzaju *Dysopes*. (Temm. Monogr. T. 1, str. 221).

(***) *Molosse à ventre brun*. Geoff. le Second *Mulot-Volant* de Daubenton Buff. vol. 10, tab. 19, fig. 3.

(****) *La Chauve Souris châtaine*, ou sixième d'Azara Hist. Nat. de Paragu.

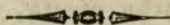
(*****) *La Chauve Souris obscure* ou huitième d'Azara Parag. vol. 2, str. 286.

(******) *La Chauve-Souris brun-cannelle* czyli dixième d'Azara. Parag. vol. 2, str. 290.

cynamonowo-śniada; pod spodem ciała jaśniejsza niż z wierzchu; ogon po obu bokach przedłużeniem błony międzyudowej obrzeżony. Długość ciała 3 cale, 6 linii. Mieszka w Paraguay.

Molosse amplexicaude (*). Sierć czarniawa, pod spodem ciemniejsza; brzuch po bokach popielaty; ogon zupełnie w błonę wrosły. Ma mieszkać w Kajenie.

Dysopes acuticaudatus (**). Ogon długi, prawie zupełnie w błonę wrosły; skrzydła bardzo długie, wąskie; mała cząstka ogona na końcu wolna. Sierć śniadawo-sadzowato-czarna. Długość ciała 1 cal, 6 linii. Pochodzi z Brazylii.

RODZAJ III. (45).

Cheiromeles (**), NOGOREK. (n.)

Zębów przednich trwałych (w stanie zupełnego rozwinięcia) $\frac{2}{2}$; dwa górne grube, stożkowate, znacznie do siebie pochylone; dolne drobne, między stopniami kłów obszernie umieszczone, zdają się być trwałe; kły $\frac{2}{2}$; górne silne, skrzywione, z przodu brózdowane i wyrastające ze stopnia szerszego od zęba; dolne grube, krótkie,

(*) Encycl. mam. tab. 31, fig. 2.

(**) *Molosse à queue pointue*, Desm. Mam. 160.—*Molosse auripendulus* Shaw. P. Spix utworzył z tego gatunku nowy rodzaj *Thiroptera*, i opisał go pod nazwiskiem *T. tricolor*, Spix tab. 36, fig. 9.

P. Frederyk Cuvier, w dziele o Zębach Zwierząt Ssących, na str. 49, nadał swojemu rodzajowi *Dysopes* następujące cechy: Zębów przednich w górze 2, w dole 4; w każdej szczękę po 2 kły; po obu stronach szczęki górnej po 4 zęby trzonowe, z których dwa fałszywe, a dwa zwyczajne; w dole zębów trzonowych dziesięć, cztery fałszywe, a sześć prawdziwych. Do tak nacechowanego rodzaju, wspomniany naturalista policzył tylko jeden gatunek *Dys. Moops*, który P. Lesson w Katalogu Zwierząt Ssących (Nouveau Tableau du Règne Animal), na str. 18 umieścił, jako osobny 52 rodzaj, pod nazwiskiem *Moops*, Cuv.

(***) Horsfield.—Temm. Monogr. T. 2, str. 345, Pedimane, fr.

tępe; ich stopnie małe, niewiele na boki rozchodzące się, zostawiają między sobą dość wolnego miejsca na pomieszczenie dwóch zębów przednich dolnych, zupełnie górnym odpowiednich; zębów trzonowych $\frac{8}{10}$; górne wszystkie sęczkowate; pierwszy i ostatni przez połowę od innych mniejsze; trzonowe fałszywe żadne; z pomiędzy trzonowych dolnych, trzy kątnie 4-sęczkowe, czwarty silny, stożkowaty, a piąty czyli fałszywy, bardzo mały, zaledwo ponad dziąsło wystający. Ogólna liczba zębów 26.

217. *Caudatus* (*), OGONIASTY.

Spód ciała brunatny, pomarszczoną skórą pokryty; skóra ta jest na brzuchu opięta, a na bokach pofałdowana; na błonie międzyudowej i udach poprzeczne fałdy. Wierzch ciała czarniawy, także licznymi fałdami pokryty; głowa, ciało i członki zupełnie nagie; sierć porasta tylko na brzegach tłuszczowych pod szyją woreczków; na końcu ogona i na wierzchniej części zewnętrznego palca. Głowa krótka, tępa; wargi grube; pysk ryjkowato-przedłużony; konchy uchowe obszerne, odległe, przy nasadzie rozszerzone. Długość ciała 6 cali, 6 linij.

Mieszka na wyspie Jawie.

P. Licz (Leach) w Aktach Londyńskiego Towarzystwa Linneusza (**), opisał między innymi dwa następne rodzaje, z których każdy składa się z jednego tylko gatunku. Chociaż zwierzęta do nich należące nie są z pewnością autentyczne, wszakże, aby nie opuścić, cokolwiek w nauce wiadomego mamy o Rzędzie SSĄCYCH SKRZYPLATYCH, umieszczamy tu pomienione opisy.

(*) *Cheiromeles torquatus*, Horsf. Zool. res.—*Dysopes cheiropus*, Temm. Monogr. T. I. str. 218, tab. 17.—*Cheiromeles caudatus*, Temm. T. 2, str. 348, tab. 66.

(**) Trans. Linn. Soc. Tom 13, part. 1, p. 69.

RODZAJ *Celaeno*.

Zęby przednie w górze dwa zaostrome, pojedyncze, w dole cztery zbliżone, walcowate; klów w każdej szczęce po dwa, górne od dolnych większe. Trzonowych w obu szczękach z każdej strony po cztery; pierwszy ostro-kończysty, gładki; trzy dalsze z koronami ostro-szczekowatymi. Palce skrzydeł, trzeci i czwarty trój-stawne, piąty czyli krajny dwu-stawowy. Błona międzyudowa cokolwiek poza palce nóg tylnych przedłużona. Konchy ucho-we odległe; przyuszki małe; ogon żaden.

Gatunek *C. Brooksiana*.

Grzbiet rdzawy; brzuch i barki rdzawo-żółtawe; konchy uchowe spiczaste, z brzegiem przednim okrągłym, a tylnym prostym. Błony wszystkie czarne. Ojczyzna niewiadoma.

RODZAJ *Aëlio*.

Zęby przednie w górze dwa szerokie, ściśnione, dwu-klapowe, z przedziałkami okrągławymi; dwa dolne równe, trzy-klapowe. Kły dwa w górze długie, bardzo kończyste, stopniami opatrzone; w dole mniejsze i nie tak ostre. Zębów trzonowych w górze z każdej strony po 4; z tych dwa pierwsze kończyste, trój-kątne; drugi największy, trzeci dwu-klapowy, czwarty zewnętrznie trzy-dzielny; w skrzydłach palec trzeci cztero-, czwarty i piąty trój-stawowe. Błona międzyudowa prosta. Konchy uchowe zbliżone, krótkie, bardzo szerokie; przyuszek żaden. Ogon poza błonę niewystający.

A) *Cuvieri*. Izabelowo-rdzawy; skrzydła ciemno-śniade; uszy na końcach niby przycięte. Wielkość jego i ojczyzna niewiadome.

INSECTIVORA, OWADOŻERNE.**Nos bez narośli.****9. Vespertilionina, NIETOPERZASTE.**

Nos gładki; warga cała; ogon długi, w obszerną międzyudową błonę wrosły.

RODZAJ I. (44).*Nycticeius* (*), ŁEPAK. (n.)

Zębów przednich $\frac{4}{6}$ u młodych, $\frac{2}{6}$ u dorosłych; cztery lub dwa przednie zawsze do kłów przyciśnięte, równie jak one długie, stożkowate i zaostrzone; kość międzyszczękowa szczątkowa, spojona z kością szczęki w całej swjej długości. Zęby przednie dolne zawsze mniej więcej skupione. Trzonowych w górze 4, trzonowy fałszywy żaden, trzonowy kątny poprzecznie listewkowaty; w dole 5, trzonowy kątny z sęczkiem na wierzchu. Gdy w górnej szczęce znajduje się trzonowy fałszywy, jest on zawsze bardzo mały, tępy, z szeregu zębów wystający i umieszczony poza stopniem kła. Ogólna normalna liczba zębów 30, u młodych 32, rzadko 34. Przyczolek bardzo szeroki, gładki; gęba obszerna; pysk tępy; konchy uchowe krótkie; wstawy krótkie i tępe.

† **Gatunki dawnego Łądu.**218. *Nigrita* (**), MURZYNEK.

Zębów przednich, podług Daubentona, w górze dwa długie, kończyste, drugą parę kłów naśladowujące. Podług P. Geoffroy przednich jednym więcej.

(*) Rafinesque *Atalapha* (id) *Vespertilio* (Auct.) *Lasiurus* Isid. Geoff.(**) *Vesp. nigrita* Gmel. Schreb. Geoff. Desmar.; la Marmotte volante Daub. — Chauve-Souris étrangère Buff. Hist. Nat. vol. 10; tab. 18.

Z wierzchu płowo-śniady, pod spodem płowo-popielaty; błony czarniawe. Długość 7 cali.

Mieszka w Senegalu. 1

219. *Heathii* (*), HATA.

Z wierzchu ciemno-śniady, z odcieniem rudawym; pod spodem płowy, nieco szarawy. Sierć krótka, miękka, lśniąca. Długość całkowita 6 cali.

Mieszka w Indyach. 2

220. *Temminckii* (**), TEMMINKA.

Sierć bardzo krótka, obfita, lśniąca, rozmaitej barwy. Według postrzeżeń P. Temminck'a, czynionych przeszło na stu indywiduach, dają się widzieć w tym gatunku następujące odmiany ubarwienia:

- a) Sierć wszystkich górnych części jasno-kasztanowata, lśniąca; wszystkie dolne części pięknie rude.
- b) Górne części oliwkowo-śniade, lśniące; wszystkie dolne części żółtawo-śniade (**).
- c) Części górne pokryte siercią rudawo-śniadą, lśniącą; dolne białawą z rudym odcieniem.
- d) *Młode* oliwkowe lub spłowiato-rude na wierzchu; płowo-rude pod spodem.
- e) U niektórych indywiduów wierzchnia część odzieży kasztanowato- i śniado-upstrzona; dolne części w niektórych miejscach nieregularnie biało-, płowo- lub rudo-plamiste. Długość całkowita 4 cale, 6 lub 7 linij.

Mieszka w Jawie i Manilli. 3

221. *Belangerii* (****), BELANŻERA.

W stanie zupełnego rozwinięcia: Przednich w gór-

(*) Horsf. proc. 1831.

(**) Horsf. Zool. Res. in Jawa; Temm. 2, 149, tab. 47.

(***) Wszystkie individua złapane w Marcu, mają takie ubarwienie.

(****) Vesp. Belangeri Is. Geoff. tab. 3. str. 92. Temm. T. 2, str. 151.

Powyżej opisane gatunki: *N. Heathii*, *Temminckii* i *Belangerii*, wyliczone są w spisie Zwierząt Ssących P. Lesson na str. 27, jako

něj szczęce 2, odległych, odosobnionych; w szczęce dolnej zawsze 6; trzonowych w obu szczękach po 4. *W wieku młodym*: jeden więcj, bardzo mały przedni, między wielkim przednim właściwym i kłem umieszczony; w szczęce dolnej często 5 trzonowych, z których jeden fałszywy bardzo mały. Twarz, policzki, podbrodek, podbrzusze i kraina lędźwiowa zupełnie nagie, lub bardzo krótka i rzadką siercią posiane. Włosy wierzchnich części ciała przy nasadach brunatno-żółte, na końcach kasztanowate, na spodnich płowe, z końcami ciemniejszymi. Długość całkowita 4 cale, 16 linij.

Ojczyzną Koromandel. 4

222. *Borbonicus* (*), BURBOŃSKI.

Zębów przednich w górze 2, odosobnionych; w dole 6, obszérnych; trzonowych wszędzie po 4, bez fałszywego. Włosy na wierzchnich częściach ciała jasno-rude, lśniące, z nasadą włosów żółtawą; na dolnych czysto-białe, z końcami brunatnymi. Błony wszystkie nagie, czarniawe. Długość całkowita 4 cale, 6 linij.

Mieszka na wyspach Mascarięne i Bourbon. 5

223. *Leucogaster* (**), BIAŁOBRZUSZEK.

Zębów przernih w górze 2, odległych, odosobnionych; w dole 6; trzonowych górnych 4, dolnych 5 lub 6. Sierć krótka, gładka, z wierzchu oliwno-śniada; dolne części żółtawo-białe; brzuch rzadkiemi włosami posiany. Długość całkowita 4 cale.

Mieszka w Kordofanie. 6

należące do Podrodzaju *Nyctalus* z Synonimą *Hypexodon* (Rafinesque). Rodzaj *Hypexodon*, P. Rafinesque oznaczył następującemi cechami: Pysk nagie, nozdrza okrągłe, wystające; zęby przednie w górze żadne; sześć przednich dolnych wyszczerbionych; kły dolne przy nasadzie sęczkowate, Ogon zupełnie w błonę wrosły.

(*) Vesp. Borbonicus, Geoff. Ann. Mus. Desm. Mam. str. 141, gat. 126.

(**) Cretschmacher l'Atlas du Voyage de Ruppel en Egypte str. 71, tab. 28, fig. 11.

224. *Noctulinus* (*), DŁUGOPYSKI.

Pysk przedłużony, ryjkowaty; na końcu i bokach nagi; konchy uchowe trójkątne, na końcach owalne; wstawa długa, prosta, równo-wązka, na końcu okrągława; zęby przednie górne 2, długie, kończyste, wewnętrznie schodzące się; w dole 6 regularnych, trzykłapowych; trzonowych w górze 4; trzonowy kątny równie jak u innych tego gatunku zwierząt, tworzy poprzeczny półzabek; w dole 5, z tych jeden fałszywy. Naga część pyska niewielką rzadkiemi, twardemi włosami posiana. Cały wierzch głowy, boki szyi, wierzchnie części ciała i nasada błony międzyudowej krótką, rudawo-płową siercią pokryte; cały spód izabellowo-płowy; takż sierć na bokach piersi, z rudawym odcieniem; cała dolna część błony międzyudowej, gołém okiem widziana, zdaje się być naga; lecz pod szkłem powiększającym dostrzedz można na jój powierzchni bardzo drobne brodaweczki i wyrastające z nich rzadkie, delikatne, białawe włosy. Błony jasno-śniade, z białemi strzępkami. Ubarwienie obu płci jednakie. Długość całkowita 3 cale, 2 lub 3 linie.

Mieszka w Indyach. 7

†† **Gatunki nowego Świata.**225. *Pruinosus* (**), KUDŁATY.

Sierć długa, bardzo obfita, trój- lub cztéro-barwna. Skrzydła pod spodem wzdłuż przedramienia, błona słabiznowa z wierzchu i pod spodem, i obie strony międzyudowej pokryte długą, obfitą siercią. Włosy wierzchnich części przy nasadach czarniawo-śniade, dalej śniado-żółtawe, wyżej czarniawe, na końcach zaś białe. Ztąd po-

(*) *Vespertilion Noctuline* Isid. Geoff. voyag. aux. Ind. orient. de Belanger, str. 92.

(**) *Vesp. pruinus* Say., *Nycticeius Pruinosus*; *Nycticé givre* Temm. 2, str. 155; *Vespert. villosissimus* Geoff.

chodzi, że odzież zwierzęcia zdaje się być biało-marmurzysta, lub jakby białym pyłem popruszona. Sierć na tylnych częściach i błonie między-udowej rudawa i biała; końce włosów szyi żółtawo-białe, a piersi śniadawe. Długość całkowita 4 cale, 5 lub 6 linii.

Ojczyzną Paraguaj. 8

226. *Lasiurus* (°), Kosmacz.

Zębów przednich w górze 2 odosobnionych, kształtem do małych kłów podobnych; w dole 6 trzonowych, w górze 4, piąty nadzwyczaj mały, poza stopniem kła umieszczony, nieużywalny; w dole 5.

Odzież letnia: Sierć na wierzchu głowy i potylicy żółtawa, z końcami rudemi; reszta wierzchnich części ciała, błona wzdłuż słabizny, nogi, palce i cała błona międzyudowa porośłe bardzo obfitą siercią, która przy nasadzie jest żółta, a na końcach jasno-cynamonoworuda; niektóre indywidua mają końce sierci białe. Pod spodem podbrodek jasno-rudy; przód szyi i piersi żółtaworude, z końcami włosów cynamonowemi; przy nasadzie skrzydeł plama biała, a często na szyi biało- i rudopstrzony kołnierz; pozostałe dolne części, trzecia część przedramienia, błony, słabiznowa i pokrywająca przedramię, mniej więcej jasno-rude. Błony nagie, rudoczarno-nakrapiane.

Odzież młodych i zimowa: Wierzch jasno-żółtawy, z czerwonawemi końcami sierci. Pod spodem podbrodek i szyja jasno-rude; kołnierz białawy; nasady skrzydeł rudopstrzone; brzuch rudawo-biały, z odcieniem czerwonym; włosiste miejsca błon jasno-rude. Długość całkowita około 4 cali.

Mieszka w Stanach Zjednoczonych i północnych prowincjach Ameryki południowej. 9

(°) *Vesp. lasiurus* Lin. Gm. Schreb. Geoff.—*Vespertilion à queue velue* Desm. Temm. 2, str. 156, tab. 47. fig. 8.

227. *Novaeboracensis* (*), ATALAFA.

Pysk krótki, tępy; konchy uchowe krótkie, szerokie, zaokrąglone; błona międzyudowa tylko w części wierzchniej po obu stronach włosami porośła. Zębów przednich w górze 2; z każdej strony po jednym odosobnionym, w dole 6; trzonowych w górze cztery bez fałszywego, w dole pięć, z których jeden fałszywy. Sierć długa, miękka, jedwabista; z wierzchu i pod spodem równie jak błona międzyudowa rudawo-śniada, przy nasadzie skrzydeł mała biała plama. Długość całkowita 3 cale, 6 linij.

Mieszka w Ameryce północnej. 10

228. *Bonariensis* (**), BONAREJSKI.

Pysk krótki, stożkowaty; uszy krótkie, okrągławe, bardzo odległe. Na twarzy sierć krótka; błona międzyudowa z wierzchu bardzo włosista, pod spodem naga. Zębów przednich w górze 2, bardzo odległych, kształtem do małych kłów podobnych; w dole 6, bardzo małych, skupionych, dwu-klapowych. Kły ostre, zakrzywione i wystające. Trzonowych w górze 4, a 5 w dole. Pysk czérwony; grzbiet jasno-płowy lub żółty; sierć na ciele obfita, każdy włos zakończony czarną, z wierzchołkiem białym. Włosy z wierzchu błony międzyudowej mniej miękkie niż na grzbiecie, mają kolor czarniawo-czerwonawy. Podgardle, piersi i spód ciała jasno-płowe,

(*) *Vesp. Novaeboracensis* Linn. Penn. Encycl. Meth. tab. 34, fig. 5, Desm. Mamm. str. 146, gat. 227, pod nazwiskiem *Atalapha Américain*. *Atal. Americana*. Rafinesque Temm. 2, str. 158. Gatunek ten stanowi u P. Rafinesque osobny rodzaj *Atalafa*, któremu wspomniony autor, biorąc opis z indiwiduum w wieku bardzo podeszłym, pozbawionego przednich zębów, nadał cechy następujące: Zęby przednie w obu szczękach żadne; nos gładki; ogon od błony międzyudowej dłuższy lub zupełnie w nią wrosły; konchy uchowe z przysuszkami, miernie oddalone. Prócz wyżej opisanego gatunku, P. Rafinesque wymienia drugi *At. Sicula*, którego sierć z wierzchu brunatno-ruda, pod spodem ciała popielato-ruda. Ma mieszkać w Sycylii.

(**) *Vespertilio Bonariensis* Less. Voyag. de la Coquille autour du monde Zool. vol. 1, str. 137, i tabl. 2, fig. 1. Temm. 2, str. 158.

pomieszane z brunatną siercią. Długość całkowita około 3 cale.

Mieszka w okolicach Buenos-Ayres. 11

Inne mniej dokładnie przez P. Rafinesque opisane gatunki tego rodzaju, są następujące:

Nycticeius Humeralis (Rafinesque).

Z wierzchu ciemno-śniady, pod spodem szary; barki czarne; błony czarniawe. Długi 3 cale.

Mieszka w Kentucky w Ameryce północnej. 12

Nycticeius Tessellatus (Rafinesque).

Nos dwu-klapowy; konchy uchowe włosami zakryte. Ogon tak długi jak ciało, zakończony wydatną brodawką; sierć płowa; kołnierz wązki, żółtawy; pachy białe; skrzydła siatkowate, rudo-nakrapiane. Długi 4 cale.

Mieszka tamże, gdzie poprzedzający. 13

RODZAJ II. (45).

Vespertilio (*), NIETOPERZ. (*Jun.*)

Zębów przednich w każdym peryodzie życia $\frac{4}{6}$. Te cztery górne przednie zęby znajdują się zawsze i w każdym wieku; wypadają bowiem ze szczególnych tylko wydarzeń, albo w najpóźniejszej starości. Każda para zębów ma oddzielne i odosobnione swoje uliki; cztery górne przednie zęby bywają mniej więcej szersze i wielkie, gładkie lub dwu-klapowe, ustawione parami, schodzą się ku szrodkowi, i zawsze od klów są odosobnione przedziałką; z pomiędzy nich wewnętrzny zawsze najsilniejszy. Kość międzyszczękowa chociaż szczątkowa, obszerniejsza jednak i szersza niż w rodzaju poprzedzającym. Zębów przednich w dolnej szczęce sześć, zawsze skupionych, dwu- lub trzy-klapowych. Kły silne, graniaste,

(*) Linn. Auct. *Plecotus* Geoff. Auct.

często trój-kątne, lecz zawsze gładkie i bez stopni. *Trzonowe fałszywe*, z powodu rozwijania się kłów i stopniowego wzrastania trzonowych prawdziwych, często bywają wypychane ze swoich ulików, pospolicie wewnątrz, rzadko zaś zewnątrz gęby; ztąd liczba fałszywych bywa różna, od 0 do 2 w szczęce górnej, a od 1 do 2 w szczęce dolnej. Taka niejednostajność, zależąca najczęściej od wieku zwierzęcia, może służyć pomocniczym środkiem do poznawania gatunków. Liczba trzonowych różni się następnie od $\frac{4}{5}$, $\frac{5}{5}$ lub $\frac{6}{6}$; trzonowych prawdziwych zawsze znajduje się w każdej szczęce po 4. Trzonowe fałszywe bywają niekiedy tak małe, umieszczone zupełnie nie w szeregu zębnym i poza stopniami kłów ukryte, że są prawie niewidoczne. Ogólna liczba zębów bywa od 32—34—36 lub 38, podług gatunku i wieku indywiduów.

Różne gatunki NIETOPERZY są wszystkie, z małym wyjątkiem, równie jak zwierzęta należące do Rodzaju RINOLOPHUS, i wiele innych SKRZYDLATYCH ROŚLINO- i OWADOŻERNYCH, opatrzone gruczołami wonnemi, z których sączy się przez niewidzialne prawie w skórze otwory tłuszcz przenikliwego, mniej więcej nieprzyjemnego zapachu, stosownie do gatunków; te gruczoły rozmaitych wymiarów i kształtów, znajdują się u płci obojga i bywają umieszczone pod lub nad oczami, albo też przy końcu pyska; niekiedy są bardzo wielkie i pokrywają znaczną część boków głowy; one to sprawują u niektórych Nietoperzy Europejskich tę mocną i odrażającą wonię, która w znacznej nawet odległości wyjawia miejsce ich schronienia.

W rozmnażaniu się Nietoperzy widzimy odznaczający się przykład anomalii. Niektóre ich gatunki wydają na świat po dwoje młodych, inne tylko po jednym; zapewniają nawet, że pomiot ten bywa różny, już perjodycznie, już to przypadkowie; zdarza się bowiem, że w tymże gatunku (np. *V. Noctula*), jednego roku wszystkie brzemienne i karmiące samice rodzą tylko po jednem

dziecku, wtenczas, gdy tenże gatunek znajdujący był niekiedy z dwoma zawiązkami płodu. Inną niemniej zajmującą szczególność spostrzegamy w sposobie życia Nietoperzy, (która zresztą zdaje się rozciągać na cały Rząd Ssących Skrzydlatych), tą jest: że samice po zapłodnieniu odosobniwszy się od samców, zbierają się w znacznej liczbie do wspólnego schronienia; tam rodzą płód swój i czuwają nad pierwiastkowym jego wychowaniem; podówczas samcy NIETOPERZÓW żyją także osobno i zdaleka od miejsc wybranych przez samice. Nasze Europejskie Nietoperze powracają do życia towarzyskiego, za zbliżeniem się epoki ich zimowej otrętwiałości; w tym stanie trwają cym dość długo, lecz niekiedy przerywanym pięknymi dniami zimy, całe familie, gromady indywiduali, zczepiają się w nieladzie, często jedno na drugich, w miejscach osłoniętych od wpływu silnego zimna.

Pożywienie NIETOPERZY składa się wyłącznie z owadów, szczególniej nocnych, lecz równie i Chrzaszczowatych; małe gatunki łowią owady błonko-skrzydłe, poczwaraki i bardzo drobne mięczaki. Ich żarłoczność, podług Kihula, dochodzi do wysokiego stopnia; widział on Nietoperza zwyczajnego (*Noctula*), pożerającego na raz 13 chrzaszczów pospolitych, a 70 much domowych zaledwo wystarczyć może dla nasycenia KARLIKA (*pipistrellus*).

Podług wszelkiego podobieństwa, NIETOPERZE, i prócz nich większa liczba Ssących Skrzydlatych, lenieją dwa razy, lub przemieniają perjodycznie ubarwienie końców sierci; to pewna, że niektóre gatunki Indyjskie noszą ślady tej własności w barwie odzieży perjodycznie odmienną lub nieznacznie różną. Mało jest takich gatunków Nietoperzy, którychby samce różnili się od samicy ubarwieniem; ale młode niektórych gatunków Indyjskich miewają maść odmienną od dorosłych.

Nietoperze są mieszkańcami wszystkich części świata

i żyją we wszystkich klimatach. Znamy dzisiaj należycie rozróżnionych przeszło sto gatunków.

† Gatunki Europejskie.

229. *Noctula* (*), ZWYCZAJNY.

Siere na ciele średniej długości, jedwabista, lśniąca, pokrywa część błony słabiznowej pod spodem i całe skrzydło wzdłuż przedramienia; jest ona u starych bardzo obfita, u młodych zaś jednorocznych rzadka. Wierzch ciała u płci obojga jasno-rudy, lśniący, spód jaśniejszy; włosy skrzydeł rudawo-śniade. Młode roczniaki mają sierć krótką bez połysku, żółtawo-rudą; błony zaś czarniawo-rude. Zęby przednie w górnej szczęce 4 osadzone parami, z pomiędzy nich ząb obok kła znajdujący się krótki, gruby i w kształcie trzonowego fałszywego zęba; drugi za nim do małego kła podobny; trzonowych w górze 4, bez fałszywego zęba; ostatni z nich jest tylko półówkowy, poprzeczny, lecz wewnątrz szeroki; dolnych 5. Całkowita długość ciała 4 cale, 6 linij.

Mieszka szczególniej w środkowej Europie; znajduje się jednak i we Włoszech, w Azji umiarkowanej, a nawet w Japonii. Zwyczajném jego schronieniem są wieże, rozwaliny murów; dziuple drzew leśnych i owocowych, gdzie dla przepędzenia snu zimowego licznemi zbiera się stadami. Gatunek ten znajduje się w rozmaitych miejscach Rosyi, lecz najobficiej około morza Kaspijskiego i na Kaukazie. 1

230. *Leisleri* (**), LEJSLERA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, z tych znajdujący się obok kła bardzo mały; drugi większy dwu-

(*) *Vesp. Noctula* Daub. *Vesp. lasiopterus* Schreb. Geoff. la noctule id. Młody, *V. proterus* Khul.

(**) *Leisleri* Khul. Deutsch. flederm.

klapowy; trzonowych w górze 4, bez fałszywego; dolnych 5, i z nich jeden fałszywy. Sierć wszędzie dwubarwna, długa, szeroko pokrywająca błonę słabiznową i nasadę międzyudowej, szczególnie na częściach dolnych; wzdłuż przedramienia włosista smuga; włosy części górnych przy nasadzie śniade, przy końcach cynamonowe, z wierzchołkami rudawemi; pod spodem ciała włosy przy nasadzie czarniawo-, na końcach szaro-śniade; obfita sierć błony słabiznowej i nasada międzyudowej jednostajnie żółtawe. Młode mają sierć ciemniejszą, wpadającą w kolor czarny. Długość całkowita od 3 cali 9 linii, do 4 cali 2 linii.

Mieszka w Niemczech wyłącznie po wsiach. Gnieździ się w wydrążeniach drzew w bliskości wód stojących; żyje samotnie, rzadko w towarzystwie innych gatunków. Na pierwszy rzut oka różni się od poprzedzającego gatunku nie tylko drobną swą postacią, lecz szczególnie siercią, pokrywającą wierzch skrzydeł i nasadę błony międzyudowej, a także palcami nóg bardzo krótkimi, bezpośrednio wrosniętymi w błonę skrzydeł. . . 2

231. *Brachyotos* (*), Mopsik.

Zębów przednich górnych 4, parami ustawionych, w dole 6; trzonowych górnych 4, dolnych 5, kończystych. Sierć miękka, jedwabista, gładka, średniej długości, z wierzchu jasno-łowo-ruda, przy nasadzie zupełnie czarna; czoło, wierzchołek głowy, potylicy i wierzchnia część szyi pokryte szerokim, czarnym krótkowłosem piętnem; pysk i brzeg wierzchni uszu nagie, nasady ich i nasady wstawy usznej ukryte pod włosami policzków. Sierć na częściach dolnych ruda, mniej jasna niż na wierzchnich, lecz przy nasadzie także czarna. Błony nagie, ogon średniej długości, koniec jego i zewnętrzne brzegi błony międzyudowej białawe. Długość całkowita 2 cale, 7 linii.

(*) Catal. de la Faune des environs d'Abbeville par M. Baillon.

Mieszka we Francyi. 3

232. *Discolor* (*), RÓŻNOBARWNY.

Zębów w górze 4 osadzonych parami, bardzo drobnych, w dole 6; trzonowych w każdej szczęce po 5; w szczęce górnej trzonowy kątny z obszernym z tyłu sęcziem; trzonowy fałszywy jeden bardzo mały, tępy; w szczęce dolnej dwa trzonowe fałszywe, równie jak kły potężne. Sierć krótka, jedwabista, miękka i lśniąca, wszędzie dwu-kolorowa, a z wierzchu marmurkowana. U dorosłych odzież części górnych na tle kasztanowatém, podłużnie biało- i żółtawo-żyłkowana. Włosy w całej prawie długości kasztanowate, na końcach białe lub żółtawe; części dolne zdają się być czysto-białe, gdyż pokrywające je włosy są w większej połowie białe, przy nasadzie jednak śniade; na słabiznach odcień brunatnawej barwy. Młode są z wierzchu czysto-kasztanowate lub zlekka białawo-smugowane. Długość całkowita 4 cale, 2 linie.

Mieszka w południowej i wschodniej Europie. . 4

233. *Schreibersii* (**), SZREJBERSA.

Zębów przednich w górze 4, parami ustawionych; w dolnej szczęce 6; pierwszy trzonowy fałszywy w górze bardzo mały, drugi równy prawie z kłem długości; reszta trzonowych niewiadoma. Z wierzchu popielato-szary, pod spodem jasno-popielaty, częstokroć żółtawo-biały; u ksiuka w skrzydłach pazur biały. Długość całkowita 3 cale, 6 linij. z których ogon zajmuje 1 cal, 8 linij.

Mieszka w podziemiach gór Bannatu, gdzie go znalazł P. Schreibers. 5

234. *Serotinus* (***) , MIĘSNY.

(*) Khul. Deutsch. Flederm. str. 43, gat. 8.

(**) Natt. et Khul. Deutsche Flederm. str. 41, gat. 7; Desm. Mamm. str. 138, gat. 207; *Miniopterus Schreibersii* Ch. Bon.

(***) Linn. Gm Geoff. La Serotine Buff Speck-Fledermaus Bechst. — Spät-fliegende Fledermaus Khul. La Noctule F. Cuv. V. *Serotina* Pall. Zoogr. 1, str. 123.

Najobficiej znajdujący się w Europie gatunek, mieszka równie po miastach, jak i po wsiach. Pysk ma długi, aż do przyczółka nagi; konchy uchowe oddalone, mierne, włosiste przy nasadzie zewnętrznej, cokolwiek na przód zastające; wstawa liściasto-łukowata, na końcu okrągła; ogon od błony międzyudowej o półtory linii dłuższy. Gruczoly wonne po bokach pyska białawo-żółte. Błona międzyudowa cała. Zęby przednie w górze 4, ustawione parami; z tych obok kła znajdujący się bardzo mały, tępo-kończysty; drugi wielki dwu-klapowy; w dole 6; trzonowych górnych w wieku podeszłym 4, bez fałszywego; a w stanie zwyczajnym 5; trzonowy fałszywy ledwo widzialny, poza stopniem kła umieszczony; ząb ostatni tylko połówkowy, poprzeczny, bez stopnia.

Sierć miernie długa, miękka, jedwabista, gładka, bardzo lśniąca. *Samiec*: z wierzchu śniado-brunatny, pod spodem popielato-śniady, bez połysku. *Samica*: z wierzchu rudawo-śniada, pod spodem żółtawo-szara. Pysk, uszy i błony czarne. Młode mają sierć ciemniejszą i mniej lśniąca. Długość całkowita 4 cale, 9 lub 10 linii, z których ogon zajmuje 2 cale, 2 linie.

Mieszka w północnej, środkowej i południowej Europie. 6

235. *Limnophilus* (*), NADWODNY.

Zębów przednich górnych 4, parami ustawionych, dolnych 6; trzonowych w górze 6, z których 2 fałszywych; drugi za ledwo widzialny; trzonowy kątny z tyłu sęczkowaty; w szczęce górnej 6, z których 2 fałszywe. Sierć miękka, jedwabista, miernie długa; na błonie wzdłuż słabizny, na żyłach przedramienia i na błonie międzyudowej rzadkie, czysto-białe włosy; części górne ciała i większa część boków szyi, u *Samca* szaro-myszate; u *Samicy* rudawe; podbrodek, policzki, przód szyi

(*) Temm. 2, str. 176, tab. 48, fig. 1 i 2.

i pozostałe części dolne włosami białymi, z nasadą czarną, okryte; spód ciała czysto-biały; nasada skrzydeł śniado-popielata; wierzchołki włosów, stosownie do wieku, mniej więcej białe. Młode roczniaki sierć mają rzadką, z wierzchu śniadą, pod spodem niebieskavo-czarną z końcami szaremi; spód ciała białawy. Całkowita długość 4 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linii.

Mieszka w Europie, szczególniej w Niderlandach nad brzegami wód; lata bardzo późno. 7

236. *Murinus* (*), MYSZATY.

Największy Europejski gatunek. Twarz prawie zupełnie naga; nozdrza pobocznie otwarte; wargi z obu stron wiszące. Uszy w tył podane, bardzo odległe, całe jajowate i nagie. Wstawa w kształcie wierzbowego liścia przy nasadzie rozszerzona. Gruczoły wonne po bokach pyska cytrynowo-żółte. Zębów trzonowych w górnej szczęce 4, parami ustawionych, wszystkie są skupione, wielkie i gładkie, bez wyszczerbienia czyli kłapy; w dole 6; obszernie ustawionych, gładkich. U dorosłych trzonowych w szczęce górnej 6, ostatni poprzecznie listewkowaty, szczupły; w szczęce dolnej 6; w każdej szczęce pierwszy fałszywy, od następnego większy. Sierć długa, gładka, wszędzie dwu-barwna; nasada skrzydeł zawsze ciemniejsza. Wierzch ciała szaro-śniady, szaro-rudy, lub czysto-szary, stosownie do wieku indywiduów; nasady włosów zawsze czarniawe; wierzch głowy zawsze od grzbietu jaśniejszy; spód ciała czysto-biały lub żółtawy; nasady włosów czarniawo-śniade. Długość całkowita 5 cali, 2 lub 3 linie, z których ogon zajmuje 2 cale, 1 linię.

Młode roczniaki mają sierć mniej długą, rzadszą, około szyi bardzo niską lub żadną; na częściach dolnych

(*) Dorosły *V. myotis* Bechst i Khul.; *V. murinus* Linn. Gm. Pall. Zoogr. 1, str. 122. La chauve Souris ou Grande Chauve-Souris Briss. Buff.; *Vespertilion murin*. Geoff. Desm. Mamm. str. 134, Лемучая Мышь, ross.

są białe, z szarym odcieniem; na górnych ciemniejsze. Takie ubarwienie, właściwe tylko młodemu wiekowi, niektórzy nowsi autorowie nadają swojemu gatunkowi *V. Murinus*.

Nietoperz myszaty mieszka w umiarkowanych i południowych stronach Europy, a także w północnej Afryce, w Rosyji południowej nad rzeką Rymnikiem i na Kaukazie. Wydaje zapach piżma. Lata w nocy po zupełnym zmierzchu, nigdy z wieczora. 8

237. *Orsinii* (*), ORSINIEGO.

Głowa krótka, bardzo zaokrąglona; nos tępy, nieco zadarty; nozdrza zbliżone; czoło wypukłe, w przedniej części aż do uszu rurkowate; oczy zakryte włosami, umieszczone są w równej od nosa i uszu odległości. Konchy uchowe małe, prawie tak szerokie jak długie, zaokrąglone, całe, dość od siebie odległe, lecz na wierzchu głowy z sobą połączone; wstawa szczupła, nitkowata, połowie długości konchy wyrównywająca. Gęba aż do kąta ocznego rozcięta; twarz obfita, w górę podniesioną siercią pokryta; skrzydła bardzo obszerne, półtrzecia raza dłuższe niż szersze; pazur ksiuka bardzo mały; ogon od ciała i przedramienia nierównie dłuższy, silny, cały w błonę wrosły; nogi wolne. Zębów przednich w górze 4 osadzonych parami, w dole 6; trzonowych w górze 5, w dole 6; wszystkie wielkie, kończyste. Sierć miękka, obfita, prawie wszędzie jednobarwna; wierzch ciała śniado-kasztanowaty, z końcami włosów jaśniejszemi; spód jasno-szary; końce włosów ciemniejsze. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje 2 cale.

Znaleziony we Włoszech w skalistych miejscach góry Corno, o 8000 stóp wysokości nad powierzchnią morza. 9

(*) *Miniopterus Orsinii* Ch. Bonap. Fau. Ital. Temm. 2, str. 179, tab. 49, fig. 1 i 2. Z tego i powyżej opisanego gatunku *V. Schreibersii*, Książę Karol Bonaparte utworzył osobny rodzaj *Miniopterus*.

238. *Auritus* (°), WIELKOUCH.

Konchy uchowe bardzo obszerne, długości ciała prawie wyrównywające, na boki pochylone, na głowie zrosłe, cienkie, cokolwiek przezroczyste, z faldem podłużnym, brzeg ich wewnętrzny w całej długości rzęsowaty. Wstawa prosta, długa, kończysta; głowa spłaszczona; pysk długi, spiczasty. Gruczoły wonne przed oczami, po bokach pyska żółtawe. Zębów przednich w górze 4, parami ustawione, co do wielkości i długości nierówne; w dole 6; trzonowych w górnej szczęce 5, w dolnej 6. Sierć długa, przy nasadzie czarna; błony nagie równie jak uszy, wypłowiało-śniado-szare. U płci obojga odzież z wierzchu śniado-popielata, z rudawym odcieniem; pod spodem białawo-szara, z odcieniem żółtawym. Młode są z wierzchu wypłowiało-śniado-szare, cokolwiek rudawe; pod spodem żółtawo-białe. Długość całkowita 3 cale, 7 lub 8 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 8 lub 9 linii.

Mieszka w umiarkowanėj i cieplej Europie. Indyi-

(°) *V. Auritus* Linn. Schrüb. Geoff.; L'oreillard Daub. Vesp. à grandes oreilles Rafin.; *Plecotus brevimanus* Linn., Trans.; (jest to młody tego gatunku). Langhärige Fledermans Bechst.; *Plecotus communis* E. Geoff., *Pl. brevimanus* Jenyns.; *Plec. cornutus* Fab. Isis. 1826. *V. Cornutus* Temminck 2, str. 182, podług uwag P. Selys Longchamps (Rev. Zool. 1842, str. 340), stanowi jedno z gatunkiem *Auritus*. Ten gatunek i kilka następnych, składają rodzaj *Plecotus* E. Geoff. czyli *Macrotus* Licza i Ks. Karola Bonaparte. Bezzasadność tego podziału, opartego jedynie na wielkości konch uchowych, charakterze nie mającym pewnych i stałych granic, dowiódł Temminck w Monografiach zwierząt Ssących T. 2, na str. 144, 166 i 167.

P. Izidor Geoffroy St. Hilaire, podzielił gatunki składające rodzaj *Plecotus*, przez ojca jego utworzony, na dwa oddziały: a) Z konchami uchowymi nadzwyczajnie wielkimi, i b) Z konchami obszernymi; do pierwszego oddziału policzył następujące: 1) *Pl. Auritus*; 2) *Pl. Peronii*, 3) *Pl. Cornutus*, 4) *Pl. Brevimanus*; do drugiego zaś: 5) *Pl. Barbastellus*, 6) *Pl. Timoriensis*, 7) *Pl. Maugei*, 8) *Pl. Velatus*. Z pomiędzy wyżej pomienionych gatunków, *Pl. Peronii* różni się od zwyczajnego Wielkoucha (*Auritus*), przysuszkami dłuższymi, sięgającymi wyżej niż do połowy uchowej konchy, ubarwieniem jaśniejszym, które szczególniej pod spodem ciała jest prawie białe. (Mag. de Zool. 1822 Mammif.)

dua stron południowych są od północnych mniejsze; znajduje się także w północnej Afryce. W Rossyi umiarkowanej i na Syberyi dość rzadki. Widział go jednak sławny *Göldenstaedt* na Kaukazie i w Georgii, a *Steller* w Kamczatce. 10

239. *Bechsteinii* (*), BECHSZTEYNA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych wszędzie po 6, z których 3 fałszywe. Sierć długa, gęsta, na wierzchnich częściach ciała rudawo-śniada, z nasadą brunatną; pod spodem srebrzysto-biała, z nasadą czarniawo-śniadą. U młodych na wierzchnich częściach ciała końce włosów srebrzysto-szare, na spodnich świetnie białe. Błony przezroczyste żółtawo-śniade; konchy uszowe płowo-żółte. Długość całkowita 3 cale, 8 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 5 linii.

Gatunek wszędzie, gdzie się znajduje, dość rzadki; obfitszy jednak w południowych niż w północnych krajach.

Mieszka w Niemczech, Węgrzech; pospolicie w wielkich puszczech, nigdy w budynkach. Odkrył go *Dr. Leisler* z *Hanau*. 11

240. *Nattereri* (**), NATERERA.

Pysk bardzo krótki, niewąsaty; zewnętrzny brzeg błony międzyudowej krótkimi, twardymi włosami obrośnięty. Zębów przednich w górze ustawionych parami 4, w dole 6, skupionych; trzonowych w szczęcie górnej 5, w dolnej 6, z których 3 fałszywe. Sierć gęsta, szczególnie na głowie i szyi bardzo długa; wszędzie dwubarwna; z wierzchu ciała i przy nasadzie ciemno-śniada, z końcami koloru myszatego; boki szyi i same wierzchołki włosów zlekka rude. Włosy na spodzie ciała, przy nasa-

(*) *Khul. Deut. Flederm* str. 22, tab. 22, *Desm. Mamm.* str. 135, gat. 201.

(**) *Temm.* 2, str. 185, tab. 50, fig. 3 i 4.

dach, czarniawe, a pośrodku brunatne, lecz że ich końce są białe, ztąd odzież dolna zdaje się być biaława. Długość całkowita 3 cale, 3 lub 4 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie.

Gatunek rzadki, znajduje się w Niemczech, Niderlandach i w krajach południowych Europy, około mórz Adryatyckiego i Szródziemnego. 12

241. *Daubentonii* (*), DOBENTONA.

Zębów przednich w górze 4, osadzonych parami, w dole 6, skupionych; trzonowych wszędzie po 6. Sierć krótka, miękka, dwu-barwna; błona słabiznowa i nasada błony międzyudowej z obu stron obficie włosiste; cała błona międzyudowa i jej brzegi pokryte rzadką siercią. Części wierzchnie, boki szyi i podbródek czerwono-śniade, z szarym odcieniem; nasady włosów szarawo-śniade; włosy dolnych części mają końce srebrzysto-białe, nasadę zaś czarniawą, co tworzy szarawo-białą, marmurkowaną barwę; rzadkie włosy błony międzyudowej i palce srebrzysto-białe. Długość całkowita 3 cale, albo 3 cale i 5 linij, z których ogon zajmuje 1 cal, 4 linie.

Mieszka w środkowej Europie, niewidziano go dotąd w krajach północnych. 13

242. *Capaccini* (**), KAPACYNIEGO.

Zębostan niewiadomy. Sierć miękka, gęsta, jasnocynamonowa; na częściach dolnych żółtawo-ruda, z nasadą kasztanowato-śniadą, na wierzchnich zaś z nasadą szarą. Długość całkowita 3 cale, 2 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linij.

Mieszka w Sycylii 14

243. *Megapodius* (***), DŁUGOPALCZASTY.

(*) Khul. i Desmarest. Deutsche Flederm.

(**) Książę Musignano Icon. del Faun. Ital. Temm. 2, str. 187, tab. 49, fig. 3.

(***) Temm. ib. str. 189. Według zdania P. Selys Longchamps, ten gatunek ma stanowić jedno z poprzedzających. (Revue Zool. 1842, str. 343).

Zębów przednich w górze 4, osadzonych parami, silnych i grubych, w dole 6; trzonowych w górze i w dole po 6, z których 2 fałszywe. Palce długie, rzadką siercią porośłe. Sierć krótka, gładka, dwu-barwna, z wierzchu i pod spodem okrywająca słabizny. Wierzch ciała śniadoszary, z nasadą włosów ciemno-śniadą, spód biały, z nasadą włosów czarniawą; błony śniade. Długość całkowita około 3 cali, z których ogon zajmuje cal 1.

Mieszka w Sardynii. 15

244. *Emarginatus* (*), SZCZERBOUCH.

Zewnętrzny koniec uchówej konchy mocno wyszczerbiony; wstawa długa, szydlasta. Wierzch ciała i głowa rude, z żółtawym i śniadym odcieniem; spód rudawopopielaty; uszy i błony spłowiało-śniade. Długość całkowita około 3 cali, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie.

Mieszka obficie we Francyi; znajduje się także w Anglii, a rzadziej we Włoszech, w okolicach Rzymu. 16

245. *Mystacinus* (**), WASATEK.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 6. Sierć na ciele obfita, welnista; twarz włosami zarosła; wąsy czarniawo-śniade; włosy wierzchnich części ciała czarne z końcami płowemi; dolnych czarne z końcami białawemi. Długość 2 cale, 7, 8 lub 9 linij.

Dość rzadki. Mieszka w Niemczech i w teraźniejszym Królestwie Polskiem; przebywa w lasach i około domów. 17

246. *Humeralis* (***), PŁAMISTY.

Różni się od poprzedzającego: 1) mniejszym wzro-

(*) Geoff. St. Hil Ann. du Mus.

(**) Leisl i Kbul. Deut. Fled. Spis Zwierząt Ssących kraju Polskiego przez Strończyńskiego 7, Temm. 2, str. 191, tab. 51, fig. 3 i 4.

(***) V. humeralis Catal. de la Faune des env. d'Abbéville przez P. Bailon; Temm. 2, str. 192. Podług P. Lesson (Nouveau Tableau du Règne An. n. 292). Ma to być odmiana gatunku *Mystacinus*.

stem, 2) uszami dłuższymi i więcej wyszczerbionemi, 3) ogonem dłuższym, 4) zupełną nagością skrzydeł i błony międzyudowej. Włos obfity, wełnisty; na górnych częściach ciała przy nasadzie czarny, zresztą aż do końca śniado-popielaty; na dolnych przy nasadzie czarny, na końcach zaś brudno-biały. Wielkie czarne plamy okrywają nasady skrzydeł. Długość 2 cale, 10 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 4 linie.

Mieszka we Francyi, i zapewne w innych częściach Europy. 18

247. *Vispistrellus* (*), KŁAPOWATY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 5 kłapowatych; trzonowych w górze 4, w dole 5; fałszywych wcale niema. Ogon małego dłuższy od przedramienia, zupełnie w błonę międzyudową wrosły; błona ta bardzo obszerna, okrywa nogi i blisko nich na zewnętrznej stronie jest kłapowato wycięta. Włosy długie, jedwabiste; na górnych częściach ciała przy nasadach śniade, z końcami czerwono-popielatemi; na dolnych śniade, z końcami rudemi. Czoło i nasady uszu żółtawe. Długość całkowita 3 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linii.

Mieszka w południowej Europie. 19

248. *Pipistrellus* (**), KARLIK.

Gatunek najpospolitszy w Europie. Zębów przednich w górze 4 małych, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w górnej szczęce 5, piąty czyli fałszywy bardzo mały, blisko stopnia kła umieszczony; w dolnej szczęce 5: wszystkie drobne i ostre. Sierć z wierzchu

(*) Riāze de Musign. Icon. del Faun. Ital. Temm. 2, str. 193.

(**) Linn. Gmel. Geoff. Dauben. Buff. Zwerg-Fledermaus Bechst. Khul.; Licz robi wzmiankę o młodym tego gatunku, pod nazwiskiem *V. Pygmaeus*, *V. Minutus* Montagn. Temm. 2, str. 194, tab. 48, f. 5. Pallas, Zoogr. 1, str. 123; Stronczyński, Spis Zwierząt Ssących str. 6.

ciała kałowa; pod spodem jaśniejsza, bez najmniejszego śladu białej barwy; niedostatek której dobrze rozróżnia gatunek niniejszy od Nietoperza *Wąsatka*. Młode mają barwę rudawą. Długość całkowita 2 cale, 11 linii.

Mieszka w całej prawie Europie północnej. W Rosyi znajdował go Pallas w rozpadlinach skał Uralskich i nad brzegami rzeki Jenisej; przebywa także w Królestwie Polskiem za korą drzew w bliskości wody. . . . 20

249. *Rhulü* (*), KULA.

Zębów przednich w górze 4, osadzonych parami, rozmaitej wielkości; z pomiędzy nich wewnętrzny wielki, te zaś, które klóm są przyległe, bardzo małe; trzonowych górnych 5, z których jeden fałszywy, zaledwo widzialny, między trzonowym i klém ukryty, w podeszłym wieku wypadający; dolnych 5. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje cal 1 i 3 linie.

Ciało otoczone szeroką, włosistą przepaską; błona międzyudowa w połowie włosami pokryta. Włosy wierzchnich części ciała rudawo-śniade, z nasadami czarniawymi; spód ciała jaśniejszy niż w gatunku poprzedzającym.

Gatunek ten na pierwszy rzut oka od poprzedzającego mało różny; odznacza się wszakże liczbą i wielkością zębów, kształtem konch uchwowych i wstawy, włosistą przepaską wzdłuż słabizny, a szczególnie błoną międzyudową, do połowy włosami pokrytą.

Mieszka w Dalmacyi i południowych Włoszech. P. Natterer kilka indywiduów znalazł w Tryestrze. . . . 21

250. *Savü* (**), SAWI.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, z pomiędzy nich obok klów znajdujące się spiczaste, w dole 6; trzonowych w górze 4 bez fałszywego, w dole 5 skupionych. Z wierzchu jasno-kasztanowaty, końce wło-

(*) Temminck 2, str. 196, tab. 51, fig. 5 i 6.

(**) P. de Musignano Icon. del Fauna Ital. Temm. 2, str. 197.

sów na głowie i szyi jasno-śniade; grzbiet popielato-żółtawy; policzki i podbródek śniade; reszta dolnych części czarniawo-śniade, z końcami włosów żółtawo-białymi; błona międzyudowa zupełnie naga. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linii.

Mieszka na wschodnim brzegu Adryatyckiego morza, w Sardynii i Dalmacyi. 22

251. *Alcythoe* (*), ALCYTOE.

Zębów przednich w górze 4. ustawionych parami, nierówniej wielkości, w dole 6, nieregularnych; trzonowych w górze 4, w dole 5, z których jeden fałszywy. Odzież długa, gęsta, dwu-barwna; pysk i czoło izabelowo-szare; włosy na grzbiecie od nasady aż do połowy czarniawe, w reszcie długości izabelowe, na brzuchu przy nasadzie czarniawe, na końcu cynamonowe; błony rudawe, wzdłuż słabizny gęstemi cynamonowemi włosami pokryte. Długość całkowita 2 cale, 11 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie.

Mieszka w Sycylii. 23

252. *Leucippe* (**), LEUCYPE.

Zębów przednich w górze 4, w dole 6: wszystkie silne; trzonowych w górze 4, w dole 5, z których jeden fałszywy. Włosy na ciele długie, gęste, wszędzie dwubarwne; z wierzchu przy nasadach czysto-czarne, na końcach jasno-cynamonowe; pod spodem ciała przy nasadach ciemno-szare, z końcami srebrysto-białymi; błony szadzowate; wargi, nos i uszy czarne, z brzegiem zewnętrznym cielistym. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie.

Mieszka w Sycylii. 24

253. *Aristippe* (***) , ARYSTIP.

(*) P. de Musig. Icon. del Faun. Ital. fasc. 21.

(**) Ib. Temm. 2, str. 200.

(***) P. de Musig. Icon. del Faun. Ital. fasc. 21.

Różni się od poprzedzającego szczególniej pyszczkiem mocno zaostrzonym, i uszami, których brzeg wewnętrzny jest przy nasadzie wyszczerbiony, wtenczas, gdy w gatunku poprzedzającym to wyszczerbienie znajduje się na końcu. Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych 4 w górze, a 5 w dole. Sierć długa, gęsta, mniej więcej dwu-barwna, na wierzchniej części ciała od nasady aż do połowy długości czarniawo-kasztanowata, na końcach izabelowa; pod spodem ciemno-szarawa, z końcami biało-polyskującymi; błony i inne części ciała nagie, czarniawe. Długość całkowita 2 cale, 10 linij, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie.

Mieszka w Sycylii. 25

254. *Marginatus* (*), BIAŁOBRZEŻNY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, z tych obok kła znajdujący się bardzo mały, za ledwo widoczny; następny długi i prosty; w dole 6 trzy-klapowych; trzonowych w górnej szczęce 5, niewłaściwy poza stopniem kła ukryty, mało-znaczny; w dolnej szczęce 5. Sierć miękka, bawelnista, dość krótka, dwu-barwna; na głowie, po bokach szyi i na górnych częściach do połowy czarna, w drugiej połowie aż do końców czysto-izabelowa; przód szyi i piersi pokryte włosami, przy nasadzie czarnymi, na końcach jasno-izabelowemi; na reszcie dolnych części włosy przy nasadzie czarne, na końcach czysto-białe; błony przezroczyste, czarniawo-szare, wszystkie białobrzeżone. Długość całkowita 3 cale, 2 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 5 linij.

Mieszka w Sardynii, Trypolis, Nubii i w Arabii skalistój. 26

255. *Barbastellus* (**), MOPSIK.

(*) Cretschm. Atlas du Voy. de Rupp, en Egypt, str 74, tab. 29. a. V. albolimbatus, Rüster.

(**) V. barbastellus Linn. Gm. Schreb. Säug. str. 168, tab. 55. La barbastelle Daub. Buff. Fr. Cuv. Mam. Vol. 2, Desm. Mamm. sp. 224,

Pysk nadzwyczajnie krótki, mały, tępy; konchy uchwowe wielkie, z przodu głowy połączone; przez środek paskiem włosów przedzielone, po bokach nagie; wstawa przy nasadzie bardzo szeroka, na końcu zwężona i ostra, zewnątrz zgięta; gęba aż do uszu przecięta; gruczoły wonne, trójkątne. Zęby przednie górne 4, ustawione parami, w dole 6 małych; trzonowych w obu szczękach po 4, lecz tylko u indywidualów bardzo starych; w stanie właściwym trzonowych wszędzie po 5, z których jeden mały niewłaściwy, poza stopniem kła w dziąsłach ukryty. Ztąd autorowie w cechach gatunku tego wspominają tylko o 4 trzonowych zębach w obu szczękach. Sierć bardzo długa, miękka, jedwabista; błony słabiznowe i nasada międzyudowa po obu stronach siercią pokryte; wierzch ciała czarny; końce włosów na głowie i szyi śniade; na grzbiecie żółtawo-białe; dolne części mniej czarne; spód ciała i nasada błony międzyudowej czysto-białe; nasada słabiznowej jasno-brunatna; błony cienkie, jasno-śniade. Długość całkowita 3 cale, 4—6 lub najwięcej 9 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 10 lub 11 linii.

Mieszka w umiarkowanej i cieplej Europie, wszędzie dość rzadki; przebywa w podziemiach i starych wieżach; wylatuje bardzo późno. Sześć exemplarzy tego gatunku znalezionych zostało w zimie, w piwnicy, w Tarchominie pod Warszawą. (Stronczyński, Spis Zwierząt Ssących kraju Polskiego, str. 9). 27

Geoff. Ann. du Mus. Khul, Deuts. Fleder. *Barbastellus communis* Gray, *Plecotus Barbastellus* Is. Geoff. *Synotus Barbastellus* Is. Geoff. F. Cuv. t. 2. Niektórzy tegocześni Autorowie mieszczą ten gatunek w rodzaju *Plecotus*; jest to podział całkiem sztuczny, pozbawiony pewnej i stałej zasady.

**Gatunki u Autorów niedokładnie opisane,
a ztąd mniej pewne.**

V. Submurinus (*). Konchy uchowe nierównie od głowy krótsze; brzeg kła górnego niewydatny, a ztąd pierwszy trzonowy fałszywy odosobniony; drugi fałszywy bardzo wydatny; dwa fałszywe trzonowe dolne miernie długie i kończyste. Obwód ciała 17 do 18 cali.

Wierzchnie części ciała śniadawe, spodnie jasnoszare, z białym odcieniem; pysk czarniawo-szary.

Mieszka w dziuplach drzew owocowych; karmi się wielkimi owadami i lata wieczorem około mieszkań ludzkich. Zda się stanowić tylko odmianę gatunku *Murinus*.

V. Wiedü (**). Konchy uchowe bardzo małe; wolna cząstka końca ogona długa $2\frac{1}{2}$ cali; skrzydła miernie szerokie; włosy długie, jedwabiste. Z wierzchu ciemno-brunatno-szary, pod spodem jasno-szary; pysk szarawo-czarny; błony z wierzchu czarniawo-szare, pod spodem szarawo-czarne. Obwód ciała $15\frac{1}{2}$ do 16 cali.

V. Okenii (***) . Konchy uchowe małe; zęby wielkie; skrzydła miernie szerokie; wolny koniec ogona długi 3 linie. Sierć miękka, średniej długości. Z wierzchu ciała brunatno-czarna, pod spodem ciemno-siwa. Obwód ciała od $14\frac{1}{2}$ do 15 cali.

V. Ferrugineus. Konchy uchowe krótkie, podłużnie zaokrąglone; sierć krótka, rdzawa; skrzydła bardzo wąskie. Obwód ciała od 15 do $15\frac{1}{2}$ cali. Ogon zupełnie w błonę wrosły.

Zwierzę to, podług wszelkiego podobieństwa, na-

(*) Brehm. Ornis 3, cahier str. 25 i następne.

(**) Ib. podług zdania P. Selys Longchamps, ma on być jedno z gatunkiem *V. Serotinus*. (Rev. Zool. 1842, str. 343).

(***) Ten i następne dwa gatunki opisał P. Brehm. de Renthendorf w dziełku, pod tytułem *Ornis*, w 3 Zszycie na str. 25 i następnych.—*V. Okenii*, podług zdania P. Selys Longchamps, ma być jedno, co *V. Serotinus*.

leży do gatunku *Noctula*, lub jest jego słabą odmianą w ubarwieniu sierci.

V. Schinzii. Konchy uchove długie 6 linii, to jest o 2 linie od głowy krótsze; wstawa długa, lancetowata. Koniec ogona wolny, tylko na pół linii poza błonę wystający; skrzydła szerokie; sierć długa, miękka, cały pysk zasłania. Z wierzchu czarniawo-śniady, pod spodem szarawo-czarny. Obwód ciała od 9 do 10 cali.

Zdaje się stanowić nowy gatunek w Europejskiej Faunie. (*Temminck* (*).)

†† Gatunki Afrykańskie.

256. *Leucomelas* (**), ŻALOBNY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6, bardzo małych; trzonowych w górnej szczęce 4, w dolnej 5. Sierć długa, gęsta; na wierzchnich częściach popielata, z końcami jaśniejszemi; na spodnich popielato-czarna; łonówka, nasada błony międzyudowej i słabizny czysto-białe. Długość całkowita 3 cale, 2 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 7 linii.

Znaleziony przez P. Ruppel na brzegach morza Czerwonego, w Abissynii i Arabii skalistej. 28

257. *D'Asythrrix* (***), GĘSTOWŁOS.

Zębów przednich w górze 4, równej wielkości, ustawionych parami, w dole 6 małych, trzy-klapowych; trzonowych w górze 5, z których jeden fałszywy; w dole 6, z których 2 fałszywe. Sierć miernie długa, gęsta, bawełnista, wypłowiała; na obliczu bardzo obfita; nasada błony międzyudowej z wierzchu i błona słabiznowa tylko pod spodem, włosami zarosłe. Maść wierzchnich części

(*) Według zdania P. Selys Longchamps, ma stanowić jedno z gatunkiem *V. Mystacinus*. (*Revue Zool.* 1842, str. 343).

(**) *Plecotus Leucomelas*, *V. Leucomelas*, *Rupp. Temm.* 2, str. 204.

(***) *Temm.* 2, str. 268.

głowy i wąsów czarna, bez połysku; pod spodem ciała okopciało-czarna; wzdłuż słabizny szarawo-czarna włosista smuga; błony czarne. Długość całkowita 3 cale, 9 linii, z który ogon zajmuje 1 cal, 6 linii.

Mieszka w Kafireryi. 29

258. *Isabellinus* (*), IZABELOWY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; ząb wewnętrzny długi i silny; u młodych dwuklapowy, u starych spiczasty; wewnętrzny, obok kła znajdujący się, bardzo mały; przednich w dole 6, które u młodych są trzy-klapowe, u dorosłych zaś spiczaste; trzonowych w górze 4, bez fałszywego; w dole 5, z których jeden fałszywy kończysty. Wierzch ciała izabelowy; koniec pyska i wargi czarne, spód bledszy. Długość całkowita 4 cale, 2 lub 3 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 7 linii.

Pospolity w okolicach Tripolis. 30

259. *Megalurus* (**), WIELKOBŁON.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; wewnętrzne długie, do siebie nachylone; zewnętrzne obok kła ledwo widzialne; trzonowych w górze 4, bez zęba niewłaściwego, w dole 5, z których jeden mały niewłaściwy. Ogon duży, przy końcu w znacznej części wolny. Błona międzyudowa bardzo szeroka. Włosy wierzchnich części ciała przy nasadzie czarne, wyżej aż do końca oliwkowo-śniade; dolnych części przy nasadzie śniade, na słabiznach izabelowe; łonówka biała. Długość całkowita 4 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje blisko 2 cale.

Mieszka w południowej Afryce. 31

260. *Tricolor* (***), TRÓJ-KOLOROWY.

Zębów w szczęce górnej 4 spiczastych, ustawionych parami, w dolnej 6 trzy-klapowych; trzonowych w szczęce górnej 6, z których 2 fałszywe: jeden z nich zaledwo wi-

(*) *Plecotus Isabellinus* Less. Temm. 2, str. 205, tab. 52, fig. 1 i 2.

(**) *Vesp. capensis*? Smith Zool. Journ. Temm. 2, str. 206.

(***) Temm. 2, str. 207.

dzialny; w dolnej 6. Włosy górnych części przy nasadzie czarniawo-śniade, po środku żółtawe, na końcach rude, na dolnych częściach przy nasadzie śniade, zresztą żółtawo-białe; błony ziemisto-czarne Długość całkowita 3 cale, 9 lub 10 linij. 32

261. *Epichrysus* (*), ZŁOCISTY.

Sierć obfita, miernie długa, gładka, upstrzona; na wierzchnich częściach przy nasadzie spłowiało-śniada; pośrodku żółtawo-biała; przy końcach jasno-ruda, polyskująca; pod spodem ciała przy nasadzie śniada, dalej jasno-rudawa; błony śniade, zupełnie nagie. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje cal 1 i 10 linij. 33

262. *Platycephalus* (**), PŁASKOGLÓW.

Sierć gęsta, wełnista, upstrzona; z wierzchu przy nasadzie czarniawa, z końcami rudawemi; pod spodem ciała przy nasadzie czarniawo-śniada, na końcach śniado-biała; łonówka płowo-biała; błona międzyudowa z wierzchu do połowy włosista, pod spodem naga. Długość całkowita 3 cale, 1 linia, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linię.

Ten i dwa poprzedzające gatunki mieszkają na przyładku Dobrej Nadziei. 34

263. *Minuta* (***), DROBNY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; z pomiędzy nich ząb obok kła znajdujący się, bardzo mały, następny przedłużony, w dole 6 skupionych; trzonowych w górze 4, w dole 5: między pierwszymi fałszywego wcale niema: w liczbie ostatnich znajduje się trzonowy fałszywy, bardzo mały, spiczasty. Na wierzchu ciała sierć czarna, z nasadą czarną, a z końcami jasno-

(*) Temm. 2, str. 208. Smuts. Dissert. Faun. Cap. str. 106.

(**) Temm. ib. Smuts. str. 107.

(***) Temm. 2, 208.

śniademi: błony czarne. Długość całkowita 2 cale, 6 lub 7 linij.

Mieszka w różnych miejscach południowej Afryki w lasach, w bliskości wód. 35

264. *Temminckii* (*), TEMMINKA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, z tych znajdujący się obok kła bardzo mały, za ledwo ponad dziąsła wystający, drugi do kła podobny; trzonowych w górze i w dole po pięć, między pierwszymi zęb fałszywy bardzo mały. Sierć krótka, lecz obfita i gładka; głowa, policzki, kraina uszna, połowa boku szyi i wszystkie górne części jasno-szare; podbrodek, dolna połowa szyi i wszystkie pozostałe części dolne świetnie białe; błony szare, nieobrzeżone. Długość całkowita około 3 cali, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie.

Znaleziony przez P. Rüppel w Nubii, w okolicach leśnych. 36

265. *Hesperida* (**), WIECZORNIK.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6 małych; trzonowe niewiadome. Sierć krótka, gładka, obfita, wszędzie dwu-barwna; z wierzchu ciała przy nasadzie śniada, na końcach rudawa; pod spodem przy nasadzie czarna, na końcach rudawa; koniec pyska bardzo włosisty, czarny; błony śniade, z jaśniejszemi smugami. Długość całkowita dorosłego samca 2 cale, 8 linij, z których ogon zajmuje tylko 1.

Mieszka nad brzegami morza Czerwonego w Abisynii. 37

(*) Cretschm. Atlas du Voy. de Rüppel str. 17, tab. 6, Temm. 2, 210.

(**) Temm. 2, 211.

††† **Gatunki Indyjskie i Azyatyckie.**266. *Blepotis* (*), OKULARNIK.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; górne w młodym wieku dwu-klapowe; trzonowych w górnej szczęce 5, w dolnej 6. Konchy uchowe bardzo krótkie, zupełnie okrągłe, niepołączone; sierć gęsta, bardzo krótka, bawełnista, z wierzchu gładka i połyskująca, pod spodem kędzierzawa; głowa, szyja i barki ciemno-kasztanowate, reszta wierzchnich części czarna, lśniąca; podbrodek, przód szyi i piersi rudawo-śniade, reszta dolnych części czarna, bez połysku, z końcami włosów białawemi; spód ciała jasno-szary; błony słabiznowe pod spodem mniej więcej obrosłe. Pod tą barwą ukazują się individua złapane w Marcu; we Wrześniu ubarwienie górnych części jest wszędzie sadzowato-czarne, spodnich zaś szarawo-czarne. W Styczniu widzieć je można kasztanowato na potylicy, a śniado na piersiach upstrzone. Długość 4 cale, z których ogon zajmuje 2 cale.

Mieszka na wyspach Jawie, Timor, a także w Banda i Amboinie. 38

267. *Circumdatus* (**), BRZEGOUCH.

Konchy uchowe czarne z brzegiem białym. Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych górnych 5, dolnych 5. Sierć długa, gładka, bardzo połyskująca, przy odbiciu światła przybiera połysk zupełnie czarny lub kasztanowato-złocisty. Długość całkowita 3 cale, 4 linie, z których ogon ma 1 cal, 4 linie.

Ojczyzną wyspa Jawa. 39

268. *Brachypterus* (***), KRÓTKOSKRZYDŁY.

Zębów przednich w górze 4, osadzonych parami,

(*) Temm. 2, 212, tab. 53, fig. 1 i 2.

(**) Temm. 2, 214, tab. 53, fig. 3 i 4; *Plecotus* Less. Nouv. Tab. n. 276.

(***) Temm. 2, str. 215, tab. 53, fig. 5 i 6.

bardzo małych, w dole 6; trzonowe niewiadome. Wierzch ciała ciemno-śniady, prawie czarny; spód ziemisty; błony czarne. Długość całkowita 3 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie.

Mieszka w Sumatrze. 40

269. *Imbricatus* (*), LOWO-LESKAR.

Zębów przednich w górze 4, osadzonych parami, w dole 6; trzonowych w obu szczękach po pięć: wszystkie bardzo zbliżone. *Samiec*: z wierzchu śniado-czarny, pod spodem czarny, z końcami włosów rudawymi. *Samica*: z wierzchu czerwono-śniada, ma pod spodem sierć mocniej rudą niż u samca. *Młode* są w ogólności więcej śniade. Długość całkowita 2 cale, 10 linij.

Mieszka na wyspie Jawie, gdzie go zowią *Lowo-lescar*. 41

270. *Pachypus* (**), SPŁASZCZONY.

Głowa bardzo spłaszczona; zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w górze 4 bez fałszywego, w dole 5. Na wierzchu ciała włosy kasztanowate, mniej więcej połyskujące, z nasadami mniej więcej złocisto-rudemi; piersi rudawe, z końcami włosów śniadymi; reszta dolnych części śniada. Długość całkowita 2 cale, 10 linij, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linie.

Ojczyzną wyspy Jawa i Sumatra. 42

271. *Macrotis* (***), USZAK.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; ząb wewnętrzny szeroki, znajdujący się zaś obok kła krótki i kończysty, w dole 6 bardzo małych; trzonowych w górze 4 bez fałszywego, w dole 5, z których jeden fałszywy. Konchy uchove, w stosunku do ciała, bardzo

(*) V. *Pipistrelloides* Khul.— V. *Imbricatus* Horsf. Temm. 2, 216, tab. 54, fig. 1, 2 i 3.

(**) Temm. 2, 217, tab. 54, fig. 4, 5 i 6.

(***) Ib. str. 218, tab. 54, fig. 7 i 8. *Plecotus* Nouv. Tab. Less. n. 277.

obszérne. Cały jednóstajnie brunatno-śniady; pysk czar-
ny. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje 1
cal, 3 linie. 43

Mieszka w Sumatrze.

272. *Harpia* (*), HARPIA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami,
nierówniej długości, w dole 6 skupionych, dwu-klapowych;
u dorosłych, trzonowych w górze 4 bez fałszywego; trzo-
nowy kątny z tyłu sęczkowaty, w dole 5: wszystkie duże
i silne. U młodych znajduje się w górnej szczęce jeden
więcej zęb trzonowy fałszywy, bardzo mały, poza szere-
giem zębnym umieszczony. Głowa, szyja i ciało białawo-
szare, z końcami włosów jasno-rudemi; błona słabizno-
wa z wierzchu, błona przedramieniowa, nogi i palce
jasno-rude; spód ciała słabo, boki zaś piersi mocniej
rude. Samica nieco od samca bledsza. Długość całkowita
4 cale, 2 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 9 lub 10
linij. 44

Mieszka na wyspie Jawie.

273. *Papillosus* (**), BRODAWKOWATY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami,
w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 6, w stanie
właściwym; często wszakże mniej jednym w razie wypad-
nięcia pierwszego, bardzo małego, fałszywego zęba.
Wierzch ciała ciemno-śniady, z końcami włosów ruda-
wemi; reszta srebrzysto-szara; krainy szyi i piersi ruda-
we; słabizny śniade, a szrodek brzucha czerwony;
włosy wszystkie pośrodku popielate, przy nasadzie czar-
niawe. Podłużny brzeg błony międzyudowej brodawko-
waty; wzdłuż uszu fałd skórzany, zakrywający organ słu-
chu. Długość całkowita około 4 cale, z których ogon zaj-
muje 2 cale.

(*) Temm. 2, 219, tab. 55, fig. 5 i 6.

(**) Temm. 2, 220, tab. 55, fig. 1, 2, 3, 4.

Mieszka na wyspach Jawie i Sumatrze. 45

274. *Adversus* (*), KRZYŻOZĘB.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, których końce rozchodzą się w ten sposób, że klapy obu zębów z każdej strony są między sobą skrzyżowane, przednich w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 6, z których 3 fałszywe. Sierć miękka, długa, jedwabista, z wierzchu szaro-śniada, z końcami jasno-szaremi; pod spodem biaława. Długość całkowita 3 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie.

Mieszka na wyspie Jawie. 46

275. *Hardwickii* (**), HARDWIKA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 6. Z wierzchu jasno-szaro-śniady; pod spodem szaro-śniady, z końcami włosów rudawymi. Konchy uchove bardzo szerokie, przy nasadach przezroczyste i tak urządzone, że mogą się składać w całej swój długości. Całkowita długość ciała 3 cale, z których ogon zajmuje połowę.

Gatunek rzadki. Mieszka na wyspach Jawie i Sumatrze. 47

276. *Pictus* (***), MALOWANY.

Zębów przednich, bardzo małych, w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 6, z których 2 fałszywe. Sierć bawełnista, z wierzchu świetnie czerwono-żółta, pod spodem rudawa; boki szyi i słabizny mocniej rude. Błona około przedramienia i palców, i cała międzyudowa mniej więcej czerwona; błony zaś ciągnące się wzdłuż słabizny i ogona jasno-czer-

(*) Temm. 2, str. 221, Horsf. Zool. Resear. in Java.

(**) Horsfield, Zool. Resear. Temm. 2, 222, tab. 55, fig. 7, 8 i 9.

(***) V. *Pictus* Linn. Pall. Geoff. Fisch. Syn. Mam. V. Ternatanus, Seba? Vesp. Kirivoula Bodd. Buff. Autre chauve souris muscardin volant. Daub. Mém. de l'acad. 1759, str. 388, Horsf. Zool. Resear. in Java. Temm. Monog. T. 2, str. 223, tab. 56, fig. 1—2 i 3.

wone; cała przestrzeń, śródkująca między błonami palców, czarna. Po śmierci zwierzęcia ubarwienie to zmienia się, i wówczas miejsce czerwonego zastępuje kolor żółtawy, a miejsce czarnego ciemno-śniady. . . . 48

277. *Suillus* (*), WIEPRZACZEK.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; kły kończyste z szerokim stopniem; trzonowych w obu szczękach po 5. Z wierzchu czerwonoaworudy, pod spodem izabelowo-biały; słabizny popielatepyszczek długi; nozdrza wystające. Długość 2 cale, 4 linie, których ogon zajmuje 8 linii.

Mieszka na wyspie Jawie. 49

278. *Hasselti* (**), HASELTA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 5. Z wierzchu jasno-myszaty, pod spodem biały; pazury białe. Długość całkowita przeszło 3 cale, z których ogon zajmuje cal 1, 3 linie.

Mieszka na wyspie Jawie. 50

279. *Horsfieldii* (***), HORSFILDA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w górze 5, w dole 6. Z wierzchu czarny, pod spodem białawy; gruczoły wonne, bardzo obszerne. Samica od samca ma ubarwienie jaśniejsze. Długość całkowita 3 cale, 1 lub 2 linie, z których ogon zajmuje cal 1 i 5 linii. 51

Mieszka na wyspie Jawie.

280. *Tralatitius* (****), LOWO-MANIR.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w górze 6, z których 2 fałszywe

(*) Temm. 2, 224, tab. 56, fig. 4, 5 i 6.

(**) Ib. str. 225, tab. 56, fig. 7 i 8.

(***) Ib. str. 226, tab. 56, fig. 9, 10 i 11.

(****) V. gärtneri Khul; V. tralatitius Horsf.—Temm. 2, 228, tab. 57, fig. 1, 2, 3 i 4.

bardzo kończyste, piérwszy zawsze większy od drugiego; dolnych 6, z których dwa fałszywe, piérwszy dwa razy silniejszy od nastépnego. Z wierzchu zupełnie czarny; pod spodem sierć czarna z końcami białemi. Długość całkowita 2 cale, 10 linii, najwięcej 3 cale, z których ogon zajmuje cal 1 i 5 linii. 52

Mieszka na wyspach Jawie i Sumatrze, gdzie go tańtejsi mieszkańcy zowią *Lowo-manir*.

281. *Tenuis* (*), SZCZUPLY.

Różni się od gatunku poprzedzającego pyskiem krótszym i tępszym, kształtem ciała wysmuklejszym, uszami krótszemi. W miejscu dwóch trzonowych fałszywych nierówniej wielkości, które widzieliśmy w gatunku poprzedzającym, niniejszy ma w obu szczękach tylko po jednym trzonowym fałszywym, dość silnym; ztąd liczba zębów trzonowych dochodzi tylko pięciu z każdej strony. Ubarwienie sierci jak w gatunku poprzedzającym. . . . 53

Mieszka na wyspach Jawie, Sumatrze i Borneo.

282. *Macellus* (**), CUDZIK.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, ostrokończystych, w dole 6; trzonowych w górnjej szczęce 4, bez fałszywego; dolnych 5, z których jeden mały, fałszywy, kończysty. Różni się od dwóch poprzedzających gatunków co do odzieży tém, że niniejszy ma sierć krótką, lśniącą, wtenczas, gdy dwa pomienione pokryte są długimi, bawelnistemi włosami. Długość całkowita 3 cale i 2 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 lub 2 linie. 54

Znaleziony w Borneo przez PP. Müller i Korthals.

283. *Macroductylus* (***), DŁUGO-PALCZASTY.

Zębów przednich w górze 4, parami ustawionych, w dole 6; trzonowych w obu szczękach po 6, z których 2 fał-

(*) Temm. 2, 229, tab. 57, fig. 5, 6 i 7.

(**) Temm. 2, 230.

(***) Ib. str. 231, tab. 58, fig. 3, 4 i 5.

szywe, bardzo małe. Z wierzchu i pod spodem okopciało-czarny; włosy na brzuchu z końcami białymi; palce bardzo długie. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linię. 55

Mieszka w Japonii.

284. *Abramus* (*), ABRAM.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych w górnej szczęce 5, trzonowy fałszywy nie w szeregu, poza stopniem kła wyrastający; dolnych 5, w tej liczbie 2 fałszywe. W wieku podeszłym i w starości trzonowy fałszywy górny wypada. Cały czarny; końce włosów na wierzchnich częściach płowe, na spodnich białawo-szare. Długość całkowita 2 cale, 8 linii, lub 3 cale. 56

Znaleziony przez P. Siebold w okolicach Nagasaki w Japonii.

285. *Ako-Komuli* (**), AKO-KOMULI.

Zębostan jak w rodzaju poprzedzającym. *Samiec*: z wierzchu myszaty, pod spodem czarny, końce sierci na wierzchnich częściach ciała rudawe, na spodnich szarawo-białe; brzuch i słabizny białe. *Samica*: z wierzchu śniado-ruda, pod spodem czarna, z końcami włosów białawo-rudemi. Długość 2 cale, 9 linii, lub 3 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie. 57

Gatunek nowo-znaleziony przez PP. Siebold i Bürger w Japonii, gdzie go zowią *Komuli*.

286. *Molossus* (***), PSIOGŁOWY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, wewnętrzny kształtem do kła podobny, drugi za nim gruby i krótki, w dole 6 trzyklapowych; trzonowych w górze 4 bez fałszywego, w dole 5, z których jeden fałszy-

(*) Temm. 2, 232, tab. 58, fig. 1 i 2.

(**) Ib. str. 233, tab. 57, fig. 8 i 9.

(***) Ib. str. 2, 269.

wy; pysk tpey, gruby i szeroki. Wierzch ciała u *Samca* ciemno-śniado-rudy; u *Samicy* jasno-rdzawy. Pod spodem obie płci są koloru zeschłych liści; błona czarniawo-śniada. Długość całkowita 5 cali, z których ogon zajmuje 1 cal, 9 linij. 58

Mieszka w Japonii.

287. *Oreias* (*), KŁAPOUCHY.

Konchy uchowe bardzo obszerne i długie; wstawa długa, nitkowata; nad wargami duże wąsy. Z wierzchu ciała włosy przy nasadzie czarniawe, dalej ziemisto-czarne, lśniące; wąsy czarne; pod spodem włosy przy nasadzie czarne bez połysku, z końcami izabelowo-szaremi; błony i uszy czarniawo-śniade. Długość 2 cale, 10 lub 11 linij, z których ogon zajmuje 1 cal, 2½ linij. . 59

Mieszka w Indyach, w okolicach Singapour.

Gatunki mniej pewne.

V. Malayanus. Z wierzchu ciemno-płowy, pod spodem jaśniejszy; po bokach pyska wąsy. Długość 3 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 7 linij.

La Noctule de Sumatra. Cokolwiek mniejszy od Europejskiego gatunku *V. Noctula*, zresztą zupełnie jemu podobny. Długość 3 cale, 6 linij. z których ogon zajmuje 1 cal, 4 linie.

Mieszka w Sumatrze.

Vespertilion Javanais. Konchy uchowe wyszczerbione, przyuszki nożykowate; wierzch ciała jednostajnie śniady; pod spodem sierć czarna z końcami białymi. Długość całkowita 2 cale, 8 linij, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linię.

Znalazł go na wyspie Jawie P- Busseuil, Chirurg korwety Tetys. Żwierzę to, podług wszelkiego podobień-

(*) Temm. 2, 270.

stwa, jest młodym powyżej opisanego gatunku *V. Imbricatus*.

Vespertilion de Coromandel. Konchy uchowe i przysuszki jak w gatunku poprzedzającym. Wierz ciała szarozółtawo-śniady, spód białawy. Włosy w trzech częściach długości są czarne, na końcach żółtawo-blond. Długość całkowita 2 cale, 5 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linię. Wywiózł go z Pondychery P. Leschenault.

Powyższe cztery gatunki opisał P. Frederyk Cuvier w Tomie 1 Nowych Roczników Muzeum Historji Naturalnej. (*Nouvelles Ann. du Mus.*)

†††† Gatunki Amerykańskie.

288. *Phaiops* (*), CZARNOLICY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; zewnętrzne od wewnętrznych większe, dwu-klapowe; dolnych 6; trzonowych w górze 4, bez trzonowego fałszywego, w dole 5, z których jeden fałszywy, tępy. Z wierzchu ciemno-rudawo-śniady, pod spodem jaśniejszy. Długość całkowita 4 cale, 4 lub 5 linii, z których ogon zajmuje 2 cale. 60

Mieszka w północnej Ameryce.

289. *Pulverulentus* (**), POPRUSZONY.

Sierć kasztanowata z końcami białymi, ztąd cały zdaje się być jakby upudrowany. Długość całkowita 3 cale, 6 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie. 61

Nowy ten gatunek odkryty został przez Księcia Maksymiliana de Wied w skalistych górach północnej Ameryki.

290. *Ursinus* (***), NIEDŹWIEDZIASTY.

Zębów przednich w szczęce górnej 4, ustawionych

(*) Temm. 2, 234, Black-faced Rafin.?

(**) Ib. str. 235.

(***) Ib. str. 235.

parami i bardzo zbliżonych; w dolnej 6 trzy-kłapowych; trzonowych w górze 4 bez fałszywego, w dole 5, z których jeden fałszywy, bardzo szczupły. Sierć wierzchnich części ziemisto-śniada, połyskująca; pod spodem jaśniejsza; włosy długie, jedwabiste, przy nasadzie szare; błony i uszy czarne. Długość całkowita 3 cale, 11 linii, z których ogon zajmuje cal 1 i 6 linii. 62

Znaleziony przez Księcia Neuwied nad brzegami Missouri.

291. *Carolinensis* (*), KAROLIŃSKI.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowych wszędzie po 5. Z wierzchu śniadokasztanowaty, pod spodem popielato-żółtawy; nasady sierci wierzchniej czarniawo-popielate, spodniej śniade. Długość całkowita 2 cale, 3 lub 5 linii, z których ogon zajmuje cal 1.

Mieszka w południowej Karolinie. 63

292. *Carolii* (**), KAROLA.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych wszędzie po 6; dwa pierwsze trzonowe fałszywe, zęby szczęki górnej bardzo małe, krótkie i ostre. Policzki, boki szyi i wszystkie górne części rudawo-śniade, z nasadami włosów czarnymi; włosy spodnich części na końcach żółtawo-białe, a przy nasadzie ciemno-śniade. Młode roczniaki mają odzież ciemniejszą; wierzchołki włosów wierzchnich części ciała śniade, dolnych zaś izabelowe. Długość całkowita 3 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 4 linie.

Gatunek ten nazwany od imienia sławnego terażniejszego naturalisty Karola Bonaparte Ks. Musignano; mieszka w Ameryce północnej, w okolicach Filadelfii i New-Yorku. 64

(*) Geoff. Ann. du Mus. Carolina rat. Godm. Vesper. de la Caroline Desmarest. Temm. 2, 236, tab. 58, fig. 1.

(**) Temm. 2, 237.

293. *Erythrodictylus* (*), CZEWONOPALCY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowych wszędzie po 5; trzonowy fałszywy tylko w szczęcie górnej jeden. Wierzch ciała czerwono-śniady, na głowie i szyi z odcieniem żółtawym; włosy przy nasadzie czarne, dalej żółtawe, na końcach czerwono-śniade; wierzchnia połowa błony międzyudowej bardzo kosmata; włosy spodu ciała przy nasadach ciemno-śniade, na końcach rudawo-śniade; przedramie, nasada palców i błona międzypalcowa pierwszego palca czerwona. Długość całkowita 2 cale, 10 linij, lub najwięcej 3 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 4 linie. 65

Mieszka w północnej Ameryce.

294. *Ferrugineus* (**), RDZAWY.

Zębów przednich w górnej szczęcie 4, ustawionych parami; wewnętrzny długi i szeroki, zewnętrzny krótki; w dole 6; trzonowych górnych 4, dolnych 5, z których jeden fałszywy. Odzież z wierzchu mniej więcej rudawa, nasady włosów czarniawo-śniade; włosy dolnych części ciała mają nasady czerwono-czarne, a końce czysto-białe. Te dwie barwy sierci dość krótkiej, tworzą bardzo wyraźną pstroczinę koloru czarnego z białym. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 9 linij. 66

Mieszka w Guianie Hollenderskiej.

295. *Velatus* (***), ZAKRYTY.

Konchy uszowe bardzo obszerne, na wierzchu głowy z sobą zetknięte, lecz nie zrosłe; wstawa do połowy ucha sięgająca; pysk długi; nozdrza zbliżone, rurkowate; część twarzy naga; wierzch ciała czarniawo-śniady, lśniący; pod spodem śniado-popielaty z odcieniem przy

(*) Temm. 2, 238.

(**) Temm. 2, 239, tab. 58, fig. 2.

(***) V. Euryotis Natter. Plecotus velatus Isid. Geoff. Ann. de Sciences Nat. vol. 3, str. 446. Temm. 2, 240, tab. 58, fig. 3.

częściach płciowych szarawym, na tylnych zaś członkach białawo-szarym. Zębów przednich w górnej szczęce 4, z których 2 w parze; wewnętrzny długi, silny; zewnętrzny obok kła mały, zaledwo widoczny; trzonowych w górze 5, w téj liczbie jeden mały i tępy; w dole 6, z których 2 fałszywe, spiczaste. Długość całkowita 3 cale, 10 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linii. 67

Mieszka w Brazylii.

296. *Hilarii* (*), HILAREGO.

Ronchy uchowe mierne, podłużne; błony wąskie, czarne; sierć miękka, jedwabista, ciemno-śniada, z odcieniem kasztanowatym. Długość całkowita 4 cale, 6 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 9 linii.

Mieszka w Brazylii. 68

Gatunek ten, dla niedokładności opisu, potrzebuje bliższego poznania.

297. *Nigricans* (**), CZARNIAWY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowe niewiadome. Cały ciemno-szarawo-śniady, prawie czarny; brzuch od grzbietu cokolwiek jaśniejszy. Długość całkowita 2 cale, 9 linii, z których ogon zajmuje 11 linii. 69

Mieszka w Brazylii.

298. *Leucogaster* (***), BIAŁOBRZUSZEK

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowych wszędzie 5. Z wierzchu czarniawo-śniady, z końcami włosów żółtawo-szaremi; podgardle i boki piersi czarniawo-śniade; szrodek piersi blady, śniado-szary; brzuch i spód ciała szarawo-biały. Długość całkowita 2 cale, 10 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 8 linii.

Mieszka w Brazylii; odkryty został przez Księcia

(*) Isid. Geoff. Ann. des Scienc. Nat. vol. 3, Vesper. Brasiliensis Desm.

(**) Wied de Neuwied, Natur. Brasil.—V. Albescens Geoff. Ann. du Mus.

(***) Wied de Neuw. Beitr. Naturg. Brasil. vol. 2, str. 271, i tablica w 13 zeszytc Atlasu.

Wied de Neuwied w lasach nad brzegami rzek, gdzie przepędza dzień przyczepiony do pni starych drzew, wychylonych nad wód powierzchnię. 70

299. *Albescens* ('), BIAŁAWY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowe niewiadome. Wierzch ciała zupełnie czarny, bez połysku, z końcami włosów śniadem; spód okopciało-czarny, na brzuchu białawo-popruszony. Długość całkowita 3 cale, 1 linia. 71

Mieszka w Brazylii.

300. *Lacteus* (**), MLECZNY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowe niewiadome. Sierć z wierzchu przy nasadzie czarniawo-śniada, na końcach czysto-biała; błony żółte. Odzież tego gatunku, gdy włosy leżą gładko i dobrze porosną, jest zupełnie biała; gdy zaś są w nieładzie, zdaje się być upstrzona czarniawo-śniado i biało, co ztąd pochodzi, że same tylko wierzchołki włosów są czysto białe. Długość całkowita ciała 2 cale, 8 linii, ogona cal 1. 72

Mieszka w Ameryce południowej.

301. *Parvulus* (***), MAŁEC.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami, w dole 6; trzonowe niewiadome. Wierzch ciała czarny lub okopciały; boki szyi i piersi czarne, mocniej niż grzbiet okopciałe; na przodzie szyi, śródkowej linii brzucha, słabiznach i spodzie ciała, końce włosów śniade; nogi, spód ciała i nasada włosów błony międzyudowej z odcieniem izabelowym. Długość całkowita 2 cale, 6 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linię. . . 73

Mieszka w Brazylii.

(') La Chauve Souris douzième, Azara. Quad. du Parag. V. *Albescens* Geoff. Ann. du Mus. vol. 8, str. 204.

(**) Temm. 2, 245.

(***) Temm. 2, 246.

302. *Aenobarbus* (*), RUDOBRODY.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowe niewiadome. Z wierzchu sierć śniado-ruda z nasadą czarną; czoło, policzki i podbrodek rude; boki szyi rudawe; łonówka czysto biała; brzuch białawy; słabizny rudawe, z nasadą włosów czarną. Długość całkowita 2 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 9 linij. 74

Mieszka w Ameryce południowej.

303. *Arsinoe* (**), ARSINOE.

Zębów przednich w górze 4, ustawionych parami; w dole 6; trzonowych w górze i w dole po 6, z których po dwa fałszywe. Wierzch ciała zupełnie czarny, lśniący, spód czarniawo-śniady z końcami włosów śniademi; sierć na słabiznach i około ogona dłuższa niż na piersiach, czarniawo-śniada, z końcami białymi. Długość całkowita 2 cale, 6 linij, z których ogon zajmuje cal 1. 75

Mieszka w Surynam.

304. *Polythrix* (***), ZAROSŁY.

Konchy uchowe dość małe, dłuższe niż szersze, na zewnętrznym brzegu wyszczerbione; ciało prawie tak długie jak ramię z przedramieniem; ogon długości przedramienia; błona międzyudowa w wierzchniej stronie rzadką siercią pokryta; twarz bardzo kosmata, tylko koniec pyska nagi. Zębostan niewiadomy. Wierzch ciała kasztanowato-śniady, bardzo ciemny; spód śniado-kasztanowaty, wpadający w kolor szary; włosy obfite i miękkie. Długość całkowita 3 cale, 6 linij. 76

Mieszka w Brazylii.

305. *Laevis* (****), GŁADKI.

(*) Temm. 2, 247.

(**) Ib. str. 247.

(***) Isid. Geoff. Ann. des Scien. Nat. vol. 3, str. 443. Fischer Synop. Mam. Temm. 2, 248.

(****) Ib. vol. 3, str. 444.—Fischer, Syn. Mam.—Temm. 2, 250.

Konchy uchove prawie dwa razy większe niż w gatunku poprzedzającym; twarz nierównie mniej kosmata; ogon długości ciała, zębostan niewiadomy; sierć z wierzchu ciała ciemno-kasztanowato-śniada, pod spodem wpadająca w szarą barwę. Długość całkowita 2 cale, 9 linii. 77

Mieszka w Brazylii.

306. *Gryphus* (*), GRYF.

W obu szczękach z każdej strony po dwa zęby trzonowe fałszywe, bardzo małe; koncha uchowa wyszczerbiona, z przyuszkami nożykowatym. Wierzch ciała żółtawo-blond; spód szary; każdy włos pod spodem na końcu czarny; części nagie fioletowe; warga wierzchnia po bokach i koniec dolnej szczęki pod spodem wąsate. Długość całkowita 2 cale, 11 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie. 78

Mieszka w Nev-Yorku.

307. *Salaria* (**), ŚNIADY.

W obu szczękach z każdej strony po dwa zęby trzonowe fałszywe; konchy uchove wyszczerbione, z przyuszkami nożykowatym; wierzchnie części ciała śniado-kasztanowato-szare, dolne białawo-szare; na częściach śniadych włosy są ciemniejsze w dolnej niż w wierzchniej połowie; na częściach szarych są u spodu czarne; części nagie są śniade; warga górna po bokach i koniec dolnej szczęki pod spodem wąsate. Długość całkowita 2 cale, 1 linia, z których ogon zajmuje 7 linii. 79

Mieszka w New-Yorku.

308. *Georgianus* (***), GEORGIJSKI.

Konchy uchove wyszczerbione, z przyuszkami sztyldastym. Wszystkie wierzchnie części ciała żółtawo-blond i czarno-upstrzone. Takie zaś ubarwienie stąd pochodzi, że włosy blond będąc od czarnych krótsze, nie zakrywają

(*) Temm. 2, 259.

(**) Ib. str. 260.

(***) Ib. str. 260.

całej ich długości; z téj równie przyczyny części dolne są szarawo-czarne; wargę górną po bokach i koniec dolnej szczęki pod spodem wąsate. Długość całkowita 2 cale, 8 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie. . . 80

Mieszka w Georgii.

309. *Subflavus* (*), BLONDYNEK.

Konchy uchowe wyszczerbione, z przyuszkiem półsercowatym; górne części ciała są jasno-szaro-blond, zlekka falisto-śniadawe, dolne żółtawo-białe; włosy górnych części przy nasadzie czarne, w większej części swéj długości białawe, a na końcach śniade; dolnych zaś w niższej połowie czarne, wyżej żółtawo-białe; wargę górną po bokach i koniec dolnej szczęki pod spodem wąsate. Długość całkowita 2 cale, 9 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 3 linie. 81

Mieszka w Georgii.

310. *Creeks* (**), KREKS.

W szczęce górnej trzonowych fałszywych niewłaściwych wcale niema, w dolnej jeden; koncha uchowa wyszczerbiona; przyuszek nożykowaty; wierzchnie części ciała żółtawo-, dolne brudno-szare; włosy wszystkie przy nasadach czarne, po bokach pyska i pod spodem na końcu dolnej szczęki wąsy. Długość całkowita 3 cale, 6 linii, z których ogon zajmuje cal 1 i 6 linii. . . 82

Mieszka w Georgii.

311. *Crassus* (***), GRUBY.

Z każdej strony szczęk po 2 trzonowe fałszywe niewłaściwe zęby; uszy tępe; przyuszek nożykowaty. Na wierzchnich częściach ciała sierć kasztanowato-szara, a na spodnich blond; wszędzie przy nasadach ciemniejsza; na brzegu warg górnych i na końcu szczęki dolnej wąsy.

(*) Temm. 2, 260.

(**) Ib. str. 261.

(***) Ib. str. 261.

Długość całkowita 3 cale, 8 linii, z których ogon zajmuje 1 cal i 8 linii. 83

Mieszka w Nowym-Yorku.

Gatunki mniej pewne.

Vespertilio Maximus (*). Konchy uchowe jajowate, od głowy krótsze: przyuszek szydlasty; pysk długi, zastrzony. Sierć z wierzchu kasztanowato-śniada; na słabiznach jasno-żółta, pod brzuchem brudno-biała. Długość całkowita 5 cali, 8 linii.

Mieszka w Guianie.

Vespertilion Canelle (**). Sierć krótka, z wierzchu cynamonowa lub jasno-ruda; pod spodem zaś ciała blado-żółta. Długość całkowita 3 cale, 1 linia, z których ogon zajmuje 13 linii.

Mieszka w Paraguay.

V. Maugei (***). Konchy uchowe bardzo szerokie, połączone, na końcu okrągłe, wycięte. Sierć z wierzchu czarniawo-, pod spodem jasno-śniada; tylne części ciała białe; błony szare.

Mieszka w Porto-Riko.

V. Arcuatus (****). Głowa szeroka; konchy uchowe od głowy krótsze, na końcu zaokrąglone, przy nasadzie włosiste, na tylnym ich brzegu dwa małe wycięcia; wstawa łukowata, tępa; błona międzyudowa naga, cały ogon, prócz małego końca, okrywająca. Długość całkowita 5 cali, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linii. Kolor sierci nie opisany.

(*) *Vespertilion grande Serotine* Buff.; *V. Nasutus*, Shaw.; *V. Maximus* Geoff. Desm.

(**) Azara vol. 2, p. 292.

(***) Desm. Mamm. gat. 225.

(****) Say Long's Exped. Rocky mount, vol. 1, str. 168. Arcuated Bat Godman Amer. Nat. his. 1, str. 70.

V. Subulatus (*). Konchy uchove dłuższe niż szersze, prawie tak długie jak głowa, do połowy kosmate, popod oczy zarastające; wstawa długa, sztydłasta. Sierć górnych części przy nasadzie czarna, na końcach popielata; błona międzyudowa tylko przy nasadzie włosista; na nagiej części ucha i wzdłuż brzegów ramienia włosy rzadkie. Włosy dolnych części żółtawe z nasadami czarniawymi; nogi tylne długie; ogon tylko w małej części na końcu wolny. Długość całkowita 3 cale.

Mieszka w północnej Ameryce.

Vespertilio Cyanopterus (**). Zębów przednich w górnej szczęce 2, w dolnej 6. Konchy uchove od głowy dłuższe, z przyuszkami. Z wierzchu ciemno-, pod spodem niebieskawo-szary; błony ciemno-błękitnawo-szare; palce czarne. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje $1\frac{1}{2}$ cala.

V. Melanotis (***). Konchy uchove z przyuszkami zaokrąglonym; sierć z wierzchu ciała czarniawa, pod spodem biaława; błony ciemno-szare, z palcami czarnymi. Długość całkowita $4\frac{1}{2}$ cali, z których ogon zajmuje połowę.

V. Calcaratus (****). Część wewnętrzna pierwszego stawu palca jakby ostrogą opatrzona. Ciało z wierzchu czarniawo-śniade, pod spodem ciemno-łowe; skrzydła czarne z palcami różowymi; nogi tylne czarne. Długość całkowita 4 cale.

V. Monachus (*****). Konchy uchove małe, w dłu-

(*) Godman Amer. Nat. Hist. 1, str. 71.

(**) Vespertilion aux ailes Blanches Desm.; V. Cyanopterus Rafinesque.

Ten i następujące po nim pięć gatunków, opisane niedokładnie przez P. Rafinesque, mają się znajdować w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnej.

(***) Vesp. à dos noir Desm.

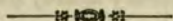
(****) V. éperonné Desm.

(*****) Rafin. Vesp. moine Desm.—Podług wszelkiego podobieństwa, zdaje się stanowić jedno z wyżej opisanym gatunkiem V. Erythroductylus.

gich włosach głowy ukryte; sierć na wierzchniej części ciała ciemno-czerwona, pod spodem płowa; nogi tylne czarne; błony skrzydeł ciemno-szare; palce i nos różowe. Długość 4 cale.

V. Phaiops (*). Zębów przednich w górze 4, z każdej strony po dwa, oddzielone dużym, płaskim, nierównym sęczkiem, zewnętrzne od wewnętrznych większe, dwuklapowe; zębów przednich w dole 6. Sierć z wierzchu ciała ciemno-wiszniowo-śniada, pod spodem bledsza; twarz, uszy i błony skrzydeł czarniawe. Długość $4\frac{1}{2}$ cali; ogon na końcu sztydłasty, zajmuje 2 cale, 3 linie.

V. Megalotis (**). Sierć z wierzchu ciała ciemno-, pod spodem blade-szara; konchy uchove bardzo obszerne, podwójne, z przyuszkami. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje 2 cale.

RODZAJ III. (46).

Furia, ...

Zębów przednich $\frac{4}{6}$ w górze jednakowej wielkości, spiczaste; dolne regularnie łukowato-ustawione, trzyklapowe; kły górne nierównie od dolnych silniejsze, trój-szczytowe; z pomiędzy dwóch pobocznych, jeden obrócony do zębów przednich, drugi zaś do trzonowych; trzonowych górnych 5, w ich liczbie 2 fałszywe; w szczęce dolnej 6, z których 3 fałszywe.

312. *Horrens* (***), STRASZNA.

Oczy wypukłe, bardzo wielkie; nozdrza na końcu

(*) *Rafin. Vesp. à face noire* Desm. Gatunek ten opisany jest wyżej pod témże nazwiskiem.

(**) *V. à grandes oreilles* Desm. Zdaje się, że ten gatunek jest tylko odmianą Europejskiego *V. Auritus*.

(***) Temm. 2, 264.

pyska przedzielone naroślą, która otacza je wokoło, a w wierzchniej ich części tworzy szczyrbinę; wargi całe, lecz na bokach wierzchniej znajduje się 4 lub 5 brodawek, pod spodem zaś dolnej 8 białych narośli, dobrze wyraźnych, na czarném tle sierci. Konchy uchowe obszerne, prawie tak szerokie jak długie; przyuszek czyli wstawa szczególnego kształtu, o trzech na krzyż ułożonych końcach. Sierć miękka, gęsta, prócz pyska, na którym włosy są dłuższe, twardsze i więcej najeżone niż na innych częściach ciała. Odzież jednostajnie pięknie czarna. Długość całkowita $1\frac{1}{2}$ cala.

Zwierzę to odkryte zostało przez P. Leschenault w Mona w Ameryce.

W tém miejscu kładziemy mniej pewny rodzaj, opisany przez Pana Licza (*) pod nazwiskiem *Scotophilus*, któremu pomieniony autor nadał następujące cechy:

Zębów przednich w górze 4 nierównych, kończy-
stych, z pomiędzy nich środkowe większe, pojedyncze;
poboczne dwu-klapowe, z przedziałkami równymi; w dole
6, nieznacznie trój-dzielnych; kłów w każdej szczęce po
dwa, z tych górne w tyle, a dolne z przodu mają przy
nasadach stopnie; zębów trzonowych wszędzie po cztery,
z koronami ostro-sęczkowatemi; palce skrzydeł, trzeci,
czwarty i piąty, mają po trzy stawy.

Do tego rodzaju ma należeć jeden tylko gatunek
Scotophilus Rhulii, którego ojczyzna niewiadoma; sierć
na ciele rdzawa; konchy uchowe, nos i skrzydła śniade.

(*) Trans. Linn. Soc. t. 13, p. 1, p. 70.

RODZAJ IV. (47).

Taphozous (*), GACEK. (*Jar.*)

Zębów przednich $\frac{2}{4}$, w stanie właściwym i u dorosłych; lecz w niektórych gatunkach $\frac{2}{4}$, tylko w wieku młodym. Kość międzyszczękowa zadna, miejsce jęj zastępuje sklepista chrząstka. Zęby przednie w dolnej szczęce 4, ustawione u młodych obszernie, u dorosłych zaś mniej więcej ciasno, dwu- lub trzy-klapowe; z powodu nadzwyczajnego przedłużenia dolnej szczęki, bardzo będąc na przód wydatne, są nieczynne i bardzo grubym wargóm górnej szczęki przeciwległe. Kły $\frac{2}{2}$ długie, mocne, kończyste, stopniami wewnątrzniemi opatrzone; kły dolne są także więcej na przód posunięte, niż w innych rodzajach tego rzędu. Trzonowych $\frac{5}{5}$, z pomiędzy górnych jeden niewłaściwy, szeroki, mały, zaledwo ponad dziąsła wystający, drugiemu trzonowemu w dole odpowiedny; z liczby 4 innych trzonowych górnych, pierwszy długim ostrzem, w kształcie małego kła, opatrzone; ostatni zaś poprzecznie listewkowaty; dwa pierwsze z pomiędzy pięciu dolnych trzonowych stożkowato-kończyste, inne cztero-szczekowe; ogółem zębów w stanie właściwym 28, a w pierwszej młodości 30, z powodu istnienia wówczas dwóch bardzo małych, później wypadających, przednich zębów, w chrząstce zastępującej miejsce kości międzyszczękowej umieszczonych. Głowa stosunkowie krótka, spłaszczona; przczołek szeroki, wklęsły; oczodoły bardzo zbliżone; nos rówkowany; ogon w błonę wrosły, z końcem wolnym; błony lotne tak długie, jak u Nietoperzy, lecz mniej szerokie.

Rodzaj ten utworzony został przez Professora Geoffroy, który pierwszy dokładnie i ściśle odróżnił go od NIETOPERZÓW Linneusza.

(*) Geoff. *Vespertilio*, Schreb.; *Saccopteryx*, Ill.; *Saccolaimus*, Kuhl.; *Taphien* fr.

Tu należące gatunki mieszkają w Afryce i Indyi; mają się także znajdować w Ameryce, jeśli można wierzyć wzmiance, dającej Surynam za ojczyznę gatunkowi *V. Lepturus* Schrebera, który posiada wszystkie cechy niniejszego rodzaju. Sposób życia *Gacków* jest prawie ten sam, co *Nietoperzy*: kryją się dniami w starych budynkach, w rozpadlinach skał i murów, latają tylko wieczorem. Pożywienie ich wyłącznie składają owady.

313. *Nudiventer* (*), NAGOBZRZUCHY.

Twarz spiczasta, naga; wargi brodawkami i rzadkiemi włosami okryte; konchy uchowe obszerne, brzeg wewnętrzny wyszczerbiony; wstawa toporkowata. Ogon długi, przedziurawiający błonę około połowy jęj szerokości. Spód ciała, uda, krainy przyogonowe zupełnie gładkie; skóra naga jest koloru cielistego. Spód podbrodka nagi, z fałdem skóry mniej wydawnym, niż w gatunku *Saccolaimus*, lecz podobnego kształtu; sierć krótka, gładka; wierzch ciała popielato-śniady, spód białawo-popielaty; błony jasno-śniade. Długość całkowita 4 cale, 6 linii, najczęściej tylko 3 linie, z których ogon zajmuje cal 1.

Mieszka w Egipcie i Nubii, gdzie jest pospolity, szczególnie w jaskiniach i starożytnych piramidach. . 1

314. *Perforatus* (**), PRZEZROCZYSTY.

Pysk tępy; konchy uchowe podługne; otwory nozdrzy bardzo wąskie, krągłe, w części małymi pokrywkami zasłonięte; przyczółek wklęsły; sierć krótka, gęsta, gładka, na wierzchu ciała rudawo-szara i ziemisto śniada, przy nasadzie biała; pod spodem wpadająca w kolor biały; błony nagie białawo-szare, więcej niż u innych gatunków przezroczyste. Długość całkowita 3 cale 5 linii.

(*) *Taphozous nudiventris* Rüppel. Voy. en Egypte. — Temm. 2, 280, tab. 60, fig. 10—12.

(**) Geoff. Grand Ouvr. de l'Egypte tab. 3, n. 1.—Cuv. Reg. an. Desm. Temm. 2, 281, tab. 60, fig. 13—15.

Mieszka w Egypcie. 2

315. *Senegalensis* (*), SENEGALSKI.

Mniejszy od poprzedzającego; pysk szeroki, przedłużony; konchy uchowe miernej wielkości z przysuszkami krótkim, prostym, szerokim i zaokrąglonym. Wierzch ciała i głowa śniade; spód popielato-śniady mniej ciemny.

Mieszka w Senegalii. 3

316. *Leucopterus* (**), BIAŁO-SKRZYDŁY.

Wzrost pośredni między Gackami *przezroczytym* i *Senegalskim*. Uszy prawie krągłe, wstawy szerokie toporkowate. Zęby przednie w górze żadne, w dole 4 bardzo małe trój-klapowe; kły ze stopniami kończystemi, zwróconymi na przód; trzonowych w górze 5, z których jeden szeroki, bardzo krótki, niewłaściwy; trzonowy kątny od przyległego sobie o połowę mniej szeroki; w dole 5, z których 4 doskonale a jeden mały niewłaściwy. Zębostan wieku młodego niewiadomy. Wierzch ciała i boki szyi popielate; sierć przy nasadzie jasno-śniada, pośrodku czarniawa, na końcach jasno-szara. Spód ciała, błony skrzydłowe i przedramiona po większej części białe. Długość całkowita 3 cale 6 lub 7 linii.

Nowy ten gatunek mieszka w południowej Afryce; obyczaje jego niewiadome. 4

317. *Saccolaimus* (***), TOREBKOWATY.

Poniżej podbródka między widelkami dolnej szczęki, fałdzista torebka. Na potylicy gruczoły wonne; kształt zębów jak u *Gacka nagobrzucha*. Głowa śniado-czarna, biało nakrapiana; pozostałe wierzchnie części kasztanowato-śniade, także biało upstrzone. Obfitość plam białych stanowiących upstrzenie, zależy od pory roku; i tak indywidua zabite od Stycznia do Kwietnia, są mało lub wcale nieupstrzone; przeciwnie zabite od końca Kwietnia

(*) Desm. Mam. gat. 195, le Lerot Volant Daub.

(**) Temm. 2, 284, tab. 60, fig. 7.

(***) Temm. 2, 285, tab. 60, fig. 1—6.

i później, mają z wierzchu ciała mnóstwo plam białych. Spód ciała jednostajnie śniady, lub szarawy z nasadą włosów białą. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje 8 lub 9 linii.

Mieszka na wyspie Jawie i wysepkach jój przyległych. 5

318. *Melanopogon* (*), CZARNOBRODY.

Od poprzedzającego mniejszy, lecz kształtem do niego podobny; pod szyją pęczek długich włosów, które u Samca są czarne, u Samicy zaś i u młodych śniade.

Nowy ten gatunek znajduje się dość rzadko na wyspie Jawie. 6

319. *Longimanus* (**), DŁUGOREKI.

Sierć obfita, gładka, lśniąca, na wierzchnich częściach ciała czarniawo-śniada, pod spodem mniej ciemna. Ogon długimi rzadkimi włosami porosły. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje cal 1.

Mieszka w Kalkucie w Indyach. 7

320. *Bicolor* (***), DWU-MĄŚCISTY.

Sierć na całym ciele dwu-barwna; to jest zacząwszy od nasady biała, a na końcach czarno-śniada. Ogon zupełnie nagi; konchy uchowe jajowate, długie i zupełnie gładkie. Długość całkowita 3 cale, 6 linii, z których ogon zajmuje 10 linii.

Mieszka w Indyach. 8

Gatunki mniej pewno.

Taphzous Mauritanus (****). Z wierzchu kasztanowaty, pod spodem rudawy; konchy uchowe krótkie, okrą-

(*) Temm. 2, 287, tab. 60, fig. 8 i 9.

(**) Hardwicke, Linn. Trans. vol. 14, str. 525.

(***) Temm. 2, 290.

(****) Geoff. Ouvr. d'Egypte tom 2, str. 127. Desm. Mam. gat. 196.

głe. Długość całkowita 3 cale, 6 linii, z których ogon zajmuje $6\frac{1}{2}$ linii.

Mieszka na wyspie Francuzkiej.

Taphozous Lepturus (*). Na przedramieniu blisko łokcia, (podług Szrebera) znajduje się mała fałdzista narośl, tworząca rodzaj torebki. Ogon od błony międzyudowej krótszy, tylko w części z nią połączony; koniec jego wolny poza błonę wystaje; błona międzyudowa mniej obszerna jak ciało. Sierć z wierzchu ciała śniado-popielata, pod spodem jaśniejsza. Długość całkowita 1 cal, 6 linii.

Ma mieszkać w Surynamie; lecz podług świadectwa Temmincka, od czasów Schrebera, podobnego gatunku nie znaleziono w Hollenderskiej Guianie.

RODZAJ V. (48).

Emballonura (**), POCHWIEC. (u).

Zębów przednich $\frac{6}{6}$ u młodych; $\frac{4}{6}$ u dorosłych; 6 lub 4 przednich górnych są umieszczone na zejściu z sobą rozgałęzień dwóch międzyszczękowych kości, połączonych z przodu chrząstką i spojonych tylko przy nasadzie z kością szczękową (**). Zęby przednie dolne, łukowato, symetrycznie i obszernie ustawione; trzonowych wszędzie po 5, z których w każdej szczęce po jednym fałszywym, bardzo małym i szczupłym; wszystkie trzonowe prawdziwe, trzema bardzo ostremi szczytami najeżone. Kły przy nasadzie szerokie, długie, o trzech sęczkach bardzo o-

(*) Geoff. Descrip. de l'Egypte, Hist. Nat. vol. 2, str. 126. Desm. Mam. gat. 198. V. *lepturus* Schreber V. Marsupialis Müller Naturf. Suppl. p. 19. *Saccopteryx Lepturus* Illig. Prodr.

(**) Temm. Monogr. T. 2, 292.

(***) Dwa delikatne i nadzwyczajnie małe środkowe zęby, wypadają; są one umieszczone w chrząstce spojonej po obu bokach, ze szczątkiem kości szczękowej.

strych; stopień tychże kłów ma na sobie dwa ostre szczyty; jeden skierowany ku przednim, drugi ku trzonowym. Zębów w ogóle 34 w stanie doskonałym, a 36 w wieku młodości. Kształty czaszki i szczęki wierzchniej, podobne jak u *Gacków* (*Taphozous*); przyczolek szeroki, a czaszka między łukami podskroniowymi bardzo ściśniona; szczęka dolna podobna jak u *Nietoperzy*, lecz łukowato zakończona i przez to więcej dająca miejsca 6 przednim zębom, które też są obszerniej niż u *Nietoperzy* ustawione. Ogon krótki, otacza skóra tworząca gatunek pochwy, w którą członek ten podług woli zwierzęcia, chowany lub z niej wysuwany być może. Wszystkie inne cechy pochwowców więcej zbliżają ich do *Nietoperzy* niż do *Gacków*; różnią się one wszakże od jednych i od drugich pyskiem na podobieństwo ryjaka przedłużonym i nozdrzami przedzielnymi na dwie wystające rurki; odznaczają się także kształtem konch uchowych dość długich, wązkich i na końcu spiczastych, z bardzo krótką i tępą wstawą. Skelet, skrzydła i nogi są takie jak u *Nietoperzy*; ale nasadę skrzydłowego ksiuka obrasta błona palcowa.

321. *Monticola* (*), GÓRAL.

Zębów przednich u młodych w górnej szczęce 6, z których dwa środkowe bardzo małe, w późniejszym wieku wypadające; w stanie właściwym 4 zbliżone i parami uszykowane, w dolnej zaś szczęce 6, obszernie i symetrycznie ustawionych. Zębów trzonowych wszędzie po 5, wszystkie ostro-sieczkowate. Sierć wszędzie dwu-barwna; z wierzchu ciała przy nasadzie żółtawo-biała, a wyżej aż do końca czekoladowa; pod spodem zaś włosy przy nasadzie śniade, a w reszcie swjej długości jasno-czekoladowe; błony zupełnie nagie. Długość całkowita 2 cale, 2 lub 3 linie, z których ogon zajmuje 5 linij.

Nowy ten gatunek odkryty został przez PP. Rubl i

(*) Temm. 2, 294, tab. 61, fig. 1 i 2.

von Hasselt w samotnych i dzikich stronach gór Munara, na wyspie Jawie; mówią, że ma się znajdować i na Sumatrze. 1

322. *Saxatilis* (*), SKALNIK.

Zębów przednich w stanie właściwym, w górze 4, ustawionych parami; dwa średnie końcami do siebie zbliżone; poboczne zaś bardzo małe; w dole 6; u młodych znajduje się prócz tego jeden bardzo mały prawie niewidzialny ząbek, umieszczony z każdej strony poza stopniami kłów; trzonowych wszędzie po 5 ostro-sęczkowatych. Sierć wszędzie dwu-barwna, z wierzchu ziemisto-śniada z końcami żółtawemi, pod spodem tylko przy nasadzie śniada, wreszcie długości żółtawo-popielata. Nasady uszów żółtawą siercią porośłe. Długość całkowita od końca pyska do wolnego końca ogona 2 cale, 1 linia.

Mieszka bardzo obficie w Brazylii nad brzegami rzeki Mucuri. 2

323. *Lineata* (**), PRĘGOWANY.

Zębów przednich w górze 4 bardzo szczupłych, ustawionych parami; w dole 6 rzadkich, trzy-klapowych; trzonowych wszędzie po 5; między zębami górnej szczęki, bardzo małym fałszywym i prawdziwym trzonowym znajduje się przedziałka. Sierć wierzchniej części ciała czarniawo-śniada z wierzchołkami jasno-śniademi; przez całą długość grzbietu dwie lub trzy białawe nie wyraźne pręgi; wzdłuż tylniej nasady ucha, mały biały pasek. Części dolne i boki szyi dwu-barwne, gdyż włosy tych części są przy nasadzie śniade, a wreszcie długości białawe. Długość ciała i głowy 1 cal, 7 linij, ogona 6 linii.

(*) Spix, Mamm. du Brasil. — V. naso de Neuv. Beitr. Naturg. Fischer. Synop. Mamm. str. 115, gat. 43. — Temm. 2, 296. — *Nyctinomus brasiliensis* Isid. Geoff.

Gatunek ten i następne *Lineata*, *Canina* i *Calcarata* stanowią w dzielach Spixa Rodzaj *Proboscidea*.

(**) Temm. 2, 297.

Ten nowy gatunek mogący się uważać za najmniejszy w rzędzie skrzydlatych, odkryty został w Surynam. 3

324. *Canina* (*), Psi.

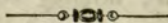
Zębów przednich w górze 4 parami, w dole 6; trzonowe niedostatecznie wiadome. Twarz w części obnażona. Sierć z wierzchu ciała czarniawo-śniada, pod spodem jaśniejsza z czerwonym odcieniem. Długość całkowita 2 cale, 8 linij.

Mieszka w Brazylii, gdzie go odkrył Książę de Wied-Neuwied. 4

325. *Calcarata* (**), OSTROGOWIEC.

Zęby przednie w górze 4 bardzo małe, ustawione parami, w dole 6 rzadkich dwu-klapowych. Sierć na wierzchu ciała czerwono-śniada, pod spodem czerwono-popielata. Długość całkowita 2 cale, 4 linie, z których ogon zajmuje $5\frac{1}{2}$ linij.

Szczególny ten gatunek odznaczający się długością kostek przedstopnika, które wspierają błonę międzydową, odkryty został przez Księcia de Wied-Neuwied w Brazylii. 5

RODZAJ VI. (49).

Urocryptus (***), KRYTOGON. (n).

Zęby przednie w górnej szczęce żadne, w dolnej 6, trój-klapowych, ustawionych obszernie. Trzonowych wszędzie po pięć. Ogólna liczba zębów u dorosłych dochodzi 26.

326. *Bilineatus* (****), DWUPĘGOWY.

Pysk bardzo zaostrzony, nozdrze dwu-rurkowe, uszy

(*) Temm. 2, 298. Vesp. caninus Wied.

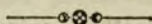
(**) Temm. 2, 299. Vesp. calcaratus Wied. Vesp. Maximilianus Fisch.

(***) Temm. 2, 300.

(****) ib. str. 301, tab. 61, fig. 3 i 4.

mierne; błona międzyudowa bardzo obszerna, na końcu prosto przycięta, ogon bardzo mały w części wierzchniej przedziurawia błonę. Sierć na dolnych częściach ciała przy nasadzie śniada, na końcach jasno-popielata; wierzch ciała i boki szyi sadzowato-śniade, z każdej strony grzbietu, od niższego brzegu łopatek aż do ogona, dwie podłużne białe pręgi; błony czarniawe i nagie. Długość całkowita 2 cale, 9 linii, z których ogon zajmuje 6 linii.

Jedyny ten swego rodzaju gatunek znaleziony został w Surynam.

RODZAJ VII. (50).

Diclidurus (*), TORBOGON. (n).

Zębów przednich w górze 2 podług Księcia Neuwied, 4 podług Temminck'a; w szczęce dolnej 6; po trzy z każdej strony do kłów przyciśnięte i mające między sobą przedziałkę; zęby te są małe i trój-klapowe. Kły górne zwrócone na przód, stożkowate, ściśnione, zlekka pogięte i opatrzone wewnętrznym zębem; dolne są proste z wydatnym nacięciem. Trzonowych w górze i w dole po 5, między górnemi znajduje się fałszywy bardzo mały i do kła przyciśnięty, za nim następuje przedziałka a dalej 4 fałszywe bardzo ostre; w liczbie dolnych są dwa fałszywe i trzy właściwe silne sęczkowate. Szczęka dolna od górnej dłuższa; przyczolek eliptyczny, mocno wklęsły. Na końcu ogona, przy dwóch ostatnich stawach czyli pacierzach jego, znajduje się nadzwyczajne zrogowaciale, połączone z błoną rozszerzenie, na podobieństwo dwóch torebek jedna na drugiej umieszczonych. Pierwsza z nich, leży na ostatnim ogonowym pacierzu naksztalt półksiężyca i jest

(*) Wszystkie szczegóły odnoszące się do tego rodzaju, wyjęte są z uwag Ks. de Neuwied umieszczonych w dziele Beitrage zur Naturg. Brasil. Vol. 2.

połączona z błoną w tylnej swojej części; druga mniej więcej ruchoma, mała, trójkątna, kończąca, łączy się równie z błoną, i tak jest do pierwszej torebki zastosowana, że może działać na niej mniej więcej swobodnie, na wzór dwu-skorupowej muszli, z tą jednak różnicą, że obiedwie pomienione torebki są obwinięte bardzo delikatną skórką.

W rodzaju tym jeden tylko znajomy jest gatunek i ten opisany został z wypchanego exemplarza.

327. *Albus* (*), BIAŁY.

Konchy uchowe krótkie, szerokie. Pysk krótki zaostzony. Sierć bardzo długa, gęsta, cokolwiek utrefiona, wszędzie biaława; włosy na głowie dość krótkie, na grzbiecie bardzo długie, końcami swojemi dosięgają ogonowych torebek; torebki te są czarne, a błona międzyudowa jasno-śniada. Długość całkowita 2 cale, 10 linii.

P. Freyreis, wędrownik niemiecki, znalazł ten szczególny gatunek w Brazylii przy ujściu rzeki Pardo.

Nos z naroślami (*Istiophori Spix*).

10. *Phyllostomina*, LISCIONOSE.

Narośl nosowa prosta, pojedyncza lub nieparzysta; palec wskazujący dwustawowy.

RODZAJ I. (51).

Phyllostoma (**), LISCIONOS. (n).

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, kłów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{5-5}$ lub $\frac{5-5}{6-6}$, 32 lub 34 (***), przednie często między kłami wci-

(*) Książę de Wied. Beitr. zur Naturg. Bras.; Fisch. Synop. Temm. 2, 203.

(**) Geoff. Lin. Cuv. *Phyllostomus* Illig. *Vespertilio* Linn. Briss. Exrl. Bood.

(***) Niektóre Liscionosy mają tylko po dwa przednie zęby w każdej szczękę, inne zaś po dwa w górze a po cztery w dole; te anomalje zdają się zależeć od różnicy wieku.

śnięte, poboczne bardzo małe, środkowe szersze. *Kły* często przy nasadzie bardzo grube obrączkami z sobą zetknięte. *Głowa* długa, prawie jednostajnie stożkowata; gęba bardzo szeroka. *Nos* opatrzony dwiema naroślami, jedną liściowatą, drugą w kształcie podkowy, obiedwie mniej są powikłane niż u Podkowców; *uszy* wielkie, nagie, niepołączone. *Przyuszek* wewnętrzny, ząbkowany na brzegu otworu słuchowego osadzony. *Oczy* bardzo małe, poboczne. *Język* rogowemi naroślami najeżony. *Palec* środkowy skrzydeł, ma jeden staw więcej od innych. *Ogon* rozmaitej długości, w niektórych gatunkach żaden. *Błona* międzyudowa mniej więcej obszerna.

† **Ogon zawsze od błony międzyudowej krótszy.**

328. *Crenulatum* (*), ZĄBKOWANY.

Pysk krótki, gruby, tępy; wargę dolną brodawkowatą; uszy szerokie, prawie owalne; liść nosowy trójkątny, po brzegach ząbkowany, na podkowiastej narośli osadzony. Długość całkowita 2 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje $10\frac{1}{2}$ linii.

Ojczyzna niewiadoma. 1

329. *Elongatum* (**), PODŁUŻNY.

Liść nosowy dłuższy niż u innych gatunków tego rodzaju, po brzegach gładki, na końcu spiczasty, przy nasadzie buchtowaty, konchy uchowe szerokie, przegowane, na końcach zwężone; przyuszek ząbkowany; pysk gruby i tępy, na dolnej wardze rząd brodawek; błona międzyudowa kwadratowo przycięta; koniec ogona wolny. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje 6 linii.

Ojczyzna niewiadoma. 2

(*) *Phyllostoma Crenulatum* Geoff. an. mus. t. 15, str. 183, tab. 10.—
Desm. Mam. gat. 168.

(**) Geoff. Ann. Mus. tom 15, str. 182, tab. 9.

330. *Hastatum* (*), WŁÓCZNIŚTY.

Liść nosowy cały bez wycięcia na końcu i bez wyrostka, podstawa jego przysadkowato zwężona. Narosł podkowiasta szersza niż u innych gatunków; pysk krótki, szeroki; uszy długie w górze zwężone, u spodu dolnej wargi rząd brodawek w kształcie litery V. uszykowanych; ogon bardzo krótki zupełnie w błonę wrosły. Sierć krótka z wierzchu kasztanowata, pod brzuchem śniado-płowa. Długość całkowita 3 cale, 9 linii, z których ogon zajmuje $6\frac{1}{2}$ linii.

Ojczyzną Guiana. 3

331. *Redmannii* (**), REDMANA.

Liść nosowy spiczasty, drobnemi białemi włosami porosły; konchy uchowe zaokrąglone. Ciało z wierzchu śniade, pod spodem szare. Błony śniade.

Ojczyzną Jamajka. 4

---

 †† Ogon żaden.
332. *Perspicillatum* (***), OKULAROWY.

Liść nosowy krótki, przy końcu wycięty; od nozdrzy aż do uszów, dwie białe pręgi; wargi brodawkowate. Sierć na grzbiecie czarniawo-śniada; pod brzuchem jasno-śniada. Długość całkowita 3 cale.

Mieszka w Guianie. 5

(*) *Chauve Souris fer-de-lance* Buff. V. *Hastatus* Linn. Gm. Schreb. — V. *Perspicillatus* ejusd. Phyll. *Hastatum*. Geoff. An. Mus.

(**) Gatunek ten stanowi podług Licza osobny rodzaj *Monophyllus*, którego cechy są następujące: zębów przednich w górze 4, z których dwa średnie od pobocznych dłuższe, dwudzielne, w dole żadne; kły w każdej szczęk po dwa; trzonowych $\frac{5-5}{6-6}$, na nosie jeden liść prosty. Ogon krótki.

(***) Encycl. tab. 32, fig. 4. *Vesp. Americanus vulgaris* Seba. V. *Perspicillatus* Linn. Gm. *Le grand fer-de-lance* Buff. Suppl. t. 7; Phyll. *Perspicillatum* Geoff. Ann. Mus.; *Artibeus Jamaicensis* Léuch. Ph. *Jamaicense* Horsf.; Ph. *planirostrum* Sphix. — P. Licz utworzył z tego gatunku osobny rodzaj pod nazwiskiem *Artibeus* któremu nadał

333. *Lineatum* (*), PRĘGOWANY.

Liść nosowy cały; na twarzy i grzbiecie cztery białe pręgi. Sierć z wierzchu ciała śniada, pod spodem jaśniejsza. Ronchy uchowe białe. Długość całkowita 2 cale.

Ojczyznę Paraguay. 6

334. *Rotundum* (**), OKRĄGLY.

Liść cały na końcu zaokrąglony; sierć czerwono-śniada; pysk więcej ostry niż spłaszczony. Długość całkowita 2 cale.

Mieszka w Paraguay, gdzie jest dość pospolity. 7

335. *Lilium* (***), LILIA.

Liść nosowy cały, tak długi jak szeroki, przy nasadzie zwężony; szczęki przedłużone. Sierć z wierzchu czerwono-śniada, pod spodem białawo-śniada. Długość całkowita 2 cale, 3 linie.

Mieszka w Paraguay. 8

336. *Spectrum* (****), UPION.

następne cechy: zębów przednich w każdej szczęce po 4, z tych górne rozdwojone, dolne przycięte; klów w dole i w górze po dwa, trzonowych z każdej strony w górze po 4, w dole po 6. Na nosie dwie liściowate narośle, jedna poziomo, druga prostopadle osadzona. Ogon żaden, P. Geoffroy uważa za odmianę tego gatunku zwierze opisane przez Azarę (Hist. Nat. de quadr. du Paragu.) pod nazwiskiem *la Chauve-souris première* czyli *Chauve souris obscure ou rayée d'Azara*. Według P. Desmarest, ono może stanowić osobny gatunek w tym wypadku, jeżeli rzeczywiście nosowy liść jego jest lancetowaty i długi 7 linii.

(*) Geoff. Ann. Mus. Chauve Souris seconde ou Chauve Souris brune et rayée d'Azara.

(**) Geoff. Ann. Mus. t. 15, str. 181. Chauve Souris troisième ou Chauve Souris brune d'Azara.

(***) Geoff. Ann. Mus. t. 15, str. 181. Chauve Souris quatrième ou Chauve Souris brun-rougeatre d'Azara.

(****) Geoff. Ann. Mus. t. 15, str. 174, tab. 1.—Andira guacu, seu vesp. cornuti. Pison. Canis volans maxima Aurita Seba. V. Spectrum Lin. Gm. Schreb. Vampirus Sanguisuga Less. Man. gat. 165.

Niektórzy Autorowie z gatunku tego utworzyli osobny rodzaj pod nazwiskiem *Vampirus*, który do wyżej wyjaśnionych cech rodzaju *Phyllostoma* łączy następujący zębobstan: przednich $\frac{1-1}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{5-5}{0-0}$, 34.

Liść nosowy cały; dłuższy niż szerszy, przy nasadzie rozszérzony. Pysk długi. Sierć miękka z wierzchu kasztanowata, pod spodem rudawo-żółta. Długość 5 cali, $6\frac{1}{2}$ linij. Żwierzę to stało się głośném ze swych krwiożerczych obyczajów, o których podrózo-pisarze opowiadają wiele przesadzonych powieści.

Mieszka w Ameryce w Nowej Hiszpanii. . . . 9

337. *Lewisii* (*), LEWIZA.

Liść nosowy na końcu spiczasty; konchy uchowe mierne, zaokrąglone. Sierć z wierzchu ciała czarniawa; błona międzyudowa wycięta. Wielkość w obwodzie dochodzi 16 cali.

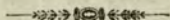
Ojczyzną Jamaika. 10

Prócz powyżej opisanych gatunków P. Lesson w Katalogu Żwierząt Ssących (**), wylicza następne do podrodzaju *Phyllostoma*: *Phyllostoma spiculatum*, *Ph. brachyotum*, *Ph. obscurum*, *Ph. Supersiliatum*, *Ph. brevicaudatum* i *Ph. Grayii*.

Do podrodzaju zaś *Vampirus*: *Vampirus cirrhosus*, *Vam. bidens*, *Vam. Soricinus*. Wszystkie mieszkają w Brazylii.

(*) P. Licz utworzył z tego gatunku osobny rodzaj *Madateus*, któremu nadał następujące cechy; zębów przednich w każdej szczęce po 4, z tych dwa górne środkowe od pobocznych dłuższe, rozdwojone; dolne równe, proste i ostre; trzonowych $\frac{4-4}{5-5}$; na nosie dwie listowate narośle; ogon żaden; wargi miękkimi brodawkami obrosłe; język na końcu dwudzielny.

(**) Nouveau Tableau du Règne animal. W tym Katalogu P. Lesson do rodzaju *Phyllostoma*, policzył następne podrodzaje: *Phyllostoma*, *Artibeus*, *Vampyrus*, *Monophyllus*, *Madateus*, z powyżej pojaśnionemi gatunkami; a także podrodzaje: *Lophostoma* z gat. *Sylvicola*, *Diphylla* z gat. *Ecaudata*; *Brachyphylla* z gat. *Cavernarum*; *Desmodus* z gatunkami *Rufus* i *d'Orbiguii*.

RODZAJ II. (52).

Glossophaga (*), JEZYCZNIK. (n).

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, kłów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{3-3}{3-3}$, 24; przednie ustawione porządnie, kły mierne; trzonowe zupełnie takie jak w rodzaju *Liscionosa*. Głowa długa, prawie jednostajnie stożkowata. Język bardzo długi, zwinięty, wązki, po brzegach brodawkami opatrzone. Na nosie mała włócznieista narośl. Ogon mniej więcej długi, lub żaden. Błona międzyudowa żadna lub bardzo mała. Błony skrzydłowe mierne.

338. *Soricina* (**), MYSZKOWATY.

Pysk bardzo długi, stożkowaty i prawie walcowaty; język bardzo długi na końcu wyłobiony, po brzegach strzępiasto brodawkowaty. Sierć miękka, wełnista, z wierzchu ciała popielato-śniada, pod spodem jasno-śniada; błony śniade. Długość całkowita 2 cale, 1 linię.

Ojczyzną Surynam, Kayenna. 1

339. *Amplexicaudata* (***), WROSŁOOGONIASTY.

Błona międzyudowa szeroka; ogon krótki na końcu sęczkowaty. Sierć na ciele czarniawo-śniada pod spodem jaśniejsza. 2

340. *Caudifer* (****), OGONIASTY.

Błona międzyudowa bardzo krótka; ogon poza błonę wystający. Sierć czarniawo-śniada. 3

341. *Ecaudata* (*****), BEZOGONOWY.

(*) Geoff. Phyllostoma. Geoff. Cuv. Vespertilio Pall. Linn. Gm.

(**) Vesp. Soricinus Pall. Linn. Gm. Schr., La feuille Vieq. d'Azyr. Ph. Soricinum Geoff. An. Mus. Glossophaga Soricina ejusd. Mem. du Mus. La Chauve Souris Musaraigne Buff. Desm. gat. 176.

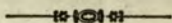
(***) Geoff. Mem. du Mus. d'Hist. Nat. tom. 4, str. 418, tab. 18. A. Desm. gat. 177.

(****) Ib. tab. 17. Desm. Mam. gat. 178.

(*****) Ib. tab. 18. B. Desm. gat. 179.

Błona międz Yudowa bardzo krótka; ogon żaden. Sierć ciemno-śniada. 4

Powyższe trzy gatunki mieszkają w Brazylii, w okolicach Rio-Janeiro (*).

RODZAJ III. (55).

Rhinopoma (**), KRYTONOS. (n).

Zębów przednich $\frac{2}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{4-4}{3-3}$, 28. Przednie górne porozsuwane. Nos długi, stożkowaty, na końcu równo przycięty, małą liściowatą narosłą opatrzone; otwory nozdrzy wąskie, poprzeczne, pokrywkowe. Przyczolek szeroki, wypukły. Uszy wielkie, połączone, leżące; przyuszek zewnętrzny. Błona międz Yudowa wązka, kwadratowo przycięta. Ogon długi przy nasadzie w błonę wrosły, dalej wolny.

Żwierzęta tego rodzaju karmią się owadami, które łowią w locie; podobnie jak nasze Europejskie Nietoperze latają wieczorami.

342. *Microphylla* (***), MALOLISTNY.

Sierć popielata długa i gęsta; ogon bardzo długi, czarny, z jedenastu pacierzy złożony. Oddychając, ustawicznie porusza nozdrzami, a niekiedy zasłania je zupełnie, podniesieniem nosowej narosli. Obyczaje jego są gniewliwe równie jak naszych Nietoperzy. Długość całkowita 2 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 10 linij.

Mieszka w Egypcie w podziemiach piramid Kairu i Gyzehu. 1

(*) P. Lesson w Katalogu Żwierząt Ssących wspomina w tém miejscu o rodzaju *Edostoma* d'Orb., do którego należy tylko jeden gatunek *E. cinerea*, mieszkający w południowej Ameryce.

(**) E. Geoff. *Vespertilio* Bélon, Brunnich.

(***) E. Geoff. *Chauve Souris d'Egypte* Bélon V *microphyllus* Brunnich.

343. *Carolinensis* (*), KAROLIŃSKI.

Sierć sniada; błony ciemne; konchy uchove mierne prawie trójkątne; ogon w pierwszej połowie w błonę wrosły, zgrubiały. Długość całkowita 2 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linii.

Podług podania P. Brogniart, ma mieszkać w południowej Karolinie, co jednak potrzebuje potwierdzenia. 2

II. *Rhinolophina*, PODKOWIASTE.

Narośl nosowa mniej więcej składana, niekiedy prosta; palec wskazujący jednostawowy; skrzydła obszerne, doskonale; u samic prócz cyców, łonowe brodawki.

RODZAJ I. (34).

Rhinolophus (**), PODKOWIEC. (Jar.)

Zębów przednich $\frac{2}{4}$, lub rzadko $\frac{0}{4}$ tylko w razie zupełnego braku międzyszcękowych listewek. Przy obecności w nosowej chrząstce pomienionych listewek, każda z nich mieści w sobie po jednym tępym, mniej więcej widocznym, w późniejszym wieku wypadającym zębku. Przednie w dole mniej więcej skupione, dwu lub trzy-kłapowe. Kłów $\frac{2}{2}$, z obszernym stopniem, który chociaż powiększa się z wiekiem, nie wyciska jednak zębów przednich z miejsc, w których są osadzone. Trzonowych $\frac{4}{5}$, $\frac{5}{5}$ lub $\frac{5}{6}$ z koronami bardzo ostro sęczkowatymi. Ogólna liczba zębów 28 lub 30, rzadko 32. Konchy uchove mierne, poboczne, bez przyuszka. Ogon długi, cały lub częścią wrosły w obszerną międzyudową błonę.

(*) E. Geoff. Rhin. dubia. Less.

(**) Geoff. Cuv. Ill. Desm.; Vespertilio Linn. Erxl.; Noctilio Klul.

Podkowce nie mają właściwej międzyszczękowej kości. U gatunków opatrzonych zębami przednimi w górze; miejsce jój zastępują dwie małe, kościste, płaskie bardzo cienkie i ruchome listewki, po obu końcach rozchodzące się, ku środkowi zaś z sobą zetknięte; w każdej z nich jest umieszczony jeden ząb przedni, słabo wrosły i z łatwością przy najlżejszém naciśnieniu wypadający. Gatunki zupełnie pozbawione pomienionych zębów, nie mają też międzyszczękowych listewek, których miejsce zastępuje zwyczajna chrząstka. Tak szczególne urządzenie wyżej opisanych międzyszczękowych listewek, mogących się poruszać za pomocą właściwych mięśni; nadaje Podkowcom zdolność podnoszenia lub zniżania zębów przednich w szczęce górnej, i przedstawia jedyny w Klasiie Ssących przykład zębów *ruchomych*, stanowiący pewien stopień analogii z urządzeniem zębów jadowitych węży.

Orgán węchu równie osobliwe ma ukształcenie: komórki nosowe kulisto-wydęte, nie wychodzą poza pierwsze trzonowe zęby; wejście nozdrzy znajduje się z przodu i pod spodem; jest to szeroki otwór połączony z dwoma międzyszczękowymi listewkami, których ruchy od poruszenia warg zależą; wargi nabrzmiałością swoją dochodząc wysokości przyczółka, między sobą i nosowemi komórkami zostawiają miejsce próżne; we wklęsłości którego, jakby w lejku, znajdują się dwa otwory nozdrzy; fałd błoniastej skórki otacza wspomniany lejek i tworzy konchę. Ten fałd z przodu nozdrzy rozciąga się w kształcie końskiej podkowy, z kąd wzięły nazwę Podkowce Europejskie; z tyłu zaś oddzielając się, podniesiony bywa stosownie do gatunków, w rozmaitej formie. Konchy uchowe mierne, poboczne, bez przyuszka. Ogon długi, cały lub tylko w części, w obszerną międzyudową błonę wrosły.

Podkowce większą część roku przepędzają gromadnie, ukryte w obszerłych jaskiniach, starych budynkach, lub

pniałch drzew wypróchniałych. Samice odbywszy parzenie, oddalają się od samców i w znacznej liczbie zebrałe, chronią się do osobnych jaskiń, gdzie rodzą i wychowują pisklęta; do życia zaś towarzyskiego powracają wtenczas dopiero, gdy młode podrosły, mogą same dla siebie szukać żywności.

Pan Temminck podzielił rodzaj Podkowca na dwie sekye. Należące do pierwszej, mają narośl nosową prostą, nieskładaną z brzegiem gładkim, i umieszczoną na przyczółku w kształcie poprzecznej zakładki; przy nasadzie uchowej konchy, niema wyraźnej kłapy, lub gdy ta się znajduje, jest bardzo nieznaczna. Żaden z gatunków tego oddziału nie mieszka w Europie. Druga sekyja obejmuje gatunki z naroślą nosową mniej więcej składaną, podniesioną w kształcie włóczni i opatrzoną chrząstkowatym słupkiem; zewnętrzna nasada ich uchowej konchy, ma kłapę wyraźną mniej więcej obszerną, która zdaje się zastępywać miejsce wstawy. W tym oddziale mieszczą się dwa Europejskie gatunki.

---

† **Narośl nosowa prosta, poprzeczna, mniej więcej zaokrąglona.**

344. *Nobilis* (*), SZLACHETNY.

Liść nosowy prosty, z tyłu i przy nasadzie trzema małemi, prawie niewidocznemi otworami opatrzony; narośl podkowiasta, szeroka, z przodu ostro zakończona błoną i pobocznemi fałdami otoczona. Sierć bardzo miękka, cienka, obfita; barki i szrodek grzbietu pięknie kasztanowate; spód barków i boki grzbietu czysto-białe; wierzch głowy i potylicza szaro-biała, z końcami włosów śniademi; po wierzchu barków przepaska kasztanowata, z białą obwódką; boki piersi, krainy barków i słabizn

---

(*) Horsf. Zool. Research in Jawa, Temm. Monogr. 2, 10, tab. 28.

czysto-białe; policzki i boki szyi śniado-szare, z końcami włosów białawemi; szrodek piersi i brzucha myszate; błony ciemno-śniade; uszy prawie do połowy kosmate, dalej nagie, pomarszczone. Takie ubarwienie mają indywidua dorosłe; młodych i w średnim wieku nie znamy. Długość całkowita 5 cali, 2 linie, z których ogon zajmuje 1 cal, 6 linij.

Ojczyzną Jawa, wyspy Moluckie i Timor. 1

345. *Diadema* (*), UWIEŃCZONY.

Liść nosowy prosty, z końcowym brzegiem kulisto zaokrąglonym, mniej więcej zwiniętym; między wielkim liściem i nozdrzami znajduje się drugi poprzeczny listek, pośrodku kończato wzniesiony, którego poboczne brzegi będąc połączone z podkową, tworzą obwódkę w kształcie korony otaczającą organ węchu; narośl podkowiasta jest po bokach sfaldowana. Sierć miękka, cienka, długa i obfita, prawie wszędzie jedno-barwna, z wierzchu cokolwiek ciemniejsza niż pod spodem. Głowa śniado-szara, części wierzchnie złocisto-rudawo-śniade, dolne szarawo-śniade; lecz sierć wszystkich tych części tylko na końcach jest ciemniejsza, nasady zaś jej są wszędzie białawe. Długość całkowita blisko 5 cali, z których ogon zajmuje 2 cale.

Mieszka na wyspie Timor. 2

346. *Insignis* (**), ZNAKOMITY.

Liść nosowy po brzegach zaokrąglony, szerszy niż dłuższy, między nim a naroślą podkowiastą znajduje się druga leżąca i kosmata; podkowa ma po bokach trzy poprzeczne fałdy. U *samca* poza liściem nosowym znajduje się pewien gatunek obszernej torebki, mającej z każdego boku zaledwo widzialny otwór, który w zasuszonych exem-

(*) Geoff. Ann. du Mus. vol. 20, str. 263, tab. 6. Temm. Monogr. 2, 13, tab. 26.

(**) Horsf. Zool. Research. in Jawa. Temm. 2, 14, tab. 29, fig. 2. Rhinophe distingué fr.

plarzach zupełnie znika; z pomienionej torebki wyrastają trzy pęczki włosów. Konchy uchove są szerokie, słabo wycięte i bez klapy. Na ciele sierć gęsta, gładka, z wierzchu dwu-barwna; głowa i potylicy białe, same tylko wierzchołki włosów kasztanowate; wierzch grzbietu i kraina międzybarkowa pokryte siercią kasztanową, tylko przy nasadach białą. *Samica* jest w ogólności więcej rudawa, jej nosowe narośle nie mają środkowej torebki i pobocznych otworów. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje 1 cal, 1 linię.

Ojczyzną wyspa Jawa i przyległe jej wysepki. . . 3

347. *Speoris* (*), TOREBKOWATY.

Narośle nosowe i torebka zupełnie takie jak w poprzedzającym gatunku. Samiec poza liściem nosowym ma jeden tylko otwór bez śladu pobocznej dziurki. Sierć krótka, gładka, z wierzchu dwu-barwna; wszystkie górne części są pokryte włosami, przez pół białymi i śniadymi u samca, rudawo-kasztanowatymi u samicy; dolne wszędzie białe, wyjąwszy nasadę skrzydeł i słabizny, które są jasno-rude. Długość 3 cale, 4 lub 5 linii, z tych ogon zajmuje cal 1.

Mieszka w Timor i Amboinie. 4

Znajdująca się w tym i poprzedzającym gatunku torebka na czole, jest wewnątrz próżna i jakby obsypana pyłkiem bardzo przykrój i mocnej woni.

348. *Bicolor* (**), DWUBARWNY.

Liść nosowy mały, poprzeczny; między nim i naroślą podkowiastą znajduje się znaczna zgrubiałość, otoczona błoną po obu brzegach wyciętą. Na wardze dolnej trzy brodawki. Sierć długa, bardzo delikatna, gładka, wszędzie dwu-barwna; z wierzchu ciała od nasady aż do dwóch

(*) Schneid. u Schreb. Säugt. tab. 59. Rhinolophe cruménifère Péron — Geoff.— Temm. 2, 17.

(**) Temm. 2, 18.

trzeciej części długości czysto-biała, na końcach kasztanowato-ruda; błony jasno-śniade. Długość całkowita 2 cale, 3 linie, z których ogon zajmuje 10 linij.

Ojczyzną wyspy Jawa, Amboina i Timor. 5

349. *Tridens* (*), TRÓJZĘBNY.

Liść nosowy o trzech końcach w kształcie trójzęba. Sierć rzadka, krótka i gładka, białawo-popielata; dolna część brzucha i uda nagie. Długość całkowita dorosłego 2 cale, 9 linij, z których ogon zajmuje prawie 8 linij.

Mieszka w Egipcie i Nubii. 6

350. *Tricuspidatus* (**), TRÓJKOŃCZASTY.

Liść nosowy wielki, prawie kwadratowy; wierzchni brzeg jego o trzech ostrzach, z których środkowy włócznisty, a poboczne z każdej strony z końcami rozwartemi; narośl podkowiasta, szczątkiem błony otoczona. Sierć dość krótka, pod spodem gładka, jasno-rudawo-śniada, przy nasadzie ciemniejsza, końce włosów grzbietowych czarniawo-śniade; boki ciała i kuper czysto-śniade; błony czarniawe; wolny koniec ogona wynosi dwie linie.

Najmniejszy ze wszystkich znanych gatunków tego rodzaju, dochodzi długością 2 cale, 2 linie, z których ogon zajmuje 10 linij.

Mieszka na wyspach Moluckich. 7

Gatunki mniej pewne.

Rhin. Commersonii (***). Commerson nadał mu następujące cechy: „*Vespertilio obscure caudatus, auribus simplicibus, amplis, acuminatis, erectis, patulis; naso*

(*) Geoff. Temm. 2, 19.

(**) Temm. 2, 20.

(***) Chauve-Souris du fort Dauphin Commer.— Geoff. Ann. du Mus. tom 20, str. 263.

duabus valvis transversis late secedentibus, bisulco.” Wyznać należy, że tak ogólne charaktery można zastosować do wszystkich znanych gatunków rodzaju **PODKOWCA**.

P. Geoffroy sądząc z rysunku zostawionego przez Commersona, mniema, że powyżej opisane zwierzę stanowi jedno z gatunkiem **DIADEMA**, i że jedynie odległość Madagaskaru od Timor, miejsc, w których się znajdują te **PODKOWCE**, mogła wpłynąć na ich odosobnienie.

R. Larvatus (*). Liść nosowy poprzeczny, szeroki, bardzo obszerny, pośrodku poprzecznie fałdowany; na brzegach podkowiastej narośli znajdują się poboczne fałdy; nasady konch uchowych nadzwyczajnie szerokie, bez wyraźnej kłapy; przedni brzeg podniesiony, a ku środkowi w ten sposób zgięty, że ściany konch uchowych stykają się z sobą blisko połowy swjej wysokości; koniec ich jest ostry i wygięty na stronę zewnętrzną; brzeg tylny słabo wycięty; ucho wewnątrz nagie (**).

Gatunek ten różni się od innych dobrze znanych i wyżej opisanych gatunków, szczególnie ubarwieniem sierci. Wierzch ciała jego jest ciemno-śniady, na tylnych częściach z odcieniem złocistym; nasady wszystkich włosów mają odblask złotawy, a końce ich są śniade; spód ciała szarawo-złocisty. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje cal 1.

Ma mieszkać na wyspie Jawie.

Rhinolophus Dukhunensis (**). Liść nosowy z kłapą wierzchnią wklęsłą i zgiętą; narośl podkowiasta podłużna,

(*) Horsfield, Zool. res.

(**) Te wszystkie szczegóły wytknięte tu przez P. Horsfield, znajdujemy również w gatunkach: *R. Nobilis*, *Diadema*, *Insiguis* i *Speoris*.

(***) Sykes. Cat. of. the Mam. observed at Dukhun, East Indies.

pośrodku ścięta (*). Wierzch ciała myszaty, spód białawo-szary.

Ma mieszkać w Indyach w kraju Mahratów.

†† Liść nosowy mniej więcej składany, z tyłu w kształcie włóczni podniesiony; w środku narodził podkowiastą chrząstkowatą słupek.

351. *Luctus* (**), ŻALOBNY.

Narodził podkowiasta, utworzona z obszernej błony, okrywającej całą wierzchnią wargę, łączy się po obu brzegach, za pośrednictwem pobocznego przedłużenia, z pierwszą błoniastą częścią narodził włócznistą; z pośrodku podkowy wznosi się wielki nadrost o czterech listkach w kształcie krzyża Maltańskiego, z ramionami na końcach zaokrąglonemi; poza tym nadrostem znajduje się narodził włócznista, ułożona ze trzech, stopniami coraz wyższych listków, z których dwa pierwsze są zaokrąglone, a trzeci opatrzone jest długim, przytępionym końcem. Na dolnej szczęce dwie trójkatne brodawki. Sierć bardzo długa, gęsta, wełnista, sadzowato-czarna, z końcami jasno-szaremi, z kądem na całej odzieży rodzi się odcień popielaty; błony i narodził czarne. Długość całkowita około 5 cali, z których ogon zajmuje 1 cal, 8 linii.

Ojczyzną wyspa Jawa. 8

Opisanie odmiany tego gatunku, znalezionej w Manilli i mającej odzież rudawą, umieszczone zostało pod nazwiskiem *Rufa* w podróży około świata, odbytej na korwecie *la Favorite* przez PP. Eydoux i Gervais (**).

(*) Podobne cechy można zastosować do wszystkich Podkowców, opatrzonych narodziłami gładkimi, a przeto nie są one dostateczne do ustanowienia nowego gatunku.

(**) Temm. 2, 24, tab. 30.

(***) Voy. de la Favorite Mammifères str. 9.

352. *Euryotis* (*), KRÓTKOOGONIASTY.

Konchy uchowe bardzo obszerne; ogon krótki; odzież gruba, gęsta, wielokolorowa; z wierzchu ciała przy nasadzie sierć biała, dalej aż do końca koloru zeschniętych liści, wierzchołki jasno-rude; grzbiet i szyja koloru zeschniętych liści; twarz i boki szyi jasno-śniade; piersi białawe, z blado-śniadym odcieniem; słabizny ciemno, śróddek brzucha jasno-śniade; konchy uchowe i narośle ciemno-śniade; wszystkie inne błony czarniawo-śniade. Samica jest mniej ruda niż samiec. Długość całkowita 2 cale, 11 linii.

Mieszka w Amboinie. 9

353. *Trifoliatus* (**), TRÓJLISTNY.

Liść nosowy podwójny, z przodu poprzeczny, okrągławy i połączony z tylną włócznieciastą naroślą; narośl podkowiasta, z dwóch błon składająca się, z których zewnętrzna tworzy szeroki obrąbek. Z pośrodku podkowy wznosi się długi, błoniasty słupek, na trzy ostre kłapy podzielony, kształtem do liścia konieczyny podobny. Sierć bardzo długa, gęsta i delikatna, nasadę pyska, oczy i część konch uchowych zakrywająca; wierzch ciała rudawo-popielaty; głowa i szyja rudawo-białe; piersi i brzuch śniado-popielate; znaczna część ucha, kłapy i narośle żółte; końce włosów czarniawo-śniade; błony lotne szerokie, nagie, jasno-śniade. Długość całkowita 3 cale.

Ojczyzną wyspa Jawa. 10

354. *Unihastatus* (***), JEDNOSTRAŁY.

Liść nosowy przy nasadzie podwójny, włócznieciasto zakończony; narośl podkowiasta, z jedyną, szerokią, z przodu podzieloną błoną utworzoną, ze środka której wyrasta słupek; na brzegu dolnej szczęki jedna poprzeczna

(*) Temm. 2, 26.

(**) Temm. 2, 27, tab. 31. Rhin. trèfle.

(***) Temm. 2, 28. R. unifer.

brodawka. Sierć długa, gładka, z wierzchu dwu-barwna, pod spodem jednokolorowa; z przodu szyi długa i prosto stojąca. *Samiec* popielaty lub niebieskawo-szary; *samica* rudawo-popielata lub czerwona. Długość całkowita 3 cale, 6 lub 8 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 lub 3 linie.

Mieszka w południowej Europie, a także w północnej i południowej Afryce. 11

355. *Nippon* (*), NIPPON.

Z obszerniej i szerokiej kłapy narodził się podkowiastej, błonami otoczonej, wznosi się głęboko z przodu wyłobiony słupek; narodził się włócznie pojedyncza, długa i kończąca, długimi włosami okryta; na dolnej wardze obszerne brodawki. Sierć bardzo długa, jedwabista; uszy nagie, z kłapami przy nasadzie kosmatymi. *Samiec* ziemisto-śniady; *samica* rudawo-śniada. Długość całkowita 4 cale, z których ogon zajmuje cal 1.

Nowy ten gatunek odkryty został przez P. Bürger w Japonii. 12

356. *Affinis* (**), POWINOWATY.

Liść włócznie, połączony z okrągłym mieszkim; w środku narodził się podkowiastej obszerne, dwoma błonami otoczony słupek; na szczycie dolnej cztery brodawki, z tych 2 środkowe trójkątne, zewnętrzne zaś podługne. Sierć długa, dość gęsta, nieco utrefiona, wszędzie jednej barwy, pod spodem wzdłuż słabizn pokrywająca błony. *Samiec* z wierzchu szary, pod spodem popielato-śniady; *samica* z wierzchu rudawo-śniada; pod spodem jasno-ruda. Długość całkowita 3 cale, z których ogon zajmuje 11 linii.

Mieszka na wyspach Jawie i Sumatrze. 13

(*) Temm. 2, str. 30. a.

(**) Horsf. Temm. 2, 31.

357. *Rouxii* (*), RUXA.

Poprzedzającemu bardzo podobny. Sierć krótka, kutnerowata, kędzierzawa; błony nagie. *Samiec* z wierzchu ciemno-śniady, z nasadą sierci popielato-szarą, pod spodem jasno-szary, oprócz barków i słabizn, które są ciemniejsze niż szrodek brzucha. *Samica* z wierzchu jasno-ruda, z końcami włosów śniado-rudemi, pod spodem pięknie złocisto-ruda, niekiedy zaś popielato-ruda. Długość całkowita 3 cale, 4 lub 5 linii, z których ogon zajmuje 10 linii.

Mieszka w Indyach. 14

358. *Clivosus* (**), NIERÓWNY.

Na nosie liść prosty, włóchnisty, mało podniesiony i kosmaty; w środku podkowiastój narośli nagi, z przodu wyżłobiony słupek; na dolnej wardze jedna tylko brodawka. Sierć długa, bardzo obfita, z wierzchu i ze spodu błony słabiznowe pokrywająca; na częściach górnych przy nasadzie biaława, na końcach popielata; spód ciała białawy; błony wszystkie przezroczyste, czarniawe. Długość całkowita około 3 cali, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie.

Mieszka w Afryce na przyłądku Dobrzej Nadziei i w Egipcie; bywa niekiedy znajduwany w Dalmacyi i innych wschodnich krajach Europy. 15

359. *Bihastatus* (***), DWUSTRZALY.

Liść nosowy prosty, lancetowaty, rzadkimi włosami posiany; narośl podkowiasta, błoną potrójnie sfalduwaną otoczona, a w jej środku słupek, drugą lanceto-

(*) Temm. 2, 30. b.

(**) Temm. 2, 32. Rhinolophe Clifton, R. Capensis Lichtenstein Catalogue de double, str. 6.

(***) Geoff. Ann. Mus. vol. 20, str. 259.— Le petit fer à cheval Buff. Hist. Nat. vol. 8, tab. 17, fig. 2; Vesp. Hippiosideros Bechst.; Hippocrepis Herm.; Hufeisen nasige Flugmaus Khul; V. Alpinus. Guldenst. Pall. Zoogr. 1, str. 125.— Temm. 2, str. 34.

watą błoną opatrzoney. Sierć bardzo długa, miękka, jedwabista, gładka; końce sierci u samców rudawo-popielate; u samicy jasno-rude. Odzież w ogólności biała, lśniaca. Długość całkowita 2 cale, 9 linij.

Mieszka w Rosyji na Kaukazie, podług niektórych i w Litwie; a także w Niemczech i Francyi, w starych budynkach i jaskiniach: wszędzie dość rzadki. . . . 16

360. *Minor* (*), MNIEJSZY.

Liść nosowy składany, włóchnisty, na końcu kosmaty; słupek w górze o dwu zębach, z których jeden na przód, a drugi na prawo skierowany; błona narośli podkowiastej bardzo szeroka. *Samiec* z wierzchu czarniawo-śniady, zlekka popielaty, pod spodem jasno-popielato-śniady; *samica* cała ruda, z wierzchu ciemniejsza niż pod spodem. Młode samice z ubarwienia samców są podobne; w późniejszym wieku, nim nabiorą właściwego płci swój koloru, bywają śniado- i rudo-upstrzone. Długość całkowita 2 cale, 4 lub 5 linij.

Ojczyzną wyspy Jawa, Sumatra i Timor. . . . 17

361. *Pusillus* (**), DROBNY.

Liść nosowy bardzo podniesiony, włóchnisty, włosami porosły; na przodzie słupka liść wązki, z końcem cokolwiek na przód zgiętym; narośl podkowiasta, szeroką błoną otoczona; na dolnej szczęce dwie brodawki. Sierć na górnych częściach długa, od nasady w większej połowie biała, z końcami popielato-śniadymi; na częściach spodnich płowa, koloru mleczno-kawiaстого. Długość całkowita 2 cale, 2 lub 3 linie.

Mieszka na wyspie Jawie. 18

362. *Cornutus* (***) , ROGATY.

Narośl podkowiasta, szeroką błoną otoczona; liść

(*) Horsf. Zool Res. in Jawa R. nain Temminck 2, str. 35.

(**) Temm. 2, 36.

(***) Ib. str. 37.

składany, włócznie, kosmaty; słupek nakształt rogu podniesiony, z przodu płaski. Sierć długa, jedwabista, wszędzie dwubarwna, pod spodem białawo-żółta; z wierzchu ciała przy nasadzie i na większej połowie długości biaława, z końcami rudawo-śniedemi; wszystkie błony jasno-czarniawe. Długość całkowita 2 cale, 2 linie, z których ogon zajmuje 9 linij.

Nowy ten gatunek odkryty został przez P. Bürger w Japonii. 19

Prócz wyżej opisanych gatunków, P. Ruppel w aktach Senkenbergskiego Towarzystwa Historji Naturalnej, opisał następny: *Rhinolophus fumigatus* (*), bardzo podobny do gatunku *Clivosus*. Sierć ma długą, popielato-śniedą. Długi 3 cale, 4 linie. Mieszka w Abissynii. 20

RODZAJ II. (55).

Mormoops (**), CZOLEK. (n.).

Zębów przednich w górze cztery, nierówne; z których dwa środkowe szeroko wyszczerbione; w górze cztery, równe, trójdzielne; kłów w każdej szczęce po dwa; górne dwa razy od dolnych dłuższe, prawie ściśnione, z przodu równowate; zębów trzonowych $\frac{5}{6} = \frac{5}{6}$. Na nosie narost prosta, z uszami połączona; konchy uchowe bardzo fałdowane.

363. *Blainvillii* (***), BŁEWILA.

Czoło bardzo podniesione; przyczolek wklęsły; wargę górną klapowatą, karbowaną; dolną błoniastą, trzy-

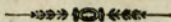
(*) Rev. Zool. 1843, str. 81.

(**) Leach. Trans. Linn. t. 13.

(***) Leach, ib.

klapowa; język brodawkowaty; górny brzeg konch ucho-
wych na dwie klapy przedzielony.

Ojczyzną Jamaika.

RODZAJ III. (56).

Megaderma (*), OBLONIEC. (*Waga*).

Zębów przednich $\frac{0}{4}$, klów $\frac{1-1}{1-1}$, trzonowych $\frac{4-4}{3-3}$, 26. Przednie dolne porządnie uszykowane, na ostrzach zlekka rówkowane; kły górne trójkątne, przy nasadzie z obrączką, w tyle z ostrym haczkem; dolne w tył zagięte; konchy uchowe bardzo obszerne, na przodzie głowy połączone; przyuszek wewnętrzny, bardzo wielki; na nosie trzy narośle: jedna prostopadła, druga pozioma, mieszkowata, a trzecia podkowiasta; ogon żaden; błona międz Yudowa kwadratowo-przycięta; skrzydła bardzo wielkie, z trzecim palcem bez stawu pazurowego; język krótki, gładki.

364. *Trifolium* (**), KONICZYNA.

Liść jajowaty; mieszek dość wielki, każdy z nich piątej części długości uszu równający; przyuszek w kształcie listka konieczyny. Sierć bardzo długa, miękka, koloru myszatego. Długość ciała 2 cale, 1 linia.

Ojczyzną wyspa Jawa. 1

365. *Spasma* (***), UPIORZYK.

Liść nosowy sercowaty; mieszek równy z nim wielkości i kształtu; przyuszek półsercowaty. Sierć wszędzie rudawa, wyjąwszy czoło, które jest jasno-rude. Długość ciała 3 cale, 8 linij.

(*) Geoff. Cuv. *Vespertilio* Linn. Erxl. Shaw.

(**) E. Geoff. Podług zdania P. Selys de Longchamps, ten i następny gatunek mają stanowić jedno.—Desm. Mam. gat. 180.

(***) E. Geoff. *Vesp. Spasma* L. Seba.—Desm. Mam. gat. 181.

Mieszka na wyspie Ternacie. 2

366. *Lyra* (*), LIRA.

Liść nośowy prostokątny; mieszek o połowę od niego mniejszy. Sierć z wierzchu ruda, pod spodem płowa. Długość całkowita 2 cale, 11 linii.

Ojczyzną Koromandel. 3

367. *Frons* (**), LIŚCIASTY.

Liść nosowy jajowaty, długością połowie uszu wyrównywający. Odzież pięknie popielata, z odcieniem żółtawym. Długość ciała 2 cale, 2 linie.

Ojczyzną Senegal. 4

RODZAJ IV. (37).

Nyctophilus (***), NOCOLUB. (n.)

Zębów przednich $\frac{2}{4}$, dwa górne długie, stożkowate, spiczaste, kształtem i pozycją do klów podobne; cztery dolne szerokie, trzy-klapowe, obszernie i nieporządnie uszykowane; klów $\frac{2}{2}$, na stopniu mającym brzeg ostry osadzonych; dolne z tyłu małym ostrzem uzbrojone; trzonowych $\frac{4}{4}$, górne mocno sęczkowate, dolne także sęczkowate, lecz bardziej stożkowate. Ogólna liczba zębów 26.

Wyżej opisany stan klów i zębów przednich zbliża Rodzaj NOCOLUBA do Rodzaju PODKOWCA; liczba zaś i kształt zębów trzonowych, czynią go podobnym Rodzajowi DZIWONOSA. Jest to w istocie reprezentant, stanowiący przejście między dwoma pomienionemi rodzajami, do ostatniego z nich jednak więcej jest zbliżony nadzwyczajnym rozwinięciem konch uchowych, które za po-

(*) E. Geoff. Desm. Mam. gat. 182.

(**) E. Geoff. La Feuille Daub. Desm. Mamm. gat. 183.

(***) Leach.

średnictwem lancetowatej wstawy i nosowych narośli, na czole łączą się z sobą; z tém wszystkiém koniec ogona *NOCOLUBA* pozbawiony jest zgiętej chrząstki, stanowiącej między innymi cechę Rodzaju *DZIWONOSA*.

368. *Geoffroyii* (*), *ZOFROA*.

Pysk spiczasty; nos na końcu nabrzmiały, dwóma małemi, poprzecznemi, liściastemi naroślami opatrzone; liść tylny mocno podniesiony, pośrodku węższy; drugi liść szczątkowy z otworami nozdry, równoległy; ogon od ciała dłuższy, na końcu bez chrząstki. Sierć dwubarwna, z wierzchu przy nasadzie czarniawa, z końcami białawo-popielatemi; błony wzdłuż słabizn i górna część międzyudowej, po obu bokach włosami porośłe. Długość całkowita 2 cale, 8 linii, z których ogon zajmuje 1 cal, 2 linie.

Mieszka w Oceanii.

RODZAJ V. (58).

Nycteris (**), *DZIWONOS*. (*Jar.*)

Zębów przednich $\frac{4}{6}$, klów $\frac{1-1}{1}$, trzonowych $\frac{4-4}{4}$, 30; przednie górne dwu-klapowe, bardzo małe, ciągłe; dolne trzy-klapowe; kły mierne; trzonowe ostro-szczekowate. Na przyczółku podłużny rowek; otwory nozdry chrząstkowatemi, ruchomemi pokrywkami opatrzone; konchy uchowe wielkie, bardzo otwarte, z przodu połączone; przyuszek prawie zewnętrzny; błona międzyudowa od ciała większa. Ogon w błonę wrosły, chrząstkowatym wyrostkiem w kształcie litery T zakończony.

369. *Thebaicus* (***) , *TEBAŃSKI*.

(*) Leach. Linn. Trans. vol. 13, str. 78. Temm. 2, 47, tab. 34.

(**) Geoff. III. Cuv.; *Vespertilio* Linn. Gm. Bođ.

(***) N. Geoff. Desm. N. *Thebaicus* E. G. *Nyct. affinis* Smith; *Autre Chauve Souris* Daubent.

Konchy uchowe bardzo wielkie; pokrywki nozdrzowe dość obszerne, szrubkowate; na końcu dolnej wargi szeroka brodawka między dwoma podłużnymi wyrostkami, kształtem literę V naśladującymi i z sobą niepołączonymi, umieszczona. Sierć z wierzchu szaro-śniada; pod spodem jaśniejsza. Długość całkowita 1 cal, 10 linij.

Mieszka w Egipcie, Senegalu i Nubii. . . . 1

370. *Daubentonii* (*), DOBENTONA.

Konchy uchowe mierne; pokrywy nozdrzowe bardzo małe; wargę dolną gładką. Sierć z wierzchu rudawo-śniada; pod spodem ciała, a także z przodu po bokach i pod spodem głowy biała, w kolor płowy wpadająca. Długość ciała 1 cal, 5 linij; ogona 1 cal i 2 linie.

Mieszka w Senegambii. 2

371. *Javanicus* (**), JAWAŃSKI.

Z wierzchu jasno-, pod spodem popielato-rudy. Długość ciała 2 cale, 6 linij.

Obyczaje niewiadome. Mieszka na wyspie Jawie. 3.

(*) Geoff. Buff. Campagnol volant. Daub. Vesp. Hispidus L.

(**) E. Geoff. Egypt. 11 Ann. du Mus. X. T. I. Die rothe Hohlnase Wagner Suppl.

Koniec Tomu I-go.

DODATEK.

Ukończywszy w roku 1845 Rękopism I. Tomu Mastologii, pomimo szczerých chęci, nie mogłem w nim pomieścić niektórych rzadszych gatunków, nie posiadając wówczas dzieł, z dobrimi ich opisami. Dla uzupełnienia wszakże pracy mojej, odpowiednio dzisiejszemu stanowi Nauki, nie szczędziłem kosztów i trudów. Świeżo w świat wyszłe i przeze mnie nabyte Dzieła znakomitych Naturalistów, dają mi możność, co wprzód opuszczone zostało, dzisiaj dopełnić, ogłoszeniem znacznej liczby najrzadszych i nowoodkrytych ZWIERZĄT SSĄCYCH, z Rzędów NACZELNYCH i SKRZYDŁATYCH. Z tém wszystkiém, wyznać należy, że w wielu miejscach krótkość i niedokładność podanej przez Autorów dyagnozy nowych gatunków, nie pozwalają zapewnić, czyli z czasem, po bliższém ich zbadaniu, niektóre z nich nie okażą się tylko odmianami znanych już przedmiotów. Mimo to jednak, przedsięwziąwszy opisać wszystkie znajome dotąd Zwierzęta Ssące, osądziłem za lepsze, umieścić takie, o których dwuznaczności nie mamy jeszcze dostatecznego przekonania, niż zostawić w milczeniu nowo poczynione odkrycia — Że druk I. Tomu już się ukończył, przeto opuszczone w nim opisy, dołączam w osobnym Dodatku, z odsyłaczami do miejsc właściwych.

D O D A T E K

D O P I Ę R W S Z E G O T O M U M A S T O L O G I I .

— 18101 —

R Z Ę D I . P R I M A T E S .

D o R o d z a j u *Satyrus*, str. 132.

372. *S. Bicolor* (*), ORANGUTAN DWUBARWNY. Z wierzchu ciała i na środku brzucha czerwony; podbrzusze, barki i wewnętrzne strony członków białawo-izabelowe.

Mieszka na wyspie Sumatrze. 2

D o R o d z a j u *Hylobates*, str. 133.

373. *H. Leucogenis* (**), DŁUGORĄK DŁUGOWŁOSY. Cały czarny; sierć na bokach twarzy i podgardlu biała; na środku głowy długie, w pół podniesione włosy.

Mieszka w Malabarze. 8

(*) Pith. Bicolor Isid. Geoff. Archives du Mus. T. II. Comptes rendus T. XV. str. 720.

(**) Ogilby Proceed. 1840, str. 21. Annals and. Magaz. of. nat. Hist. N. 36, Dec. 1840.

374. *Hylobates Entelloides* (*), D. BŁADY. Jednostajnie białawo-izabellowy; twarz i ręce czarne; palce wskazujący i środkowy rąk tylnych z sobą połączone.

Ojczyzną Malakka. 9

Do RODZAJU *Semnopithecus*, str. 135.

375. *S. Rubicundus* (**), KUDŁACZ KASZTANOWATY. Jednostajnie ciemno-kasztanowato-czerwony; włosy środka głowy piramidalnie wzniesione tworzą czub wysoki; twarz czarniawo-fioletowa.

Długość ciała 1' 11'', ogona 2' 2'' (***). . . . 17

Mieszka w Borneo.

376. *S. Frontatus* (****), K. CZUBATY. Sądzawo-czarny; ciało wysmukłe; twarz czarna; na czole piętno białe; spód ciała bledszy; członki ciemniejsze. Włosy na czole dłuższe tworzą rodzaj wąskiego grzebienia.

Długość ciała 1' 7'', ogona 2' 3½''.

Mieszka w Borneo. 18

377. *S. Sumatranus* (*****), K. SUMATRYJSKI. Ciemno-siwo-brunatny, z połyskiem brunato-czerwonym; nogi i wierzch ogona czarne; spodnie części białe.

Długość ciała 1' 4'', ogona 2' 9''.

Mieszka na wyspie Sumatrze w Singapvore i Pulo Penang. 19

378. *S. Siamensis* (*****), K. SJAMSKI. Z wierzchu siwo-śniady, pod spodem żółtawy; ręce i ogon śniado-czarne; czub siwo-śniady.

(*) Isid. Geoff. Comptes rendus T. XV, 1842; Archives du Mus. T. 11, p. 532, tab. 1.

(**) Sal Müller Nieuwe Zoogth. van Borneo.

(***) Wymiary wielkości Zwierząt oznaczać będziemy następnice: stopę', cal'', linię'''.

(****) Müller Verhand. Zoogth. Tab. 8.

(*****) Sal. Müller Verhand. Monogr. der Schlankaff. str. 61, Tab. 10, bis. Semn. femoralis Martin.

(*****) Sal. Müller, ib. str. 60.

Długość ciała 2', ogona 2' 6".

Mieszka w Syamie; zdaje się być bardzo blizkim gatunkowi *S. Pruinosus*. 20

379. *S. Leucomystax* (*), K. BIAŁOBRODY. Lśniaco-siwo-śniady, z połyskiem nieco purpurowym; wargi białawe; czub mały, żółtawo-śniady; ręce ciemno-śniadoczarne. Sierć nadzwyczaj miękka.

Długość ciała 1' 10", ogona 1' 8".

Mieszka w Sjamie i Malace. 21

380. *S. Jubatus* (**), K. GRZYWIASTY. Ciemno-czarny, na głowie włosy długie, brunatnawe, tworzą grzywę aż na barki spadającą; na czole przepaska czarna.

Długość 1' 8", ogona 2' 5½".

Mieszka w Indyach wschodnich. Exemplarz jego znajduje się w Muzeum Wiedeńskim. 22

381. *S. Dussumieri* (***), K. DUSSUMIERA. Ciało siwiejąco-śniade; głowa, szyja, boki ciała i spód jego spłowiałe; ogon i nogi śniade. Długość?

Mieszka w Malabarze. 23

382. *S. Nobilis* (****), K. CZERWONY. Jednostajnie blade-czerwony. Długość?

Mieszka w Indyach wschodnich. 24

383. *S. Nigrimanus* (*****), K. CZARNOREKI. Wierzch ciała, zewnętrzne strony przedramion i uda popielate, z odcieniem śniadym; ręce i ogon czarne. Długość?

Ojczyznę Jawa. 25

(*) Sal. Müller, ib. str. 59.

(**) Wagner in Schreb. Suppl.

(***) *Simia Johnii* variet. Linn. Martin. gen. introduction to the Natural. hist. of. Mammiferous animals, str. 489, 1842. Comptes rendus T. XV, str. 719 Archiv. du Mus. T. II, str. 538, tab. 2.

(****) *Presbytis nobilis* Gray annals of. natur. history, X, str. 256.

(*****) Is. Geoff. Archives du Musée 1842, T. II, str. 546.

Do RODZAJU *Cercopithecus*, str. 143.

384. *C. Tantalus* (*), KOCZKODAN TANTAL. Z wierzchu żółtawo-zielony; członki popielate; pod spodem słomiasty; twarz czarniawa, około oczu posiniąła; konchy uchowe i dłonie śniade; ogon śniady; koniec ogona, bokbrody i międzynoże żółtawe; na czole smuga biała.

Individuum tego gatunku widziane było w czasie jarmarku w Liwerpoolu, i tam opisane zostało. Zkąd pochodzi, niewiadomo. Według domysłów jednak, zwierzę to ma mieszkać w Afryce. 22

385. *C. Labiatus* (**). K. WARGATY. Sierć długa, gęsta, siwa, blado-oliwkowo-nakrapiana; ciało pod spodem brudno-białe; wargi białe; z każdej strony gębnego kąta piętno czarne; ręce na zewnętrznych stronach ramion czarne, ręce tylne siwo-śniade; ogon z wierzchu czerwono i czarno-upstrzony, ze spodu po większej części brudno-ślony, koniec zaś jego czarny.

Mieszka w zachodniej Afryce. 23

386. *C. Monoides* (***), K. MAŁY. Głowa z wierzchu i potylicą oliwkowe, czarno-nakrapiane; wierzchnie części ciała rdzawo-nakrapiane, ze słabym odcieniem zielonawym; barki, członki, ogon, po większej części czarne; brzuch i dolna część piersi popielatawe; podgardle i wierzchnia część piersi białe. Długość?

Mieszka w Afryce. 24

387. *C. Burnettii* (****), K. BURNETTA. Siwawo-czarny; głowa, potylicą i grzbiet żółto-nakrapiane; podgardle, podskronniki, spód ciała i wewnętrzne strony członków popielato-białe; czoło żółte; pod każdym okiem pęczek włosów czarnych. Sierć długa.

(*) Ogilby proced. 1841, str. 33.

(**) Isid. Geoff. Comptes rendus T. XV, str. 1038.

(***) Comptes rendus Vol. XV, str. 1038.—Archives du Mus. T. II, str. 559, tab. 3.

(****) Gray. Annual. of. nat. hist. IX, str. 256.

Długość ciała 19" ; ogona ?

Mieszka na wyspie Fernando-Po. 25

388. *C. Rufoviridis* (*), K. CZERWONAWO-ZIELONY. Głowa z wierzchu oliwkowo-zielona ; grzbiet zielonawo-czerwony ; boki ciała czerwone ; barki i ręce tylne zielonawosiwe , wewnątrz białe.

Długość ?

Ojczyzną Afryka. 26

389. *C. Capillatus* (**), K. PROMIENISTY. Wierzch ciała oliwkowy ; włosy grzbietowe przy nasadzie czarne. Wielkość i miejsce mieszkania niewiadome. 27

Do RODZAJU *Macacus* , str. 149.

390. *M. Fusco-ater* (***) , MALPA ŚNIADO-CZARNA. Wierzch tułowia, głowa, ramiona i zewnętrzna strona udów ciemno-śniado-czarne ; wewnętrzne strony członków, przedramion i goleni szaro-popielate ; komora piersiowa i brzuch czarne ; ogon bardzo krótki.

Długość ciała 1' 6" , ogona 1" .

Mieszka w Celebes? 13

391. *M. Oinops* (****) , M. OINOPS. Kolor odzieży rdzawy ; na przednich rękach w łupkowo-szary wpadający, ze strony wewnętrznej z purpurowym odcieniem ; ogon od połowy ciała krótszy, nagi ; natylki nagie, cieliste ; twarz cielistą.

Długość ciała 22" , ogona 10" .

Mieszka w górach Tarai w Nepaulu. 14

392. *M. Pelops* (****) , M. PELOPS. Odzież brudno-

(*) Is. Geoff. Orbigny, Dict. univers. d. hist. nat. III, str. 296.

(**) *Myopithecus capillatus*, Is. Geoff. Orbigny Dict. univers. d'hist. natur.

(***) *Papio ochreatus* Ogilby, Proceed. 1840, str. 56.

(****) Hodgson in Proceed. IX.

(****) lb.

purpurowo-lupkowata, z odcieniem rdzawym; natylki, wyjąwszy nagniotki, włosiste.

Długość ciała 20', ogona 9".

Mieszka w górach Tarai. 15

Do RODZAJU *Cynocephalus*, str. 154.

393. *C. Toth* (*), PAWJAN Toth. Twarz szeroka, sinowato-cielista; nos bledszy, pomarszczony; policzki płowe; pysk przytępiony. Górne części ciała gęstszą siercią pokryte; ciało z wierzchu i na zewnętrznych członkach oliwkowo-zielone; szyja pod spodem, piersi i bokobrody srebrzysto-popielate; konchy uszowe i dłonie nagie, ciemno-śniade; nagniotki szerokie, cieliste; kraina odchodkowa fioletowa; moszna śniada; ogon mierny.

Długość ?

Ojczyznę Abissynia. 10

Do RODZAJU *Lagothrix*, str. 161.

394. *L. Pöppigii* (**), ŻARŁOK PEPIGA. Z wierzchu kasztanowato-śniady; brzuch i piersi lśniaco-czarne; twarz naga, czarna, pomarszczona.

Długość ciała 1' 9", ogona 1' 10".

Mieszka samotnie w prowincyi Brazylijskiej Maynas, w lasach nad rzeką Marannon. 2

Do RODZAJU *Ateles*, str. 162.

395. *A. Frontatus* (***), CZEPIAK CZARNOCZOŁY. Z wierzchu czerwono-śniady, pod spodem żółtawo-śniady;

(*) Ogilby proced. 1843, str. 11.

(**) Der Schwarze Choro, Pöppig in Froiep Notitzen, T. XXXIII, str. 100.

(***) *Eriodes frontatus* Gray, *Brachyteles frontatus* Gray, Zool. of Sulphur 1.

czoło, łokcie pō kōłana, strona wierzchnia rąk przednich i tylnych czarne; ksiuk żaden.

Długość ciała 19", ogona 31".

Mieszka w południowej Ameryce. 8

Do RODZAJU *Callithrix*, str. 175.

396. *C. Brunea* (*), KRĘTOGON BRUNATNY. Ciemno-brunatny; na czole czarna przepaska; ręce czarne; sierć krótka, położysta.

Długość ciała 12½", ogona 7½".

Mieszka w Brazylii. 5

397. *C. Caligata* (**), K. OBÓWIASTY. Jasno-śniady; włosy grzbietu czarno- i żółto-obraczkowane; brzuch i podskronniki miedziasto-czerwone; ręce i przód głowy czarne.

Długość ciała 12½", ogona 14½".

Mieszka w Borba i nad rzeką Solimoens. 6

398. *C. (Pithesciureus) entomophaga* (***), K. WIEWIO-RZYK OWADOŻERNY. Czyżasto-zielony z pomieszaną czarną siercią; wierzch głowy bardzo czarny; przedramiona i ręce złocisto-płowo-łśniące.

Długość 11", ogona 14½".

Mieszka w Rio Momore, w Brazylii. 7

Do RODZAJU *Pithecia*, str. 181.

399. *P. Guapo* (****), SZATANIEC GUAPÓ. Odzież na ciele bardzo kudłata, jęj włosy bardzo czarne, kędzie-

(*) Natterer, Wagner in Wiegmanns Magazin.

(**) Ib.

(***) Chrysothrix entomophaga, Schinz, Synopsis Suppl.

(****) Pöppig, Froriep Notizen, Tom XXXII, str. 229. Pöppig odkrył jeszcze jeden gatunek Szatańca, który zowie *Cujllo*, lecz go dokładnie nie opisał.

rzawe, jedwabiste, z końcami białymi; twarz i ręce szarą, krótką siercią pokryte; skóra czarna. Ogon okrągły, buławkowaty.

Długość ciała $2\frac{1}{2}$ ", ogona?

Mieszka około Marannon. 5

400. *P. Pogonias* (*), S. DŁUGOWŁOSY. Głowa włosista; twarz siercią czarną, na końcu żółtą obwiedziona; przód głowy i policzki długimi, żółtymi włosami porośnięte; ciało ciarniawe. 6

Do RODZAJU *Hapale*, str. 185.

401. *H. Chrysoleucos* (**), MALPECZKA ŻŁOTOREKA. Biaława; ręce i ogon lśniaco-żółcisto-żółte; na uszach białe pęczliczki.

Długość ciała 9", ogona $12\frac{1}{2}$ ".

Mieszka w Brazylii (Borba). 11

Do RODZAJU *Cebugale*, str. 196.

402. *C. Smithii* (***), KOTORAK SMITA. Błado-śniady; przez nos i czoło smuga bledsza; ogon ciemniejszy.

Długość?

Mieszka w Madagaskarze. 2

Do RODZAJU *Prosimia*, str. 200.

403. *P. Coronata* (****), MALPOŻWIERZ UWIEŃCZONY. Ciało z wierzchu popielate; członki i spodnie strony bla-

---

(*) Gray Annales and. Mag. 1842, str. 256. Voyage of. Sulphur. tab. 2.

(**) Natterer, Wagner in Wieg. Archiv.

Pöppig (Froriep. Not. 13, 33), wspomina o Malpeczce, nazwanej przez niego *Hapale nigra*; ma ona być zupełnie czarna, i tak mała, że w zamkniętej dłoni schować ją można.

(***) Gray Annal. of. Natur. history, X.

(****) Ib.

do-żółtawe; twarz biała; obwódka oczna popielata; podskronniki i czoło płowe; na wierzchu głowy wielka, czarna plama; ogon gruby, z końcem czarniawym.

Długość?

Mieszka w Madagaskarze. 15

Do RODZAJU *Galago*, str. 209.

404. *G. Moholi* (*), GALAGO MONOLI. Z wierzchu myszaty, pod spodem białe; członki na zewnętrznej stronie żółto-ubarwione; prążka między czołem i nosem, wargi, boki głowy u dołu i poza uszami białe; ogon czerwono-brunatny; konchy uchove cieliste; tęcze oczu pomarańczowe.

Długość ciała 8", ogon 8".

Mieszka w południowej Afryce, nad rzeką Limpapo. 3

405. *G. Minor* (**), G. MAŁY. Blado-popielaty; grzbiet z odcieniem śniadym; spód białawy; ogon szczupły, przedłużony.

Mieszka w Madagaskarze. 4

RZĘD II. CHIROPTERA.

Do RODZAJU *Pteropus*, str. 220.

406. *Pt. Pyrrhocephalus* (***), RUDAWKA CZERWONOGŁOWA. Piersi, brzuch i grzbiet czarniawo-śniade; na szyi czerwona, około 2" cali szeroka obroza; twarz czarna, krótko-włosa; czoło, wierzch głowy i zatylek żółtawo-żółciste; błona lotna śniada; ogon żaden.

(*) Smith, illustr. of. Zool. of. South. Africa V. Mam. Tab. VIII.

(**) Gray. Ann. of. Nat. hist. X.

(***) Meyen. Act. Acad. Caesar. T. XVI. 2, str. 604.

Długość ciała 1' 8", siąg skrzydeł 3' 10".

Mieszka na wyspie Luzon. 33

407. *Pt. Argentatus* (*), R. SREBRZYSTA. Czarniawo-
śniada; grzbiet szarawy, pod spodem siercią długą, sre-
brzysto-białe końce mającą, pokryta; głowa żółtawa;
czoło po bokach i potylicą złocisto-żółtawe.

Długość 10".

Mieszka w Amboinie. 34

Do RODZAJU *Noctilio*, str. 239.

408. *N. Senex* (**), ŻMORA STARUSZEK. Pysk rozcięty, nę-
brzmiały, szkaradny; konchy uchowe obszerne, przy
nasadzie ukośnie klapowate, ogon żaden; skrzydła ob-
szerne; błona międzyudowa pośrodku wycięta; odzież
miękką, śniada; na barkach dwa białe, długie kosmyki
włosów.

Mieszka w Ameryce południowej. 2

Do RODZAJU *Dysopes*, str. 240.

409. *D. Coecus* (***), POCZWARA ŚLEPA. Sniada; kon-
chy uchowe z sobą połączone; wargi górne pomarszczone.
Ogon przy końcu wolny, nieobrzedzony. Oczy bardzo głą-
boko we łbie zapadłe, mało widoczne.

Mieszka w Paraguay. 13

410. *D. Macrotis* (****), P. DŁUGOUCHA. Konchy ucho-
we bardzo wielkie, na czole połączone; wargi wielkie,
obwisłe; pysk nagi; pod nosem pęczek włosów czarnych;

(*) Gray. List. Mamm. of. Brit. Mus. str. 194. The Silvered. Kalong.
Zool. of. Sulphur. str. 30.

(**) Centurio Senex Gray. List. of. Mamm. of. Brit. Mus. str. 34; Zool.
of. Sulphur.

(***) Rengg. Petite Chauve Souris obscure ou neuvième d'Azara.

(****) Nyctinomus macrotis, Gray. Ann. of. nat. history, III. T. 1, fig. 3.

ogon do połowy wolny; wewnętrzne strony palców wielkiego i małego rozszerzone, białymi włosami porośnięte; przyuszek szeroki.

Wielkość i kolor sierci nie opisane.

Ojczyzną Kuba. 14

411. *D. Moxensis* (*), P. MOKSEŃSKA. Ziemisto-brunatna; konchy uchowe na czole połączone z sobą, prawie jajowate; ogon więcej jak do połowy wolny; lotoskóra czarniawa.

Długość całkowita 4", ogona 1' 2", siąg skrzydeł 9".

Mieszka w Moxos. 15

412. *D. Rugosus* (**), P. ZIEMIARKA. Uszy bardzo wielkie, bardzo szerokie, przy nasadach z sobą połączone, poprzecznie pomarszczone, nagie; nogi krótkie, wolne; ogon więcej niż do połowy w błonę wrosły; palce nieco włosiste; kolor sierci ziemisto-śniady.

Długość całkowita 3' 4", ogona 9", siąg skrzydeł 11".

Miejsce mieszkania niewiadome. 16

413. *D. Fuliginosus* (***), P. RUDA. Sadowato-czarna; ogon szczupły, zaostrowany; nos z rąbkami między nozdrzami; czoło łódkowate.

Długość?

Mieszkanie? 17

414. *D. Norfolkensis* (****), P. NORFOLSKA. Popielato-czarna, pod spodem popielata; ogon przedłużony, spiczasty; konchy uchowe kończate; nos bez obrąbka.

Mieszka na wyspie Norfolk. 18

415. *D. Ferox* (*****), P. ZŁOŚLIWA. Z wierzchu czarniawo-kasztanowata, lśniąca, pod spodem brunatna; konchy uchowe poprzecznie pomarszczone; ogon połowie

(*) *Molossus moxensis* d'Orbigny, Voyag. Zool. Tab. 11.

(**) D'Orbigny, Tab. 10, fig. 3, 5.

(***) Gray. Ann. of. nat. histor. IV, p. 7.

(****) Schinz Synopsis 1, str. 148.

(*****) Pöppig Froriep. Notizen T. 32, str. 230. Tschudy fauna peruviana.

długości ciała równy; palce u nóg rzesowate; pysk tępy, ukośnie przecięty, prawie ryjkowaty, zgrubiały; konchy uchowe wielkie, okrągławe, z sobą połączone. Zęby bardzo wielkie, kły bardzo ostre, potężne. Ogon płaski, do połowy w błonę wrosły. Żwierzę bardzo złośliwe.

Mieszka w Indyi, w publicznych budynkach i świątyniach. 19

416. *D. Longimanus* (*), P. DŁUGORĘKA. Ciemno-śniada; konchy uchowe stojące, przy nasadzie z sobą zrosłe; pysk krótki, nabrzmiały; wargi gładkie; przedramiona długie; skrzydła długie, nagie.

Przedramię 2" 2'''.

Mieszka w Villa Maria, Caisara, Barra de Rio Negro. 20

417. *D. Leucopleura* (**), P. PRZEPASANA. Ciemno-śniada; uszy podniesione, przy nasadzie zrosłe; pysk przykrótki, zgrubiały; wargę gładką; przedramię długie; skrzydła długie, nagie; brzuch po bokach smugą białawą obrzeżony.

Przedramię 2' 1'''.

Mieszka w Kaisara. Zdaje się być odmianą poprzedzającego gatunku. 21

418. *D. Glaucinus* (***), P. DŁUŻATKA. Z wierzchu kasztanowato-śniada, pod spodem brudno-czerwonawosiwa; uszy podniesione, przy nasadzie zrosłe; wargi gładkie; skrzydła długie, w kierunku długości przedramienia nieco włosami porośłe.

Przedramię 2" 1½'''.

Mieszka w Kuyaba (Brazylia). 22

419. *D. Holosericeus* (****), P. JEDWABISTA. Ciemnokasztanowato-śniada z połyskiem; sierć leżąca; uszy nieco

(*) Wagn. Wieg. Archiv. 1843, str. 367.

(**) Natterer in Wieg. Archiv. 1843, str. 368.

(***) Ib.

(****) Ib.

podniesione, szerokie; przedramię krótkie, wewnątrz w kierunku długości gęstymi włosami pokryte.

Długość przedramienia 1" 11".

Mieszka w Rio Janeiro. Zdaje się mało różnić od gatunku *D. Abrasus* Temminck'a. 23

420. *D. Albus* (*), P. BIAŁA. Z wierzchu i pod spodem biaława; błony lotne czarniawe.

Przedramię 1" 10".

Mieszka w Mato grosso. 24

421. *D. Auritus* (**), P. USZATA. Z wierzchu i pod spodem ciemno-śniada; uszy obszerne, zrośnięte; pysk zeszczipiony; wargi pomarszczone, karbowane.

Przedramię 2" 3".

Mieszka w Cuyaba (Brazylia). 25

422. *D. Gracilis* (***), P. WYSUKŁA. Mała, z wierzchu i pod spodem brudno-brunatna; uszy obszerne, zrośnięte; wargi pomarszczone, karbowane; skrzydła nagie, około ciała kropkowane.

Przedramię 1" 6".

Mieszka w Cuyaba. 26

DO RODZAJU *Nycticeius*, str. 250.

423. *N. Macrotis* (****), ŁEPAK DŁUGOUCHY. Konchy uchove jajowate, poprzecznie pomarszczone, trzy razy od głowy dłuższe; przyuszek mieczykowaty; błona międzydowa naga, równie jak ciało żółtawo-myszata; palce u nóg długie; pazury białe.

Mieszka w skalistych górach Chili. 14

(*) Natterer in Wieg. Archiv. 1843, str. 368.

(**) Ib.

(***) Ib.

(****) *Nycticeius species secunda*. Pöppig, Reise, Foricp. Not. T. XXVII. str. 218.

424. *N. Varius* (*), Ł. UPSTRZONY. Ronchy uchowe małe, jajowate, na końcach okrągławe; przyuszek sierpowaty, bardzo tępy; błona międzyudowa z przodu naga, z tyłu bardzo włosista; wierzch ciała jedwabisto-rdzawy; piersi i brzuch płowe, sadzowato-faliste; obroża podgarłowa, żółtawa; nos wystający.

Mieszka w Chili, około Antuco, w wydrążeniach skal. 15

Do RODZAJU *Vespertilio*, str. 256.

† **Gatunki Europejskie.**

425. *V. Brevimanus* (**), NIETOPERZ ŁYŻKOUCHY. Ronchy uchowe mniej niż dwa razy od głowy dłuższe; wstawa jajowo-lancetowata, połowie szerokości ucha równa; ogon tak długi jak przedramię. Odzież z wierzchu czérwonawo-szara, pod spodem biaława.

Długość całkowita 3" 2½", siąg skrzydeł 9" 9".

Mieszka w Sycylii. 84

426. *V. Nilsonii* (***), N. NILSONA. Wierzch ciała śniady, z końcami włosów białawo-śniademi; sierć spodnich części z końcami jasno-żółtawemi; pod każdym uchem rdzawo-żółtawa cętka; błony przyogonowa i lotne, pod spodem wokół ciała włosami obrośle.

Długość całkowita 3" 10", siąg skrzydeł 10".

Mieszka w górach Herz i w Szwecyi. 85

427. *V. Ursula* (****), N. NIEDŹWIADEK. Płowo-brunatny, pod spodem jaśniejszy; pysk tępy, nabrzmiały, ostrą siercią najeżony; błona przyogonowa przy nasadzie wło-

(*) *Nycticeius species prima*. Pöppig, Reise, Chilensibus Murcie galoroxo, Froriep. Not. T. XXVII. str. 217.

(**) *Plecotus brevimanus*; Bonaparté faun. Ital. fasc. 21. Orechiardo manecola. Lecz nie *Plec. Brevimanus*, Ienyns. Schinz.

(***) *V. Kuhlii* Nilson, Schinz, Keyzerling i Blasius.

(****) Wagner, Suppl. zu Schreber.

sista; brzegi konch uchowych kończą się pod spodem gębnego kąta.

Długość ciała 2" 7"', ogona 1" 4"', siąg skrzydeł 8".

Mieszka w Grecyi. 86

428. *V. Stenotos* (*), N. CZARNOUCHY. Konchy uchowe prawie serduszkowate, długości głowy równe, na zewnętrznym brzegu zlekka wycięte; wstawa szczupła, lancetowato-kończata; twarz włosista; wierzch ciała czarniawo-brunatny, długo-włosy; spód czarniawo-siwy, z białawym odcieniem; błony lotne szersze jak w gatunku *V. Pipistrellus*; koniec ogona poza błonę wystający.

Długość całkowita 3", ogona 1" 4"', siąg skrzydeł 8".

Mieszka nad wodami, w Niemczech i Szwajcaryi. 87

429. *V. Minutissimus* (**), N. NAJMNIJSZY. Konchy uchowe prawie serduszkowate, małe, na zewnętrznym brzegu wycięte; wstawa szeroka, lancetowata, na końcu tępa; wierzch ciała ciemno-kafowo-śniady, spód czarniawo-śniady.

Długość ciała 2" 3"', ogona 1", siąg skrzydeł 6". 88

430. *V. Bonapartii* (***), N. BONAPARTEGO. Konchy uchowe o trzecią część od głowy krótsze, jajowo-trójkątne; niewycięte; wstawa nerkowata, na końcu zakrzywiona, od uszu o połowę krótsza; nogi poza błonę niewiele wystające; wierzch ciała czerwonawy z żółtym odcieniem; spód nieco jaśniejszy.

Długość 3" 8"', ogona 1" 2"', siąg skrzydeł 7" 4".

Mieszka w niższych Włoszech, około Rzymu, Pizy, Askoli i w Sycylii. 89

(*) *V. Melanotus et Stenotus* Brehm. Schinz Wirbel-thiere. Według zdania P. Selys de Long-champs, ma stanowić tylko odmianę gatunku *V. Mystacinus*. Ob. Revue Zool. 1842, str. 343.

(**) Schinz Wirbelth. p. 9. Synop. 1, str. 160.

(***) Savi. Bonap. fauna Italica fasc. XXIV. Pipistrello del Bonaparte.

431. *V. Nathusii* (*), N. NATUZJUSZA. Sadowato-brunatny, pod spodem brudno-żółtawo-szary, błona przyodchodowa z wierzchu aż do połowy i przez całą goleń, włosista.

Długość ciała 1" 10", ogona 1" 3", siąg skrzydeł 8" 10".

Mieszka około Berlina i Halle. 90

432. *V. Collaris* (**), N. BŁADOSZYI. Konchy uchowe jajowo-lancetowate, zaostrome; wstawa szczupła, lancetowata; wierzch ciała żółtawo-brunatny, głowa mniejsza; spód ciała popielaty; obróżka białawo-żółta.

Długość całkowita 3½".

Mieszka w dolinach, około góry Mont-Blanc. . . 91

††† Gatunki Azyatyckie.

433. *V. Turcomanus* (***), N. TURKOMAŃSKI. Konchy uchowe od połowy głowy dłuższe, prawie tak szerokie jak długie; przedni ich brzeg prosty z wierzchołkiem zaokrąglonym; wstawa mała, lancetowata, prosta, miernie długa i kończata. Odzież z wierzchu rdzawo-siwa, pod spodem ciała biaława. Błony lotne wszędzie nagie.

Długość ciała 2" 2", ogona 9½".

Mieszka między morzem Kaspjskim i jeziorem Aral. 92

434. *V. Volgensis* (****), N. WOLGEŃSKI. Konchy uchowe od głowy krótsze, szerokie, trójkątno-jajowate; wstawa wązka lancetowata, prosta; odzież na grzbiecie czerwona, pod spodem biaława, twarz włosista; błony nagie. Zębów trzonowych 6.

Długość ciała 1" 10", ogona 1" 1".

(*) Keiserling und Blasius in Wieg. Archiv. V. Wirbelthiere 1. p. 38. Schienhaarige Fledermaus. Wagner.

(**) Schinz Wirbelth. str. 17, Synops. str. 162.

(***) Eversmann, Bulletin de Moscou 1840.

(****) Ibid.

Mieszka między Wolgą i Uralem, w lasach Kazański i Nizegorodzkiej gubernii. 93

435. *V. Irretitus* (*), N. WŁOSOPYSKI. Konchy uchove od głowy krótsze; wstawa lancetowata; pysk tępy, niewielą długimi włosami obrosły. Odzież miękka, z wierzchu śniadawo-sina, pod spodem rzadko-włosa. Zębów trzonowych $\frac{4}{5}$.

Długość ciała 2" 1", ogona 1" 1".

Mieszka na wyspie Tshusan. 94

†††† Gatunki Amerykańskie.

436. *V. Lepidus* (**), OZDOBNY. Konchy uchove wycięte; wstawa w górze wypukła przy nasadzie zwężona; ogon w błonę wrosły; błona przyodchodkowa pod spodem rzadkimi włosami porosła, z wierzchu naga. Odzież czerwono-żółta.

Długość całkowita 2" 10", siąg skrzydeł 7" 7".

Mieszka na wyspie Kubie. 95

437. *V. Dutertrei* (***), D. DIUTERTRA. Wstawa nożykowata prosta, tępa; ogon poza błonę przyodchodkową nagą, nieco wystający. Odzież czerwono-śniada.

Długość całkowita 4" 4", siąg skrzydeł 12" 10".

Mieszka w Kubie. 96

438. *V. Chilensis* (****), N. CHILIJSKI. Pysk krótki, tępy, twardą siercią porosły; konchy uchove wąskie, zaostrome, na zewnętrznym brzegu wycięte, fałdziste; wstawa prosta, wązka; ogon równy długości ciała, na końcu wolny; czoło wklęsłe; na podbródku mała, włosami porosła brodawka. Odzież śniada; błony czarne.

(*) *V. irretitus* Cantor; Wiegman. Archiv. 1843. Vol. 2.

(**) *V. lepidus* Gervais, la Sagra Hist. Natur. de Cuba Tab. 1. fig. 1—3

(***) La Sagra hist. de Cuba.

(****) Water. Zool. of the Beagle 1, tab. 3.

Długość ciała 1" 8", ogona 1" 3", siąg skrzydeł 8" 3".

Mieszka na wyspie Chiloe. 97

439. *V. Barbatu* (*), N. BRODATY. Konchy uchove w górze w tępy koniec przedłużone; wstawa przy nasadzie wazka, na końcu szersza, wewnetrzny jej ką zaostrzony; odzież blado-kasztanowata. Pysk bardzo krótką siercią pokryty, od jednego zaś do drugiego gębnego kąta, ciągnie się smuga włosów dłuższych, które tworzą brodę.

Długość ciała 1" 3", ogona 1".

Mieszka w Kubie. 98

440. *V. Ruber* (**), N. CZERWONY. Konchy uchove koniczno zaostrzone; pysk kończaty, nozdrza prawie rurkowate; wstawa koniczna, zaostrzona, krótka. Odzież rdzawo-śniada; ogon od ciała krótszy; błony czarniawe.

Długość całkowita 2" 8", ogona 11", siąg skrzydeł 9".

Mieszka w południowej Ameryce. 99

441. *V. Innoxius* (***), N. NIESZKODLIWY. Śniado-czarny, wielkość gatunku Nietoperza Karlika (*V. Pipistrellus*).

Mieszka w Peru w okolicach Omatope. . . . 100

442. *V. Monticola* (****), N. GÓRNY. Od Nietoperza Szydlastego (*V. Subulatus*) krótszy; konchy uchove krótsze; wstawy nie przewyższają połowy długości uszu. Odzież płowa.

Długość ciała 1" 8", ogona 1½".

Mieszka w Wirginii. 101

443. *V. Virginianus* (*****), N. WIRGIŃSKI. Od poprzedzającego nieco dłuższy; konchy uchove dłuższe, bardziej kończate. Zęby przednie bardzo wielkie; błona międzydowa naga. Ciało z wierzchu ogorzało-, pod spodem popielato-śniade.

Mieszka w Wirginii. 102

(*) Gundlach. Wiegman Archiv. 1840—1.

(**) D'Orbigay, Voy. Mamm. pl. 11.

(***) Zool. de la Bouite Pl. 11, fig. 7—9.

(****) Bachm. Jour. of. Philadelph. Wiegman. Archiv. 1843, Vol. 2.

(*****) Bachman, l. c.

444. *V. Leibsii* (*), N. LEYRSA. Z wierzchu śniadordzawy, pod spodem popielaty; skrzydła i konchy uchove czarne.

Długość ciała 1" 7", ogona 1" 4".

Mieszka w Mitchiganie. 103

445. *V. Californianus* (**), N. KALIFORNIJSKI. Żółtawo-śniady; sierć długa, miękka; wstawa połowie długości ucha równa.

Mieszka w Kalifornii. 104

446. *V. Nigrescens* (***), N. POCZERNIAŁY. Ciemno-śniady, pod spodem bledszy; błona międzyudowa rzadką siercią posiana; konchy uchove dość szerokie, na końcach zaostrome, nagie, pod spodem kosmate; wstawa podłużna, równo-wązka, na końcu zaokrąglona.

Długość ciała 1" 7", ogona 4".

Mieszka w południowej Ameryce. 105

††††† Gatunki Australijskie.

447. *V. Morio* (****), N. CIEMNY. Z wierzchu jednostajnie żółtawo-czarny; pod spodem nieco bledszy; podskron-

(*) Bachm., l. c.

(**) Bachmann Journ. of Philadelph. Wiegman. Archiv. 1843, Vol. 2.

(***) Mosia Nigrescens Gray Ann. et Mag.; List. Mammal in the Brit. Museum; Zool. of Sulphur pl. VI. fig. 2, A. i 213.

Gray ustanowił niektóre nowe rodzaje w rzędzie Skrzydlatych, które dla braku dostatecznie odróżniających charakterów, podług zdania P. Schinza, powinny być zniesione z pomiędzy nich: *Mosia*, *Mystacina* i *Centronycteris*, należą do Nietoperzy. Pierwszy, ma nos krótki, drugi nieco dłuższy; liczba zębów przednich u wszystkich trzech jednaka $\frac{2}{3}$. *Centurio*, jest to zmora (*Noctilio*) pozbawiona ogona. *Phyllophora*, należy do rodzaju Języcznika (*Glossophaga*). *Carallia* i *Phyllostoma* do Liścionosów (*Phyllostoma*). W texcie Zoologii Statku Sulphur, wspomniano o gatunkach *Mystacina tuberculata* i *Pteronotus Davyi*, lecz opisu ich nie przyłączono. Hodgson w Spisie Zwierząt Himalaj, wylicza także następne dotąd nieopisane gatunki Nietoperzy: *Vespertilio formosus*, *Fuliginosus*, *Muricola* i *Labiatus*.

(****) Gray Beiträge zur Kenntn. der Säugethiere Australiens., Wiegman. Archiv. 1842, p. 339.

niki prawie czarne, na dolnych stronach błon lotnej i międzyudowej, smużki włosów równo wyrastających; konchy uchowe okrągławe; wstawa przedłużona, tępa.

Mieszka w Nowej Hollandyi. 106

448. *V. Gouldii* (*), N. GULDA. Czarniawy, dolna część grzbietu śniado-popielata; boki i spód ciała bledsze. Konchy uchowe dość duże, obszerne; wstawa półowalna; błony, lotna i międzyudowa, smugami włosów równo wyrastających opatrzone. Niekiedy bywa odmiana z dolną częścią grzbietu siwą i spodem ciała szarym.

Mieszka w Nowej Hollandyi. 107

449. *V. Australis* (**), N. POŁUDNIOWY. Grzbiet czarniawy z końcami włosów śniadem, spód ciała bledszy; konchy uchowe małe; wstawa jajowo-lancetowata, prawie pół księżycowa. Błona lotna ma na sobie 16—18 ukośnych włosistych smużek.

Mieszka w Nowej Hollandyi. 108

450. *V. Pumilus* (***), N. NIEDOROSŁY. Siwo-śniady; sierć przy nasadzie czarniawa; spód ciała bledszy; podskronniki czarniawe. Konchy uchowe małe, cienkie; wstawa przydłużona, połowy długości uszu równa, na końcu zaokrąglona. Błona skrzydłowa prawie naga, międzyudowa włosista.

Mieszka w Nowej Hollandyi. 109

Do RODZAJU *Scotophilus*, str. 298.

451. *S. Cubensis* (****). Czarniawo-śniady. Skrzydła czarniawe; błona przyodchodkowa biaława, rzadkimi wło-

(*) Gray Beiträge zur Kenntn. der Säugethiere Australiens.

(**) Gray Beiträge.

(***) Gray ib.

(****) Schinz Systemat. Verz. all. bekan. Säug. oder Synop. Mam. T. 1, str. 192, w przypisku.

sami posiana; konchy uchove mierne; wstawa jajowo-lancetowata.

Mieszka na wyspie Kubie. 2

Do RODZAJU *Emballonura*, str. 303.

452. *E. Macrotis* (*), POCHWIEC DŁUGOUCHY. Konchy uchove bardzo obszerne, zbliżone, poprzecznie lódkowate; pysk zaostrozony, płaski; skrzydła zaledwo do nadstopników sięgają.

Długość przedramienia 1" 8".

Mieszka w Mato-Grosso w Brazylii. 6

453. *E. Brevirostris* (**), P. KRÓTKOPYSKI. Konchy uchove przykrótkie, dość szerokie; pysk krótki, nabrzmiął, kończasty; błony lotne do przedstopników przytwierdzone.

Długość przedramienia 1" 8".

Mieszka w Brazylii. 7

RODZAJ (59).

Chilonycteris (***), WARGOŁOT.

Czaszka jak w Rodzaju Czolka (*Mormops*) okrągława, wysoka; czoło wypukłe. Nos ukośnie przycięty z wierzchnim brzegiem zębatym; dolna warga szeroka, włosista, z brzegiem brodawkowatym. Konchy uchove wielkie, nie połączone, pofaldowane, szerokie; wstawa wielka; oczy małe w tył usunięte; ogon długością błonie międzyudowej równy; skrzydła długie. Zębostan?

454. *Ch. Mac-Layii* (****), W. LEYA. Konchy uchove

(*) Wagn. Wieg. Archiv. 1843, str. 367.

(**) Ibid.

(***) Gray, *Lobostoma* Gundlach.

(****) Gray Ann. of. Natur. Hist. 111. T. 1, fig. 2.

wielkie, przedłużone, na końcach zaostrome, przednie ich brzegi pofaldowane, wycięte, obszerne, błoniaste; wstawa wyraźna, wielka; skrzydła długie, wąskie; błona przyodchodkowa obszerne; ogon o połowę od błony krótszy; wierzch ciała myszaty, spód bledszy.

Długość całkowita $1\frac{3}{4}$ " , ogona 9" , siąg skrzydeł 9" .

Mieszka gromadnie na wyspie Kubie, w pustych budowlach. 1

455. *Ch. Cinnamomeus* (*), W. CYNAMONOWY. Konchy uchwowe krótkie, szerokie, zaokrąglone, dolne ich brzegi rzesowate, faldowane; wstawa krótka, na wewnętrznym brzegu wycięta; wargę górną klapowatą; odzież wierzchnia ciemna, spodnia blado-cynamonowa.

Długość ciała 3" 5" , ogona 1" 10" .

Mieszka na wyspie Kubie. 2

456. *Ch. Quadridens* (**), W. CZTEROZĘBNY. Konchy uchwowe szerokie, tępo-zaostrome, na tylnym brzegu wycięte, na przednim u dołu czterozębne; wargi klapowate. Odzież blado-śniadawo-siwa, końce włosów ciemniejsze; podgardle żółtawe.

Długość ciała $1\frac{1}{2}$ " , ogona 9" .

Mieszka na wyspie Kubie. 3

457. *Ch. Gymnotus* (***), W. OBNAŻONY. Śniady, grzbiet nagi.

Długość przedramienia 1" 8" .

Mieszka w Kuyaba w Brazylii. 4

458. *Ch. Personata* (****), W. ZAMASKOWANY. Śniady, pod spodem jaśniejszy, grzbiet włosisty.

Długość przedramienia 1" 8" .

(*) *Lobostoma cinnamomeum*; Gundlach, Wieg. Archiv. 1840, T. 1.

(**) *Ibid.*

Gundlach, z dwóch tych gatunków (*Ch. cinnamomeus* i *Quadridens*) utworzył nowy rodzaj *Lobostoma*, który odpowiada rodzajowi *Chilonycteris* Gray.

(***) Natterer. Wieg. Archiv. 1843.

(****) Natterer. Wieg. Archiv. 1843.

Mieszka w Mato-Grosso. 5

459. *Ch. Rubiginosa* (*), W. CZERWONAWY. Cynamonowo-czerwonawy; konchy uchowe przedłużone, wązkie, kończate; błona międzyudowa bardzo obszerna, przycięta.

Długość przedramienia 2" 7^m.

Mieszka w Raikara w Brazylii. 6

460. *Ch. Fuliginosa* (**), W. OGORZAŁY. Z wierzchu sadzowaty z odcieniem śniadym; pod spodem śniadawy; podgardle i uda przy nasadzie czerwonawe; konchy uchowe przedłużone, zwężone, kończate.

Długość ciała 1" 8^m, ogona 10^m, konch 5 $\frac{3}{4}$ ^m, siąg skrzydeł 8" 10^m.

Mieszka w Hayti. 7

Tschudy w Faunie Peruwiańskiej, wspomina o jednym jeszcze gatunku, pod nazwiskiem *Ch. Peruviana*, którego jednak nie opisał.

Do RODZAJU *Phyllostoma*, str. 308.

† Liścionosy ogoniaste.

461. *Ph. Macrophyllum* (***), L. WIELKOLISTNY. Konchy uchowe obszerne, na zewnętrznym brzegu wycięte, na wewnętrznym łukowate; wstawa wązka, lancetowata, zaostzona; liść nosowy włóchnisty, kończaty; ogon zaledwo długości ciała równy, cały w błonę przyodchodkową wrosły. Odzież gęsta, miękka, ogorzala; błony nagie, siwo-śniade.

Dług. całkowita 3" 2^m, ogona 1" 4^m, siąg skrzydeł 10" 2^m.

Mieszka w Brazylii nad rzeką Mukuri. 11

462. *Ph. Cirrhosum* (****), L. BRODAWKOWATY. Konchy

(*) Natterer Wieg. Archiv. 1843, p. 367.

(**) Ib. p. 20.

(***) Pr. Maxim. Beiträge und Abbild; Fischer Synopsis.

(****) Vampyrus cirrhusus Spix. Vesp. Brasiliae tab. 36, fig. 3, Fischer Synop. 126.

uchowe bardzo wielkie, owalne, poprzecznie brózdowane, z brzegiem całym; wstawa od uszu o połowę krótsza, jęczminkowata, brzeg jej zewnętrzny przy nasadzie zębaty; liść nosowy mierny, szeroki, owalny, zaostrowany, wraz z podkową na brzegu karbowany; wargi, a szczególniej podbrodek brodawkami okryte. Odzież kasztanowata.

Długość całkowita 4" 4", ogona 6", siąg skrzydeł 15".

Mieszka w Brazylii w prowincyi Para. 12

463. *Ph. Bidens* (*), DWUZĘBNY. Konchy uchove wielkie, bardzo obszerne, na tylnym brzegu nieco wycięte; wstawa bardzo krótka; listek nosowy mały, jajowo-lancetowaty; ogon krótki; ostrogi bardzo długie. Wierzch ciała ciemno rdzawo-sniady, spód pokryty włosami przy nasadzie śniademi, na końcach popielato-białawemi; błony czarniawo-śniade.

Długość ciała 3" 1", ogona 5", siąg skrzydeł?

Mieszka w Brazylii. 13

464. *Ph. Bicolor* (**), DWU-BARWNY. Pysk krótki, grubo; konchy uchove mierne, na wewnętrznym brzegu zgięte, na zewnętrznym wycięte; wstawy brzeg wewnętrzny prawie prosty, zewnętrzny łukowaty; liść nosowy jajowo-lancetowaty z brzegiem całym; ogon szczupły, bardzo krótki. Odzież dwu-barwna; na wierzchu ciała włosy przy nasadach białe, z końcami rdzawo-śniademi; spód białawy.

Długość całkowita 3" 8", ogona 2"; siąg skrzydeł? 14

Mieszka w Brazylii.

465. *Ph. Brevicaudum* (***), L. KRÓTKO-OGONIASTY. Konchy uchove szerokie, przydługie, na końcach nieco zaostrowane, na zewnętrznym brzegu buchtowate; wstawa mała, krótka, równo-ważka, lancetowata; liść nosowy zwię-

(*) *Vampyrus bidens* Spix. Vesp. Bras. T. 36, fig. 5.

(**) *Vampyrus Soricinus* Spix. Vesp. Bras. Tab. 36, fig. 2 i 6. Phyll. bicolor Wagner Suppl. str. 401.

(***) Pr. Max. Beitr. und Abbild.

żony, prawie włóchnisty, przy nasadzie szerszy; ogon i ostrogi bardzo krótkie. Odzież dwu-barwna, włosy przy nasadzie i na końcach śniade, po środkach białawe; spód ciała szaro-śniady.

Długość całkowita 2" 10^{'''}, ogona 3^{'''}, siąg skrzydeł 11".

Mieszka w Brazylii. 15

466. *Ph. Grayi* (*), L. GRAYA. Konchy uchove mierne, na końcach zaokrąglone, na zewnętrznym brzegu wycięte; wstawa przedłużona, na końcu bardzo zwężona, z brzegiem zewnętrznym wyciętym, nie wyraźnie karbowanym; liść nosowy lancetowaty, mierny. Odzież miękka, gęsta, śniado-popielata.

Długość 2", ogona 2^½''', siąg skrzydeł 10".

Mieszka w Fernambuku. 16

467. *Ph. Silvicola* (**), L. LEŚNY. Konchy uchove mierne, okrągławe, rozsunione, fałdem wielkim podłużnym, opatrzone; wstawa krótka, stożkowata; liść nosowy włóchnisty, na końcu zaostroszony, pod spodem przysadkowaty. Odzież gęsta, miękka; cały wierzeh ciała i głowa rdzawo-śniade; spód szary; obroża biaława; ogon bardzo krótki.

Długość ciała 3", ogona 3", siąg skrzydeł 11".

Mieszka w Ameryce południowej. 17

468. *Ph. Waterhousii* (***), L. WATERHOUSA. Mysząty z podbrzuszem bledszem; nadrost nosowy lancetowaty; konchy uchove na końcach okrągławe; wstawa jajowo-lancetowata.

(*) Waterhouse Zool. of the Beagle Mamm. pl. 2.

(**) *Lophiostoma silvicola* d'Orbigny Mamm. pl. 6.

(***) *Macrotus Waterhousii*. Proceed. 1843, str. 21.

Gray utworzył z tego gatunku, osobny rodzaj pod nazwiskiem *Macrotus*, któremu nadał następne cechy: konchy uchove po bokach nad czolem z sobą zrosłe; wstawa wązka, długa, kończata; liść nosowy lancetowaty, stojący; wierzchnia warga trójkątna, po brzegu dołkowata; skrzydła szerokie; ksiuk dość długi; błona międzyudowa szeroka, przycięta; zębostan nieoznaczony. Zdaje się, że podobne charaktery, nie są dostateczne do ustanowienia nowego rodzaju.

Długość ciała $2\frac{1}{2}$ " , ogona $1'' 2'''$, konch uchwowych $1'' 2'''$.

Mieszka w Hayti. 18

469. *Ph. Megalotis* (*), L. USZATY. Odzież czarniawa pod spodem żółtawa; nadrost nosowy wielki, jajowolancetowaty, dłuższy niż szerszy; konchy uchowe długości głowy równe, okrągławe; rowek dolnej wargi nie rzęso-waty.

Długość ciała 2" .

Mieszka w Brazylii. 19

470. *Ph. Longifolium* (**), L. DŁUGOLISTNY. Wierzch ciała śniady, pod spodem sierć przy nasadzie śniada, na końcach żółtawa; na grzbiecie podłużna siwiejąca smuga; konchy uchowe przedłużone; nadrost nosowy wązki, bardzo długi; ogon przedłużony; błona międzyudowa bardzo obszerna, przycięta.

Przedramię $1'' 9'''$.

Mieszka w Villa Maria w Brazylii. 20

471. *Ph. Amblyotis* (***), L. SZEROKOUCHY. Kasztanowato-śniady; spód ciała pokryty siercią brunatną, przy nasadzie nieco białawą; konchy uchowe bardzo obszerne; ogon krótki, ostrogi długie, skrzydła do przedstopnika przytwierdzone.

Przedramię $1'' 10'''$.

Mieszka w Mato-Grosso. 21

472. *Ph. Discolor* (****), L. ROZMAITY. Z wierzchu ciemno-kasztanowato-śniady, sierć przy nasadzie biaława, na końcach śniada; spód ciała brudno-biały; wierzch głowy kasztanowaty; konchy uchowe mierne; ogon i ostrogi bardzo krótkie.

Przedramię $2'' 2'''$.

Mieszka w Kuyaba. 22

(*) *Phyl. Megalotis*, Gray Ann. of. Nat. Hist. X., str. 257.

(**) *Natterer-Schinz Synopsis Supp.* str. 24.

(***) *Ibid.*

(****) *Ibid.* T. 2, Suppl. str. 25.

†† Liścionosy bezogonowe.

473. *Ph. Personatum* (*), L. ZAMASKOWANY. Z wierzchu sądzawo-śniady, pod spodem brunatno-siwy; na twarzy 4 białe pręgi, smuga grzbietowa nie wyraźna; ogon żaden; błona międzyudowa wązka.

Przedramię 1" 10".

Mieszka w Brazylii. 23

474. *Ph. Pusillum* (**), L. KARŁOWATY. Bardzo mały; sadzawato-śniady, pod spodem bledszy; na twarzy cztery białe pręgi; ogon żaden.

Przedramię 1" 2".

Mieszka w Sapitira w Brazylii. 24

475. *Ph. Leachii* (***), L. LICZA. Ciemno-śniady, pod spodem bledszy; ogon połowie długości błony międzyudowej równy; nadrost nosowy przedłużony, jajowo-lancetowaty.

Długość ciała 1" 5".

Mieszka w środkowej Ameryce (*Realejo*). 25

476. *Ph. Falcatum* (****), L. ZGIĘTO-PALCZASTY. Konchy uchove na zewnętrznym brzegu karbowane; liść nosowy szeroki, jajowo-lancetowaty, brzeg jego faldowany, podniesiony; wstawa zgrubiała; palec wskazujący zgięty. Odzież siwo-śniada, włosy na końcach ciemniejsze.

Mieszka na wyspie Kubie. 26

477. *Ph. Superciliatum* (*****), L. BRĘWNY. Konchy uchove owalne, na zewnętrznym brzegu wycięte; wstawa krótka, kończata, zaostzona, biała; liść nosowy długi, lancetowaty; odzież gęsta, ciemno-siwo-śniada; od nosa do uszu z każdej strony pręga biała.

(*) Natterer. Schinz. Synopsis Mamm. T. 2 suppl., str. 25.

(**) Ibid.

(***) Monophyllus Leachii, Zool. of. Sulphur str. 106.

(****) Artibaecus falcatus Gray Ann. of Nat. Histor. III. n. 21.

(*****). Pr. Maxim. Chauve Souris première ou obscure et rayé Azar. Phyllo. lituratum Lichtenst. Rengg. Fisch. Syn. str. 128.

Długość do końca błony przyodchodkowej 4" 5",
siąg skrzydeł 15".

Mieszka w Brazylii i Paraguay. 27

478. *Ph. Brachyotum* (*), L. KRÓTKOUCHY. Ciało krępe, grube; konchy uchowe szerokie, bardzo krótkie, na końcu i na wewnętrznym brzegu zaokrąglone, słabo wycięte; wstawa mała, na końcu okrągława; liść nosowy szczupły, zaostzony, po bokach zaokrąglony. Odzież ciemno-ogorzala; włosy przy nasadzie popielato-śniade, na końcach ciemne; spód ciała bledszy.

Długość 2" 4", siąg skrzydeł 11".

Mieszka w Brazylii. 28

479. *Ph. Infundibuliforme* (**), L. LEJKONOSY. Konchy uchowe trójkątne, na końcach zaostzone, na zewnętrznym brzegu bardzo wycięte; wstawa wązka, na końcu zaostzona; nadrost nosowy cały, krótki, przy końcu zaokrąglony; otwory nozdrzy w dwóch lejkowatych przedłużeniach podkowy umieszczone; ostrogi długie. Odzież miękka, z długich włosów złożona; wierzch ciała śniady, spód żółtawo-śniady.

Długość ciała 3", siąg skrzydeł 7" 2".

Mieszka w Paraguay. 29

480. *Ph. Verrucata* (***), L. BRODAWKOWATY. Odzież z wierzchu i pod spodem ciała, sadzowato-śniada; konchy uchowe dość wielkie, owalne, kończate; wstawa mierna jajowo-trójkątna, zaostzona; na zewnętrznej stronie wycięta, przy nasadzie zeszczuplona; nadrost nosowy lancetowaty; ogon żaden.

Długość 2".

Mieszka w Ameryce międzyzwrotnikowej. . . . 30

(*) Pr. Max. Beiträge str. 196, und Abbild. Fisch. Synops str. 128, sp. 8.

(**) Rengger. Parag. str. 77.

(***) *Artibaecus verrucatus* Gray. List. of Mamm. of Brit. Museum Zool. of Sulphur pl. VIII. fig. 3. Głowa pod nazwą *Carollia verrucata*.

481. *Ph. Vampyrus* (*), L. WAMPIR. Odzież ogorzalą, z końcami włosów ciemniejszymi, pod spodem bladobiaława; krainy oczne i nosowe, części wyższe przodu ramię i boków ciała, czarniawe; na barkach wielkie kosmyki włosów, u samców jasno-żółte. Nadrost nosowy prosty, lancetowato-owalny, równie szeroki jak długi; szczęki na końcach brodawkami obrosłe.

Długość 3", siąg skrzydeł 11".

Mieszka w podzwrotnikowej Ameryce. 31

482. *Ph. Excisum* (**), L. WYCIĘTY. Rdzawo-brunatny; nadrost nosowy lancetowaty; konchy uchove przedłużone, wycięte; ogon i błona ogonowa żadne.

Długość ciała 2".

Mieszka w Brazylii (*Ypanema*). 32

483. *Ph. Bilabiatum* (***), L. DWU-WARGOWY. Z wierzchu białe i śniado-marmurkowe, pod spodem czerwono-siwawy; nadrost rozszerzony, z wierzchu zaokrąglony, z końcem szydlastym; na wargach bardzo drobne brodawki; ogon żaden; błona międzyudowa wycięta. 33

Przedramię 1" 8 $\frac{1}{2}$ ".

Mieszka w *Ypanema*.

484. *Ph. Calcaratum* (****), L. OSTROGOWIEC. Z wierzchu sadzowato-śniady, włosy przy nasadzie białawe, na końcach śniade; pod spodem brunatnawy. Włosy przy nasadzie kasztanowate; nadrost przedłużony, wąski, lancetowaty; ogon bardzo krótki, ostrogi bardzo długie.

Przedramię 1" 6". 34

Ojczyznę Brazylia. Exemplarz znajduje się w Muzeum Manchejmskiem.

(*) *Sturnira spectrum*. Gray Zool. of Sulphur pl. VI. fig. 1. Schinz. Synop. Suppl. 26.

(**) Wagner in Wieg. Archiv. 8. Jahrg. Bd. 1.

(***) Schinz. Synopsis. Supp. str. 27.

(****) Wagner in Wieg. Archiv. 8 Jahrg. Bd. 1.

Tschudy, podaje jako nowe gatunki; *Ph. erythromos*, *Oporophyllum* i *Innominatum* mające się znajdować w Peru, które dotąd nie zostały opisane.

Między rodzajami *PHYLLOSTOMA* i *GLOSSOPHAGA*, należy dodać następujące Rodzaje z ich gatunkami:

R O D Z A J (60).

Brachyphylla (*), PRZEROWIEŃ.

Zębów przednich $\frac{4}{4}$, dwa środkowe wielkie, stożkowe, zbliżone, poboczne bardzo małe; kły potężne; trzonowych $\frac{5}{5}$, dwa przedkowe w górze i w dole z obu stron płonne, jednokończaste; pozostałe kolczate. Pysk krótki, tępy; koniec nosa przycięty, z krótką, szeroką, płaską naroślą połączoną z wargą, którą od reszty twarzy oddziela głęboki rowek; rowek ten opatrzony jest z tyłu, okrągłym rąbkim. Język przedłużony, wysuwalny, zewsząd brodawkowy.

485. *Br. Cavernarum* (**), P. KASZTANOWATY. Twarz z przodu prawie naga, rzadką twardą siercią gdzie niegdzie pokryta; pod każdym okiem wielka brodawka. Dolna warga przecięta, wstawa trójkątna, ze strony zewnętrznej i w górze karbowana. Nadrost nosowy podłużny, poprzecznie karbowany. Samiec z wierzchu kasztanowaty z końcami włosów czarnymi, pod spodem blado-żółtawo-kasztanowaty. Błona lotna ciemno-śniada, naga. U samicy tylica i błony bledsze.

Długość ciała $4\frac{1}{2}$ " , siąg skrzydeł 16" .

Mieszka w pieczarach, na wyspach Ś. Wincentego i Kubie.

(*) Gray: Spaltflatterer. n.

(**) Brach. badia Gray Proceed. 1.—1833. Annal. of. Nat. Hist. IV—Tabl. 1.

RODZAJ (61).

Desmodus (*), WIAZANKA.

Zębów przednich $\frac{2}{4}$, górne wielkie, stożkowate, zakrzywione, ściśnięte, zaostrome, przy nasadach bardzo rozszerzone; dolne silne na przód podane, z koronami głęboko dwudzielnymi, przedziałki walcowato przedłużone, na końcach okrągławe; kły wielkie, stożkowate, dolne piramidalne. Trzonowe $\frac{2}{1}$, górne bardzo do kłów zbliżone, z koronami krającymi, dolne 3, także krające, nie mają płaszczyzn, i są jakby w pęczek związane, trzeci z nich dwu-kończaty. Głowa mała, bardzo krótka z nadzwyczaj krótkimi szczękami, z których spodnia nieco dłuższa. Uszy krótkie, daleko między sobą rozsunięte pokrywkwate. Nos rozmaitemi błoniastymi, siercią porośniętymi fałdami opatrzone, pomiędzy którymi widać trzy grube, nieco zaostrome wyrostki. Ogon żaden; błona przyodchodkowa bardzo krótka.

486. *D. Rufus* (**), W. CZERWONA. Konchy uchowe mierne, jajowato-zaokrąglone, wstawa wązka, ostra, z wierzchołkiem zewnątrz zakrzywionym, wyciętym; wierzch ciała czerwonawo-śniady; spód brunatnawo-siarczysty. Sierć długa, miękka; błony czarniawo-śniade.

Długość całkowita 3" 9", siąg skrzydeł 15".

Mieszka w Brazylii nad rzeką Itabapuarą.

487. *D. Murinus* (***), W. MYSZA. Śniada, pod spodem jedwabisto-biaława, sierć przy nasadzie brunatna; boki szyi śniade; konchy uchowe mierne, jajowato-zaostrome; wstawa od konch uchowych o połowę krótsza, na zewnętrznym brzegu ząbkowana.

Długość całkowita 3" 3", siąg skrzydeł 12".

Mieszka w Meksyku.

(*) *Desmodus Pr. Max.*, *Edostoma Orbigny*; *Schneidflatterer Wagner*.

(**) *P. Max. Beiträge und Abbildung*.

(***) *Der Silberhäuchige Schneidflatterer. Wagner Suppl.*

488. *D. d'Orbigny* (*), W. ORBINIEGO. Śniada, sierć przy nasadzie biała, spód ciała białawo-szary, srebrzysto-połyskujący; uszy mierne, kończate, zewnątrz śniade, wewnątrz białe; błony śniadawe; wstawa wązka, zewnątrz ząbkowana. Liść nosowy z przodu przy nozdrzach przedziurawiony, a z tyłu tak głęboko rozcięty, że tworzy dwie małe klapki. Poza liściem znajduje się nagi, nieco wywyższony, zgrubiały wyrostek, z dwóma małemi otworami.

Długość ciała 3" 3", siąg skrzydeł 12" 8".

Mieszka w Kokimbo w Chili.

Do tego Rodzaju należy także zwierzę, któremu P. d'Orbigny nadał nazwisko *Edostoma Cinereum*; dotąd jednak nie posiadamy jego opisu.

RODZAJ (62).

Diphylla, GRZEBIENIEC.

Zęby przednie $\frac{5}{4}$, dolne ciągłe, grzebykowate; trzonowe $\frac{2}{3}$ jak w Rodzaju poprzedzającym; konchy uchowe w kształcie pół księżyca; błona przyodchodkowa żadna; ogon żaden; ukształcenie nosa jak w Rodzaju *Desmodus*.

489. *D. Ecaudata* (**), G. BEZOGONIASTY. Wierzch ciała czerwono-śniady, spód brudno-biały.

Długość całkowita 2 $\frac{1}{2}$ ".

Mieszka w Brazylii.

Jedyny znany egzemplarz tego gatunku, znajduje się w Muzeum Manchejskiem; tak jednak jest uszkodzony, że nie podobna było zdjąć z niego dokładniejsze opisanie.

(*) Waterh. Zool. of the Beagle Tab. 1, Wagner Suppl.

(**) Spix. Vesp. Bras. T. 36, fig. 7.

DO RODZAJU *Glossophaga*, str. 313.

490. *G. Megalotis* (*), JEZYCZNIK USZATY. Końchy uchowe obszerne, długości głowy równe, na końcach zaokrąglone; odzież czarna, pod spodem bledsza; nadrost nosowy wielki jajowo-lancetowaty, dłuższy niż szerszy.

Długość ciała 2".

Mieszka w Ameryce zwrótnikowej. 5

491. *G. Nigra* (**), J. CZARNY. Rowek wargi dolnej rzesowaty; odzież czarniawa, pod spodem bledsza; nadrost nosowy jajowo-lancetowaty, dłuższy niż szerszy; końchy uchowe mierne, okrągławe, od głowy o połowę krótsze.

Długość ciała 2".

Mieszka w Ameryce zwrótnikowej. 6

DO RODZAJU *Rhinolophus*, str. 315.

492. *Rh. Megaphyllus* (***), PODKOWIEC SZEROKOLISTNY. Błado-myszaty, nadrost nosowy jajowo-lancetowaty szerokością twarzy wyrównywający; błony pod spodem blisko ciała bialo-włose. 21

Mieszka w Nowej Hollandyi, w pieczarach nad rzeką Moorumbidjee.

493. *Rh. Landeri* (****), P. LANDRA. Czerwono-kasztanowaty, końchy uchowe głęboko wycięte, nadrost siodłowaty, dwu-zębny z małym wcięciem (*Syphon*) na przednim brzegu.

Długość ciała 1" $4\frac{1}{2}$ ", ogona 9", siąg skrzydeł 9".

Mieszka na wyspie Fernando-Po. 22

494. *Rh. Morio* (*****), P. CIEMNY. Podkowcowi za-

(*) *Phyllophora megalotis* Gray Annal. And. Mag. of Nat. Hist. Zool. of Sulphur pl. V. fig. 2.

(**) *Phyllophora nigra* Gray. List. Mamm. Brit. Mus. 20, Zoologie of Sulphur.

(***) Gray. Proceed. 1834, str. 52. Schinz Synop. I. str. 231.

(****) Martin. Proceed. 1837, str. 101. Schinz Synops. I, str. 231.

(*****) Gray Annal. of Nat. Hist. X, str. 257. Schinz Synop. Sup. str. 21.

łobnemu podobny, lecz kolor sierci ma czerwono-śniady.

Mieszka w Malacce. 23

495. *Rh. Martini* (*), P. MARTINA. Konchy uchove wielkie, na czole z sobą wązkim rąbkim połączone; pysk w górze podłużnym dołkiem, z przodu czterna mięsistemi mało wydatnemi wyrostkami (z każdej strony dwoma) opatrzone; nadrost nosowy podłużnie przedzielony; z tyłu otacza go obszerna pół-kółista, gruba, skórkowata narośl; ogon długi, widelkowatą chrząstką zakończony; błona tylko do nasady nóg dosięga. Ubarwienie popielato-śniade, pod spodem kasztanowate.

Długość całkowita 3" 5", siąg skrzydeł 10", ogon 1" 7".

Mieszka w Fernando-Po. 24

496. *Rh. Pygmaeus* (**), P. KARŁOWATY. Nadrost nosowy wyższy półkółisty; ciało z wierzchu czarniawe, włosy przy nasadzie białawe, pod spodem popielate; konchy uchove zaostrome, na zewnętrznym brzegu wyraźnie wycięte.

Długość ciała 1" 5", ogona 10 $\frac{1}{2}$ ", siąg skrzydeł 8" 6".

Mieszka na wyspach Filipińskich. 25

497. *Rh. Philippensis* (**), P. KŁAPOUCHY. Z wierzchu ciemno-śniady, pod spodem śniado-popielaty; konchy uchove wielkie, kończate, na zewnętrznym brzegu wycięte i klapą wielką przybyszową, na końcu zaokrągloną, opatrzone; nadrost nosowy wielki, z klapą tylną lancetowatą, przednią bardzo wzniesioną, na końcu przyciętą, przy nasadzie rozszérszoną, którą otacza błoniasta podkowa.

Mieszka na wyspach Filipińskich. 26

(*) Fraser Proceed. 1843, str. 25. Schinz Synop. Sufr. str. 21.

(**) Cuming. Proceed. 1843, str. 67. Schinz. Sup. str. 22.

(***) Ibid. Schinz ibid.

Do RODZAJU *Megaderma*, str. 328.

498. *M. Philipinensis* (*), OBLONIEC WĄZKO-WSTAWY. Z wierzchu popielato-śniady, pod spodem popielaty. Nadrosty nosowe; wertykalny, prawie jajowaty, pod koniec nieco przycięty; poziomy, nieco od tamtego mniejszy, sercowaty. Konchy uchove bardzo wielkie; wstawy długie, zwężone, kończate, z przodu przy nasadzie, mierną, ostrą klapą opatrzone.

Długość ciała 2" 8", siąg skrzydeł 12" 9".

Mieszka na wyspach Filipińskich. 5

(*) Cuming. Proceed. 1843, str. 69. Schinz Synopsis Mammalium Supl. str. 23.

Do układu Izydora Geoffroy, umieszczonego w Części wstępnej na str. 109, dodać:

Drużga wielka Serya, obejmuje trzy Rzędy. Dwa pierwsze są: **WORKOWATE MIĘSOŻERNE** (*Marsupiaux Carnassiers*) i **WORKOWATE OWOCOŻERNE** (*Marsupiaux frugivores*). Oba te Rzędy odpowiadają **DRAPIEŻNYM** i **GRYZĄCYM** Seryi pierwszej. Trzeci Rząd **JEDNOODCHODOWYCH** (*Monotrèmes*), odpowiada **BEZZĘBNYM**.

Trzecia Serya składa się z dwóch Rzędów: z tych jeden **BEZPRYSKAWKOWYCH** (*Sireniens*), odpowiada **Żwierzętom GRUBOSKÓRNYM** Seryi pierwszej i niema podobnych sobie w Seryi drugiej; Rząd zaś **WIELORYBÓW WŁAŚCIWYCH** (*Cétacés*), odpowiada **BEZZĘBNYM** pierwszej, a **JEDNOODCHODOWYM** drugiej Seryi.

SPIS METODYCZNY

Rodzajów i gatunków, w Tomie Pierwszym zawartych.

— 18121 —

	Str.		Str.
RZĘD I.		R. Semnopithecus, KUD-	
Primates NACZELNE	127	SACZ	135
FAMILIA I, Homnida	—	1. S. Nemaucus	136
Homo sapiens, CZŁOWIEK	128	2. — Entellus	—
Pokolenia:		3. — Leucopymnus	—
1. Stirps Caucasicca, Kaukazkie —		4. — Vellerosus	137
2. — Mongolica, Mongolskie 129		5. — Cucullatus	—
3. — Aethiopica, Etiopskie		6. — Bicolor	—
4. — Malaiana, Malajskie		7. — Nestor	—
5. — Papuana, Papuańskie		8. — Flavimanus	—
FAMILIA II, Simidae, MAPIASTE 130		9. — Melalophos	138
1) Antropomorpha	131	10. — Comatus	—
R. Troglodytes, LEŚNIK	—	11. — Pruinosus	—
1. T. Niger	132	12. — Maurus	—
R. Satyrus, ORANGUTAN	—	13. — Auratus	—
1. S. Rufus	133	14. — Albogularis	139
2. — Bicolor	335	15. — Kra	—
2) Simina, MALPY	133	16. — Obscurus	—
R. Hylobates, DRUGORAK	—	17. — Rubicundus	336
1. H. Syndactylus	134	18. — Frontatus	—
2. — Leuciscus	—	19. — Sumatranus	—
3. — Lar	—	20. — Siamensis	—
4. — Variegatus	—	21. — Leucomystax	337
5. — Unco	135	22. — Jubatus	—
6. — Houloch	—	23. — Dussumieri	—
7. — Choromandus	—	24. — Nobilis	—
8. — Leucogenys	335	25. — Nigrimanus	—
9. — Entelloides	336	R. Nasalis, NOSACZ	139
		1. N. Larvatus	140

	<i>Str.</i>		<i>Str.</i>
R. Colobus, NIEDOŁĘG	140	R. M. Nemestrinus	152
1. <i>C. Polycomos</i>	—	9. — <i>Libidinosus</i>	153
2. — <i>Ferrugineus</i>	141	10. — <i>Maurus</i>	—
3. — <i>Guereza</i>	—	11. — <i>Arctoides</i>	—
4. — <i>Temminckii</i>	—	12. — <i>Pithecus</i>	—
5. — <i>Fuliginosus</i>	—	13. — <i>Fusco-ater</i>	339
6. — <i>Ursinus</i>	142	14. — <i>Oinops</i>	—
7. — <i>Satanas</i>	—	15. — <i>Pelops</i>	—
8. — <i>Leucomeros</i>	—	R. Cynocephalus, PAWIAN	154
9. — <i>Pennantii</i>	—	1. <i>C. Niger</i>	155
10. — <i>Verus</i>	—	2. — <i>Speciosus</i>	—
R. Cercopithecus, KOZKO-		3. — <i>Gelada</i>	—
DAN.	143	4. — <i>Babuin</i>	156
1. <i>C. Mona</i>	—	5. — <i>Porcarius</i>	157
2. — <i>Diana</i>	144	6. — <i>Chaeropithecus</i>	—
3. — <i>Martini</i>	—	7. — <i>Maimon</i>	—
4. — <i>Diadematus</i>	—	8. — <i>Drill</i>	158
5. — <i>Roloway</i>	—	9. — <i>Toth</i>	340
6. — <i>Pogonias</i>	—	3) Cebina, OGONATKI	158
7. — <i>Erythrotis</i>	145	R. Mycetes, WYJEC	159
8. — <i>Nictitans</i>	—	1. <i>M. Seniculus</i>	—
9. — <i>Petaurista</i>	—	2. — <i>Chrysurus</i>	—
10. — <i>Cephus</i>	—	3. — <i>Belzebul</i>	160
11. — <i>Talapoin</i>	146	4. — <i>Caraya</i>	—
12. — <i>Sabaecus</i>	—	R. Lagotrix, ŻARŁOK	161
13. — <i>Griseus</i>	—	1. <i>L. Capparó</i>	162
14. — <i>Cynosurus</i>	147	2. — <i>Pöppigii</i>	340
15. — <i>Campbellii</i>	—	R. Ateles, CZEPIAR	162
16. — <i>Tephrops</i>	—	1. <i>A. Paniscus</i>	163
17. — <i>Pygerythrus</i>	—	2. — <i>Marginatus</i>	—
18. — <i>Ruber</i>	—	3. — <i>Ater</i>	—
19. — <i>Pyrrhonatus</i>	148	4. — <i>Hybridu</i>	164
20. — <i>Aethiops</i>	—	5. — <i>Belzebuth</i>	—
21. — <i>Fuliginosus</i>	—	6. — <i>Melanochir</i>	—
22. — <i>Tantalus</i>	338	7. — <i>Chamek</i>	—
23. — <i>Labiatus</i>	—	8. — <i>Frontatus</i>	340
24. — <i>Monoides</i>	—	R. Eriodes, WELNIANKA	165
25. — <i>Burnettii</i>	—	1. <i>E. Tuberifer</i>	—
26. — <i>Rufoviridis</i>	339	2. — <i>Hemidactylus</i>	—
27. — <i>Capillatus</i>	—	3. — <i>Arachnoides</i>	166
R. Macacus, MALPA	149	R. Cebus, PŁAKSA	—
1. <i>M. Radiatus</i>	150	1. <i>C. Cirrifer</i>	167
2. — <i>Sinicus</i>	—	2. — <i>Cristatus</i>	—
3. — <i>Cynomolgus</i>	—	3. — <i>Fatuellus</i>	—
4. — <i>Aureus</i>	151	4. — <i>Bufonii</i>	168
5. — <i>Carbonarius</i>	—	5. — <i>Robustus</i>	—
6. — <i>Silenus</i>	—	6. — <i>Apella</i>	169
7. — <i>Rhesus</i>	152	7. — <i>Capucinus</i>	170

R.	Str.	R.	Str.
8. C. Hypoleucus	171	R. Myscebus , MANIRAT	197
9. — Monachus	172	1. M. Palmarum	—
10. — Chrysopes	173	R. Gliscebus , DRUGOUSZKA	—
11. — Versicolor	—	1. G. Murinus	198
12. — Albifrons	—	2. — Rufus	198
13. — Brissonii	174	R. Mioxicebus , KARZELEK	—
R. Callithrix , KRĘTOGON	175	1. M. Griseus	199
1. C. Saimiri	—	2. — Rufus	—
2. — Moloch	176	R. Propithecus , PALCOWROS	—
3. — Personatus	177	1. P. Diadema	—
4. — Vidua	178	R. Prosimia , MAŁPOZWIĘZ	200
5. — Brunca	341	1. P. Catta	201
6. — Caligata	—	2. — Mongoz	—
7. — (Pithesciureus) entomophaga	—	3. — Micromongoz	202
R. Nyctipithecus , PONOCNIK	179	4. — Macromongoz	—
1. N. Dufuculi	—	5. — Bugi	—
R. Pithecia , SZATANIEC	181	6. — Rufa	203
1. P. Nocturna	182	7. — Albimana	—
2. — Leucocephala	183	8. — Brissonii	—
3. — Cuxio	—	9. — Albifrons	—
4. — Melanocephala	184	10. — Rufifrons	204
5. — Guapo	341	11. — Ocularis	—
6. — Pogonias	342	12. — Frederici	—
4) Hapalina , MAŁPE CZKOWATE	185	13. — Macaco	205
R. Hapale , MAŁPE CZKA	—	14. — Erythromela	—
1. H. Leucotis	186	15. — Coronata	342
2. — Melanotis	188	R. Potto	206
3. — Argentatus	189	1. P. Bosmanii	—
4. — Tamarin	—	R. Bradylemur , PEŁASKONOS	207
5. — Geoffroyi	190	1. B. Tardigradus	—
6. — Illigeri	—	R. Arachnocebus , CHUDONÓG	208
7. — Titi	—	1. A. Lori	—
8. — Marikina	191	R. Galago	209
9. — Fuscus	192	1. G. Crassicaudatus	—
10. — Ater	—	2. — Acaciarum	—
11. — Chrysoleucos	342	3. — Moholi	343
FAMILIA III. Lemuridae , MAŁPOZWIĘZ	193	4. — Minor	—
5) Lemurina	194	R. Tarsius , RĘKACZ	210
R. Pithelemur , SKROBAK	—	1. T. Spectrum	211
1. P. Indri	—	R. Hypsicibus , GŁOWACZ	212
R. Semnocebus , FUTRZEC	—	2. H. Bancanus	—
1. S. Avahi	—	6) Galeopithecina , KOTO-MAŁPY	—
R. Cebugale , KOTORAK	196	R. Galeopithecus , LOTOKÓT	—
1. C. Commersonii	—	1. G. Volans	213
2. — Smithii	342	2. — Rufus	—
		3. — Philippensis	214
		4. — Temminckii	—

	Str.		Str.
R Z E D II.			
Chiroptera, SKRZYDLATE.	215	R. M. Ecaudata	235
FAMILIA I. Frugivora, OWOCO-		R. Macroglossus, DEUGO-	
ZERNE	220	GLÓW	236
7) Pteropodina, RUDAWKO-		1. M. Minimus	—
WATE	220	R. Harpyja	237
R. Pteropus, RUDAWKA	—	1. H. Pallasii	—
1. P. Edulis	221	R. Cephalotes, OPOŃA	238
2. — Jubatus	—	1. C. Peronii	239
3. — Edwardsii	222	8) Noctilionina, ZMOROWATE	—
4. — Funereus	—	R. Noctilio, ZMORA	—
5. — Phaiops	223	1. N. Unicolor	—
6. — Poliocephalus	—	2. — Senex	344
7. — Dasymallus	—	R. Dysopes, PO CZWARA	240
8. — Chrysoproctus	224	1. D. Plicatus	241
9. — Macklotii	—	2. — Rupellii	242
10. — Pselaphon	225	3. — Geoffroyi	—
11. — Vulgaris	—	4. — Tenuis	—
12. — Rubricollis	226	5. — Dilatatus	243
13. — Pallidus	—	6. — Pumilus	—
14. — Alecto	—	7. — Rufus	—
15. — Dussumieri	—	8. — Alecto	244
16. — Keraudrenius	227	9. — Abramus	—
17. — Vanikorensis	—	10. — Nasutus	—
18. — Tonganus	—	11. — Velox	245
19. — Griseus	228	12. — Obscurus	—
20. — Personatus	—	13. — Coecus	344
21. — Labiatus	—	14. — Macroctis	—
22. — Whithei	229	15. — Moxensis	345
23. — Gambianus	—	16. — Rugosus	—
24. — Macrocephalus	—	17. — Fuliginosus	—
25. — Schoensis	230	18. — Norfolkensis	—
26. — Pyrrhocephalus	343	19. — Ferox	—
27. — Argentatus	344	20. — Longimanus	346
28. — Stramineus	230	21. — Leucopleura	—
29. — Geoffroyi	231	22. — Glaucinus	—
30. — Leschenoltii	—	23. — Holosericeus	—
31. — Leachii	232	24. — Albus	347
32. — Amplexicaudatus	—	25. — Auritus	—
33. — Marginatus	—	26. — Gracilis	—
R. Pachysoma, WÓŃK.	—		
1. P. Titthecheilum	233	Gatunki niepewne:	
2. — Melanocephalum	—	Dysopes acetabulosus	245
3. — Brevecaudatum	234	— Ater	246
4. — Brachyotum	—	Mulot volant	—
5. — Diardii	—	D. fusciventer	—
6. — Duvaucei	235	Molosse Chatain	—
R. Maegera	—	— á large queue	—
		— á grosse queue	—

	<i>Str.</i>	<i>R.</i>	<i>Str.</i>
Molosse Amplexicauda	247	12. V. Nattereri	266
— Acuticaudatus	—	13. — Daubentonii	267
R. Cheimocles, NOGORAK	—	14. — Capaccini	—
1. Ch. Caudatus	248	15. — Megapodius	—
Rodzaje niepewne:		16. — Emarginatus	268
Celaeno	249	17. — Mystacinus	—
C) Brocksiana	—	18. — Humeralis	268
Aëlo	—	19. — Vispistrellus	269
A) Cuvieri	—	20. — Pipistrellus	—
FAMILIA II. Insectivora, OWA-		21. — Khulii	270
DOŻERNE	250	22. — Savii	—
A) Nos bez narośli.		23. — Alcytoe	271
9) Vespertilionina, NIETO-		24. — Leucippe	—
PERZASTE	—	25. — Aristippe	—
R. Nycticeius, LEPAK	—	26. — Marginatus	272
1. N. Nigrita	—	27. — Barbastellus	—
2. — Heathii	251	28. — Brevimanus	348
3. — Temminckii	—	29. — Nilsonii	—
4. — Belangerii	—	30. — Ursula	349
5. — Borbonicus	252	31. — Stenotos	—
6. — Leucogaster	—	32. — Minutissimus	—
7. — Noctulinus	253	33. — Bonapartii	—
8. — Pruinosus	—	34. — Nathusii	350
9. — Lasiurus	254	35. — Collaris	—
10. — Novaehboracensis	255	Gatunki niepewne:	
11. — Bonariensis	—	V. Submurinus	274
12. — Macrotis	347	— Wiedii	—
13. — Varius	348	— Ockenii	—
Gatunki niepewne:		— Ferugineus	—
N. Humeralis	256	— Schinzii	275
— Tessellatus	—	†† Afrykańskie.	
R. Vespertilio, NIETOPERZ . 256		36. V. Leucomelas	—
† Gatunki Europejskie.		37. — D'Asythrix	—
1. V. Noctula	—	38. — Isabellinus	276
2. — Leislerii	—	39. — Megalurus	—
3. — Brachyotos	260	40. — Tricolor	—
4. — Discolor	261	41. — Epichrysus	277
5. — Schreibersii	—	42. — Platycephalus	—
6. — Serotinus	—	43. — Minuta	—
7. — Limnophilus	262	44. — Temminckii	278
8. — Murinus	263	45. — Hesperida	—
9. — Orsinii	264	††† Indyjskie i Azyatyckie.	
10. — Auritus	265	46. V. Blepotis	279
11. — Bechsteinii	266	47. — Circumdatus	—
		48. — Brachypterus	—

R.	Str.
49. V. Imbricatus	280
50. — Pachypus	—
51. — Macrotis	—
52. — Harpia	281
53. — Papillosus	—
54. — Adversus	282
55. — Hardwickii	282
56. — Pictus	—
57. — Suillus	283
58. — Hasseltii	—
59. — Horsfieldii	—
60. — Tralatitius	—
61. — Tenuis	284
62. — Macellus	—
63. — Macrodaetylus	—
64. — Abramus	285
65. — Ako-Komuli	—
66. — Molossus	—
67. — Orcias	286
68. — Turcomanus	350
69. — Volgensis	—
70. — Irretitus	351

Gatunki niepewne:

V. Malayanus	286
— La Noctule de Sumatra	—
— Vespertilion Javanais	—
— — de Coromandel	287

++++ Amerykańskie.

71. V. Phaiops	—
72. — Pulverulentus	—
73. — Ursinus	—
74. — Carolinensis	288
75. — Carolii	—
76. — Erythrodaetylus	289
77. — Ferrugineus	—
78. — Velatus	—
79. — Hilarii	290
80. — Nigricans	—
81. — Leucogaster	—
82. — Albescens	291
83. — Lacteus	—
84. — Parvulus	—
85. — Aenobarbus	292
86. — Arsinoe	—
87. — Polythrix	—
88. — Lacvis	—

R.	Str.
89. V. Gryphus	293
90. — Salarii	—
91. — Georgianus	—
92. — Subflavus	294
93. — Kreeks	—
94. — Crassus	—
95. — Lepidus	351
96. — Dutertrei	—
97. — Chilensis	—
98. — Barbatus	352
99. — Ruber	—
100. — Innoxius	—
101. — Monticola	—
102. — Virginianus	—
103. — Leibsii	353
104. — Californianus	—
105. — Nigrescens	—

Gatunki niepewne:

V. Maximus	295
Vespertilion Canelle	—
V. Maugei	—
— Arcuatus	—
— Subulatus	296
— Cyanopterus	—
— Melanotis	—
— Calcaratus	—
— Monachus	—
— Phaiops	297
— Megalotis	—

++++ Australijskie.

106. V. Morio	355
107. — Gouldii	353
108. — Australis	—
109. — Pumilus	—
R. Furia	297
1. F. Horrens	—

Rodzaj niepewny.

Scotophilus	—
1. S. Khulii	298
2. — Cubensis	354
R. Taphozous, GACER	299
1. T. Nudiventer	300
2. — Perforatus	—
3. — Senegalensis	301
4. — Leucopterus	—
5. — Saccolaimus	—

R.		Str.	R.		Str.
6.	T. Melanopogon	302	17.	Ph. Perspicillatum	310
7.	— Longimanus	—	18.	— Lineatum	311
8.	— Bicolor	—	19.	— Rotundum	—
Gatunki niepewne.			20.	— Lilium	—
	T. Mauritianus	—	21.	— Spectrum	311
	— Lepturus	303	22.	— Lewisii	312
R.	Emballonura, POCHWIEC.	303	23.	— Personatum	361
1.	E. Monticola	304	24.	— Pusillum	—
2.	— Saxatilis	305	25.	— Leachii	—
3.	— Lineata	—	26.	— Falcatum	—
4.	— Canina	—	27.	— Superciliatum	—
5.	— Calcarata	—	28.	— Brachyotum	362
6.	— Macrotris	355	29.	— Infundibuliforme	—
7.	— Brevisrostris	—	30.	— Verrucata	—
R.	Chilonycteris, WARGO-		31.	— Vampyrus	363
	LOT	—	32.	— Excisum	—
1.	Ch. Mac-Layii	—	33.	— Bilabiatum	—
2.	— Cinnamomeus	356	34.	— Calcaratum	—
3.	— Quadridens	—	R.	Brachyphylla, PRZERO-	
4.	— Gymnotus	—		WIEN	364
5.	— Personata	—	1.	B. Caverdarum	—
6.	— Rubiginosa	357	R.	Desmodus, WIĄZANKA	365
7.	— Fuliginosa	—	1.	D. Rufus	—
R.	Urocryptus, KRYTOGON.	306	2.	— Murinus	—
1.	U. Bilineatus	—	3.	— D'Orbigny	366
R.	Diclidurus, TORBOGON	307	R.	Diphylla, GRZEBIENIEC	—
1.	D. Albus	308	1.	D. Ecaudata	—
B) Nos z naroślami.			R.	Glossophaga, JĘZYCZNIK	313
10)	Phyllostomina, LIŚCIO-		1.	G. Soricina	—
	NOSE	—	2.	— Amplexicaudata	—
R.	Phyllostoma, LIŚCIONOS	—	3.	— Caudifer	—
1.	Ph. Crenulatum	309	4.	— Ecaudata	—
2.	— Elongatum	—	5.	— Megalotis	367
3.	— Hastatum	310	6.	— Nigra	—
4.	— Redmanii	—	R.	Rhinopoma, KRYTONOS	314
5.	— Macrophyllum	357	1.	R. Microphylla	—
6.	— Cirrhosum	—	2.	— Carolinensis	315
7.	— Bidens	358	11)	Rhinolophina, PODKO-	
8.	— Bicolor	—		WIASTE	—
9.	— Brevecaudum	—	R.	Rhinolophus, PODKO-	
10.	— Grayi	359		WIEC	—
11.	— Sylvicola	—	1.	R. Nobilis	317
12.	— Waterhousii	—	2.	— Diadema	318
13.	— Megalotis	360	3.	— Insignis	—
14.	— Longifolium	—	4.	— Speoris	319
15.	— Amblyotis	—	5.	— Bicolor	—
16.	— Discolor	—	6.	— Tridens	320
			7.	— Tricuspidatus	—

R.	Str.		Str.
8. R. Luctus	322	Gatunki niepewne:	
9. — Euryotis	323	Rh. Commersonii	320
10. — Trifoliatu	—	— Larvatus	321
11. — Unihastatus	—	— Dukhunensis	—
12. — Nippon	324	R. Mormops , CZOLEK	327
13. — Affinis	—	1. M. Blainvillii	—
14. — Rouxii	325	R. Megaderma , OBLO-	
15. — Clivosus	—	NIEC	328
16. — Bihastatus	—	1. M. Spasma	—
17. — Minor	326	2. — Lira	329
18. — Pusillus	—	3. — Frons	—
19. — Cornutus	—	4. — Philipinensis	369
20. — Fumigatus	327	R. Nyctophilus , NOCOLUB	329
21. — Megaphyllus	367	1. N. Geoffroyi	330
22. — Landeri	—	R. Nycteris , DZIWONOS	—
23. — Morio	—	1. N. Thebaicus	—
24. — Martini	368	2. — Daubentonii	331
25. — Pygmaeus	—	3. — Javanicus	—
26. — Philippensis	—		

SPIS ALFABETYCZNY

RZĘDÓW, FAMILIJ, RODZAJÓW I PODRODZAJÓW,

w Tomie Piérwszym zawartych.

Objaśnienia nazwisk oznaczonych (*) należy szukać w przypiskach, pod stronicami znajdujących się.

	<i>Stronica</i>
* <i>Acerodon</i>	221
<i>Aëlo</i>	249
<i>Antropithecus</i> (Troglodytes)	131
Antropomorpha	131
<i>Aotes</i> { (Nyctipithecus)	179
<i>Aotus</i> {	
<i>Arachnocebus</i> , Chudonog	208
<i>Arctopithecus</i> , (Hapale)	185
* <i>Artibeus</i>	310
* <i>Atalapha</i>	255
<i>Ateles</i> , Czepiak	162
<i>Brachyphylla</i> , Przerowień	—
<i>Brachyteles</i> (<i>Ateles</i>)	—
<i>Brachyurus</i> (<i>Chiropotes</i>)	181
<i>Bradylemur</i> Plaskonos	207

<i>Cacaio</i> , Brzydek	182
<i>Callithrix</i> , Krętogon	175
Cebina , OGONATKI	158
<i>Cebugale</i> , Kotorak	196
<i>Cebus</i> , Płaksa	166
<i>Celaeno</i>	249
<i>Cephalopachus</i> (<i>Hypsicebus</i>)	212
<i>Cephalotes</i> , Opona	238
<i>Cercocebus</i> , Ostrobrewka	149
<i>Cercopithecus</i> , Koczkodan	143
<i>Cheirogaleus</i> (<i>Cebugale</i>)	196
<i>Cheiromeles</i> , Nogorek	247
<i>Chilonycteris</i> , Wargolot	—
<i>Chiropotes</i> , Rękopój	183
Chiroptera , SKRZYDLATE	215
<i>Colobus</i> , Niedoleg	149
<i>Cynocephalus</i> , Pawian	154
<i>Cynopithecus</i> , Piesiec	—
<i>Desmodus</i> , Wiązanka	—
<i>Diclidurus</i> , Torbogon	307
<i>Diphylla</i> , Grzebieniec	—
<i>Dysopes</i> , Poczwara	240
<i>Edostoma</i>	314
<i>Emballonura</i> , Pochwiec	303
<i>Empomophorus</i>	229
<i>Eriodes</i> , Welnianka	165
Frugivora , ROŚLINOŻERNE	220
<i>Furia</i>	297
<i>Galago</i> , Galago	209
Galeopithecina , KOTOMALPY	212
<i>Galeopithecus</i> , Kotomalp	—
<i>Gastrimargus</i> (<i>Lagothrix</i>)	161
<i>Gliscebus</i> , Długouszka	197
<i>Glossophaga</i> , Jęczyznik	313
Hapalina , MALPECZKI	185
<i>Hapale</i> , Małpeczka	—

	<i>Stronica.</i>
<i>Harpyia</i> , Harpia	237
<i>Hominidae</i> {	127
<i>Hominina</i> {	
<i>Homo</i> , Człowiek	—
<i>Hylobates</i> , Długorąk	133
<i>Hypexodon</i>	252
<i>Hypoderma</i> (<i>Cephalotes</i>)	238
<i>Hypsicebus</i> , Głowacz	212
<i>Jacchus</i> (<i>Hapale</i>)	185
<i>Indris</i> (<i>Pithelemur</i>)	194
Insectivora , OWADOZÉRNE	250
<i>Innus</i> , Magot	150
Istiophori	308
<i>Lagothrix</i> , Żarłok	161
<i>Lasiopyga</i> (<i>Semnopithecus</i>)	135
Lemuridae { MALPOZWIERZE	193—194
Lemurina {	
<i>Lemur</i> (<i>Prosimia</i>)	200
<i>Leontopithecus</i> , Lewek	186
<i>Lichanotus</i> (<i>Pithelemur</i>)	194
<i>Macacus</i> , Malpa	149
<i>Macroglossus</i> , Długogłów	236
<i>Macromeris</i> (<i>Propithecus</i>)	199
<i>Macropus</i> (<i>Galago</i>)	209
<i>Macrotarsus</i> (<i>Tarsius</i>)	210
* <i>Macrotus</i>	265
* <i>Madateus</i>	312
<i>Megaera</i> , Megera	235
<i>Megaderma</i> , Obloniec	328
<i>Mico</i> , Miko	186
<i>Midas</i> , Midas	—
<i>Microcebus</i> { (<i>Hapale</i>)	185
{ (<i>Myscebus</i>)	197
* <i>Miniopterus</i>	264
<i>Mioicebus</i> , Karzelek	198
<i>Mococo</i> , Żbiczek	200
<i>Molossus</i> (<i>Dysopes</i>)	240
<i>Mongos</i> , Mongoz	201

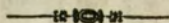

Stonica.

* <i>Monophyllus</i>	310
* <i>Moops</i>	247
<i>Mormon</i> , <i>Mormon</i>	154
<i>Mormoops</i> , <i>Czolek</i>	327
<i>Mycetes</i> , <i>Wyjec</i>	159
* <i>Myopteris</i>	246
<i>Myscebus</i> , <i>Makirat</i>	197
<i>Nasalis</i> , <i>Nosacz</i>	139
<i>Nocthora</i> (<i>Nyctipithecus</i>)	179
Noctillionina , ZMOROWATE	239
<i>Noctilio</i> , <i>Zmora</i>	—
<i>Nycteris</i> , <i>Dziwonos</i>	330
<i>Nycticebus</i> (<i>Potto</i>)	206
<i>Nycticeius</i> , <i>Lepak</i>	250
<i>Nyctinomus</i> (<i>Dysopes</i>)	240
<i>Nyctipithecus</i> , <i>Ponocnik</i>	179
<i>Nyctophilus</i> , <i>Nocolub</i>	329
<i>Oedipus</i> , <i>Czubatek</i>	186
<i>Otolicnus</i> (<i>Gliscebus</i>)	197
<i>Pachysoma</i> , <i>Wonik</i>	232
<i>Papio</i>	154
<i>Perodictus</i> (<i>Potto</i>)	206
Phyllostomina , LIŚCIONOSE	308
<i>Phillostoma</i> , <i>Liścionos</i>	—
<i>Pithecia</i> , <i>Szataniec</i>	181
<i>Pithelemur</i> , <i>Skrobak</i>	194
<i>Pithesciurus</i> , <i>Wiewiórzyk</i>	175
* <i>Plecotus</i>	265
<i>Potto</i> , <i>Poto</i>	206
<i>Presbytis</i> (<i>Semnopithecus</i>)	135
Primates , NACZELNE	127
* <i>Proboscidea</i>	305
<i>Prosimia</i> , <i>Małpoźwierz</i>	200
<i>Propithecus</i> , <i>Palcowłos</i>	199
Pteropodina , RUDAWKOWATE	220
<i>Pteropus</i> , <i>Rudawka</i>	—
<i>Pygathrix</i> (<i>Semnopithecus</i>)	135

Stronica.

<i>Rhesus</i> , Kucyk	152
Rhinolophina , Podkowiaste	315
<i>Rhinolophus</i> , Podkowiec	—
<i>Rhinopoma</i> , Krytonos	315
<i>Saccolaimus</i> (<i>Taphozous</i>) }	299
<i>Saccopterix</i>	
<i>Saguinus</i> (<i>Hapale</i>), Pięknówłos	175
<i>Satyrus</i> , Orangutan	132
<i>Scartes</i> (<i>Gliscebus</i>)	298
<i>Scotophilus</i>	298
<i>Semnocebus</i> , Futrzec	195
<i>Semnopithecus</i> , Kudłacz	135
<i>Silenus</i> , Grzywacz	149
Simidae , MALPIASTE	130
Simina	133
<i>Simia</i> (<i>Macacus</i>)	149
<i>Simus</i> (<i>Prosimia</i>)	200
* <i>Stenoderma</i>	243
<i>Stenops</i> (<i>Arachnocebus</i>)	208
<i>Tardigradus</i> (<i>Bradylemur</i>)	207
<i>Taphozous</i> , Gacek	299
<i>Tarsius</i> , Rękacz	210
<i>Troglodytes</i> , Leśnik	131
<i>Urocryptus</i> , Krytogen	306
* <i>Vampirus</i>	312
<i>Vari</i> , Wary	201
Vespertilionina , NIETOPERZE	250
<i>Vespertilio</i> , Nietoperz	256
<i>Yarkea</i> , Yarka	181

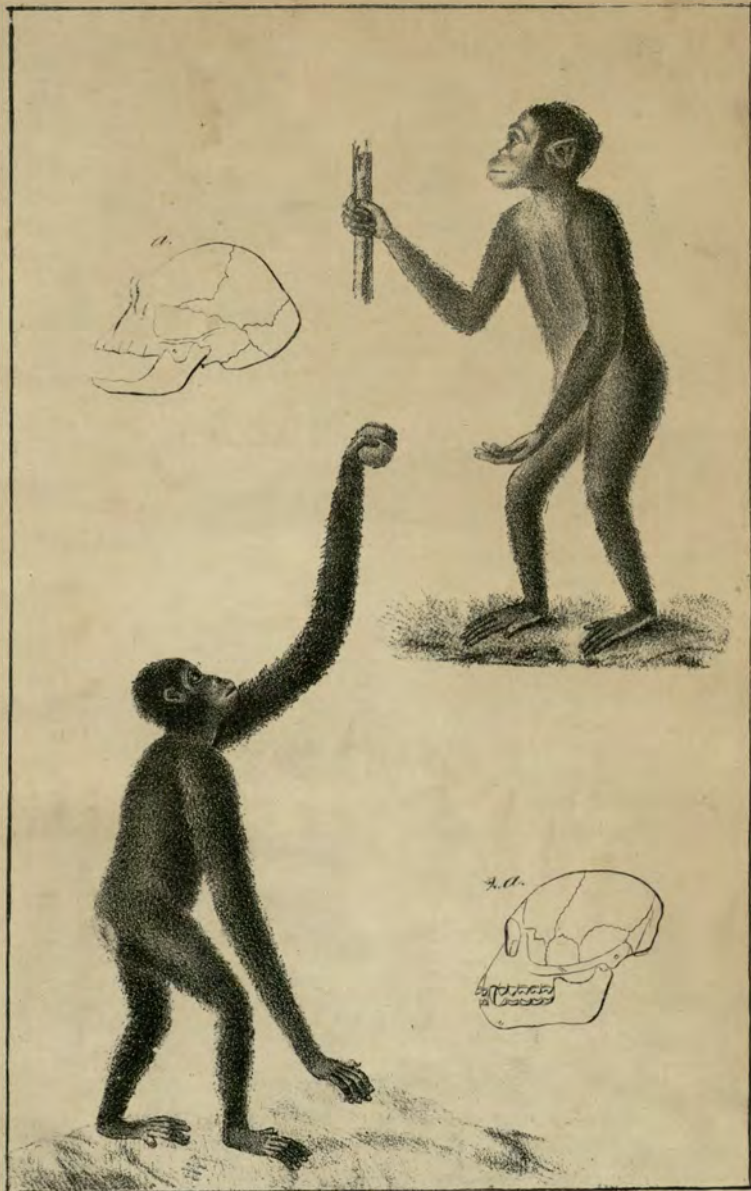

Sprostowania.

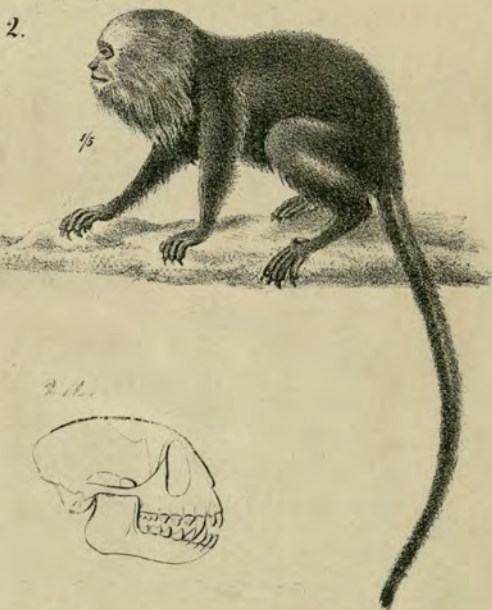

Stron.:	Numer:	Wiersz:	Zamiast:	Czytaj:
6	—	— 1	— Facies, maxilla	— Facies (maxillae)
—	—	— 8	— tworząc	— tworzące.
7	—	— 1	— Mentum absconditum	— Mentum absconditum
16	—	— 20	— w stawie	— wstawie
17	— 93	— 5	— przed nią	— przednią
18	— 99	— —	— migobłon	— migoblon
35	— 243	— —	— Linde Słow S. P.	— (Linde. słow. J. P.)
38	— 273	— 2	— mężki	— Samezy.
40	— 287	— —	— dodać: Nogi, których nasadowe części w tułowiu nie są ukryte.	—
44	— 319	— 3	— hcować	— chować
49	— 354	— 1	— Pedes Solidunguli	— Pedes solidunguli.
54	— —	— 1	— wielkich	— wietkich
—	— 404	— —	— Vertex	— Vortex
94	— 7	— 3	— prawie u dwókopytowych	— u prawie dwókopytowych
96	wiersz ostatni	—	— Quistiti	— Quistitis.
133	wiersz ostatni w przypisku	—	— Monograpii	— Monografii
137	— —	— 3	— gardzieli	— podgardle
—	— —	— 13	— na skroniach podbrodka	— na skroniach, podbrodka,
138	gatunek 20 wiersz 5	—	— Rnang	— Penang.
139	gatunek 25	—	— algobularis	— albobularis
146	gatunek 50	—	— Sabacus	— Sabacus
148	w przypisku, w wierszach 3 i 6	—	— Mangabey ci collier	— Mangabey à collier
150	— wiersz 3	—	— ostrosłupny	— stożkowaty.
152	} (Podrodzaj 4)	—	— Innus	— Inuus.
153				
165	gatunek 94	—	— Półpalczaste	— W. Półpalczasta
175	w przypisku (****)	—	— Zemur leucopsis	— Lemur leucopsis
178	w przypisku (*) w. 3	—	— Lithecia	— Pithecia
181	wiersz 5	—	— wielki	— wietki
182	w przypisku (**) w. 1	—	— Cagni	— Cagni
192	gatun. 127 w. 3	—	— wielki	— wietki
195	w przyp. (*) w. 1	—	— Lichtanotus	— Lichanotus
—	w przyp. (**) w. 1	—	— Lemur lacatus	— Lemur lanatus Schreb.
197	gatun. 131 w. 5	—	— pięć i pół stóp	— pięć i pół cali
202	gatun. 140 w. 4	—	— na tyle gołeniach	— na tyle i gołeniach
228	gatun. 180 w. ostatni	—	— Fimor	— Timor
230	gatun. 187	—	— Strumineus	— Stramineus
231	gatun. 188 w. ostatni	—	— Długi 5 cali 6 linii	— Długość 5 cali 6 linii
238	rodz. VI. w. 3 z dołu	—	— po nad szczęki	— po nad dziąsła
242	w przypisku (*) w. 4	—	— $\frac{5}{5}$	— $\frac{5}{5}$
243	w przypisku (***) w. 3	—	— Nyctinonus	— Nyctinomos
260	N. 231	—	— Mopsik	— Krótkopyski
265	w przypisku (*) w. 16	—	— Pl. Cornatus	— Pl. Cornutus
Ib.	wiersz ostatni	—	— Mag. de Zool. 1822	— Mag. de Zool. 1832

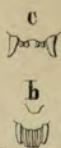

1. *Troglodytes niger*. /str. 132./ 1.a. Czaszka z boku widziana. 2. *Hyllobates syncactylus*. /str. 134./ 2. a. Czaszka z boku widziana.

1. *Eriodes hemidactylus*. (str. 163.) 2. *Hapale ater*. (str. 192.) 2. a. Czaszka widziana z boku.

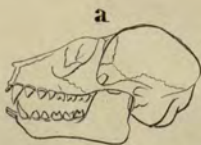
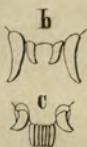
Et. J. Ciesielski.

1.

2.

1. *Galago aotiarum*. /str. 209./ a. Czaszka widziana z boku. b. zęby przednie i kły dolne. c. łuki zęby górne. 2. *Bradylemur traugottus*. /str. 201./ a. Czaszka widziana z boku. b. zęby przednie i kły górne. c. łuki zęby dolne.

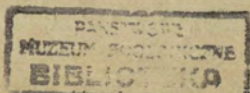

1. *Pteropus* *Bussumieri* (str. 226) 2. *Noctilio* *unicolor* (str. 239) głowa. 2. b. Czaszka widziiana z boku. 2. c. Zęby przednie i kły widziiane z przodu. 3. *Dicolidurus* *albus* (str. 308) Nogi tylne z przycienową torbką.

1. *Phyllostoma crenulatum*. /str. 302/ 2. *Galeopithecus rufus*. /str. 233/ a. Czaszka wierziana z boku. b. zęby przecięte i kły delnie widziane z wewnątrz.

<http://rcin.org.pl>

Inst. Zool. PAN
Biblioteka

K.6585